

CSÁK ERNŐ

**A CSÉPAI ÁG. HITV.
EVANGELIKUS EGYHÁZ
TÖRTÉNETE**

A csépai ág. hitv. evangélikus egyház története

Csák Ernő

MEGJELENT
A REFORMÁCIÓ 500. JUBILEUMI ÉVÉBEN,
2017-BEN

Devotio Hungarorum 16.
Fontes Religionis Popularis Hungariae
Szerkeszti: Barna Gábor

A vallási kultúrakutatás könyvei 32.
Szerkeszti: Barna Gábor

Várostarténeti és néprajzi tanulmányok 14.

Alapította: Barna Gábor és Józsa László

Szerkeszti:
Barna Gábor, Hegedűs Krisztián, Pusztai Gabriella

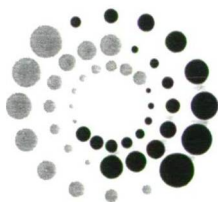
Kunszentmárton, 2017

X 258.001

Csák Ernő

**A CSÉPAI
ÁG. HITV. EVANGELIKUS EGYHÁZ
TÖRTÉNETE**

**HOGYAN LETT
„EGYESÜLT PROTESTÁNS” EGYHÁZ,
ÉS
HOGYAN LETT EVANGELIKUS
MISSZIÓI EGYHÁZ**

MTA-SZTE

VALLÁSI KULTÚRAKUTATÓ CSOPORT

Szeged, 2017

Megjelent az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport,
a Devotio Hungarorum Alapítvány (Szeged)
és Paczolay Gábor (Kunszentmárton-Honolulu) támogatásával.

A kézirat digitalizálásában közreműködött:
Bódy Tamás, Csoóri Anna, Gyuris István, Matolcsi Emese és Rákos Ágota.

Szerkesztette, a kéziratot sajtó alá rendezte, jegyzetekkel ellátta
és a tanulmányt írta

SZTE Klebelsberg Könyvtár

Barna Gábor

J001209370

ISSN 1218-7003
(DEVOTIO HUNGARORUM)

ISSN 2064-4825
(A VALLÁSI KULTÚRAKUTATÁS KÖNYVEI)

ISSN 1218-0009
(VÁROSTÖRTÉNETI ÉS NÉPRAJZI TANULMÁNYOK)

ISBN 978-963-306-550-1

A borítón a csépai evangélikus templom fényképe.
Csák Ernő felvétele, 1930-as évek

A borító hátoldalán a csépai evangélikus templom tornyát ékesítő
Luther-rózsa.

X

258001

Készült
Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő
Felelős vezető: Drágán György
www.innovariant.hu
<https://www.facebook.com/Innovariant>

A csépai
ág. hitv. evangélikus egyház története.

Hogyan lett „egyesült protestáns” egyház,
és
hogyan lett evangélikus missziói egyház

— . —

Hiteles okmányok, iratok és jegyzőkönyvek, valamint
néhai Pekarik Mátyás történeti leírásának alapján
a csépai evang. egyház
részére
megírta:

Csák Ernő /:Moczkovcsák:/
nyug. volt csépai evang. lelkész

1936.

— . —

TARTALOM¹

Előszó 11

I. Régebbi történeti feljegyzések 12

a Kovách-féle – a „Krónika” – a Pekárik Mátyás-féle

II. Az első evangélikusok Csépan 17

Pekárik Máté és Gácsy /: Gácsy :/ Borbála leszármazottai: a Sárközy család. Az evangélikus családfők és családtagjainak névsora 1820-ból

III. Az evangélikus hitélet kezdetei és fejlődése 20

IV. Gondoskodás állandó imaházról 25

V. Egyházzá szervezkedés, adakozások 25

Az első tanító választása – Sárközy Ferencz 1000 forintos hagyománya.

Gyűjtés, gyűjtőív, adakozások

VI. A csépai levita tanító híványa 28

VII. A reformátusok csatlakozása az egyházhoz. 29

Az „egyesült protestáns” egyház elnevezés felvitele. Hogyan lett az evangélikus egyházból „egyesült protestáns” egyház?

VIII. A régi iskola-imaház épület elcserélése 31

IX. Új imaház – és iskolaépület építése 31

X. Az új templom és iskola felszentelése 33

XI. Kinek nevére legyen az új templom épület telekkönyvezve? 34

Előzmények, levélváltások. Az egyház különböző elnevezése zavart okoz.

Petrovics Soma szentesi lelkész levele. Kovách Albert levele az egyház keletkezéséről, a Sárközy Ferenc alapítványáról. Két felekezet jelentkezik fennállónak és jogszerzőnek

XII. Az új templom épület az ág. hitv. evang. egyház nevére telekkönyvezendő 38

XIII. A reformátusok tiltakozása, követelései. 40

Az új templom épület az egyesült protestáns egyház nevére telekkönyvezendő. Az evang. és ref. hívek arányszáma; a konfirmáció; oktatás és a felváltott evang. és ref. éneklés a templomban

XIV. Ujabb aggodalmak 44

XV. Toronyépítés, harangszerzés 45

XVI. Harangozóház ajándékozása az egyháznak 46

XVII. özv. Pekárik Lajosné szül. Pekárik Rozális végrendeleti hagyatéka az egyháznak 47

A hagyaték telekkönyvi felsorolása. Emlékmű a temetőben. A szelevényi föld kimarad a hagyatéki leltárból. A kórhányi szőlőrész megvétele. A hagyatéki ingóságok eladásából befolyt összeg. Végrendelkezés orgona beszerzése iránt

---

¹ Az eredeti kéziratos könyv tartalomjegyzéke a kézirat végén található. A forráskiadásban ezt előre hoztuk. A tartalomjegyzék és a főszöveg fejezet- és alfejezetcímei nem mindig egyezők. Mi a beszédesebb, hosszabb, leíró címeteket hagytuk meg. Amíg a kéziratban az egyes fejezeteket római számmal különítette el Csák Ernő, addig a tartalomjegyzékben arab számokat használt. Mi a római számok mellett döntöttünk.

- XVIII. A hagyatéki vagyon eladása 51
- XIX. Új templomépítés terve 54
- XX. Hadikölcsonjegyzés, harangok elrekvirálása a háború idején 56
- XXI. A reformátusok kívánságai és határozatok a tanítói állás betöltésére 58
A ref. és evang. hívek arányszáma; a tanítóválasztás meghíúsulása;
Ladjanszky István levita tanító megválasztása
- XXII. Mozgalom az evangélikus egyháztól való elszakadás, és a tiszasasi református egyházhoz való csatlakozás érdekében 61
Polner Kálmán lemond a felügyelőségről; vitéz Paczolay Gábor lesz felügyelővé választva
- XXIII. Az evangélikus egyházi hatóság közbelépése az elszakadás elhárítására 69
A reformátusok ellenkezése. Torkos Kálmán meghívása tanítói állásra. A Tisasashoz való csatlakozás újbóli elhatározása.
- XXIV. A Tisasashoz való csatlakozás kimondása; a szakadás 71
Komlós Gábor tiszasasi ref. lelkész szereplése. A reformátusok saját püspöktől kértek támogatást. A szavazás
- XXV. Az egyház evangélikus jellegének visszaállítása; az evang. missziói egyház megalakulása 74
- XXVI. Harc az evangélikus egyház ellen 77
A békéltetési kísérlet meghíúsul. Az egyházi anyakönyvek, iratok, magtár átadásának megtagadása, a magtár feltörése
- XXVII. A református bizottság kiszállása Csépan 80
- XXVIII. Az evang. esperes a csépai helyzetről az egyházmegyei gyűlésen 81
- XXIX. A békéscsabai ev. és ref. közös bizottság 83
A ref. hatóság a ref. híveknek az ev. hívekkel való közösségét megszünteti, őket mint leányegyházat Tisasashoz csatolja, az ügyet peres útra vinni rendeli
- XXX. A csépai lelkész fizetése. Küzdelmek 86
- XXXI. Püspöki egyházlátogatás Csépan 91
- XXXII. Az iskola újabb megnyitása, élete és megszűnése 94
- XXXIII. Új harangok beszerzése 100
- XXXIV. Adakozások a harangokra 104
- XXXV. Az egyház anyagi erőforrásai, gyarapodása 106
A Sárközy alapítvány – A Pekarik-féle hagyaték, a tanítói föld, a hívek áldozatkészsége. Polner István és Kálmán adománya. Az egyházi szeretet intézmények segélyei, a község segélye
- XXXVI. Csépa község elutasítja az egyház segélykérését 111
- XXXVII. A missziói egyház gondozása 113
- XXXVIII. A főesperes missziói látogatása a csépai missziói körzetben. – Nagyrév önállósulása 116
- XXXIX. A csépai missziói látogatás eredményei 118

XL. A nagy per 122

A periat. Az evang. válaszirat. Egyezkedési ajánlat. A per közigazgatási útra terelődik. A főszolgabírói, az alispáni határozat, a miniszter döntése. A ref. fél egyezkedési terve

XLI. A per után 129

A ref. egyházmegye átirata. Az evang. egyház megegyezési terve. Elutasítás. A szelevényi földek eladása

XLII. Temető átengedése hősi szobor céljára 134

XLIII. Nevezetesebb mozzanatok az egyház életéből. Ünnepek 136

XLIV. Az egyházban működött lelkészek, tanítók, felügyelők, gondnokok névsora 138

XLV. Csépa község eredete 144

XLVI. A reformáció terjedése Szolnok vármegyében 145

XLVII. Az első Pekarik Máté és Gácsy /: Gácsay :/ Borbála családja és leszármazottai a legújabb időkig 148

I. Pekarik Máté és három neje: Huszár Anna, Ilygon Katalin, Valla Éva családja és leszármazottai

II. " Máté és Huszár Anna

III. " István és Kanyó Lidia

IV. " János és két neje Fauszt Zsuzsanna és Farkas Zsófia

V. " András és Grandovits Zsófia

VI. " Rozália /: Tornynos Andrásné

VII. " Sámuel és két neje Vitzán Borbála, Molnár Katalin

Barna Gábor: Csák Ernő gyülekezettörténeti írásáról. Adatok a dél-alföldi evangélikus gyülekezetek és a protestáns ökumenikus törekvések történetéhez 163

(1)

Üdv az olvasónak!

Előszó

Ami a csépai evangélikus illetve egyesült protestáns egyház történetének megírására készített, az nemcsak azon körülmény volt, hogy az egyházi hatóság megkivánta, miszerint minden egyházközség története röviden megírassék, a mi nem is követelt volna még oly részletes leírást, mint a milyen ez a történeti leírás, de készített a megírásra főképen az a körülmény, hogy az evangélikus egyházhoz egykor csatlakozott, s abból az 1927ik évben kivált reformátusok perrel támadták meg az evang. egyházat, amely 1864-től kezdve a református hivek kedvéért és hogy a két felekezeti hivek együttélése az egyház nevében is kifejezésre jusson, felvetette és használta „az ágost. és helvét hitv. egyesült protestáns egyház” nevet.

A református fél peres keresete legfőbbképen a nagy egyházi jegyzőkönyv elején található „Kronika”-ból merítette adatait, amely azonban tele van célzatos ferdítésekkel és hamis beállításokkal, amiképen maga a peres keresetlevél is.

Szükségessé vált tehát az egyház multjára, eredetére világosságot deríteni, szükségessé vált olyan régi okmányokat és adatokat felkutatni, amelyek az egyház eredetét, alapítását, fejlődését megvilágítják, mert a peres keretben sok olyan téves és visszás állítás szerepelt, amivel a csépai evang. hivek között élő szájhagyomány, sőt egyes jegyzőkönyvi adatok is merőben ellenkeztek.

Ilyen okmányokat és leveleket sikerült is találni főleg a tiszaföldvári evangélikus egyház levéltárában, a hová a csépai evangélikusok mint leányegyház még a reformátusoknak az evang. egyházhoz való csatlakozása előtt tartoztak, de sikerült találni a csépai evang. egyház levéltárában is régi iratokat és levelezéseket melyek az egyház történetére világosságot derítenek.

(2)

Ezen okmányok és levelezések pedig ellentmondanak sok olyan adatnak és beállításnak, a melyek a református fél keresetlevelében foglaltatnak és a mire a kereset azon fő követelését építi fel, hogy az összes egyházivagyon a két felekezeti egyház között fele-fele részben megosztassék illetve hogy az evang. egyház a vagyon feleértékét fizesse ki a ref. leányegyháznak. Minderre rá fog mutatni azon fejezet a mely ezzel a perrel foglalkozik és arról szól.

De ezért vált szükségessé az is, hogy az egyház története oly aprólékos részletekig menően feltüntetessék, amint azt ezen történeti leírás teszi.

I. Régebbi történeti feljegyzések

1.) A csépai evangélikus – később: egyesült protestáns-egyház történetét a régebbi időkben megírta szászi Kovách Albert, az egyháznak egykori felügyelője, m. kir. postamester. Sajnos, hogy ez a történeti leírás, a mely, mint „monografia” szerepel egyes hivatalos levelekben, – elveszett.

Kovách Albert volt egyházfelügyelőtől mégis fennmaradt egy rövid történeti leírás az 1891 évi Nov. 8-án kelt levelében, tehát abban az időben írta, amikor a mostan is álló templomépület telekkönyvi bejegyzésére tárgyában folytak a tárgyalások, levelezések. A levél a telekkönyvi átírással megbízott Kiss Antal kun-szentmártoni ügyvédhez volt intézve.

Ezen levél a telekkönyvezés történetének leírásánál szó szerint fog szerepelni. Itt csak annyit említünk meg, hogy ezen levél tanulsága szerint: az egyházat az evangélikus hívek alapították, ők kapták a közbirtokosságtól a fekvőségeket imaház, tanítói lak és temető céljára még 1845-ik évben, amikor Sárközy Ferenc 1000: Ezer: forintos alapítványt is tett az evangélikus egyház

(3)

céljaira. Az evangélikus egyházhoz később, 1864-ben csatlakoztak a „kevés számú” reformátusok s ettől az időtől kezdve az egyház felvette és használta az „egyesült protestáns egyház” elnevezést és ilyen szövegű pecsétet csináltatott. A közbirtokosságtól kapott beltelket az egyház az 1850-es évek elején elcserélte az úgynevezett „Kanyó-féle” házzal: amely 1853-54-ben már az evangélikus egyház nevére volt telekkönyvezte: ezt a házat és beltelket később, 1876-ban már az egyesült protestáns egyház elcserélte a Pellei Albert és nejének beltelkével és házával, az úgynevezett „Bánffy féle” házzal, a mely beltelekben a ház lebontásával 1888-89 évben épült fel a mai napig és fennálló templom-iskola és tanítói lak épülete.

2. Ámde van még egy másik történeti feljegyzés is, amely az egyházi nagy jegyzőkönyv elejére van beillesztve „Krónika” néven, amely állítólag Kovách Albert volt egyházfelügyelő történeti leírása nyomán lett megírva, csak hogy sokban és lényegesen eltér a Kovách Albert fentebb közölt leírásától. Ezt a bejegyzést a 1905-ik évben írta be a jegyzőkönyv elejére az 1905-ik évben, akkor VII-ik osztályú tanuló, ma pomázi ref. lelkész. De hogy erre megbízása volt-e és kitől, vagy ellenőrizte-e valaki a leírás helyességét, ez nem derül ki a leírásból, a mely hitelesíti vagy jóváhagyó záradékkal sincs ellátva. Ez a leírás azonban sokban eltér a Kovách Albert történeti leírásától, sőt azzal némileg ellentétes is.

Ez a történeti leírás úgy állítja be az egyház eredetét és múltját, mintha az egyház az 1820-as években keletkezett volna mely időben e szerint csak két evangélikus család lett volna Csépan, a Sárközy és a Pekarik család. De a két család ekkor más nagy kiterjedésről nem szól. A továbbiakban azt adja elő, hogy ez a két család idővel a reformátusokkal beházasodván, a protes-

(4)

tánsok elszaporodtak. Megemlíti még a Szvoboda és Áchim evangélikus családokat is, kik részben elköltöztek részben katolikusokká lettek. A hivek hitéletét is úgy tünteti fel, mintha az evangélikusok és reformátusok már kezdettől fogva, legalább is az 1820-as évektől fogva együttes közös istentiszteleteket tartottak volna, és hogy Csépára a tiszaföldvári lelkész járt ki urvacsora osztásra. Ez igaz is, de ez a lelkész az evangélikus hivekhez járt és evangélikus lelkész volt, neve Fejér János, akit a leírás tévesen Fehér Miklósnak nevez. Ezen adat is a mellett bizonyít, hogy a lelkész az evangélikusok részére tartott istentiszteletet és osztott urvacsorát.

Az 1845. évben a közbirtokosság által adományozott fekvőségekről is úgy emlékezik meg, mintha azt nem az evangélikusok hanem a protestánsok kapták volna holott az egyház hitélete tisztán evangélikus volt

Ezek ennek a történeti leírásnak tévedései, vagy talán ferdítései.

De hadd legyen itt is megörökítve ezen történeti leírás, amely így szól:

„A csépai ágostai és helvét hitvallású egyesület egyház
„története az 1686. évtől az 1905 évig. Az utókor számára
„feljegyezte Szászi Kovách Albert egyházi felügyelő
„Kronika

Dicséret az Úrnak.

Dicsőség az Alkotónak

Az örök valónak.’

„Szeretett magyar hazánknak 1668 évben történt-másfél szá-
„zados török iga alóli felszabadulásakor I Lipót magyar ki-
„rálytól vitézségi érdemeikért többen egy-egy a török hódolt-
„ság idején-hűbéres birtokokat Kaptak királyi adományul.
„Igy kapta Móricz generális a jelenlegi csépai határt.

„Móricz generálisnak egyetlen – Erzsébet – leányát nőül

(5)

vette a Horvátországból ideszármazott Tzútz /: más néven Tuz /: László kivel öt gyermeke „születvén névleg: László, Mihály, Albert, Orsolya és Katalin,- ezeknek beházasodásával létrejött a „ma is meglevő nemesi geneologia szerint öt osztály, névleg: Tzútz, Tercsy, Csete, Szánthó és Palotay ötödrészek.

Ezen öt osztálybeli birtokosok – kik leginkább Nógrád és egyéb felső megyékből származtak, – eredetileg római katolikusok voltak azonban Tzútz Albert és neje „Kürtösi Erzsébet leányát: Fruzsínát nőül vette Rákóczy Mátyás, ezeknek leánya: Borbála lett férjezett Kubinyi Györgyné, leányuk Mária, neje lett Gácsy Mihálynak kinek fiától Istvántól született Gácsy Borbála lett Pekarik Má-
téné, kitől származnak a mostanáig elágazott ág. ev. vallású „Pekarikok az 1763.
évtől

Ugyancsak beházasodások útján származtak ide 1750 körül Szaboda /: most Szovboda /: István borbély, majd 1792 évben a Sárközy /: másként Tegdes /: és Áchim családok. E családok közül azonban 1820 évben a Szvoboda család teljesen az Áchim család pedig nagyrészen áttért a róm. kath. hitre. Az ág. ev. hitben megmaradt Áchim család tagjai pedig ezek után Szarvason telepedvén le, egyedül a Pekarik és Sárközy család volt Csépán a protestáns /: evangelikus /: vallás követője /: ez tévedés, amint az alább ki fog tűnni, hozzá meg a fenti két család ekkor már nagy kiterjedésű volt és sok családra oszlott. Csak a fent említett Pekarik Máténak hat fia és egy lánya már családokat képeztek:/ –, míg nem 1825 körül a Tiszasas, Tiszakürt, Ócsöd és Békésszentandrás községekből beházasodó helyváltókkal egyesülve, az evangéliom követőinek száma annyira növekedett, hogy a hagyományos szellemben végezni szokott istentisztelet és népnevelés hiányát érezve, vasárnaponként hol

(6)

egyik, hol másik hitsorsos házában végezték – egyházi énekek és imák elmondásával – vallási kötelességeiket /: t. i. az evangélikusok kik előbb Pekarik János majd ennek fia Ádám végül Szamos József házában mint a továbbiak folyamán ki fog tűnni:/- „Ezenkívül Fehér Miklós tiszaföldvári lelkész /: ez Fejér János evang. lelkész volt /: évenként kétszer-háromszor tartott ugyane módon, urvacsora kiosztásával egyesített isteni tiszteltet. /: Erre őt az evang. hivatást kérték /:.

Ezen időben az evangélikusok szülötteit és elhunytjait a csépai róm. kath. plébános keresztelte és temette el, – a temetkezés a közbirtokosság által számukra /: az evangélikusok számára /: kijelölt Kis temetőbe történt, melynek megteltével a mai, nagyobb területű temetkezési helyet, és ezzel egyetemben egyházi gyülekezet megalakítás elősegítésére, a község nyugati részén levő közös legelőből egy beltelket templomhelynek 1845 évben adott /: Az adományozás tehát az evangélikusok részére történt /: Ugyanez évben /: 1845 /: meg is alakult az egyházi gyülekezet, de nem lévén alap imaház építésre, fenntartására, és levita tanító díjazására, a hivek továbbra is a régi állapotban maradtak meg mindaddig, amíg az 1854 évben az imént említett beltelket nagyon távol esvén a többnyire „Kisháton” lakó protestánsokhoz /: értsd: evangélikusokhoz /: elcseréltetett Kanyó András beltelkével, mely közelebb is esett az említett helyzet, azonkívül a rajta levő épületben úgy imaház, mint tanítói lakás, konyha és iskolának berendezhető helyiségek voltak /: ez a ház volt az ág. hitv. ev. gyülekezet nevére telekkönyvezve /: „Azonban még mindig hiányzott a fent említett kiadások fedezésére szükséges alap, azért csak 1858ban amidőn a konkordátum szerint megtiltatott a kath. papoknak a protestánsok eltemetése, történt meg ezen egyháznak különválására való végleges intézkedés. /: t.i. Az evang. egyház különválására a kath. egyháztól, illetve plébánostól. /: A különálló protestáns /: eddig meg csak evangélikus /: egyház

(7)

megalapítása céljából /: értsd: az ág. hitv. evang. egyház megalapítása :/ megindított gyűjtés eredménye – idős Bobor Károly és Lamos József ev. vallású :/ „gyűjtők ügybuzgósága mellett bizonyítva – 111 véka búza 52 véka árpa, és 8 véka kukorica természetbeni és Pekárik Rozália férj. Tornyos Andrásné, valamint Ágoston Zsuzsanna férj. Valla Andrásné adományából 120 frt készpénz lett. /: Ezen gyűjtés és adakozás az ág. hitv. evang. egyház megalapítására történt, a mi a továbbiak során ki fog tűnni :/

Ezenkívül Sárközy Ferencz végrendeletileg 1000=Ezer-forintos alapítványt tett olyképen, hogy ezen összeg után életében ő, halála után özvegye: Csernus Krisztina, köteles 8% kamatot fizetni mindaddig, míg a tulajdonképeni tőke általuk az egyház pénztárába befizetve nem lesz. /: Ezen alapítványtevés Kovách Albert írása szerint már 1845 ben történt:/

Ugyanekkor /:1858 ban :/ a közbirtokosság a felosztatlan közösből levitatanítói díjazásra adományozott 3 hold szántóföldet /: tehát az evang. egyháznak :/ s ezzel egyidejűleg megállapította az ev. felekezeti osztalékra ezen felekezetet mindenben megillető egy tizedrészt /: az adományozás tehát kifejezetten az evang. egyház részére történt :/.

Így meglészen az alap, annak kamataiból és a kivetendő egyházi adóból egy levita-tanító meghívása határozottatott, mely meghívás folytán az első levita tanító lett Szlávik János az 1858 év végén, ki a hívek gyermekeit protestáns szellemben oktatni, vásár és ünnepnapokon istentiszteletet, továbbá keresztelest és temetést végezni valamint születési és halálozási anyakönyveket vezetni hivatva volt. /: Ámde anyakönyvek csak 1862 óta vannak:/

Minthogy pedig a levita tanító a házasulandókat meg nem eskettetheti, sem az úrvacsorát ki nem oszthatja, ennél fog-

(8)

va ezen lelkészi teendőket máig is a szentesi ág. hitvallású egyház feje teljesítette. /: 1839ig a tiszaföldvári azóta a szentesi evang. lelkész, amiből világosan kitűnik az egyház evangélikus alakulása és jellege :/

Ezen alakulás és egyesülés emlékére készült az egyesülés, illetve testvériség szimbólumával – két egymást szorító kéz – /: mely később ökölbe szorult :/ el-látott és „a csépai ág. és helv. hitvallású egyesült egyház 1864” köziratu s ma is használatban lévő hivatalos pecsétje az egyháznak. /: E szerint az egyesülés már 1858-ban történt volna, amit viszont Kovách Albert leírása 1865-re helyez, amint azt a pecsét évszáma is feltűnteti, s így él a köztudatban is :/

Ezen időtől fogva egyházunk mindinkább gyarapodott, így a levita-tanítói javadalmazás felemeltetett, az iskolai tanszerek – melyeknek nagy részét 1882. évben a közoktatási minisztérium ajándékozta – a népnevelés okszerű ujitásaihoz berendeztek. Imaházunk felszerelései szépen szaporodtak, többnyire jótékony-ság útján. Így egy pár táncestély jövedelméből egy harmónium /: most

iskolai használatban :/ további adakozások folytán az Úrasztalának felszerelései, a szószék diszkendője, a keresztelő medence és gyertyatartóknak jutott az egyház birtokába. /: Az újabb urvacsorai szentedényeket, valószínűleg a keresztelő kánnát is a budapesti evangélikus nőegylet adományozta a templom építése, vagy felszentelése idejében 1889-ben :/

Majd, mivel időfolytán a mindinkább szaporodó iskolakötelezetteket a „Kan-nyó-ház”-ban berendezett tanterem befogadni képtelen volt 1876-ban ezen beltelek a jelenlegi /: akkor Bánffy -féle :/ beltelekkel elcserélődött és – /: a rajta levő rozszant épület helyett :/ – a közgyűlési határozattal jóváhagyott és 1423 frt 75 krajcárnyi előirányozott építési költséggel a mai imaházat és a hozzá tartozó tantermet, két szobát, kamarát stb. építettek.

(9)

Mindazonáltal a sodronykerítéssel körülvett diszes épület 2150 frtba került a buzgó hiveknek.

Az így felépült és az 1889 évben felszentelt épületen ujabban 1905 évben új to-rony díszlik a magasban, melynek felszentelési ünnepét 1905. augusztus 27-én ün-nepeltük.¹ Az ünnepély részletes történetét lásd a jelen jegyzőkönyvben megírva.

Kelt Csépa, 1905 Aug. 27^{én}

Másolta

Paczolay Péter

főgimn VII. oszt. tanuló”

– . --

Eddig szól, így szól a nagy egyházi jegyzőkönyv elejére beírott „Kronika”. Sok ér-tékes és becses adatai mellett azonban vannak úgy látszik célzatos tévedései, illetve ferdítései is, melyekre közben rámutattunk.

3. De van ezenkívül még egy történeti leírás az egyházzól. Ezt néhai Pekarik Mátyás, evang. egyháztag írta az 1904-ik évben, 70 éves korában, amint ő magát ki-fejezi: „emlékezésből, legjobb tudásom szerint. Ő a legelső Pekariknak a Csépará beköltözött Pekarik Máténak unokája volt, és az ő leírása tartalmazza a Pekarik család családfáját és az ő korában élt leszármazottakig.

A csépai egyház életére vonatkozó közléseit e szavakkal vezeti be: „a csépai ág. evang. egyház életéből és hiveiről. Ez iránt visszapillantva a multa, miként változott idővel, mely időtáiban és honnan kapta azon dicsőséges szent nevét ezen kis gyülekezet, hogy Egyesült protestáns fiókegyház. Mindezek összeállítá-sára napokat, órákat nem sajnálva, a mennyire csak belátásom, rövid tudomásom szerint összeállítását megtenni teljes óhajításom volt” /: Ezen bevezetés is rámutat az egyház evangélikus eredetére és a reformátusoknak későbbi csatlakozására az egyházhoz:/ – Pekarik Mátyás elég bőven, és a tőle telhető

---

¹ E torony tetején a vas keresztet Luther-rózsa ékesíti, tudomásunk szerint egyetlenként Magyar-országban.

(10)

történeti hűségre való igyekezettel foglalkozik az egyház történetével, sok értékes adatot szolgáltat, de egyes évszámbeli tévedések itt is előfordulnak.

4. Mindezen történeti leírásokon kívül a tiszaföldvári evangélikus egyházból megszerzett régi, hivatalok okmányok is fényt derítenek az egyház keletkezésére, multjára, hiszen a csépai evangélikus egyház kezdettől egészen 1839ig a tiszaföldvári evang. egyház filiája volt, s ezen okmányok és püspöklátogatási jegyzőkönyvek a kanonika vizitációkról sok értékes adatot szolgáltatnak az egyház történetének megírásához, a melyekkel a továbbiakban szöveg szerint vagy tartalmilag találkozunk.

Mindezek alapján, valamint az egyházi nagy jegyzőkönyv elejére beillesztett „Kronika” helyes adatainak úgyszintén a Pekarik Mátyás történeti leírásának felhasználásával készült a jelen történeti leírás a csépai evangélikus, illetve később, egyesült protestáns egyház története, amint következik:

II. Az első evangélikusok Csépan

Már a többször említett „Kronika” is az evangélikusok elsőjeként Pekarik Má-tét említi, aki Gácsy Borbálát vette nőül, s a ki a nagy kiterjedésű Pekarik családnak a megalapítója, s a család Csépan való ittlétének kezdetét az 1763 ik évben jelöli meg.

Bővebben emlékezik meg erről és magáról a Pekarik családról is Pekarik Mátyás történeti leírása, aki azonban Pekarik Máté nejét: Gácsy Borbálát – „Gácsy” – néven említi. Történeti leírásában beleszővi a Pekarik család nagy kiterjedésű családfáját, leszármazottjait a késői utódokig az ő életében. Az ő leírása szerint:

az 1750-60as évek között bevándorolt Csépara, mint fiatal tímáregény Pekarik Máté, nógrádmegyei kiskürtösi és ebeczki birtokos,² az akkori idők szokása szerint, mikor a kitanult iparos-

(11)

legények vándorutra indultak az országban. Azon időben pedig az akkori lakosok nagyon örültek, ha egy mesterlegényt foghattak. És be is házasították maguk közé. Úgy e szerint Pekarik Máté is itt maradt és megnősült. Nőül vette Gácsy (Gácsay) Borbálát, Gácsy István egyetlen leányát. Ezek a község déli oldalán levő „Kisháton” laktak, amit akkoriban még „Burkushát”-nak neveztek, mert Gácsay István (a Borbála atyja), aki a Kishátat elfoglalta, katonatiszt volt a burkus háborúban (ez talán a Mária-Terézia korabeli hetéves háború lehetett), a mikor hazajött,

2 A csépai családokat kibocsátó településeink között hangsúlyosan említi az emlékezet Ebeczket. E sorok írója 1984-ben járt ott egy Sárközi családnál, amelynek emlékezete szintén számon tartja az Alföldre költözött leszármazottakat. Ebecz és Kiskürtös két szomszédos település.

burkus-katonatiszti ruhában jött meg. Innét van a „Burkushát” elnevezés, de ma már csak „Kishát” a neve ennek a területnek.

Ezek után élsorolja Pekarik Máté 7 gyermekét, majd ezeknek is gyermekeit, unokáit, leszármazottait.

Pekarik Máté és Gácsy (Gácsay) Borbála gyermekei ezek voltak,

1. Pál, 1778-1831 kinek három neje volt: első Huszár Anna Vásárhelyről. Ilygon Katalin Szilikről és Valla Éva. Ennek 2 fia: Mihály és Tamás és 2 lánya: Johanna és Éva. Johanna férje volt Vághy János szelei, akitől származik a Vághy család, Éva férje volt Hagán László.

2. Máté, 1778-1830 (előbbinek ikertestvére) kinek neje volt Huszár Éva Vásárhelyről. Ennek három leánya volt: Erzsébet, (Sárközy Ferencné) Zsuzsanna, (Sárközy Sándorné) és Borbála, Lamos Józsefné. A két utóbbinak gyermekei mind a kath. vallásra tértek át.

3. István, 1785-1827, ennek neje volt Kanyó Lidia: ennek volt egy leánya Julianna (Trencsényi Sándorné) és két fia Pál (Kasza Veronika férje) és István (Nagy Krisztina férje) ez az ág is mind katolikus lett.

(12)

4. János, 1788-1841, kinek első neje volt Faust Zsuzsanna Szarvasról, a második volt Farkas Zsófia Öcsödről. Ennek két fia és két lánya volt: Ádám (Szabó Rozália férje), Simon (Berényi Lidia férje), Katalin (előbb Sárközy Andrásné, majd Testák Pálné) és Zsuzsanna (Jaszovits Andrásné).

5. András 1793-1845, kinek neje volt Grandovits Zsófia Budapestről. Ennek 7 gyermeke volt: András, 1817-1846, aki menynykőítés által halt meg, Zsuzsanna, + 1849, Zsófia, + 1849, Eszter (előbb Boczkó Jánosné később Csontos Jánosné) Péter (előbb Bobor Julia, később Oberna férje) Mátyás (1834 febr 9 től – 1905 apr 18, Pekarik Etelka férje; az egyház történetének megírója) és Mária, (Horpácsi Istvánné, kinek gyermekei mind katolikusok voltak).

6. Rozália, 1796-1855, kinek férje volt Tornyos András, tiszavárkonyi, akit a „Krónika” mint adományozót említ az egyházalapítás idejéből. Ennek leányát Borbálát (élt 1811-1872 aug 11) vette nőül Paczolay Gábor, aki Tápiószelén született 1801ben, meghalt Csépán 1873 aug 5 (cholera), akitől származott a Paczolay család.

7. Sámuel 1799-1854, kinek első neje volt Vitzán Borbála Mária, a második: a ref. vallású Molnár Katalin Nagykőrösről, akitől származott Pekarik Rozália, férjezett Pekarik Lajosné (1836-1911 febr 3ig élt), a nagy adományozó, aki minden vagyonát végrendeletileg az evangélikus egyházra hagyományozta. Utódja nem volt.

(13)

Ezek voltak az első Pekarik Máté gyermekeinek családjai, amelyek nagyon szétágazók voltak, és már reformátusokkal és katolikusokkal is keveredtek házasságok után.

A másik, szintén nagy kiterjedésű család Csépán a Sárközy család volt. Ennek Csépán való letelepedését a „Krónika” az 1792ik évre teszi. Ezen család őse volt:

Sárközy Márton, kinek neje Szvoboda Zsuzsanna volt. Nyolc gyermekük volt, úgymint: 1. Márton, 2. András, 3. Pál, 4. Klára, férjezett Czutz Józsefné, 5. Juliana, férjezett Bobor Károlyné, 6. Mária, férjezett Polner Istvánné, 7. Ferencz, aki az egyházra 1000 = Ezer forintos alapítványt tett, kinek neje volt Csernus Krisztina, és 8. József, (9 = György = Csépáról elköltözött)³ – és ezeknek gyermekei és unokái sokan: így: Sárközy András ifj. kinek neje volt Pekárik Katalin (Pekárik János leánya); Sárközy Gergely, Sárközy János és Sárközy Julia, férjezett Oberna Mátyásné. Ennek a családnak a leszármazási családfája nincs meg, a fentieket is Pekárik Mátyás örökölte meg történeti leírásában.

Ezenkívül ugyancsak régen, állítólag 1805-ben jött Csépara a Polner család őse a pestmegyei Irsáról. Ez időtájból való a Szvoboda és Áchim család is, és a Vághy család őse, aki a pestmegyei Tápiószeléről költözött ide, miért is „szelei” jelzővel illették. Ámde a Szvoboda család – amint azt a Krónika is megírja, Pekárik Mátyás leírása is említi – az 1820ik évben át tért a róm. kath. vallásra, (csak egy fekszik közülök az evang. temetőben: Szvoboda Pál a neve) úgyszintén katolikus lett az Áchim család egy része is, a másik rész pedig elköltözött Szarvasra.

Kik voltak tehát az 1820-as években evangélikusok Csépán?

Erre megfelel az 1820ik év Május 25ikén Tiszaföldváron kelt és közigazgatásilag hitelesített névsor, mely szerint az abban felsorolt csépai evangélikus családok és családtagjaik, kiknek száma is fel van tüntetve, s akik, mint a tiszaföldvári evang. anyaegyházhoz tartozó hívek vannak feltüntetve, amely a következőképen szól:

(14)

„A Tisza-Földvári Evangélikus Keresztény Ekklesiában található Tselédes Atyák nevei:

VI. Csépa

1.	Sárközy Márton	5 családtag
2.	if. Sárközy Márton	1 „
3.	Sárközy András	7 „
4.	Bobor Károly	7 „
5.	Bobor János	2 „
6.	Czutz Józsefné	1 „
7.	Sárközy Ferentzné	4 „
8.	Polner Jánosné	2 „
9.	Lapu András	2 „
10.	Polner János	5 „
11.	Valla György	4 „
12.	Szloboda István	1 „
13.	Szloboda János	7 „
14.	N. Lévi	7 „
15.	Tornyos András	6 „

3 Utólagos bejegyzés más kézírással.

16.	Pekárik Pál	4	„
17.	Pekárik Máté	6	„
18.	Pekárik István	2	„
19.	Pekárik Sámuel	2	„
20.	Pekárik András	3	„
21.	Pekárik János	3	„
Summa		83	„ 81

Ezenkívül több Filiák is vannak melyek ide tartoznak ú. m. Czibak,⁴ Szelevény, Gyalu,⁵ Pójt,⁶ Roff⁷ és egyebek, de minthogy csekélyebbek amazoknál, és igen széljel vannak, ide ki nem tétettek.

(15)

Hogy ezek mind így vannak, valóságosan bizonyítom ezennel

Valentini Illés s. k.

T. – Földvári Ekklesiának mostani

papi adminisztrátora,

Hrivnák János s. k. kurátor.

Hogy ezen másolat az Eredeti Irománnyal mindenekben megegyez, hitelesen bizonyítjuk

T. – Földváron, 25. Máj. 1820.

Ttes nemes Heves megye szolgálja Birája

Kállay Péter s. k. és

esküttye Elek Mihály s. k.”

Ez volt tehát a csépai evangélikusok létszáma 1820-ban, amivel szemben a „Kronika” csak két családot említ, a Pekarik és Sárközy családot, illetve a Szvoboda és Áchim családokkal négyet, ami nyilván tévedés, amiképen tévedés az is, hogy a Szvoboda család már 1820-ban mind áttért a kath. vallásra, ami csak később történhetett, mert a fenti névsorban két Szvoboda családfő van említve mint evangélikus.

III. Az evangélikus hitélet kezdetei és fejlődése

Pekarik Mátyás történeti leírása erről így számol be:

A 18ik század utoljára felé sem jártak össze istentiszteletre bizonyos helyre. Csak annyit tudtak magukról, hogy evangélikusok. A Könyvek olvasását pedig nagyon szerették. /:Bizonyosan a szent könyveket kell értenünk.:/ Valamennyi, mind írástudó volt /:bibliaismerő:/, énekelni nagyon tudtak és szerettek.

⁴ Cibakháza

⁵ Ma Kungyalu, ekkor Szelevény része, 1925-től Kunszentmártonhoz tartozik.

⁶ Nem azonosított.

⁷ Tiszaróff

Ezen evangélikus hívek egymást szerették és megbecsülték. Gyermeküket minden rossz indulattól visszatartották, istenkáromlást hallani sem akarták. I csempészek nem voltak, a barátságot nagyon szerették.

(16)

Azonban az 1800-as évek elején már többször jöttek össze közös istentisztelet céljából. Több éven át Pekarik János házában gyűltek össze a hívek. /Ez Pekarik Máténak fia volt./ De ülőhelyük nem igen volt. Dirib-darab deszkából vagy magukkal vittek ülőhelyet, vagy szomszédból kértek lócát, széket. Az istentiszteletet akkor még papi szolgálat nélkül, maguk végezték.

Az 1818ik év Augusztus 26ikán püspöki egyházlátogatás volt Tiszaöldváron Lovich Ádám püspök. Szimonidesz János főesperes, Machus Gábor esperességi jegyző, és az egyháztagekok jelenlétében. Ezen püspöklátogatásról felvett jegyzőkönyvben a tiszaöldvári egyházhöz tartozó leányegyházak gyanánt vannak említve: Öcsöd, Csépa, Inoka, Martfű, Vezseny és Várkony, holott ezek inkább csak szórványok voltak, amint ma neveznők, de abban az időben a szórvány elnevezés még nem volt meg, s így szerepelnek a csépai evangélikusok mint a tiszaöldvári evang. egyház filiája.

Ebben az időben a csépai evang. hívek még a tiszaöldvári templomra adakoztak. Így található a tiszaöldvári egyház pénztárkönyvében 1813 évi Junius 14ikéről ezen bejegyzés: „Tsipai lakos Pekarikné ajánlott az Templom számára 1frt30x”.

Ez időben még mindig a fent említett Pekarik János házában gyülekeztek az evangélikus hívek istentiszteletre. A nagy ünnepek alkalmával azonban Tiszaöldvára kocsiztak az istentiszteletekre a templomba, ami nekik „visszatetsző” dolognak tűnt fel.

A keresztelest, temetést, esketést peedig a csépai róm. kath. plébános végezte köztük.

Mindez kitűnik azon levélből, melyet 1821 évi Február 21ikén az evangélikus közösség nevében irt Sárközy Márton a tiszaöldvári lelkésznek, ami válasz volt azon felszólításra, hogy a csépai hívek

(17)

fizessenek párbért a tiszaöldvári anyaegyházba, amit ők „ágybér”-nek neveztek, és ami ellen tiltakoznak. Ugyanezen levélben felkéri a tiszaöldvári evang. lelkészt, hogy évenként legalább kétszer jöjjön ki Csépara istentisztelet tartására és urvacsoraosztásra. Ez a levél így hangzik:

„Kedves Tiszteletes Úr! Vevén hozzánk küldött becses levelét, melyből észrevén, hogy mi Kuriálisok /:nemesek:/ ágybirt fizetnénk, de hogy még az ágybirtfizetés meg akkoráig szokásban nem volt, nem is lehet, mivel még Attyáink se fizettek ágybirt. Hanem, mivelhogy mi kevés számmal vagyunk még, és mi igen kereszténységünkben kívánván megmutatni, ajánlunk közönségesen 16.

– forintokat oly föltétel mellett, és ilyen okok végett, mivel minálunk nagyon visszatetszék azon nagy ünnepeken Földvára kocsizni, mintha ünnep sem volna, úgy tetszék azért közönségesen azt végeztük és megkérjük Tiszteletes Urat, hogy mi hozzánk legalább kétszer azon feljebb kitett Tizenhat forint fizetésért kijönni ne terheltesse, az maga alkalmatosságán az isteni szolgálat végett. Mert mi nekünk keresztelésért, Temetésért, Esküvésért csépai Plébánusnak tsakugyan fizetnünk kell. Ezzel maradunk Tiszteletes Úrnak alázatos szolgálói Sárközy Márton és a többi közönség. Költ Csépan 1821 Esz. 21 Febr.”

Hogy ezen kérelem még azon évben teljesült e, alig valószínű, mert ezen kérelmet a hivek mégismételték, és egyezség-kötéssel megerősítették az 1823ik esztendő December 14ikén, melyben a lelkésznek tiszteletdíját már évi 30 forintban állapították meg, s az ő kijövetelének napjait is meghatározták. Ez az okirat így szól:

„Az Úr Istennek kegyelmes Áldását kívánjuk Tiszteletes Urunknak. – Mi alább irt Csépa helységben lakozó aug. conf. levő Evangelika Filialis Ekklesia meghívjuk Tiszaföldvári Prédikátor Urunkat oly véggel Helységünkbe és Gyülekezetünkbe, hogy ottan az Isteni Tiszteletet az Úr Vacsorájának kiszolgálta-

(18)

tásával együtt esztendőnként, mint rendes prédikátorunk, kétszer gyakorolja és véghez vigye. Mely papi szolgálatáért mi Ekklesia köz-megegyezéssel esztendőnként fogunk fizetni 30 ft. – azaz harmintz Forintokat W. C. /:váltócédulában:/ oly feltétel alatt, hogy Tiszaföldvarról Tiszteletes Predikátor Urunk mind a két ízben a maga alkalmatosságán jöjjön közinkbe. Mi pedig minden kijövetelkor a megígért summának felét hiányosság és fogyatkozás nélkül magának Tiszt. Urnak kifizetni, magunkat ezen írásunk által kötelezzük. Költ Csépan Dec. 14én 1823 Esztendőb. – Mi Csépa Helységében lakó aug. conf. levő Evangelika Filialis Ekklesia mind közönségesen nevezetesen: öregebb Sárközy Márton, iffiu Sárközy Márton, Sárközy András, Bobor Károly, Tornyo András, Sárközy Pál, Sárközy Gergel, Pekarik Sámuel, Polner János, Polner István, Pekárik István, Szvoboda István, Szvoboda Pál, Sajben István, Valla György, Valla András, Pekarik Pál, Pekarik András, Tinko András.

Nota: A Tisztelendő Úr kijövetelének terminusai az Úr Vacsorájának kiszolgáltatása végett lesznek először Boldogasszony fogantatása, és másodszor Úr Napja cath. Innepnapokon

Nota: Ezen Egyezségen jelen voltak maga Tiszteletes Úr és az akkori Földvári kurátor Ipelszky Mihály”

Valószínű tehát, hogy ezen felkéréseknek következtében járt ki Csépara évenként kétszer a tiszaföldvári evang. lelkész istentiszteletet tartani és urvacsorát osztani az evang. hiveknek. Az akkori tiszaföldvári evang. lelkész Fejér János volt /:és nem Fehér Miklós, amint azt a „Krónika” állítja./ Ez az okirat rávilágít ezzel a „Krónika” téves beállítására, mintha az evang. és ref. hivek hitélete már ekkor közös lett volna.

Az 1836ik év Julius hó 14ikén Tiszaföldváron újabb püs-

(19)

pöki egyházlátogatás volt. Szeberényi János bányakerületi püspök, Báró Prónay Albert esperességi felügyelő, és Simon Sámuel békési evang. egyházmegyei esperes vezetése alatt. Ezen püspöklátogatás jegyzőkönyvében is Csépa, mint a tiszaföldvári evang. egyház filiája szerepel 101 lélekszámmal, 14 tiszta, és 19 egyes házaspárral.

Ezen jegyzőkönyv arról is tanuskodik, hogy a csépai evangélikus hivekben már ekkor is megvolt a nemes szándék, hogy iskolát építsenek és tanítot alkal-mazzanak, de ezt anyagi eszközök és ingatlan, illetve épület hiányában egyelőre nem tehették meg. Azt is megtudjuk, hogy azon időben a csépai evangélikusok nagyobb részt nemesek és birtokosok voltak, amint már az 1821. Febr. 21-én kelt, a lelkésznek írt levelükben magukat „kuriálisok”-nak jelezték. De megtudjuk azt is, hogy a csépai hivek – kötelező ígértük dacára – a lelkész tiszteletdíjával is hátralékban voltak.

Fejér János tiszaföldvári ev. lelkész, aki évenként kétszer látogatta meg a csépai hiveket, és tartott istentiszteletet az Úrvacsora kiszolgáltatásával, 1839-ben elköltözött Tiszaföldváról Ujfazekas-Varsándra, új lelkészi állomására.

Valószínű, hogy az új tiszaföldvári lelkész nem volt hajlandó a csépai evang. hivek gondozását vállalni, mert, amint azt Pekarik Mátyás is írja – „ez a kis evangélikusság ekkor átcsatlakozott a szentesi ágostai evangélikus egyházhoz, és azóta ott is van, és oda tartozik”. Szentesről pedig majd egy félszázadig járt ki ide hozzánk Balassa János lelkész úr, kétszer egy évben. – /: Az 1880-ik évi január 25-iki közgyűlés már Masznyik Gyulát említi mint Balassa János lelkész utódát; Balassa János lelkész tehát 1839-től 1880-ig, tehát kerek 40 évig járt ki Csépára.:/

De Pekarik Mátyás, aki 1904-ben írta „ezeket, nem említi a lelkészi tiszteletdíj címén fentebb említett 16, illetve 30 forintokat, de azt mondja, hogy „két-három akó bort adtak bérbe neki”. Lehetséges tehát, hogy ezt

(20)

penz helyett adták a lelkésznek. A Balassa lelkész tiszteletdíjáról is így emlékezik meg: „Ezen lelkész úrnak is nagyon sok ideig bor-bére volt, de nem 3 akó, hanem 5 akó. Ezt úgy szedték össze szüretkor itcénként, kire mennyi esett.

A Pekarik János háza, ahol az evangélikus hivek istentiszteletre összegyűlni szoktak, örökségképen fiára, Pekárik Ádámra szállott valószínűleg 1841-ben, mert Pekarik János ekkor halt meg.

Ez a Pekarik Ádám egy ideig még megszívlette a házában istentiszteletre összegyűlt hiveket, de innen mégis el kellett távoznia.

Ekkor a hiveknek ugyanannak a „Kisháton” lakó Lamos Iózsef, Pekarik Bor-bála férje – aki az első Pekarik Máté leánya volt – adott helyet istentisztelet céljára az ő házában. Itt gyülekeztek tehát azután a hivek istentiszteletre. Ide hordták össze a lelkész bor-bérét is. De a megajánlott 5 akó borból is sokszor alig bírtak

beszedni három-negyedfél akót, sokszor Balassa János lelkész úr elengedte, csak hogy összetartsanak a hívek.

Az istentiszteleten az kezdte az éneket, aki legjobban tudta vezetni, Sárközy Ferencz pedig a prédikációt olvasta fel a hívek előtt, amikor lelkész nélkül, magukban tartottak istentiszteletet. Ez időben már református atyafiak is voltak közöttük /ez már az 1840-es évek elején volt, csakhogy még akkor a tiszasasi Szilágyi János lelkész úr gondozta az itteni református feleket – írja Pekarik Máttyás. Ebből is világos, hogy az evangélikusok és reformátusok külön-külön éltek hitéletüket és nem együtt.:/

Ekkor egy vándor-tanító is került ide, akit a hívek megtartottak. Ugyanott tanított, ahová össze szoktak jönni istentiszteletre. Csakhogy ülőhelyük még most sem volt, úgy hordtak össze iminnen-amornan, ahol kaptak. A felfogadott vándortanító-

(21)

nak fizetése az volt, hogy meg tudott egyezni a szülőkkel kosztal együtt. Volt vagy 65-70 tanítványa, közöttük több katolikus. A tanítónak kosztot minden gyermek anyja adott, mindennap más helyen ebédelt, vagy odavitték az ebédet, ahol tanított. Pekarik Máttyás és Pekarik Lajos voltak első deákjai. Ez a tanító Vörös István volt Szentendréről, utána egy másik tanító volt, bizonyos Bagós nevezetű Pécelről.

Azonban a „Kisháton” tartott istentiszteletekre járó híveknek sokszor nehéz küzdelembe került, hogy az istentiszteleteken részt vehessenek. Ezen nehézségeket a sok nagy árvíz okozta. Így sokszor kellett a vízen átkelni, ami csaknem veszélyes volt, mert nagyon sokszor csak egy kis lélekvesztő csónakon hordták át egymást a faluból, azért mégis összejöttek. Ez példaadóan mutatja az akkori hívek hitbuzgóságát és az Úr hajlékához való szeretetét.

A Tisza gyakori kiöntései miatt – /: akkor ugyanis még nem volt gát :/ – a „Kishátról” kiszorultak a hívek a faluba. Az akkor még élő Sárközy András és Pekárik Katalin ajánlották fel lakóházuk nagyobbik részét istentisztelet céljára és évekig oda gyülekeztek a hívek. Balassa János szentesi lelkész itt tartotta az urvacsoraosztást és a házasságok esketését is.

Az evangélikus hívek istentiszteletei tehát ezen házakban mentek végbe: legelőször Pekarik János, majd ennek fia: Pekarik Ádám házánál, azután Lamos József és neje Pekarik Borbála házánál, végül a Tisza gyakori kiáradásai folytán a faluban: Sárközy András és neje Pekárik⁸ Katalin házánál. (Rákóczi út 100 m. 1840 – 1889)⁹

---

8 Utólagos javítás.

9 Utólagos kiegészítés!

IV. Gondoskodás állandó imaházról

Még az 1840-es években azon eszme vetődött fel és érlelődött meg az evangélikus hívek között, és különösen Pekarik Sámuel és

(22)

Sárközy Ferenc voltunk az eszme képviselői, akik indítványozták is, hogy: „jogunknál fogva kérjük fel a csépai közbirtokosságot az előjáróság útján, hogy nekünk evangélikusoknak egy imaház és iskolahelyiséget adjanak” – írja Pekárik Mátyás.

Ez volt tehát az eszme. A közbirtokosság ettől kissé vonakodott, azon indokolással, hogy arra nincs szükség, hiszen ott van az ő nagy iskolájuk. Végre mégis teljesítette ezt a kérelmet a közbirtokosság, és az 1845-ben /: Kovách Albert történetírása szerint /: a községnek Tiszásas felől levő részén, a Sárközy András féle ház mögött, a közös gyepből kimért és kihancsikolt egy darabot. Az egyházi számadások 1845 év óta vezettek. Lehet, hogy Sárközy Ferenc is, a Csernus Krisztina férje ekkor tette meg 1000 forintos alapítványát, amint azt Kovách Albert írja is.

Ezen fent említett üres telket a hívek az 1850-es évek elején valószínűleg, 1853-ban, a „Kronika” szerint 1854-ben – 400 forint ráfizetéssel elcserélték az úgynevezett Kanyó féle házzal, mert a közbirtokosság által adományozott hely nagyon távolos helyen feküdt. Ez a Kanyó féle ház a csépai ágostai evangélikus közönség nevére volt telekkönyvezve is a csépai 477 számú telekjegyzőkönyvben 1. R. 70 hr. sz. alatt, ház, udvar és melléképületekkel.¹⁰

Ez a Kanyó féle ház volt tehát a csépai evangélikus egyháznak első saját imaháza és iskolája.

Amíg az egyház ezen épületet meg nem szerezte, addig az istentiszteletet még mindig a Sárközy András házában tartották a hívek.

V. Egyházzá szervezkedés, adakozások

Az 1850-es években az evangélikus híveket még mindig a katolikus plébános keresztelte és temette egészen 1858-ig, állítólag egy századdal tovább.

1858-ban egy Horváth nevű új plébános került Cséparra.

(23)

Ez arra törekedett, hogy az evangélikus híveket valami módon a katolikus egyházba kényszerítse. Ezt azzal kezdte meg, hogy megtagadta az evangélikusok

¹⁰ Ez a ház a mai Kossuth utcán, a Kossuth utca és a Bajcsy-Zsilinszky utca közelében feküdt. Lásd: <http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?layers=osm%2C43%2C44&bbox=2241451.538455831%2C5910109.480912836%2C2242215.908738683%2C5910595.572639586> (Letöltés 2017. május 18.)

megkeresztelkedését és eltemetését. És csakugyan, egy Sajben József nevű evangelikust nem is temetett el. Tehát a hívek maguk énekeltek, és temették el. Ez volt az első eset, hogy a pápista pap evangelikust nem temetett el.¹¹

Erre az evangélikus hívek teljesen elváltak és elszakadtak a katolikus egyháztól, úgy, hogy többé nem vették igénybe a katolikus plébános szolgáltatásait a kereszteléseknél és a temetéseknél, és önállósultak: önálló egyházzá szervezkedtek, mint a szentesi evang. egyház leányegyháza, a hova különben már tartoztak is.

A plébános tehát éppen az ellenkezőjét érte el, mint amit elérni akart.

Az önálló leányegyházzá való tömörülés alkalmával a csépai közbirtokosság a tanító javadalmazására még 3 /három/ kishold szántóföldet adományozott az evang. egyháznak – amint ezt a „Krónika” is megírja, és az evangélikus egyház ekkor, 1858ban megválasztotta első rendes levita tanítóját az evangélikus vallási Szlávik János személyében.

Az önálló evangélikus egyház megalakulása alkalmából, és ennek céljára nagy áldozatkészségre buzdultak és örömmel adakoztak.

A „Krónika” erre az időre teszi Sárközy Ferencz egyházalapítónak, a Csemus Krisztina férjének 1000 :Ezer: forintos hagyományozását, /ami Kovách Albert leírása szerint már 1845ben történt, amikor a közbirtokosság az egyháznak iskola és imaház céljára, valamint temetkezésre is ingatlan telket adományozott:/ Sárközy Ferencz hagyományozó és egyházalapító 1859ben már elhunyt. Végrendeletében ezen hagyó-

(24)

mány örököséül kifejezetten a csépai ágostai hitv. evangélikus egyházat jelölte meg. A hagyomány utolsó részletet özvegye az 1872ik évben fizette be az egyházba.

Ezen egyházalapító Sárközy Ferenc sirjához az egyház kijár a temetőbe minden évben Mindenszentek napján délután, hogy iránta háláját és kegyeletét lerója és sirjára koszorút helyezzen. Ezt halotti /:temetési:/ énekek eléneklésével, rövid emlékbeszéddel és imával teszi.

Az ő példáján, hűségén és áldozatkészségén felbuzdulva, azt követve, az egyház önállósulásának idején, s ennek örömeire a hitbuzgó hívek kegyadományaikkal járultak hozzá az evangélikus egyház felvirágoztatásához, s anyagi megerősödéséhez.

A „Krónika” erről így ír: Tornyos Andrásné, szül. Pekarik Rozália 100 = Száz = osztr. ért. forintot, Valla Andrásné, szül. Ágoston Zsuzsanna 20 :Húsz: forintot adományozott. Ezen kívül Bobor Káoly és Lamos József evang. egyháztagok gyűjtéséből befolyt természetben 111 véka buza, 51 véka árpa, 8 véka kukorica /: Úgy látszik ez lett az egyházi magtár alapja :/ – A pozsonyi egyház is küldött 1858 július 30-ikán a szentesi evang. lelkész hivatal útján 15 forintot, amint a levél

¹¹ A vatikáni-osztrák konkordátumot 1855-ben kötötték meg. Ezután Scitovszky József hercegprímás 1858-ban egyházmegyei zsinatot tartott. Valószínűleg ennek más egyházmeghyekre történő hatásáról van szó.

írja: „a csépai evang. egyház közösségének egy népiskola felállítása céljára”. /: Valószínű, hogy más egyházak is juttattak az egyháznak adományokat erről azonban nincsenek feljegyzések:/

De felmaradt az egyházi levéltárban egy 1858ik évből való gyűjtőív is ezen felirattal: „Névjegyzéke azon helybeli adakozóknak, kik az emberiség szeretetéből indítatva, a csépai evangélikusok gyülekezetét pénzzel felsegítették, melynek végösszege 335 frt 42 kr. /: Ez is mutatja, hogy az 1858 évbeli egyházalakulás tisztán evangélikus alakulás volt:/

A gyűjtőíven felsorakozott adakozók és adományaik ezek voltak:

(25)

Sárközy Ferenc /:az egyházalapító:/ 30 frt; Sárközy Pál 5 frt; Kovách Theofil 12 frt 30 kr; Bende Andris özvegye Abaffy Zsuzsanna 20 frt; Polner István öreg és fia 12 frt 30 kr; Sárközy János- 30 kr; Balázs Hamvay Mihály ifj.- 30 kr; Bobor Károly 5 frt; Vághy István- 30 kr; Sárközy István 2 frt 30 kr; Valla András 1 frt 15 kr; Ágoston Zsuzsanna 1 frt 15 kr; Janovits József- 30 kr, Kadvinczky 2 frt 30 kr; Hajdu István 5 frt; Rátz János 5 frt; Urbán Márton Szelevényen- 30 kr; Szelevényen 2 frt 30 kr /:gyűjtés:/ Marton Péter 2 frt 30 kr; Hajdu Balázs sasi lakos- 30 kr; Pekarik Andrásné 1 frt; Csizmadi János 1 frt; Bobor Márton 5 frt, Frtska Mihály szarvasi lakos- 30 kr; Szinós István- 30 kr.; Oberna Mátyásné- 15 kr; Szinovitz Lajos 5 frt;- Inokán 2 frt 30 kr, /:gyűjtés:/ Pekarik Sámuelné szül. Molnár Katalin nő ajánlott 100 kéve nádat. – Ugyanezen gyűjtőíven tovább:

A templom belső szükségére adakoztak: Sárközy Ferencz /:az egyházalapító:/ 50 frt; Bobor Károly 5 frt.; Pekarik Ádám 10 frt; Sárközy István 7 frt; Vághy János 15 frt; Ágoston Zsuzsanna 1 frt 15 kr; Sárközy Ferencz 20 frt, Bende András özvegye Abaffy Zsuzsanna 15 frt; Pekarik András özvegye Grundovits Zsófia 3 frt; Lamos József 2 frt 30 kr; Pekarik Tamás 3 frt 15 kr; Sárközy Pál idősb 10 frt; perselyből 7 frt 15 kr; Polner Miklós 2 frt 30 kr; Sárközy Andrásné Tornynos¹² Katalin 2 frt 30 kr. Vághy István 3 frt; Csontos János 2 frt; Máté János 5 frt; Vághy János két gyermeke temetésekor 2 frt; Sárközy Lajos temetése 1 frt; Valla Andrásné temetése 1 fr; ismét perselyből 8 frt 32 kr. Temető árendáért Rátz János 6 frt; Sárközy Ferencz és Bobor Károly előlegpénzül 1500 téglára 10 frt.”

Ezen adományok képezték – a hagyományon kívül – a csépai evangélikus egyház anyagi alapját, méltó volt tehát, hogy a kegyes adakozók emléke itt az utókor számára megörökíttessék. Legyen az ő emlékezetük áldott.

(26)

12 Javítva Pekarik

VI. A csépai levita tanító híványa

A csépai evangélikus egyház első megválasztott, illetve meghívott levita tanítója Szlávik János volt, akit az egyház 1858ban választott meg. Hogy mi volt az ő tanítói fizetése, arról nem maradt fenn semmi írás.

De van az egyház irattárában egy tanítói hívány, amely 1861 évi Január hó 22ikén kelt, és Szalay József tanító részére lett kiállítva, amiből kitűnik mennyi volt és miben állott a tanítói fizetés. Bizonyyára ugyanilyen fizetése volt az első tanítónak, Szlávik Jánosnak is. A hívány így szól:

„Hívány, Melynek erejénél az alólírt csépai és szentesi anyaegyházhoz tartozó Evang. fiók Egyház az isteni tisztelet vezetése és gyermekei tanítása végett Levi-ta Tanítóul meghívja Tudós Szalay József urat, jelenleg borgátai segédtanítót, ki-nek is az ezen állomással összekötött következő Javadalmakat biztosít, s azoknak évenkénti pontos kiszolgáltatására magát kötelezi, úgy mint:

1. Szabad lakás 200 □ ölnyi kerttel
2. Készpénzben 40, azaz Negyven forint oszt. értékben
3. Negyven véka, vagyis 20 osztr. mérő kétszer buza
4. Két öl puha tűzifa
5. 400 kéve fűteni való réti gaz, vagy e helyett 4 kocsi szalma.
6. Három hold szántóföldnek használata olyképen, hogy annak évenkénti szántás-vetését az Egyház Tagjai végzik
7. A község kaszálójából a termés minőségéhez 2-3 kocsi réti széna
8. 20-25 iskolás gyermek mindegyikétől 1 oszt. ért frt és egy véka csüves kukoritza.

(27)

9. Minden temetéstől, búcsúztató nélkül 1frt, búcsúztatóval két forint oszt. ért.
10. Minden keresztelestől avatással 1 frt oszt. ért.
11. Minden házassági hirdetéstől 50 kr. oszt. ért.

Mely híványt a csépai ág. ev. fiók Egyház nevében ezennel aláírásunkkal erősítjük

Kelt Csépan, Január 22én 1861. Kovách Theofil, Vágghi János, Rátz János pres. Pekárik Lajos, Pekárik Tamás, Pekárik Ádám, Sárközy János, Kadvinszky János pres. Sárközi Pál, Teslák Pál.

A tulsó lapon megírt kiadványt a jó Isten áldásának óhajta mellett aláírja Szentesen, Január 29én. 1861 Balassa János, evang. pap

Ezen híványt az Úr legjobb áldásának óhajtasával megerősitem, Orosházán, Feb. 6-án 1861 Torkos Károly esperes

Ezen híványt a csépai fiók Egyháztól ezennel elfogadom. Szalay József ev. ta-nító. Kelt Borgátán Feb. 20án 1861.

A tanító úr fizetése csépai ág. Egyháznál Mártius hó 1ső napjától 1861 kezdődik. Több egyháztagunk megegyezése szerint Junius 2án 1861 Kovách Theofil, Rátz János curátor Bobor Károly, Pekárik Tamás, Polner István, Patzoly Gábor.”

A híványt tehát a csépai ágostai hitv. evangélikus egyház állította ki, az evangélikus esperesség erősítette meg, amiből világos, hogy a csépai egyház még ekkor tisztán evangélikus jellegű, evangélikus alakulás volt, s ha benne reformátusok is voltak, ezek még mint az evangélikus egyház tagjai szerepelnek. Ekkor még nem volt egyesült protestáns egyház.” Ez csak később lett, a mint a következő fejezetben látni fogjuk.

(28)

VII. A reformátusok csatlakozása az egyházhoz. Az „egyesült protestáns” egyház elnevezés felvitele. Hogyan lett az evangélikus egyházból „egyesült protestáns” egyház?

Az evangélikus hívek önállósulása és egyházzá szervezkedése idejében, amikor különváltak a kath. egyháztól, a tiszasasi ref. lelkész, aki a ref. híveket eddig külön gondozta, a csépai református híveket átadta a csépai egyháznak. Ezt egy negyedív papíroson tudatta a csépai evangélikus egyházzal ilyenformán:

„Amint tudomásomra jött az, hogy a csépai ágostai evang. hívek elváltak a katolikus egyháztól, önmagukat pedig iparkodnak fenntartani, erre nézve én a helvét ev. református híveimet, kiknek eddig gondozója valék, tehát átadom a csépai ágost. evang. gyülekezet csoportosulása végett azon kívánnalattal, hogy az evang. hívek névsorába iktathassanak be, és óhajtom, hogy legyenek szép, egyetért békességben, vegyék fel az egyesült protestáns nevet. Isten áldása kísérje. Tiszasas, Szilágyi János t.sasi lelkész”

Sajnos, ezen okirat a levéltárból elveszett. Pekarik Mátyás, aki ezen levelet az ő történeti leírásában idézi, mint fentebb olvasható, azt írja, hogy ő ezt a levelet látta, és az az 1850-es években kelt. Valószínűleg tehát 1858-ban, amikor az önálló egyházzá való szervezkedés megindult és megtörtént, amire a levélben hivatkozás is történik.

Ezen levél tanúsága szerint a csépai református hívek a tiszasasi ref. lelkész ajánlata folytán léptek be a csépai evangélikus egyházba, s az ő ajánlata alapján vette fel az egyház az „egyesült protestáns egyház” elnevezést.

E szerint lehetséges, hogy a református hívek már 1858-ban beléptek az evangélikus egyházba, de tény, hogy az egyesült protestáns egyház elnevezés felvétele csak később, 1864-ben történt, amint

(29)

azt a „Krónika” is említi, és Kovách Albert is erre az évre helyezi és így él az a mai napig is a köztudatban is.

Mert az tény, hogy 1864ig az egyház kizárólag és tisztán evangélikus név alatt szerepel. Ezt bizonyítja egy 100 ftról szóló kötelezvény, melyet Vághy János írt alá, mint adós, 1860 évi Apr. 23án, továbbá a mezőtúri szolgabíróság 1860 évi június 1én kelt végzése, mely szerint Sárközy Ferenc 1000 ftrtos alapítványát a csépai ág. hitv. evang. egyházra hagyományozta, valamint a Szalay József tanító részére 1861 évi Január 22ikén kelt, fentebb közölt tanítói hívány is.

Tehát, ha még 1858ban léptek is be a reformátusok az evang. egyházba, az egyház még mindig ág. hitv. evang. néven szerepel egészen 1864ig, és eddig nem volt egyesült protestáns egyház.

Igy történt tehát, amint azt Kovách Albert is írja, hogy a csépai kevés számú reformátusok csatlakoztak az evangélikus egyházhoz 1864ben és felvették az egyesült protestáns nevet. Mert tényleg 1864ben vette fel, s ezóta használta az egyház az „ágostai és helvét hitvallású egyesült protestáns egyház” elnevezést, s ilyen feliratu, és 1864 évszámú bélyegzőt és pecsétet is csináltatott, két egymást szorító kézzel, amint arról a „Kronika” is megemlékezik. Ettől az időtől kezdve /:1864től:/ az egyházi számadásokat és az egyházi vagyont is az egyesült protestáns egyház neve alatt kezelte. Csak a Kanyó-fele ház – az iskola és imaház – maradt a telek-könyvben továbbra is az evang. közönség néven.

Igy lett az evangélikus egyházból „egyesült protestáns” egyház, de azért az egyház továbbra is megmaradt ágostai hitv. evang. fennhatóság és igazgatás alatt, mint a szentesi evangélikus egyház leányegháza, tehát lényegében és valójában evangélikus egyház. Csak a neve változott meg, de nem a jellege.

Hogy az evangélikus egyházhoz csatlakozott reformátusok

(29)

száma mennyi volt, nem tudjuk. Sokan nem lehettek, mert Kovách Albert szerint „kevésszámú református csatlakozott az egyházhoz”. Egy 1851ben szerkesztett és kiadott helységnévtár szerint Csépa lakosságának felekezeti megoszlása a következő volt: róm. kath 2048; evang 116; ref. 4; óhitű 2; zsidó 80; tehát a csatlakozás idejében – akár 1858ban, akár 1864ben történt – sem lehetett sok a reformátusok száma. A templomépítés idején, 1889ben az egyházban 106 evang. lélekkel szemben volt 63 ref. lélek.

És ha a tiszasasi ref. lelkesznek fent közölt levele hiteles – amihez alig fér két-ség – ebből azt is megtudjuk, hogy tőle származik az eszme és ajánlat, hogy az egyház vegye fel az „egyesült protestáns egyház” elnevezést, amit az egyház, bíz-va „az óhajtott, szép, egyetértő békességben”, meg is tett. Csak a későbbi jövő mutatta meg, hogy bizakodásuk túlzott volt, mert eljött az idő, amikor az egyház bélyegzőjén a „testvériség szimbólumát” jelentő két egymást szorító kéz ökölbe szorult az evangélikusok ellen.

VIII. A régi iskola-imaház épület elcserélése

Az evangélikus egyház tulajdonát képező, s a telekkönyvben még mindig a csépai ág. hitv. evang. közösség néven állt régi, az első imaház-iskolaépület, az úgynevezett Kanyó-féle ház idővel már nem felelt meg céljának, mert szűknek bizonyult elcseréltetett a Pellei Albert és neje Beller Klára tulajdonát képező házzal és beltelekkel. Ezen cserevételt az 1876. évi Április 19iki közgyűlés határozta el, miután a Pellei házaspár ezen cserét az egyháznak felajánlotta.

Az erre vonatkozó csereszerződés 1876 évi Május hó 23ikán jött létre az ág. hitv. evang. hitfelekezet, mint telekkönyvi tulajdonos és a Pellei házaspár között oly módon, hogy az egyház a cserét még 400 forinttal megpótolja.

Igy lett az egyháznak új iskola és imaház épülete a Pellei ház-as-

(31)

pártól elcserélt házban, amely akkor, „Bánffy-féle ház”-nak nevezetett.

Ezen a telken épült fel később – a rajta lévő régi épület lebontása után – a mai napig is használatban levő imaház és iskolaépület 1888-1889 években.

IX. Új imaház és iskolaépület építése

A Pellei házaspártól csereszerződésileg megvett épület, a Bánffy-féle ház azonban nem sokáig felelt meg hivatásának. Javításra, új tetőzetre szorult.

Ekkor azon eszme merült fel a hivek köreiből, hogy a tetemes költségbe kerülő javítás helyett az épület lebontassék, és helyette új épület építtessék.

Az 1888 ik évi Március 4 iki gyűlésen Sárközy Péter gondnok előadja, hogy az épületet Sárközy Bertalan kőművessel megvizsgáltatta, aki úgy nyilatkozott, hogy az épület falai oly rossz állapotban vannak, hogy ezen elavult épületre nem érdemes a tetemes költségbe kerülő új zsindelytetőt tenni. Ezért a gyűlés úgy határozott, hogy ezen roskadozó és több ideig fenn nem tartható épület helyett egészen új, célszerű épület építtessék – és az ujonan építendő épület ne a mostaninak helyére, a beltelek közepére, hanem a főutca mellé, annak hosszában végig építtessék, melyben az imaház, és iskolán kívül célszerűen kibővített tanítói lakás is egy tető alatt bennfoglaltassék. Az egyházi többség a régi épület megjavítását ajánlotta, óvni akarta az egyházat a tetemes költségbe kerülő építkezéstől, de az egyház megmaradt elhatározása mellett.

Az 1888 ik évi Március 21 iki közgyűlés megállapította, hogy az egyház az építési költségekhez 1200 forinttal járulhat, s határozatot hozott, hogy a folyó évben /:1888:/ minden párbérfizető személyenként egy-egy forinttal járul az egyház segélyezésére, és az egyház tőkepenze is igénybe vétessék, amely egyeseknél kölcsönképen 8%-os kamatozásra volt kiadva.

Ez a tőkepenz az, amelyet az egyházalapító Sárközy Ferencz kizá-

(32)

rólag az ág. hitv. evang. egyháznak hagyományozott, amelyhez még járult Tornynos Andrásné 100 forintos, Valla Andrásné 20 forintos adománya az 1858 évi egyházalakuláskor, és az ugyanekkor gyűjtött természetbeni adományok és más adakozások. Ez a tőkepénz volt egyeseknél 8%-os kamatozásra elhelyezve, és összege a templomépítés idején 290 frt 70 kr volt, a mit az egyes adósoknak az egyház felmondott, és a melyből az új templom felépítésére 1395 forint 86 krajcárt használt fel. Tehát a tőkepénz tisztán az ág. hitv. evang. felekezet tulajdona volt, habár ekkor már a vagyont az „egyesült protestáns egyház” vagyonaként kezelték is.

Az új templom építéséhez az egyház 1888 évi Augusztus hó 27-én fogott hozzá. Az épület 1889 évi Junius hó 16ikára Szentháromság vasárnapján szenteltetett fel, mely ünnepélyről külön fejezetben lesz szó.

Az új templom-iskola-tanítói lak összes építkezési költsége 2150 forintot tett ki.

A templom építéséhez az egyház felhasználta 12.520 db égetett téglát, és 30.350 db vályogot, 205 forint 38 kr. értékben.

Az épület tervrajzát Szrenkányi Károly szentesi építész készítette szívességből.

A kőműves munkát Sárközy Bertalan kőműves egyháztag végezte 388 forint 97 kr. díjért. /: 398 forint 97 kr:/

Az asztalos munkát Paczoly László /:ref:/ egyháztag végezte 305 frt 80 kr. díjért.

Az ácsmunkát Musa Sándor szentesi ácsmester végezte 205 frt ért.

A kovács és lakatos munkát Vághy Antal egyháztag végezte 17 frt 80 fr-ért.

A vassodrony-szövet kerítést felállította Korponai János /:ref:/

(33)

csépai ácsmester. A sodronyszövetet hozzászolgáltatta árleengedéssel Kollerich Pál budapesti gyára, mely kerítés belekerült összesen 69 frt 07 kr-ba.

A tetőzet faanyag 530 frtba került, egyéb építkezési anyagok 191 frt 41 kr; az építkezési anyagok ideszállítására 114 frt 87 kr-ba került. Napszámokra 65 frt 27 kr ment el. Az imaház, iskola és tanítói lak kifestése 46 frt 43 kr-ba került. Mind-ezen költségek 2150 forintot tesznek ki. Ennyibe került az új templom felépítése, külső és belső felszerelése.

A templom építéséhez a következő nagyobb kegyadományok járultak: Ő Felsége a király adománya 150 frt. Ezt dr. Szeberényi Gusztáv bányakerületi evang. püspök úr eszközölte ki. A szentesi gyűjtés és a kamatja 64 frt 60 kr; a csépai önkéntes adományok 155 frt 80 kr; Pekárik Katalin egy oltárképre adott 5 frtot; Pekárik Lajos és neje Pekárik Rozália karzatot emeltettek ami az imaházban a saját költségükön 50 frt; id. Sárközy Márton egy új utcai ajtót készített saját költségén 5 frt; A békési ág. hitv. evang. esperesség egyházainak adománya a felszentelés napjáig 60 frt; összesen 520 frt 40 kr. – A megyében eszközölt adománygyűjtés a templomra 73 frt 38 krt eredményezett; a templom felszentelése napján tartott bál 114 frt 60 krt jövedelmezett.

Ezenkívül a budapesti jótékony evangélikus nőegylet az alkalomra értékes oltári szentédeny-készletet adományozott az egyháznak Ntiszt. Horváth Sándor budapesti evang. magyar lelkész úr kegyes közbenjárására. Itt említjük meg, hogy az 1898ik évi febr. 2iki gyűlés jegyzőkönyve arról emlékezik meg, hogy Madarász János és neje Zachar Viktória az imaház úrasztalára diszes bársonyterítőt ajándékoztak; ami azonban idők folyamán elpusztult.

Az egyházközség még 1885ben beszerezett egy kisebb harmóniumot 125 frt 49 krért, amelyre egy bál jövedelméből 60 frt 19 kr folyt be. Ez szolgált egy ideig a régi, majd az új imaházban, illetve templomban orgona gyanánt. Az új

(34)

templomi nagy harmónium beszerzése óta ez a kisebb, régi harmónium az iskolateremben van elhelyezve.

Ugyancsak a régi időből származtak az iskolai tanszerek is, melyeknek nagy részét m. kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium ajándékozta még 1882ben, s amelyek az 1883ik év elején érkeztek meg, de ma már ezekből csak egy számológép, egy állattani, természetrajzi képeskönyv van meg, a többiek elhasználtattak; van egy néhány fali olvasótábla, a régi elavult fali térképek pedig, mint hasznavehetetlenek, kiselejteztettek, s ma új térképekkel vannak pótolva.

X. Az új templom és iskola felszentelése

1889 Junius 16ikán, Szentháromság vasárnapján az új templom, és iskola ünnepélyesen felszenteltetett. A felszentelést dr. Szeberényi Gusztáv, bányakerületi evang. püspök megbízásából Áchim Ádám, szarvasi evang. lelkész, a békési evangélikus egyházmegye főesperese végezte. Kiséretében voltak és a felszentelési szertartásnál neki segédkeztek: Petrovics Soma, a szentesi evang. anyaegyház lelkésze és Sax Frigyes tiszaföldvári evang. segédlelkész.

A közönség zsúfolásig megtöltötte az új imaház termét, akik pedig be nem fértek, a nyitott ajtó előtt verődtek össze egy csoportban.

Az első ének: „Uram, mi megjelentünk itten” – után Petrovics Soma a szentesi anyaegyház lelkésze kollektát /:imát:/ olvasott, és utána felolvasta a 100ik Zsoltárt. /:Hálaadó zsoltár, Örvendeztetek az Úrnak földnek minden lakosai; Szolgálatok az Úrnak vigassággal, menjetek ő eleibe örömmel – stb:/

A gyülekezet erre a templomszentelési: „Hálaadást és tiszteletet zeng ma a buzgó sereg” – kezdetű ének első két versszakát énekelte, mire Áchim Ádám főesperes elmondotta magasztos, az egyház mult-

(35)

jára visszatekintő, s annak főbb adatait magában foglaló templomszentelési beszédét.

A gyülekezet tovább énekelt egy versszakot, majd Petrovics Soma, az anyaegyház lelkésze mondott alkalmi beszédet Ézsaiás könyvének 63ik rész 7ik verse alapján: – „Az Úrnak kegyelmességéről emlékezem és dicsérem az Urat mindenkért, melyeket velünk cselekedett”-

Ima után a befolyt önkéntes adományok felolvasása következett és az offertórium kihirdettetett.

Egy újabb énekvers éneklése után Sax Frigyes tiszaföldvári evang. segédlelkész mondott megható és épületes beszédet, mely után 28 evang. és 4 ref. tag járult az Úr asztalához.

Az úrvacsora kiosztása után Petrovics Soma lelkész úr egy leánygyermeket /:Hajdu Juliannát:/ keresztelt meg.

Ezután végül a főesperes úr az oltár előtt rövid ima után áldást mondott a gyülekezetre.

Ezzel az imaház felszentelése véget ért. Offertórium 11 frt 84 kr volt.

Az imaházból a közönség a főesperes úrral, és a többi lelkésszel az iskolaterembe vonult, hol rövid éneklés után a főesperes úr az iskola kiváló fontosságáról és komoly céljáról tartott beszéd után az iskolai helyiséget rendeltetésére szintén felszentelte, majd az anyaegyház lelkészének záróimájával az egész ünnepély végét ért.

Ugyanaznap este bál volt 20 frt 27 kr. tiszta jövedelemmel.

XI. Kinek nevére legyen az új templom épület telekkönyvezve?

/:Előzmények, levélváltások:/

Ez a kérdés heves és szenvedélyes vitákra vezetett az egyházat alkotó evangélikus és református hívek között.

Már az előbbieket során kitünt, hogy az új templom épület azon a telken és azon épület helyett épült, a melyet az egyház 1876ban

(36)

a Pellei házaspártól csereszerződés szerint megvett, s ezért a beltelekért és a rajta levő „Bánffy-féle” házért cserébe adta a régi „Kanyó-féle” házat, amely tudvalevőleg még az ágostai hitv. közönség nevére volt telekkönyvezve.

Amidőn ez a cserevétel megtörtént, az egyház a cserébe kapott beltelek és ház telekkönyvezését elmulasztotta. Ezt már csak akkor igyekezett pótolni, mikor az

új templomépület már készen állott; nem a régi épület /a Bánffy féle ház:/ helyén, de az 1888évi Március 4iki határozatnak megfelelően, a ház lebontása után, a főutca mellett, annak hosszában építve.

A telekkönyvi átírás csakis a Pellei házaspárral 1876 Máj. 23-án kötött csereszerződés alapján történhetett, amely azonban az ágost. ev. hitfelekezet nevében kötött, mert a cserébe adott telek és épület az ág. evang. közönség nevében állott a telekkönyvben.

A telekkönyvi átírás keresztülvitelével Kiss Antal kúnszentmártoni ügyvéd volt megbízva. Az ügyvéd, miután a megbízást, és a csereszerződést megkapta, levélben arra figyelmeztette az egyházfelügyelőt, hogy a csereszerződés az esperességgel is jóváhagyandó, mire azonban Kovách Albert egyházfelügyelő 1890évi Ápr. 8-iki levelében azt válaszolja, hogy: „azt pedig, hogy ezen csereszerződés még az esperességgel is jóváhagyassék, ez ugyan megtehető, de véleményem szerint a protestáns automiánknál fogva talán mellőzhető is lehetne.” Ezért hiányzik is a csereszerződésről a felsőbb egyházi hatóság jóváhagyása. Itt az ügyvéd álláspontja volt a helyes, a felügyelőé a téves, aki rosszul értelmezte az autonómiát.

Az egyházi közgyűlés 1890évi Ápr. 20-án foglalkozott a telekkönyvi átírás ügyével, és úgy határozott, hogy az új templomépület a csépai ág. és helv. hitv. egyesült protestáns egyház nevére telekkönyveztessek, illetve az ág. hitv. evang. felekezettel kötött csereszer-

(37)

ződést az egyesült protestáns egyház hagyja jóvá.

Az ügyvédet megzavarta ez a kétféle elnevezés, illetve azon körülmény, hogy a csereszerződés „az ág. hitv. evang.” féllal kötött, mégis az „egyesült protestáns egyház” hagyja jóvá. Erre nézve 1891 Okt. 20-án kell levelében a következőket írja az egyházfelügyelőnek:

„Az egyház csereszerződésébe az a skrupulusom támadt, hogy a szerződés szövegébe mindenütt, „a csépai ágostai és helvét hitvallású egyesült protestáns egyház” nevében hagyta jóvá a szerződést, majd pedig „a csépai egyesült prot. evang. egyház” említetik a záradékban. Szabatosabban kellett volna tehát körülírni, hogy milyen egyház lesz tkvi tulajdonos – nehogy később merüljön fel e miatt a bíróságnál észrevétel, ami elutasító határozatot vonna maga után” – Majd az 1891 okt 26-án kelt levelében az ügyvéd még a következőket írja: „fennforgó esetben az a kérdés, hogy miután a szerződés szövegében csupán evangélikus ágostai hitfelekezet van – mi okból hagyatik jóvá az egyesült protestáns egyház közgyűlése által? – mert itt már két egyház jelentkezik mint jogszerző!”

Erre a szentesi evang. anyaegyház lelkésze, miután a felügyelő közölte vele az ügyvéd fenti aggodalmait, 1891 Nov. 5-én kelt levelében a felügyelőnek a következőket írja:

„Ügyvédünk itt visszaszármaztatott leveléből úgy látom, hogy a megkötött csereszerződést az evang. ágostai hitfelekezet írta alá, ez kötötte. Amikor ma az egyesült prot. fiókegyháznak kell utólagosan megerősítenie, óvatosaknak kell

lennünk a nyilatkozat kiállításánál, bizonyos eshetőségekre, melyek még bekövetkezhetnek, nehogy megerőtlenítsük a múlt tényeit. Hiszen az egyesülés jeléül, a mint éppen a Te monográfiád mutatja, már az 1864ik évben készült el a ma is használatban levő pecsétnyomó, tehát nem

(38)

utána, hanem jóval előtte a csereszerződésnek, amit ügyvédünk nem is feltételezett. Ha 1876ban ennek dacára szerződő félnek mégis az ev. ágostai hitfelekezet kifejezés használtatott, nem történt ez véletlenül, de nem is ok, nyomós ok nélkül. Méltóztassál az ügyvédnél a nyilatkozat oly formáját elfogadtatni, mely szerint ma az egyesült protestáns fiókegyház közgyűlése a kérdéses csereszerződés megkötéséhez hozzájárul, hogy azt magára nézve is elismeri, nem pedig, hogy az egyesül prot. fiókegyház nevében tekinti megkötöttnek. Az óvatosságnak mindig van helye. Ne adja Isten, hogy az egyesült prot. fiókegyházban is valamikor szakadásra kerüljön a dolog. De kerülhet izgató, előállhat. Hát jó ez eshetőségre nem adni fel azt, ami megtartható, ami a szakadási tendenciát nehezítheti, s az evang. fél igazát biztosíthatja. Nem lehetetlen, hogy az ügy lebonyolítása a különböző egyházi elnevezés mellett is lehető, ha nem, akkor legalább az ajánlott kifejezések használatával igyekezzünk megmenteni az evang. ágost. hitfelekezet félnek az érdekét” – stb. Őszinte hived Petrovics S.

Itt már látszik, milyen zavart okozott az „egyesült protestáns” név felvétele. Ez a levél pedig, mintha csak belátott volna a távoli jövőbe! Amitől félt, – a szakadás – következett.

Ezek után írta meg Kovách Albert egyházfelügyelő az ügyvédnek, válaszképpen előbb idézett levelére, az egyház elnevezésére és eredetére vonatkozó, 1891 Nov. 8-án kelt levelét – melyet már a „régbbi történeti feljegyzések” cím alatt említettünk, de helyénvaló, hogy itt szó szerint közöljük. Ezeket írja:

„Egyházunk különböző elnevezésére vonatkozólag pedig: hogy mi oknál fogva a csereszerződésben csupán, „evangelikus ágostai hitfelekezet” van, s mi okból hagyatik jóvá az egyesült prot. egyház közgyűlése által, ennek magyarázata az, hogy: a csépai evang. egyház alapja ágostai hit-

(39)

vallású lévén a csereszerződés is ezáltal kötöttet. – melynek /:t.i az egyháznak:/ eredete pedig a következő: „A csépai evangelikus ágostai hitvallású felekezeti egyházgyülekezetté alakult közbirtokos lakosoknak hajdan a csépai róm. kath. közbirtokosság még 1845ben, imaház-iskola és tanítói laknak – a megállapított arány szerint – a közösből adott fekvőségben szántóföldet, temetőt és belteleket: miután azonban a beltelek a falu végén adatott a közlegelőből, ez – félreeső helyénél fogva – a Kanyo Mátyás beltelkével elcseréltetett, mely ismét később a most telekkönyvileg átírandó telekkel Pelei Alberttől csereszerződésileg megszereztetett: mely csereszerződés ennél fogva az evangelikus ágostai hitfelekezeti közönség

által köttetett, különösen azért, mert az ág. hitv. evang. egyház alakultakor. 1845ben Sárközy Ferencz ágostai hitvallású csépai lakos ezen hitfelekezet részére 1000 frt alapítványt tett, melynek kamataiból tartatott fenn azóta a felekezeti iskola, imaház és levitatanítói állás, valamint, hogy a közbirtokosság is eredetileg az evang. ágostai hitfelekezetnek dotálta a fekvőségeket. Később azután, 1864ben a kevés számú helybeli evang. helvét hitvallású /:református:/ lakosok is csatlakoztak ezen hitfelekezethez, s ez idő óta használtatik „a csépai ágostai és helvét hitvallású egyesült egyház elnevezés. De azért az alap ágostai hitv. ev. maradt. Ezen csépai egyesült evangélikus fiókegyház pedig azért neveztetik fiókegyháznak, mert az csekély jövedelme miatt lelkészt nem tarthat, hanem csak egy levita tanítót, s ez idő szerint a szentesi ágostai hitvallású evang. egyház lelkészi hivatalhoz csatlakozott.” /:már 1839 óta!:/

Ezenkívül még arra kéri levelében az ügyvédet, hogy a telekkönyvi átírásnál „tartsa szem előtt az ágostai hitvallású evang. hitfelekezet eddigi jogainak fenn tartását.”

Ezen levélből is világosan kitűnik, hogy a csereszerződésileg átadott beltelek eredetileg az ág. hitv. evang. egyház telekkönyvi tulajdona volt,

(40)

s hogy „az egyesült protestáns egyház” elnevezés milyen zavarokra, bonyodalmakra vezetett, s mennyi nehézséget okozott. Ez igazolja az ügyvédnek 1891 Nov. 17-ikén kelt levele is, melyben a felügyelő levelére válaszolt a következőképen:

„Ami az egyház elnevezésének kérdését illeti, elég volt a Pellei házastársaknak cserébe adott ház és telekre vonatkozó 477. és 202 sz. tjkveket betekinteni, melyek közül az elsőben „evangélikus közönség” az utóbbiban pedig csépai ref. evang. egyházközösség fordul elő, melyektől ismét eltér a csereszerződésben foglalt „csépai ágostai és evangélikus hitfelekezet” elnevezés, méginkább pedig a jóváhagyási záradékban olvasható „csépai ágostai és helvét hitvallású egyesült protestáns evang. egyház.” – A telekkönyvi intézmény precíz, és alig képzelhetek birót, aki a jog átruházása és a szerzés alanya fölött kételybe ne essék – a bajt megelőző eljárást pedig mindig helyesebbnek tartom, mint a posteriori /:utólag:/ több költséggel hárítani kell a már előre látható, vagy legalább is előre árnyat vető akadályokat. Lehet hogy a birtokív is a fenti elnevezések valamelyikére, vagy pláne-még azoktól is különböző néven neveztetik. Ez nem baj, – kiigazítani bármikor lehet, hanem mindenestre szükséges, hogy a jogszerzés, és általában véve a telekkönyvi tételekben egy és ugyanazon elnevezés forduljon elő – különben meg kell jegyezni, hogy én egyéb ingatlant, jelesül szántóföldet nem találok a csépai tkvi betétekben. – Most már az a kérdés, mily elnevezéssel nevezzük meg az egyház tulajdonát. Tessék azt meghatározni, azután úgy a 477. és 202 sz. tjkvekben, mint a csereszerződésben közgyűlési határozat, és községi bizonyítvány alapján a címet ki lehet a telekkönyvi hatóságnál igaztatni. Hiszen az 1864ben bekövetkezett egyesülés előtt megjárta az „evangélikus közönség” cím, de már 1864 után csakugyan kifejezésre kell jutnia az egyesülésnek, és a cserébe nyerendő háznak

már az egyesült egyháznak nevére kellene jönnie, mert áll az, hogy különben két egyház jelentkezik fennállónak, t.i.

(41)

az evangélikus, és evangélikus ref. egyesült egyház Tessék tehát megállapodni, – kívánatukra megcsinálom a közgyűlési jkv-t, és a határozatot, és fogalmazni fogom a községtől kiveendő bizonyítványt is.”

/:Jegyzet: Az említett 202 sz tjkv-ben foglalt ingatlan az, amit az egyház a szomszédos Palotay féle telekből vett a Kanyó féle házban levő iskolához az 1869ik évben csere után. De hogy mi képezte a csere tárgyát, nem tűnik ki, de csakis evang. egyházi tulajdon lehetett, mert a reformátusoknak ingatlanuk nem volt. A vétel már az egyesülés után történt, ezért iratott az evang. és ref egyház nevére. Tehát ez is csak evang. egyházi tulajdon lehetett:/

XII. Az új templom épület az ág. hitv. evang. egyház nevére telekkönyvezendő

/:További levélváltások, határozatok:/

A telekkönyvi átirással megbízott ügyvéd fentebb közölt levelét az egyház felügyelője közölte az anyaegyház lelkészének, aki erre 1891 évi Nov. 22ikén kelt levelében a következőképen válaszolt:

„Tekintetes Felügyelő Úr! Köszönettel vettem a velem és elnöktársammal közölteket. Nagyon jelesen van az egyház historikus fejlődése, és eljárása kifejtve a Nov. 8iki átiratban. Amint a csereszerződést a csépai ágostai és evangélikus hitfelekezet kötötte, úgy a szerzemény is következetesen annak nevére lesz utólagosan telekkönyvezendő. Ez Mojzsis elnöktársam határozott nézete is. Miután tek. Kiss Antal ügyvéd úr késznek nyilatkozott úgy a közgyűlési jkv. és határozat, nem különben a községtől kiveendő bizonyítvány megszerkesztésére, méltóztassék őt felkérni: legyen kegyes az aláírandó nyilatkozat, illetve határozat szövegében kifejezésre juttatni, hogy az 1876-ban a csépai ágostai és evangélikus hitfelekezet által a csereszerződés alapján szerzett belteleknek ugyanannak a csépai ágostai evangélikus hitfelekezet nevére leendő telekkönyvezését a megtartott közgyűlés elhatározta, illetve jóváhagyta. Am álljon, még pedig

(42)

erősödve, izmosodva a mai egyesült prot. fiókegyház ezután is, de ami birtokainak telekkönyvezését illeti, legyenek azok úgy keresztülvive, amint az a múltból átvett historiai tényeknek megfelel. Hisszük, hogy a nehézségek ez irányban le lesznek győzhetők.”

De bizony a nehézségek nemhogy legyőzhetőek nem voltak, hanem inkább súlyosabbaknak bizonyultak.

A lelkész fenti levelében foglalt utasítás értelmében az egyházfelügyelő 1892. Febr. 16-án az ügyvédnek a következőket írja:

„A csépai evang. egyháznak címére nézve pedig ismételve nyilváníthatom, hogy miután az átírandó beltelek a csépai ágostai evang. egyház alapjából szereztetett, csakis ezen ágostai hitfelekezet nevében állíttatható ki a csereszerződés, következésképpen a jogfenntartás szempontjából a telekkönyvi átírás csakis a csépai ágostai evang. egyház nevére történhetik meg.”

Az ügyvéd a megbízás értelmében cselekedett. Megfogalmazta a közgyűlésen hozandó határozat szövegét is.

Ilyen előzmények után került sor az 1892. évi Május hó 15-én tartott egyházi közgyűlésre, mely hivatva volt az átírás ügyében döntő határozatot hozni. A közgyűlésen sokan megjelentek. Ezen közgyűlés jegyzőkönyve a következőket tartalmazza:

„Elnök Kovách Albert egyházi felügyelő a közgyűlés határozatképességét konstatálván előterjeszti: hogy az ágostai evang. egyház tulajdonát képező, csépai 477 sz. tjkvben 70 hr sz. a. és a csépai 202 sz. tjkvben 69 hr. sz. alatti belteleket és épületeket a Csépan 1876 Máj. 23-án kelt és bemutatott csereszerződés szerint Pelei Albert és neje Beller Klárának a csépai 41 sz. tjkvben A+13 hr sz. alatti háza és telkéért elcseréltetvén, – bár ezen szerződés a csépai ágostai evang. hitfelekezet nevében kötött, a múlt, 1890. évi Ápril 20-ai közgyűlésből kifolyólag azon szerződésre vezetett

(43)

záradék tévedésből a csépai ágost. helv. hitvallási egyesült prot. evang. egyház nevében jelzi a szerződést megkötöttnek, – amely ellentétesség a tulajdonjog bekebelezésénél akadályul szolgálván –, tekintettel arra, hogy a cserébe adott 69. és 70. hrsz. alatti ingatlanok a csépai evangélikus közönség, illetve az evangélikus ágostai hitfelekezet tulajdonát képezték, és úgy a 41 sz. tjkvben 13 hrsz. alatti ingatlan a csépai ágostai evang. egyház alapjából szereztetett, határozottassék meg a jogszerző alany, melynek javára a tulajdonjog bekebeleztesse.”

A közgyűlés a következő határozatot hozta: „Tekintve, hogy a Csépan 1876 Május 23-án kelt csereszerződés szerint Pelei Albert és neje Beller Klára a csépai 41 sz. tjkvben 13 hrsz. alatti ingatlanokért cserébe adott csépai 477. és 202. tjkvben foglalt ingatlanok a csépai evang. közönség, illetve a csépai ágostai evang. hitfelekezet tulajdonai voltak, – a melyek még a két prot. fiókegyház egyesülése előtt az ágostai hitfelekezet alapjából szereztek, – és így a 41 sz. tjkvben 13 hrsz. alatti ingatlan is abból szerzettnek tekintendő. De tekintve azt is, hogy a hivatott 1876 évi Május 23-án kelt csereszerződés is a csépai ágost. evang. hitfelekezet érdekében kötött meg; – a jogszerző tehát csak is az imént nevezett hitfelekezet lehet, – annál fogva a szerződésre 1890 Április 20-án vezetett záradék felvilágosítása, illetve helyesbitésével kimondatik, hogy a tulajdonjog a csépai ágostai

evangelikus hitfelekezet javára kebeleztessek be. E tekintetből a bemutatott csere-szerződésre következő záradék vezetendő, ú.m:

„A csépai 477. és 202. sz. tjkvben foglalt túllapon írt: Csépan 1876 évi Május 23án kelt csereszerződés szerint Pelei Albert és neje Beller Klárának cserébe adott ingatlanok a csépai ágostai evang. hitfelekezet tulajdonai lévén, mert azok még a két protestáns felekezet egyesülése előtt az ágostai evang. hitfelekezet alapjából szereztettek, – következőleg a nevezett házastársaktól cserébe kapott, csépai 41 sz. tjkvben A+13 hrsz alatti ingatlan is mint amazoknak helyettese, az ágostai evang. hitfelekezet külön vagyonát képezvén,

(44)

miután különben a csereszerződés is utóbbinak nevében kötött meg, az 1890 Ápril 20iki közgyűlésből kifolyólag jelen szerződésre vezetett záradék kiigazításánál a szerződés a csépai ágostai evang. hitfelekezet nevében mondatik ki létrejötnék, és annak nevében hagyatik jóvá. Minélfogva a tulajdonjog bekebelezés is a csépai ágostai evangelikus hitfelekezet javára lesz eszközlendő.”

Ez a határozat teljesen meg is felelt a történelmi tényeknek, de nem felelt meg a református hívek igényeinek és céljának. Ámbár az elcserélt ház is beltelek még a reformátusok csatlakozása előtti időből a csépai ágostai evang. hitfelekezeti közönség telekkönyvi tulajdona volt, most a református rész is részesülni akart a tulajdonjogban, és ezért heves küzdelmet indított a fenti határozat ellen.

XIII. A reformátusok tiltakozása, követelései. Az új templom épület az egyesült protestáns egyház névére telekkönyvezendő.

Az egyház belső békéje – azon határozattal, hogy az új templom épület az ág. hitv. evang. egyház névére telekkönyvezendő – teljesen felborult. A határozat a reformátusok körében nagy elégedetlenséget és ellenszegülést okozott. A reformátusok a határozatot magukra nézve sérelmesnek találták, az ellen a leghevesebben tiltakoztak. Külön összejöveteleken tárgyalták meg a helyzetet és a teendőket.

A béke felborulását mutatja az anyaegyház lelkészének 1892 Aug. 2ikán kelt, az egyház felügyelőhöz intézett következő levele: „Szóval látnivaló, hogy csak békességre volna szükségünk, s a Ti hú sáfárkodástok mellett felednénk minden bajt, az egyház rendes kerékvágásban haladhatna célja felé. Hát ezt a békességet minden áron ápolnunk is kell. Ne muljon rajtunk e részben semmi sem. A békeség ápolása nem jelenti azonban a hozzánk legközelebb álló evang. rész érdekeinek feláldozását. Erre eskünk köt, hogy azt megőrizzük.”

(45)

Azonban a békesség fenntartásának reménye hiunak bizonyult. A református rész 1892 Aug. 28-án külön összejövetelt – gyűlést – tartott, melyben tiltakozásának adott kifejezést, azon, magára nézve sérelmesnek tartott, határozat ellen, hogy az új templom épület az ág. hitv. evang. egyház nevére legyen telekkönyvezve, és egyéb követeléseinek is kifejezést adott, a mit a lelkész útján az egyház elé is terjesztett.

Igy már az a levél, melyet az anyaegyház lelkésze 1892 Szept 16-iki keltezéssel ír, az egyházfelügyelőnek, a református követelések hatása alatt szinte megfélemlített hangon és aggodalommal van írva:

„Tekintetes Felügyelő Úr! Egyesült prot. egyházunk ev. reform. része beadta – amint megküldeni szerencsém volt – a magára sérelmesnek talált pontokat. Elérkezettnek látom az időt, hogy a kis egyház fenyegetett belbékéje érdekében a lehető megtegyük. Elsősorban a telekkönyvezési ügy volna megoldandó úgy, hogy abban az egyház minden tagja megnyugodhassék. Mi tudvalevőleg az 1876-iki csereszerződés szövegéből indultunk ki. Nem is tehetünk másként. Óvnunk kellett az evang. rész érdekét szemben a jövővel is. Amikor azonban a belbékén ezen látszik megfordulni, s ezzel együtt a jelleg megőrzése, amikor kimutattatott, hogy az egyház fenntartásához a reform. rész járul annyival, mint az evangélikus rész, – amikor a nevezett csereszerződése szövege úgyis tanuskodni fog mindenha maga mellett – nem látom komoly okát az ellenzésnek, hogy az imaház telke az egyesült prot. egyház tulajdonaként kebeleztesse be.”

Ez a levél már teljesen a ref. rész követelésének álláspontjára helyezkedik, s az evang. rész érdekeinek védelmét már elejti, holott előbb még az eskü kötelező erejére hivatkozott az evang. rész jogainak védelmében. Igaz, hogy itt ezen engedékenységet azzal igyekszik menteni és megokolni, hogy esetleges vita – /:per:/ esetén a tulaj-

(46)

donjogot illetőleg „a csereszerződés szövege úgyis tanuskodni fog mindenha maga mellett” – mégis ez az evang. fél érdekeinek és jogainak feláldozását jelenti. Ennyire megfélemlítette az anyaegyház lelkészét a reformátusok fellépése.

A ref. rész beadványával az 1892-évi október 17-iki közgyűlés foglalkozott. A beadvány nem csak a telekkönyvezés ellen tiltakozott, de más követeléseket is támasztott. Erre nézve feleljen a közgyűlés jegyzőkönyve, mely a következőket tartalmazza:

„A lelkész úr bemutatja a csépai egyesült prot. fiókegyház ev. reform tagjai által f. évi Augusztus 28-án tartott összegyűlékezésükből felvett jegyzőkönyvet, melyben többen sérelmeik orvoslására hívják fel a közgyűlés figyelmét. Nevezetesen sérelmesnek találják a fiókegyház /Május 15-iki/ gyűlésének azon végzését, melynél fogva a még mindig végre nem hajthatott templom és iskolatelek átírásánál az 1876-ban kelt csereszerződés világos szövegezéséhez képest a telek az

ágost. hitv. evang. gyülekezet nevére átiratni határozatott, – e végzés ellen tiltakoznak!” A közgyűlés erre következőleg határozott:

„A közgyűlés annak határozott kijelentése mellett, hogy a templom és iskolai telek átírására nézve annak idején hozott határozatánál egyenesen az 1876 esztendőből fennlevő csereszerződés világos szövegezése volt a törvényes irányadó; – tekintettel a kívánatos békességre, nem különben a körülményre, hogy az időközben bekívánt és bemutatott hiteles kimutatás szerint az ev. reform felek évi hozzájárulása az egyház anyagi fenntartásához nemcsak megközelítik, de szinte felül is mulja az ág. hitv. evang. rész hozzájárulását, – előbbi /Máj. 15iki/ határozatát megváltoztatja, s a kérdéses telekre a tulajdonjogot az egyesült prot. fiókegyház javára bekebelezendőnek határozta.”

/:Hogy ezen anyagi hozzájárulás miként lehetett az evang. fél hozzájárulását nemcsak megközelítő, de azt szinte felülmúló, érthetetlen, hiszen ez időben a ref. hivek létszámának csupán egy harmadrészét külön képezte /:106 evang. lélekkel szemben 63 ref. lélek volt:/. Ezt igazolja az arányszám megállapításának elrendelése is, melyet ugyanazon évi Nov 1-jei közgyűlés jegyzőkönyve

(47)

igy örökít meg: „az egyesült prot. fiókegyh. növendékeinek száma a két protestáns részről a hitelesen összeállított adatok szerint az utolsó hét esztendőben a következő: ev. ref. növendék volt: 42, ág. evang.: 130. Vagyis évenként átlag 6 ref. mellett 18 ágostai, ami 1 és 3 aránynak felel meg.” A másik dolog az, hogy az évi anyagi hozzájárulás a fenntartáshoz még nem jelent tulajdonjogszerzésre alapot:/

Miután ezen közgyűlés a tulajdonjogot az egyesül prot. fiókegyház javára bekebelezendőnek határozta, módosult a csereszerződésre vezetett záradék is, mely most már így szól: „A csépai 41, 477 és 202 sz. t.j. könyvekben foglalt ingatlanokra nézve Csépan 1876 évi Május 23án egyrésztől Pellei Albert és neje Bellert Klára, másrésztől a csépai ágost. evang. hitfelekezet között létrejött és túllapon irt csereszerződés, tekintettel arra, hogy 1864 évben a csépai ágost. evang. hitfelekezet az ottani helv. hitvallású felekezettel egyesült, – és így a Pellei Albert és neje által cserébe adott 41 sz. t.j. könyvben A 13 hrsz. ház és telek minden épülettel a két hitfelekezet közös tulajdonává vált, immár a csépai ágostai és helvét hitvallású egyesült prot. egyház közgyűlése által jóváhagyatik azzal, hogy a tulajdonjog is ezen egyesült egyház javára bekebelezendő be. Kelt a csépai ág. és helv. hitvallású egyesül prot. egyháznak 1892 Október 17. napján tartott közgyűlésében.”

Ezen határozat és záradék alapján – mely hozzá meg az egyházi felsőbb hatósághoz jóváhagyás végett fel sem terjesztetett, lett a tisztán ág. hitv. evang. egyház telekkönyvi tulajdonát képező elcserélt telken, és az evang. egyház tőkepénzéből épült új templom épület – „a békesség kedvéért” – az egyesült protestáns egyház nevére telekkönyvezve.

Ezen fenti záradékban téves megállapítás az, hogy „1864-ben a csépai ágost. evang. hitfelekezet az ottani helv. hitvallású hitfelekezettel egyesült, – mert ilyen szervezett felekezet nem is volt – csupán az a valóság, hogy a csépai kevés számú

reformátusok csatlakoztak az evang. egyházhoz, amely ezért vette fel az „egyesült protestáns” elnevezést. A másik feltűnő

(48)

és érthetetlen kifejezés a záradékban az, hogy az egyesülés következtében az ág. hitv. evang. egyház vagyona a két felekezet közös tulajdonává vált. Így a tulajdon-jog szerzéshez elegendő volt a reformátusok csatlakozása az evang. egyházhoz.

Ámde a reformátusok ezen a közgyűlésen még más sérelmekkel és követelésekkel is előállottak, s azoknak orvoslását követelték. Ezt mutatja ezen közgyűlés jegyzőkönyvének 5ik pontja, amely így szól:

„Ugyancsak f. évi Augusztus 28án a fiókegyház ev. ref. tagjai a betérjesztett jegyzőkönyv 2ik pontja alatt kifejezik azon határozott kívánságukat /!/ – hogy tekintettel a körülményre, melynél fogva a többséget ők képezik (?) és már fentebb, a 3ik pont alatt beismert, rájuk nézve kedvező adózási eredményre, – a tanítói állás felváltva ev. reformátussal töltsék be!”

Hát ez igazán merész és furcsa s a mellett lehetetlen, kivihetetlen kívánság! Mert esetleges pályázó mindig attól teszi függővé pályázatát, hogy milyen fennhatóság alatt áll, vagyis milyen jellegű az egyesült protestáns egyház, a melynek evang. jellege és fennhatósága mindenkor megvolt. Ilyen egyházba ref. egyén nem pályázik. Viszont ref. jellegű és fennhatóságú egyesült egyházba evang. egyén nem pályázik. De erre a megfontolásra a ref. hivek nem jutottak.

Valótlan az az állítás is, hogy az egyházban a ref. hivek képezik a többséget, amint azt már fentebb kimutattuk. Ezidőben 106 evang. és 63 ref. lélek volt az egyházban. Hol itt a többség? De a már említett arányszám megállapítása azt eredményezte – a Nov. 1-jei közgyűlés szerint – hogy az arányszám 1 és 3 az evangélikus rész javára. De azért az egyház mégis fenntartotta azt a régebbi határozatát, „hogy jövőben tanító változás eseteiben a tanítót a két prot. részről felváltva fogja választani.” – Erről még egy külön fejezetben is lesz szó.

A reformátusoknak azonban még egyéb sérelmük és követelésük is volt! Ha már van, legyen bőven! Hadd lássák az ő elnyomott és jogfosztott mivoltukat! Erről a sérelemről és követelésről a jegyzőkönyv ezeket mondja

(49)

a 6ik pontban: – „Ugyancsak a f. évi aug. 28án a fiókegyház ref. tagjai a betérjesztett jegyzőkönyv 3ik pontja alatt kifejezván abbeli kívánságát, hogy az ev. ref. rész gyermekei a vallástani oktatásnál, illetve konfirmációi tanításnál ev. ref. vezérfonal szerint oktattassanak, – nem különben, minden másod-vasárnapon az istentisztelet alkalmával a reformátusok énekeskönyve használtassék.”

A közgyűlés teljesítette a kívánságot. Kötelezőnek mondja ki az egyház tanítójára mondva, hogy az ev. ref. konfirmandusokat hitfelekezeti, nevezetesen a sasi ev. ref. egyháznál használni szokott kézikönyv szerint oktassa, – nem különben,

hogy az istentisztelet alkalmával vasárnapról-vasárnapra felváltva az ágost. hitvallású és ev. ref. énekeskönyvek vétessenek használatba.

A reformátusok erélyes fellépése következtében tehát minden vágyukat és követelésüket teljesítette a közgyűlés, csak hogy a belső béke megóvassék. A templomépület telekkönyvezése az egyesült protestáns egyház nevére elrendeltetett. A többi követelésük is megértéssel határozattá emeltetett.

XIV. Ujabb aggodalmak

Alig, hogy elmúlt az okt 17iki izgalmas közgyűlés, uj aggodalmak keletkeztek. Erről szól az egyházfelügyelőnek az anyaegyház lelkészéhez intézett 1892 október 23án kelt következő levele:

„Nagytiszteletű Lelkész Úr! Nem mulaszthatom el ezuttal sürgősen jelenti, miszerint Nagytiszteletű Lelkész Úr által szövegezett, utóbbi, okt 17iki egyházi közgyűlésünk /jegyzőkönyvének:/ impurumát átadtam Benczúr levitatanitónak egyházi jegyzőkönyvünkbe való beírás, és az illető záradéknak a csereszerződésre való rávezetés végett. Ő azonban másnap kijelentette nekem, hogy miután arról értesült, miszerint a református atyafiak azon szándékkal vannak, hogy a belteleknek a közösre való átírásának keresztülvitele után tőlük elváljanak; – ennél fogva ő a jegyzőkönyv beiktatását megkérdésem nélkül nem teljesítette, és azt véli, hogy talán célszerű lenne azt ekként szövegezni, hogy a közösség érvényesége csak az együttmaradási időre szóllana.

(50)

Ha így áll a dolog, azon esetben részemről igen megfontolandónak tartom az ügyet. Nézetem szerint talán mégis be kellene írni a közgyűlési határozat jegyzőkönyvet, hogy nyoma legyen az akkori megállapodásnak, – a záradéknak a csereszerződésre való rávezetése azonban ez idő szerint elhalasztandó lenne addig, míg e tárgyban ujonnan végleg határoznánk. Egy szóval az ügyet elég fontosnak tartom arra, hogy ezt Nagytiszteletű Lelkész úrral közöljem és ebbeli tanácsát kikérjem. Kelt Csépan 1892 Okt 23án Kovách Albert egyh. felügyelő.”

– Hát ez a levél rávilágít a reformátusok igazi szándékára és céljára, és megérteti, miért tiltakoztak az evang. egyház nevére szóló telekkönyvezés ellen, és miért léptek fel olyan erélyesen és határozottan többnemű követeléseikkel. Vagyoni tulajdonjog-szerzés volt a céljuk. A jelzett elszakadás ugyan egyelőre még nem történt meg, csak 1926-27 években, de sajnos, hogy az akkori levitatanitónak okos, célravezető, helyes tanácsát sem fogadta meg az egyházi vezetőség, hogy kimondassék, miszerint „a közösség érvényessége csak az együtt maradási időre szóllana” ami megakadályozhatta volna a később bekövetkezett szakadást, és megkönnyítette volna a későbbi időkben a vagyonper idején a vagyonkérdés rendezését is.

XV. Toronyépítés, harangszerzés

Az 1905-ik évi Junius 13-iki közgyűlés elhatározta, hogy az eddig nagyon nélkülözött harangokat be fogja szerezni, és a templomépületre építendő fatoronyban fogja azokat elhelyezni. Eddig ugyanis az istentiszteletek a róm. kath. templom harangszavára kezdődtek. Ma is ugyanabban az időben kezdődik az istentisztelet. De a harangok beszerzését más körülmény is indokolta és tette szükségessé. Erről a jegyzőkönyv így emlékezik meg: „Halottaink tiszteletére és temetéseknél körülbelül 1898-ig legfeljebb kétszeri díjazás mellett a másik /:róm kath:/ egyház készséggel harangoztatott. Ez időtől azonban a másik egyházban új róm. kath. plébános választván meg, három, vagy négyszer annyit kívánt egy vers harangozásért, sőt utóbb meg is tagadta volt híveink-

(51)

nek a harangszót. Ez okból híveink már 1900-ik évben javaslatba hozták két, vagy legalább egy haragnak a beszerzését, azonban az eredmény csak meddő maradt. – Az 1904-ik év tavaszán, amidőn egy kimult hívőnknek harangozása mindenféle ígért költségek mellett is megtagadtatott egy alkalmi, rendkívüli közgyűlésen újra csak javaslatba tétetett két harang megvétele; az összes jelenlevők egyhangúlag el is fogadták; a hívek legtöbbször nyomban adakoztak is rá. E panasz határozat főtisztelendő Petrovics Soma esp. lelkész úrnak is bejelentettük, aki amidőn mindinkább meggyőződött annak valóságáról, a két harang megvétele, ha nagy áldozatok árán is, elrendeltetett annál is inkább, miután a szentesi anyagyház is egy új templom építéséhez fogott, a harangok beszerzése amazokéval együtt megrendelve, kevesebbe kerülnek.

A harangok elhelyezésére, illetve felállítására azonban alkalmas és külön helyiség nem volt, elhatároztatott, hogy az imaház fölé egy kisszerű fatorony építtessék”. A fatorony tervezetét a Szentesen lakó Budai János ács és építő vállalkozó készítette, s azt Alt Miksa kir. mérnök átvizsgálta és helyben hagyta. A harangokra vonatkozólag Petrovics Soma úr bemutatja az aradi Hönig Frigyes harangöntőnek mintáit, s az egyház elhatározta, hogy három darab harangot rendel meg a cégtől.

A torony fel is épült, a harangok beszerztettek az aradi Hönig Frigyes harangöntő cégnél még az 1905-ik évben, s a torony és harangok ünnepélyes felavatása 1905. Augusztus 27-ikén történt meg. A torony építés és a harangok beszerzésének összes költségei 3325 Kor 49 fillért tettek ki, amire közadakozásból befolyt 1196 Kor 20 fill. és a felszenteléskor Aug. 27-ikén tartott bál jövedelméből 353 Kor 70 fill.

A torony építéshez és a harangok beszerzéséhez az egyház 1500 Kor. kölcsönt vett fel, amelynek törlesztéséhez, illetve egyéb egyházi terhek viseléséhez is /:az 1914-évi febr. 7-iki jkv. szerint!:/ éveken át hozzájárultak: Esperesség 47 Kor segélylyel, Közalapi segély 50 Kor. – államsegély 100 Kor. – Baldácsy segély 585 Kor; Egyházkerületi és Egyetemes Gyásztintézet 780 Kor; összesen 1562 Kor. Ekkor /:1914. febr.:/ lett kifizetve a tartozás.

(52)

A három harang súlya a következő volt: a legnagyobb harangé 238 kg, a középsőé 134 kg, a legkisebbé 72 kg. E három közül kettőt a legnagyobbat és a legkisebbet 1916 évi November 8-án hadicélokra elrekvirálták, csak a középső harangot hagyták meg. A legnagyobb harang felirata ez volt: „A csépai egyesült protestáns leányegyház hivei Isten dicsőségére 1905” és, Zsoltár CVII. 1: „Dicsérjétek az Urat, mert jó. Öntötte Hönig Frigyes Aradon 1905”. A kis harang felirata ez volt: „Id. Pekarik Lajos és neje Pekarik Rozália. A csépai egy. prot. leányegyház-nak 1905. Zsolt XCV; 2: Menjünk az Úr elébe hálaadással Öntötte Hönig Frigyes Aradon 1905”.

A kis harang tehát a buzgó és adakozásra áldozatkész házaspárnak, Pekarik Lajos és neje Pekarik Rozáliának adománya volt.

A háború idején a hadvezetőség két harangot hadicélokra elrekvirált, s azokat elvitte 1916 Nov. 8-án, amint arról az akkor felvett jelentés értesít. Ez a jelentés örökitette meg a két harang feliratát is.

A harangokért befolyt 1200 Koronát az egyház hadikölcsönre fordította, s a kötvényeket „harangalap” jelzéssel látta el. A kötvények elértéktelenedése folytán ez az összeg kárba veszett.

Az 1905 évi Aug. 15-iki gyűlés azt is elhatározta, hogy a toronynak oszlopalapzatába ércpénznemekkel együtt egy üvegbe téve elhelyeztessék a csépai egyesült protestáns egyháznak kezdettől fogva mindezig szóló története, melynek megírását Csajághy Gyula úr vállalta el, a másik példány pedig helyeztessék el az egyház levéltárában. – Sajnos, ezen történet – ha tényleg megíratott – az egyházi levéltárban nincs meg.

XVI. Harangozói ház ajándékozása az egyháznak

Az 1907 évi Augusztus hó 20-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvének első pontja ezeket mondja: „Sárközy Péter gondnok úr felkéri a jelenlevőket, hogy miután egyházunknak nagy adományozója, özvegy Pekarik Rozália asszony harangozói lakásul egy különálló épületet vett, s a melyet 1907 évi Szent-Mihály napjától a mi használatunkba vehetjük, harangozóról kell gondoskodnunk, illetve egye-

(53)

lőre a harangozási teendőkért bizonyos összegű évi fizetést ajánljunk.”

Ebből látható, hogy a harangozói házat az egyház ajándéku kapta özvegy Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozáliától, akinek férje még 1905 évi december 28-án elhalt, akivel együtt annak előtte a kis harangot is ajándékba vették az egyháznak.

Az ajándékozás olyanformán történt, hogy özv. Pekarik Rozália a házat még 1907 évi Március hó 7ikán kifizette 1000 = Ezer Korona vételárban Szira József és neje Buczkó Rozália házaspárnak, mint akkori tulajdonosoknak, de az adásvételi szerződést az ő kérésére az egyház nevében Sárközy Péter gondnok írta alá, hogy így a házat ne kelljen előbb a saját nevére íratnia és azután ismét az egyházra, ha amúgy is az egyház számára vette meg. A szerződést aztán az egyesült protestáns egyház március 8iki gyűlése nevében erősítette meg Kovách Albert egyházfelügyelő és Ladjánszky István egyházi jegyző a saját kézírásukkal és az egyház pecsétjével, de a jegyzőkönyvekben ennek a gyűlésnek nincsen nyoma. A megerősítés csupán az adásvételi szerződésen szerepel.

Az ajándékozás tehát nem úgy történt, mintha az adományozó az ezer Korona készpénzt adta volna az egyháznak, hogy vegyen rajta harangozói házat, de úgy, hogy a házat ő vette meg, s ajándékul adta csupán a kétszeres átírás kikerülése végett nem ő írta alá a szerződést, de azt a gondnokkal iratta alá.

XVII. özv. Pekarik Lajosné szül. Pekarik Rozália végrendeleti hagyatéka az egyháznak

Még ugyanazon évben, amikor a harangozói házat adományozta az egyháznak, tehát 1907ben, özv. Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozália összes vagyonát végrendeletileg a csépai egyesült protestáns egyháznak hagyományozta azzal a kikötéssel, ha a két felekezet elválne egymástól, úgy az összes hagyományozott vagyon a csépai hitv. evang. felekezetet fogja illetni.

Az erről szóló, 1907 évi Junius 29ikén kelt végrendelet, illetve az 1907

(54)

évi Szeptember 7ikén kelt végrendeletet kiegészítő fiókvégrendelete úgy intézkedik:

„Én alulírott Pekarik Rozália, özvegy Pekarik Lajosné, bár beteges testtel, de teljesen ép elmével, szabad elhatározásomból a következő fiókvégrendeletemet teszem: A Báthor Gábor kúnszentmártoni királyi közjegyző előtt Kúnszentmártonban 1907 évi junius hó 29ik napján 140/1907 ügyszámú közjegyzői okiratban foglalt végrendeletemet, midőn minden pontjában fenntartom és megerősítem, egyszersmind minden netaláni félremagyarázhatás elkerülése és világosabb és szabatosabb kifejezés végett ismételve kijelentem, hogy a most hivatkozott végrendeletem 1+ első pontjában foglalt intézkedésemet úgy értelmezem és úgy akarom, hogy minden, bárhol található ingóságaimat, lábas jószágaimat, készpénzemet, és összes ingatlan birtokaimat, ezeknek tartozékait és járulékait örök tulajdon joggal hagyom a csépai egyesült protestáns Egyháznak, amelyet általános örökösömmé ezennel kinevezek, úgy azonban, hogyha a jelenleg egyesült két felekezetű Egyház idők multával széjjel válnék, ez esetben

a most hagyományozott összes javak a csépai ágostai hitvallású evangélikus /:lutheránus:/ egyház kizárólagos tulajdonába és birtokába menjen át."

A végrendelet kötelességévé tette az egyháznak azt is, hogy a hagyományozott javakból, halála után fizessen ki 1000 = Ezer Koronát készpénzben Szalai Vilma, férjezett Saling Gézáné unokahugának, valamint végnapjaiban őt ápolandó egyénnek 200 Koronát, és kötelezi még az egyházat, mint általános örökösét, hogy halálra esetére tisztességes vagyonára méltó eltemetetésben részesítse.

Az ingatlan vagyon, melyet özv. Pekarik Lajosné az egyházra adományozott, a csépai és a szelevényi határban fekvő ingatlanokból állott, a mint következik:

A csépai 316 számú telekkönyvi betétben a következő ingatlanok szere-

(55)

pelnek:

Sor-szám:	Helyrajzi szám:	Megnevezés:	Terület: hold, *öl	Jegyzet
1.	496/2	Szántó a Beltelekben, Ártér	241 *öl	/:eladatott:/
2.	1039	Ház 537öi sz. és udvar a Beltelekben	424 *öl	/:eladatott:/
3.	1040	Ház 609öi sz. és udvar a Beltelekben. Ebből Ártér 185 öl.	347 *öl	/:eladatott:/
4.	1273/1	<u>Szántó a Nagyszentmártoni dűlőben</u>	5 hold 978 *öl	/:ez megmaradt:/
5.	3031	Szőlő az Öregszőlőben	830 *öl	/:eladatott:/
6.	3042	Szántó a Kórhányalja dűlőben	122 *öl	/:eladatott:/
7.	3701/1	Szántó a Keresztér dűlőben, Ártér	1219 *öl	/:eladatott:/
8.	4164	Szántó a Keresztér dűlőben, Ártér	1 hold 639 *öl	/:eladatott:/
9.	4165	Szántó a Keresztér dűlőben, Ártér	5 hold 702 *öl	/:eladatott:/
10.	4185	Szántó a Keresztér dűlőben, Ártér	2 hold 1020 *öl	/:eladatott:/
11.	5340	Rét a Hajlás dűlőben (mentetlen)	1568 *öl	/:eladatott:/
12.		Az 1ső sorszámú betét A.) lapján bevezetett közös legeleből járó Nyolcszáznegyvennyolc/200, 000 -ed rész		

Az ingó vagyon felsorolása hiányzik.

A szelevényi 395 számú betétben 1385 hrz. sz. alatt, az iskolai dűlőben is volt egy szántóföld, 4 hold 712 □öl területű, ez azonban a hagyatéki leltárba nem vétetett fel, s így az örökhagyó nevében maradt, azért az egyház akadálytalanul használta, amíg 1936 Szeptember (október) havában a per kedvezőtlen végződése folytán kénytelen volt ezt is eladni.

A nemes hagyományozó, aki Pekarik Sámuelnek második nejétől, a ref. vallású Molnár Katalintól született, s így anyja után ref. vallású volt, vagyont az őt hagyományozta az ág. hitv. evang. egyházra, mert vagyona férjétől, illetőleg, édesanyjától származott, akik mindketten evangélikusok voltak, s különösen férje nagy szeretettel ragaszkodott vallásához, amit áldozatkészségével is bizonyított.

A nemes hagyományozót, özv. Pekarik Lajosnét, szül. Pekarik Rozáliát az

(56)

1911 évi február hó 3-án, 68 éves korában az Úr magához szólította.

Erről a közgyűlésen így emlékezik meg az egyház: „Elnöklő Főtisztelendő Petrovics Soma szentesi főesperes lelkész úr a jelenlevőket melegen üdvözölve, a közgyűlést megnyitja. Néhány özv. Pekarik Lajosnét – úgy mond – folyó évi február 3-án 68 éves korában az élet és halál Ura magához szólította, ismerjük a szerény lelket; az érző szívet, egyháza iránti áldozatkészségét, ilyen és más humánus dolgokban egész életén át lankadatlan volt. Utolsó éveiben is elrendelte, hogy összes ingó és ingatlan vagyona Isten dicsőségére legyen szentelve, végrendeletileg a csépai egyesült protestáns egyháznak adományozta.

Határozatképen az egyház kimondja, hogy eme utolsó kívánata és intézkedése, mely három rendbeli végrendeletében nyilvánul örök emlékül, hű másolatban jegyzőkönyvbe ígattassék /:Sajnos, ez nem történt meg!/:. Nemkülönben a sírkertben általa már bekerített helyre egy megfelelő emlékmű vétele terveztetvén, az a hagyatéki jogerőssé válta után az egyházi elnökség intézkedéséből kifolyólag megrendeltetik, s illetékes helyen felállítani határoztatott.”-

A hagyományozó sírját valóban egy szép emlékmű díszíti. De hogy ezt az egyház mikor állította fel, kitől szerezte, mennyibe került, – ennek sem a jegyzőkönyvekben, sem a számadásokban nincs nyoma, hacsak nem foglaltatik abban az 9026 Kor 43 fill. hagyatéki kiadásban, amit az 1912 évi febr. 4-iki jegyzőkönyv említ, de külön feltüntetve nincs.

Pekarik Lajosnak és nejének Pekarik Rozáliának fényképe az egyház gondnokánál – Vághy Lajosnál – van őrizetbe téve, hogy alkalmas időben megnagyíttassék és az iskola teremben kifüggesztessék.

A végrendeleti hagyatéknak az egyház nevére szóló telekkönyvi átírása Dr. Albertényi Adolf szentesi, evang. vallású, ügyvédre volt bízva, aki azt végre is hajtotta, de csak a csépai határban levő ingatlanokra

(57)

nézve. A szelevényi határban fekvő hagyatéki föld, 4 kat hold 712 □öl átiratlan maradt, mert a hagyatéki leltárba felvéve nem volt.

Dr. Albertényi Adolf az 1911 évi június 15iki gyűlésen azt jelenti, hogy „a végrendeletre vonatkozólag a tárgyalás f. évi Május hó 9én Kúnszentmártonban megtartatott, melynek folytán reméli, hogy a hagyaték teljes egészéhez akadály nem fog ütközni. Az ingó és ingatlanokra vonatkozólag kéri az egyháztanácsot, hogy a hagyatéki leltárba netán be nem szolgáltatott, vagy ki nem nyilvánított adatok pótlólag terjesztessenek be. – Így tudomására jutott, hogy a Kórhányon levő szőlőrész nem volt az ingatlanok közé felvéve, mert az örökhagyó halála előtt har-madnappal idősb. Paczolay László örök adás-vételi szerződés mellett megvette, és pedig 4400 Koronáért, melyre eddig csak 200 Kor. előleget adott; felhívja a vevő id. Paczolay László urat, hogy a szerződést adja át, illetve a hátralevő 4200 Koronát f. évi November 1-jén teljesen lefizeti-e, vagy csak részben? – A vevő, id. Paczolay László úr odanyilatkozott, hogy a 2200 Koronát f. évi November 1-jén lefizeti, a többit (2000 Koronát) betáblázás mellett kötelezvéen minőségében magánál hagyja. Hasonlólag terjesztetett be a Pekarik Imre 200 Koronáról és Szalóky István 482 77 Koronáról szóló kötelezvénye, nemkülönben az ingatlanok feles szerződése is.

Az 1912. évi febr. 4iki jegyzőkönyv jelzi, hogy „a Pekarik Lajosné hagyatéká-nak bevétele volt 8892 Kor 06 fill; – a mi alatt valószínűleg az ingóságok, és talán a jószág eladásából befolyt összeget kell érteni, amivel szemben 9026 Kor 43 fill. kiadás van feltüntetve; de sem a bevétel, sem a kiadás nincs tételenként felsorolva. De feltételezhető, hogy a kiadásokat azon összegek képezték, amelyeket a végren-delet mint az egyházra háruló kötelezettségeket emliti, mint a temetési költségek, az egyes személyekre hagyományozott összegek, vagy a sírkő felállításának költségei és egyéb költségek is.

(58)

Dr. Albertényi Adolf, a hagyatéknak az egyház nevére szóló átiratával megbízott ügyvéd azonban sokáig nem kapta meg – talán nem is kérte – ügyvédi eljárásá-nak munkadíját, mert ezt 1932 ben követelte az egyháztól, 115 pengőben állapítva azt meg. Az egyház azonban ezen követelést megtagadta, s így az ügyvéd azt per útján követelte, most már 388 pengőt követelve. A per fellebbezés folytán a szegedi törvényszéken nyert befejezést, a mely az egyházat elmarasztalta 120 P. tőke, ennek egy évi 5%-os kamatai és 79 pengő perköltségek megfizetésére, amit az egyház 220 p. beküldésével kiegyenlített. Ebben a perben az egyházat dr. vitéz Bonczos Miklós szentesi ügyvéd képviselte, aki eljárásáért 50 pengőt kapott az egyháztól.

A hagyatékban való részesülés folytán még az 1912 évi febr 4iki gyűlés határo-zatilag a 6 Kor 40 filléres párbért 6 Koronára szállította le, és már ekkor Polner Leó indítványozta, hogy a Pekarik földek eladassanak – mert így az egyháznak több jövedelme lenne. És ugyanazon évi június 6iki közgyűlés elhatározta, hogy az egyház tőkepénzei, melyek egyeseknél kölcsönként kamatozásra voltak kiadva,

– miután az egyház a hagyaték folytán kedvezőbb anyagi helyzetbe jutott, – ezen-túl nem 8%, de 6% mellett adassanak ki kölcsönbe. Ugyanezen közgyűlésen Sár-közy Péter gondnok felhívja az elnökség figyelmét, hogy néhai Pekarik Lajosné egy végrendelete a templomunkban elhelyezendő új orgona beszerzéséről is szól, és kéri az elnökséget ezen ügy elintézésére. Ezen végrendelet az egyházi iratok között nincs meg, de úgy szólt, hogy a hagyományozott földek első évi jövedelme az orgona beszerzésére fordíttassék.

Ezen rendelkezés értelmében Petrovics Soma szentesi lelkész felkérte Chován Kálmán budapesti zenefőiskolai tanár az orgona beszerzésére, illetve kiválasztá-sára, és a tanár úr ki is választotta Stówasser hangszergyárosnál a teljesen megfe-lelő, jóhangú, szép kiállítású pedálos harmó-

(59)

niomot, mely a templomban van elhelyezve, mely az 1913ik évben érkezett meg, és vételára 1198 Kor volt, de hozatali és egyéb költségekkel 1248 Kor. 94 fill-be került.

Még az 1912ik évben, – amikor indítvány tétetett a Pekarik féle hagyatéki ház és földek eladására is – haszonbérbe adattak a hagyatéki mindkét rendbeli ház, az egyik 110, a másik 80 Koronáért; a szőlők, a nagyobbik 81; a kisebb 23 Koronáért. A házak haszonbérlei voltak: Rieger Eszter és Turi Mihály, a szőlőket haszonbér-elték: Pekarik Imre és Sárközy Ferencz kisháti.

XVIII. A hagyatéki vagyon eladása

A hagyatéki vagyon, – az eddig nehézségekkel küzdő – egyházat igen kedvező anyagi helyzetbe hozta, úgy hogy a párbért is leszállították, úgyszintén a Sár-közy Ferencz alapítványából származó és kölcsönbe kiadott tőkepénz kamatait is 8%-ról és 7%-ra.

De a több tagból álló vagyon kezelése talán terhes, nehézkes volt és talán sok költséggel is járt, mert már az 1912. évi febr 4iki gyűlésen indítvány tétetett, hogy „a Pekarik Lajos féle ház” eladassék, vagy egy megfelelő, egyházhoz közel levő házzal, illetve portával megcseréltessek és Polner Leó is azt javasolta, hogy a Pekarik féle földek eladassanak, mert – úgymond – „számadatokkal bebizonyít-ja, hogy a föld pénzértékéből sokkal nagyobb jövedelmet tudnának produkálni, mint a termésből.” És az 1912 évi június 6iki gyűlésen Pekarik Imre is azzal a kérelemmel járult az egyházhoz, hogy az általa haszonbérelt szőlőföldet megve-hesse, amire nézve megnyugtatót is kapott hogy a vevők között ő fog előnyben részesülni.

Az 1912 évi június hó 6ikán tartott közgyűlés azután határozatot is ho-zott, a földek és a két rendbeli ház eladására nézve ekképen: „Határozatképen kimondatik, hogy mindkét rendbeli ház külön-külön szabad kézből, esetleg

árverésen legkevesebb 5000 azaz ötezer Koronáért, homokföld négyzetölenként 1.10, azaz Egy Korona 10 fillérért legkisebb áron, továbbá a Kisháton

(60)

levő beltelek – szántóföld a néhai Pekarik Lajos örökösiével együtt négyzetölenként 1-1 Koronájával eladható.

Ez a határozat végre is hajtatott. Az 1912 évi szeptember 29iki közgyűlés megállapította a következő árverési feltételeket: A felső ház kikiáltási ára 3000 Korona /- az ottani kukoricaszárító épület és a kivágott és a kivágatásra megjelölt akácfákon kívül adatik el:/ – Az alsó ház csipsár felőli 1000 Korona. /:szintén a megnevezett akácfákon kívül:/; Öregszőlőben 3031 helyrajzi számú 830 □ölű föld 1600 Kor; szinte az Öregszőlőben 3042 hrsz 122 □ölű föld 250 Kor. – A 3701 hrsz szántó a Kórhányalja dűlőben 1219 □öl 1000 Kor.-ban állapított meg.

Az árverés eredménye a következő volt: Eladottak:

1. Alsó ház = 1081, azaz Ezernyolczvanegy Koronáért Herceg Andrásnak
  2. szőlő, mind a két darab, = 2710, Kettőezerhétszáz tíz Kor.-ért Pekarik Imrének
  3. homok, = 1200, azaz Ezer kettőszáz Koronáért Cseh Gergelynek
  4. kisháti beltelek = 240, azaz Kettőszáznegyven Koronáért Kocsi Frigyesnek
- Összesen: 5231 Koronáért.

Az 1913 évi Február 12iki gyűlésen az egyházfelügyelő úr jelenti, hogy a néh. Pekarik Lajosné által végrendeletileg az egyházra hagyott, mintegy 454 □ölű ház beltelek és udvart a folyó évi február 9ikén megtartott árverésen Rieger László /:a keresztnév kijavítva István-ra:/ ifju vette meg oly feltétellel, hogy a 2130. azaz Kettőezeregyszázharminc Koronának egyik felét, vagyis 1130 Koronát, f. évi április hó végén, a másik felét 1914 év április végén tartozik, az utóbbit 7% kamattal a csépai egyesült protestáns egyház pénztárába megfizetni, amit a gyűlés tudomásul vett.

Az 1913 évi Március 25iki közgyűlés egyhangulag elfogadta azon indítványt, hogy „a laposi földek (körülbelül 10 kat hold) eladassanak” mivel az egyházfelügyelő (Máthé Dezső) úr szerint legfeljebb csak annyit jövedelmeznek, amennyi adót kell utánuk fizetni, míg annak értékéből (körülbelül 11 ezer Koronából) a kamat tisztán marad meg jövedelemnek.

(61)

Az 1913 évi június 8iki gyűlésen „elnök úr indítványozza, hogy az egyház tulajdonát képező összes földek bérbeadassanak illetve ezekből, amint azt a mult közgyűlés határozatilag már kimondotta, hogy az ármentesített és a mentetlen földek eladassanak; ha azonban augusztus 15-20ig el nem kelnének, úgy ezek is haszonbérletbe adassanak.” Az indítványhoz a közgyűlés egyhangulag hozzájárult, s kimondotta, hogy az ármentesített résznek holdját 1200 Koronájával eladhatja, akár szabad kézből is, a mentetlen részt pedig 300. azaz Háromszáz Koronájával, illetve mindkét rendbelinek ez az összeg lesz a kikiáltási ára, ezeken alul el nem adhatók.

A laposi földek /:körülbelül 10 kat. hold:/ az ármentesített és mentetlen földek Nagy Lászlónak adattak el. Az ügyész úr azonban átiratot intézett az egyházhoz, „hogyan az adás-vevési szerződésben nem mutatott ki a teljes 15,161 azaz Tizenötezerszázhatvanegy Korona vételár, mely összegért a vevő azt megvette, s hogy e miatt az egyháznak a kincstári hivatallal kellemetlensége ne legyen, a szerződés újra való megirattatásával a teljes összeg kitétéssé, amit a közgyűlés el is fogadott. De hiányzik az ingatlan vagy ingatlanok részletes megnevezése, hogy ház-e, szőlő-e, vagy szántó, az sem világlik ki, hogy ez a vételár a laposi földekért, vagyis az ármentesített és mentetlen, vagy más egyéb ingatlanért folyt-e be.” Köztudomás szerint azonban Nagy László a laposi földeket vette meg az ármentesített és mentetlen földeket, melyeknek kiterjedése összesen 10 kat. hold 729 ööl.

Ma már a hagyatéki vagyonból nem maradt egyéb, mint a csépai határban a nagyszentmártoni dűlőben fekvő 5 kat. hold 978 ööl szántó, a szelevényi határban, az iskolai dűlőben fekvő 4 kat. hold 712 ööl szántó, mely utóbbi azonban a reformátusok által indított vagyonper döntése következtében 1936 Szeptember (október) havában kényszerűség folytán eladott Dancsó Ferencnek 910 pengőjével kat. holdanként, hogy a reformátusok igénye kielégíthető legyen. Ez a föld mindeddig az örökhatározó nevén állott a telekkönyvben. Megmaradt ezen kívül a templomépülettel együtt a harangozói ház.

Van ezenkívül az egyház birtokában még 1 kat. hold 1305 ööl tanítói föld is.

(62)

a „Bogaras”-dűlőben, de ez nem hagyatéki vagyon, ezt még 1858-ban a közbirtokosság adományozta tanítói javadalmasításra, mely akkor 3 kis holdat tett ki, de a tagosítás alkalmával más dűlőben hasított ki, mint ahogy eredetileg volt, és az „egyesült protestáns egyház” nevére telekkönyveztetett át.

A hagyatéki vagyon eladásából származó, mintegy 22.522 Kor. azaz Huszonkettőezeröttszázhuszonkettő Korona nem egyszerre folyt be az egyházba, az eladáskor, de több éven át. Mégis az egyház anyagi helyzetét a hagyatéki vagyon nagyon megerősítette, úgy hogy már szó volt az egyház anyasításáról is, sőt felmerült az a terv is, hogy 14-15 ezer Kor. költséggel egy új templom építtessék fel egy más, még megszerzendő beltelken – a miről a következő fejezetben lesz szó – de a bekövetkezett háború miatt minden elmaradt.

A hagyatéki vagyonból befolyt összeg nagy része 17.500 Kor. valamint az elrekvirált harangokért befolyt 1200 Kor. összesen 18.700 Kor. névértékű hadikölcsön kötvényekbe lett fektetve, melyek teljesen elértéktelenedtek, és az egyház vissza sülyedt előbbi szűkös anyagi helyzetébe.

A hagyatéki vagyon eladásánál csak az volt a különös, hogy a végrendelet szerint ez – a két felekezet szétválása esetén – tisztán és kizárólag az ág. hitv. evang. felekezetet illette volna meg, tehát kötött vagyon volt, s az egyház mégis majdnem az egész hagyatéki vagyont eladta; holott a szétválás veszedelme már évek óta mindig fenyegetett – /vagy talán éppen ezért?/ – és 1927-ben be is következett. De akkor úgy látszik az volt a jelszó: „mindent eladni,” de azt is be kell vallani, hogy

a hadikölcsönjegyzést úgy az állam, mint az egyházi hatóságok szinte kényszerítették, bár elegendő lett volna a földek jövedelmét hadikölcsönbe fektetni. De hát az volt a hire, hogy a hadikölcsönök kamatozása jövedelmezőbb lesz, mint a földé, a különös és érthetetlen csak az, hogy ezek az eladások még mind a háború előtti időben történtek. A háború idején már készpénzben feküdt a vagyon.

(63)

XIX. Uj templomépítés terve

Az 1913ik évben felmerül egy újonnan építendő templom építési terve.

Ennek előzménye az, hogy már 1912-ben az aug. 15iki gyűlésen bejelentés történt, hogy „az épület elejének felső része, mely téglából épült, az alatta levő vályogfalat meggyöngítette, hogy már összeomlástól kell tartani – lebontassék, s ugyanilyen mintára deszkázott fal építtessék.”

Petrovics Soma esperes úr erről tudomást szerezvén, levélben közli az egyházzal, hogy „az épület roskadozó veszélyére való tekintettel a harangozást beszünteti, s a templomba járást ideiglenesen megtiltja.”

Az 1912 évi okt. 20iki közgyűlésen erre nézve, t.i. a templom ujítására nézve két indítvány tétetett. Az egyik az, hogy: a templomépület udvar felőli része 4-5 méterrel kitolassék, s egész új falazattal, toronnyal, tiszta téglából építtessék fel. – A másik indítvány az volt, hogy: csakis az előrészt és a torony kőből állíttassék fel. Ez utóbbi indítvány fogadtatott el. Az anyaegyház lelkésze a levita tanító által értesülvén az imaház falának süppedéséről, okt. 22iken Budai János és Szabó Testvérek műépítő és vállalkozó céggel megvizsgáltatta az imaházat. A szakértők megnyugtató véleményt adtak, hogy az imaház használata veszéllyel nem jár. Az imaház esetleges kibővítésére, belső átalakítására tervrajzokat és költségvetést is készítettek. A terv szerint: három méter bővítést nyerne az imaház, bejáratot a fő utca felől, egy teljes, új berendezést az új orgona elhelyezésére is. A költségvetés végösszege 4860 Kor. 60 fill. volt. Az egyház a tervet elfogadta azzal, hogy a jelenlegi fatornyot legalább két méter aláfalazással emeltessék.

Ez a határozat azonban nem került végrehajtásra, mert időközben az a gondolat merült fel, hogy „legjobb megoldás lenne egy új templom felépítése.” Ez kitűnik az 1913 évi március 16iki gyűlés jegyzőkönyvéből, melyben a presbitérium kiküldi a főespereshez Szentésre az előljárókon kívül még Sárközy Pétert „az építendő templom-tervezetek felőli tüzetes megbeszélés

(64)

céljából. Az ugyanezen évi Március 21iki gyűlés azt a javaslatot hozta meg, hogy „a templom a Kocsis Antal féle tervzet szerint felépítendő ugyan, de nem a

mostani helyen, hanem más beltelek megvételéről kell gondoskodni," miért is egy új beltelek megvételét javasolják.

Ezzel a javaslattal folalkozott a Március 25-iki közgyűlés, melyben Petrovics Soma főesperes úr kijelentette, hogy „a Budai és a Kocsis féle tervezetek összehasonlításából kifolyólag az a meggyőződése, hogy amennyiben akár a Budai, akár a Kocsis féle tervezet szerint, a régi templomunk helyén lenne felépítendő az új templom, az egyház ezen határozatát okvetlen megakadályozta volna, mert egy 14-15¹³ Korona összegű új templomot ugyanarra a helyre felépíteni, s ez által az iskolás gyermekeknek az amúgy is kicsiny udvarteret megkisebbiteni nem való; hanem indítványozza, hogy a Kocsis féle tervezet egyelőre a napirendről levétessek, s a presbiteri gyűlés javaslata fogadtassék el, mely szerint az új templom csakis egy másik, új beltelken építtessék fel.”

A közgyűlés ezt az indítványt fogadta el, és kimondta, hogy: „az új templom a Kocsis féle tervezet szerint egy új beltelken építendő fel.”

Ez a tervezet egy nagyon tetszetős templomot ábrázol, nagyon szép toronnyal. /:A terv az egyházi ládában van elhelyezve:/

Az 1913 évi április 20-iki gyűlés már a megveendő telekről intézkedik; Egy négytagú bizottságot küldi ki a szomszédos Horpácsy Antalhoz, hogy megkérdezzék, vajjon házat és beltelkét eladja-e, és ha igen, mennyiért? Horpácsi 6000, azaz Hatezer Koronáért volt hajlandó a telket eladni, a bizottság 4000 Koronát ígért. De egy másik beltelek is kínálkozott megvételre, a Polner testvérek portája, s az apr. 27-iki gyűlés megbizsa a felügyelőt, a jegyzőt és gondnokot, hogy a felsőbb hatóság jóváhagyásának reményében kössék meg valamelyik tulajdonossal az ideiglenes szerződést. Ezt meg is kötötték a szomszédos Horpácsyval, azonban az 1913 évi június 8-iki közgyűlésen elnöklő Petrovics Soma

(65)

főesperes úr azt indítványozta, hogy az építendő új templomnak új beltelek megvétele – miután arra égető szükségünk nincsen – egyelőre a napirendről levétessek, s így a szomszéd által adott ideiglenes szerződést neki visszaadják, amit a közgyűlés el is fogadott, miután ugyanezen gyűlésen a templomépület beteg előreszének előzőleg már oly módon való megjavításáról gondoskodott, hogy az előrészt újonnan téglából felépíttessék. Ezen javítási munkálat azzal nyert megoldást, hogy a templomban a tetőzet altámasztására egy vasoszlop helyeztetett el.

Ezzel a templom építés terve véglegesen lekerült a napirendről, illetőleg elmaradt, bár erre a hagyatéki vagyon módot nyújtott volna, de egyelőre a vasoszlop is megfelelt rendeltetésének mai napig is, de másrészt már a következő évben, 1914-ben kitört a 4 évig tartó világháború ami az ilyen tervek megvalósítását megakadályozta sőt még az egyház tőkevagyonát, a hagyatékból származót is hadi-kölcsönök formájában teljesen felemésztette. Igy maradt meg mai napig is a régi templomépület.

---

13 Nyilván 14-15 ezer koronáról lehet szó!

XX. Hadikölcsönjegyzés, harangok elrekvirálása a háború idején

Az 1914 év nyarán, Julius végén, kitört a háború. Közvetlen oka az volt, hogy ugyanezen év június 28-án a Boszniában tartott hadgyakorlatok folyamán, azoknak befejezéséhez leutazott trónörökös, Ferencz Ferdinándot és feleségét Hohenberg Zsófia hercegnőt a szerb hatóságok támogatásával, illetve ezeknek és a magyar-osztrák Monarchiát gyűlölő „Szokol” nemzeti egyesület felbízottaitól Szarajevóban bérnyilkosok: Labrinovic Nedjelko és Princip Gavrilo megölték. Először Labrinovic dobott fekete zsákba varrott bombát a Csumurja utca sarkán a trónörökös autója elé, de a bomba az autó mögött robbant, és szilánkjai a trónörökösöt kísérő Boos-Waldeck grófot és Merizzi alezredest sebesítették meg. A trónörökös párnak ekkor semmi baja sem tört-

(66)

tént. A merénylet után a trónörökös a városházára, onnan pedig a kórházba indult, hogy a bombamerénylet sebesültjeit meglátogassa. Itt érte el végzete. Az Appel rakparton haladt az autó, mikor az utcasarkon a másik merénylet, Princip Gavrilo revolverrel kétszer rálőtt a trónörökös párra. Mindkét golyó talált. Az egyik golyó a trónörökösöt, a másik (at) a trónörökösnéit sebezte halálra. A merényletet elfogták. Szerbiától a monarchia elégtételt követelt, amit az megtagadott. Ezt hadüzenet követte és július 25-én megindult a háború Szerbia ellen.

A háború kitörésekor senki sem gondolta, hogy az világháborúvá fog kiszélesedni és 4 évig fog tartani.

A magyar állam a háború költségeinek fedezésére a nemzet fiainak áldozatkészségéhez fordult, hogy aki csak teheti jegyezzen hadikölcsönt, ami nagyon kedvező tőkebefektetésnek fog bizonyulni. Egy száz Korona névértékű kötvényt körülbelül 97-97 ½ Koronáért lehetett beszerezni, kamatozása pedig a névérték 6%-át fogja tenni. Ez a legbiztosabb tőkebefektetésnek volt feltüntetve. A háború folyamán az állam több ízben bocsátott ki jegyzésre hadikölcsönt. Az egyházi hatóságok, ép úgy, mint a világiak, szintén ajánlották az egyházaknak, a lelkészeknek, a tanítóknak és a híveknek a hadikölcsönjegyzést, sőt azt annyira el is várták, hogy a nem-jegyzőket felelősségre illetve igazolásra szólították, miért nem jegyeztek hadikölcsönt? Ezt szinte kötelességévé tették mindenkinek, akinek csak valami kis vagyona is volt.

Igy a csépai egyesült protestáns egyház is jegyzett hadikölcsönt. Bankban elhelyezett tőkéjét, – mely különösen a hagyatéki vagyonból származott, – kivette és hadikölcsönbe fektette. Már a háború első évében, 1914-ben, 6800 Kor. hadikölcsönt jegyzett, azután a háború minden évében; úgy hogy a háború végéig az egyház hadikölcsönkötvényeinek névértéke 17.500 Kor. volt a harangalapon kívül, amely külön 1200 Kor. volt. Összesen tehát az egyház hadikölcsönjegyzése 18.700 Koronát tett ki.

(67)

• Ezek a kötvények mind „nosztrifikálva” vannak.

Igy akadályozta meg a háború az új templom felépítését is, mely 14-15 ezer Koronába került volna.

Köztudomású, hogy a háború veszteséges végződésével, illetve forradalomba fordulásával, hazánk feldarabolásával a hadikölcsön kötvények teljesen értéküket veszítették, s az azokba fektetett tőkepénz mind odaveszett.

A harangok elrekvirálásának története az egyházi jegyzőkönyvben a következőképpen van megörökítve:

„Jelentés

felvétellett Csépan a csépai egyesült protestáns egyházi épület néiskolájában az 1916 évi november hó 4 és 8-ik napján.

Jelen voltak:

a katonai parancsnokság részéről három szerelő, akik délután 2 órakor eljövének, s nyomban a leszereléshez fogtak; először a kis harangot, melynek súlya 71 kg. nyelve nélkül, úgy a legnagyobb harangot is nyelve nélkül a toronyablakon, Hecceg kereskedő felőli ablakon lökték le. 1916 November 7-én Földes Elek katonai mérnök megtekintvén a harangokat, azt mondta, hogy a következő napon Kúnszentmárton állomáshoz elvitetnek, s ott át fognak mérteni. Azonban, mielőtt utra keltek volna a harangok rendeltetésük helyére, november 6-án vasárnapi istentiszteleten a kedves ércszavú harangoktól elbúcsúztunk. A rajtuk levő feliratok következőképpen találtattak: 1. A nagy harangon, melynek súlya 237 kb volt, a felirat ez volt az oldalán: „A csépai egyesült protestáns leányegyház hivei. Isten dicsőségére 1905”, majd: „Zsoltár CVII. 1: Dicsérjétek az Urat, mert jó”. – „Öntötte Hőnig Frigyes Aradon 1905”.

A kisebb harangon, melynek súlya 71 kg volt, oldalán ez volt olvasható: „Id. Pekarik Lajos és neje Pekarik Rozália. A csépai egy. prot leányegyháznak 1905. Zsolt XCV, 2: Menjünk az Úr elé hálaadással – Öntötte Hő-

(68)

nig. F. Aradon 1905”.

1916 november 8-án reggel 8 órakor a hadtestparancsnokságtól érkezett Kurpé Ferenc tizedes 2 társával, akik a harangokat kocsira tévék, s a róm. kath. egyház harangjaival, megkoszorúzottan és szállagolva Kúnszentmártonba a vasúti állomásra Ladjánszky István levita tanító kíséretében elvitettek, ahol az említett katonák az állomás helyén megmérték, a következő bárcát adták kezembe: a nagy harang súlya 238, a kis harangé 72 kg. lett.

Kelt Csépan 1916 november 8-án

Ladjánszky István tanító”

/:egyházi pecsét:/

Ezen elrekvirált harangokért kapott pénzen az egyház 1200 Kor névértékű hadikölcsönt jegyzett, s azt „harangalap” néven kezelte. Ez is odaveszett. Így

maradt meg az egyháznak egyetlen harangja, a középső, a melyben 1930ik évben az egyház két új harangot szerzett be, amiről külön fejezetben lesz szó.

XXI. A reformátusok kívánságai és határozatok a tanítói állás betöltésére nézve

A csépai evangélikus egyház megalakulásától fogva, tehát 1858 év óta az egyház mindig evangélikus tanítót választott. Már az egyházzá szervezkedés ideje /:1858:/ előtt itt működő két vándor-tanító is evangélikus volt. A mikor a csépai reformátusok /:1864ben:/ hozzácsatlakoztak az evangélikus egyházhoz, akkor is evangélikus volt a tanító, – sőt aztán is, mindig. – Ebbe a helyzetbe a reformátusok eleinte minden szó nélkül bele is nyugodtak. Csak később merült fel a reformátusok részéről az a kívánság, hogy váltakozva evangélikus és református tanítókat alkalmazzon az egyház.

Ez a kívánság először az 1877ik évben jutott kifejezésre, – tehát éppen egy évvel azután, hogy a régi iskolát – „a Kanyó féle házat – elcserélték a Pellei féle házzal és beltelekkel, az úgynevezett Bánffy féle házzal, a melynek telkén épült azután a ma is fennálló imaház és iskolaépület.

(69)

Valószínűleg ugyanebben az évben tették az iskolát közössé a reformátusokkal, a mihez ők 40 forinttal járultak hozzá. Talán ez indította őket a kívánság kifejezésére, ha ugyan nem még előbb, bár ez a kis hozzájárulás ugyancsak jelentéktelen.

Ámbar az egyház a csatlakozás után, s az, egyesült protestáns név felvétele /:1864:/ után is alapjában és lényegében evangélikus egyház maradt, evangélikus fennhatóság és igazgatás alatt, – hiszen még az ő nevére volt telekkönyvezve a régi iskolaépület is, az egyház mégis figyelemre méltatta a reformátusok kívánságát, és még 1877-ben olyan értelmű határozatot hozott, hogy az üresedésben levő evang. levita tanítói állomásra egy helvét hitvallású, képezdét végzett alkalmaztassék, s az alkalmazás lehetősége felől kérdezzék meg a tiszasasi helv. hitv. lelkészt. Ezt a kérdést az 1877. évi december 19iki gyűlésből intézték Pekarik Péter gondnok, Borbély György és Paczolay Antal által, és már a december 25iki közgyűlés határozatilag kimondta, hogy egy helvét hitvallású végzett szakférfiu legyen az állást betöltendő. /:A kérdéssel felvilágosításért nem az anyaegyház evang. lelkészéhez fordultak, hanem a tiszasasi ref. lelkészhez:/

Ámde a valószínűség szerint nem akadt ref. vallású pályázó, mert ezen határozat után is, megint csak evangélikus tanító lett megválasztva 1878 Aug 25ikén, Opavszky János személyében.

A reformátusok több ízben felujították a tanító választás ügyében fenti kívánságukat, s annak teljesítését követelték. Különös nyomatékka és erős, elszánt elhatározással tették ezt az 1892 évi október 17iki gyűlésen – amint erre már

előzőleg rámutattunk, – ahol a reformátusok, mint egyik súlyos sérelmük orvoslását követelték, hogy a tanítói állás felváltva ev. reformátussal töltsék be, s ezt azon valószínűtlenül hangzó érveléssel indokolták meg, hogy ők az egyházban a többséget képezik, és mert – szerintük – az ev. református felek hozzájárulása az egyház anyagi fenntartásához nemcsak megközelíti.

(70)

de szinte felül is mulja az ág. hitv. evang. rész hozzájárulását, ezért a református tanítói alkalmazására vonatkozólag azon határozott (!) kívánságukat fejezik ki, hogy a tanítói állás felváltva ev. reformátussal töltsék be.

Az az érvelés, és indoklás, hogy a reformátusok az egyház többségét képezik, nem egyezik a valósággal, mert egy ez időtájbeli, 1889 évi feljegyzés szerint az egyházban 106 evangélikus, és csak 63 református lélek volt.

Ezen érvelés mégis arra készítette az egyházat, hogy elrendelje, hogy legalább 5 évre, de többre is visszamenőleg „állapíttassék meg a tanulók evang. és reform. felekezeti arányszáma.” Az eredmény az volt, – amint azt az 1892 évi Nov. 1jei közgyűlés jegyzőkönyvében találjuk, hogy az utolsó hét esztendő alatt ev. ref. növendék volt 42, ág. hitv. evang. pedig 130, vagyis évenként átlag 6 ref. mellett 18 ágostai, ami 1 és 3 aránynak felel meg az evangélikus rész javára, – így tehát a ref. rész hozzájárulása is az egyház anyagi fenntartásához, aligha közelítette meg, nemhogy felülmulta volna az evang. rész hozzájárulását.

Mindazonáltal az elnöklő lelkész méltányolta a reformátusok kívánságát, és célszerűnek vélte, hogy tanítóváltozás esetén a pályázat úgy hirdetessék mindenkor, hogy ev. ref. és ág. hitv. evang. egyaránt pályázhatik, de előzékenyen elfogadja a reformátusok azon kívánságát, hogy jövőben az egyesült protestáns fiókegyházban felváltva ev. ref. és ágostai hitvallású legyen a tanító. A közgyűlés végre is egyhangulag úgy határozott, hogy a jövőben a tanítóváltozás eseteiben a tanítót a két prot. részből felváltva fogja választani.”

Ugyanezen közgyűlés készséggel teljesítette a református résznek még azon követelését is, amit határozattá is emelt, hogy „a vallástani és konfirmációi oktatásnál a ref. növendékek az ev. ref. vezérfonal szerint taníttassanak, és az istentiszteletek alkalmával vasárnapoként felváltva egyszer ágostai hitvallású, egyszer ev. ref. énekes könyvek használtassanak.”

(71)

Ezen határozat meg is valósult. A ref. növendékek a ref. vezérfonal szerint tanítottak a hittanra és konfirmációra, és ez időtől kezdve vasárnapoként felváltva egyszer a református Zsoltárokból, egyszer evangélikus énekeskönyvből énekeltek a hivek. Prédikációt a levita-tanító olvasott fel, aki evangélikus volt.

A tanítói állás nemsokára tényleg megüresedett: Benczúr István levita tanító 8 évi itteni hűséges működése után 1894-ben Fazekasvarsándra választatott meg tanítónak. Ennek folytán az 1894 évi október 21iki egyházi gyűlés úgy határozott,

hogy: „a meghirdetendő pályázatban kitétessék, hogy a tanítói állásra úgy ágostai vallásúak, mint reformátusok egyaránt pályázhatnak.” – a pályázati kérvények a szentesi evang. lelkészi hivatalhoz küldendőők” – holott az 1877ik évi határozat úgy szövelt, hogy „tanítói állás betöltése esetén egy helvét hitvallású végzett szakférfiu legyen az állást betöltendő” – az 1892 évi Okt. 17iki határozat pedig az volt, hogy „a tanítói állás felváltva ev. reformátussal töltendő be.” – Így most ref. vallású tanító alkalmazása következett volna.

De a kiírt pályázatra ismét csak nem jelentkezett ref. vallású pályázó! E miatt a református egyháztagok – az 1895. évi Julius 14iki tanítóválasztási gyűlésen szörnyen méltatlankodva és felháborodással kijelentették, hogy azon ok miatt, hogy a pályázók között egy ref. sincsen, – márpedig az 1892 évi Nov 1jén tartott közgyűlés határozatához képest – evang. tanító után ref. következnek, aminthogy a pályázatnak csakis ref. tanító részére kellett volna kihirdettetnie, – magukat mellőzötteknek, kijátszottaknak tekintik, s kijelentik, hogy a pályázókból nem választanak!!”

Ilyen sértődöttek voltak a reformátusok, mert nem akadt ref. vallású pályázó! De hogyan pályázzék ref. vallású tanító, mikor a kérvények a szentesi evangélikus lelkészi hivatalhoz voltak intézendők, a miből minden gondolkozni tudó pályázó tudja, hogy az egyesült protestáns nevű egyház valójában mégis csak evang. jellegű, ha evang. fennhatóság alatt áll!

(72)

Ámbár az elnöklő lelkész csillapítani igyekezett a forró hangulatot, és többszöri felszólalásában kimutatta, „hogy a pályázati hirdetés nem történhetett másként, mint ahogy megtörtént, amennyiben a múlt év okt. 21iki gyűlés egyhangú határozata az volt, hogy a pályázatban evang. és ref. egyaránt pályázhatnak: – sajnálja maga is, hogy a pályázók között egy ref. sincsen, kéri legkomolyabban, hogy a választásba belemenjenek. Kimutatja a hátrányokat, melyek a választás meghiusításából eredni fognak: Növendékeink, tanító hiányában máris egy évet vesztek, állami segélyért sem tehetjük meg a szükséges lépéseket, amíg tanítónk nincsen.”

Hiábavaló volt minden! Ámbár a közgyűlés jelenlevő tagjai a választás megtartását kívánták, – a választás a reformátusok kemény ellenállása folytán meghiusult!

A reformátusok kemény magatartása és forró hangulata még erősebb kifejezést nyert az 1895 évi Március 16iki és 30iki gyűléseken, melyen már azon kiforrott, határozott célzat és törekvés jegyében folytak le, hogy a csépai egyesült egyház csatlakozzék a tiszasasi ref. egyházhoz, – amiről a további fejezetben lesz szó.

Az 1895 évi Augusztus 4iki közgyűlés azután – az egyházi felsőbb hatóság közbelépése folytán – mégis megejtette a tanítóválasztást, s az előbbi pályázók közül egyhangulag Ladjánszky István ottlaka-medgyesi levitatanítót választotta meg tanítójának, aki 1925 ben, 30 évi buzgó és áldásos működés után vonult nyugalomba, mint ilyen, még egy ideig ellátta az istentiszteletek vezetését és a gyermekek

hitoktatását, amíg ezt egészségi állapota megengedte. Meghalt 1930 Aug. 3-án éjjel. Két év elmúltával, 1932-ben holttestét elszállították Kúnszentmártonba, ahol második neje: Ledniczky Margit családjának új sírboltjában helyezték végleg örök nyugalomra.

(73)

Ladjánszky István nyugalombavonulása folytán az 1925. évi Aug. 9-iki gyűlés ismét foglalkozott a tanítói állás betöltésének kérdésével, s ekkor is felmerült az a kívánság, hogy a tanítói állásra úgy evang., mint ref. vallású tanítók pályázhassanak. De az állás betöltésére már nem kerülhetett sor, mert az állam a csekély tanuló-létszám miatt megvonta a tanítói fizetést kiegészítő államsegélyt, az egyház pedig saját erejéből nem volt képest a tanítói fizetést biztosítani, s így tanító választható nem volt.

A reformátusok kívánsága, hogy ref. vallású tanító legyen, ezután mégis csak rövid időre is, teljesült, mert az egyház 1926. évi Aug. 15-iki gyűléséből – igaz, hogy pályázat, és a törvényes formák mellőzésével, a felsőbb egyházi hatóság tudta nélkül – levélileg meghívta tanítójának a ref. vallású Torkos Kálmán B-listás tanítót, de ez csak rövid két hónapig működött itt, mert mihamar rendes álláshoz jutott.

/:A későbbi utókor kedvéért röviden feljegyezzük felvilágosítás képen, hogy ebben az időben az állam súlyos anyagi helyzete miatt csökkentette a tisztviselők, s így a tanítók létszámát is. Ezt olyformán cselekedte, hogy a feleslegesnek vélt tisztviselőket állásuktól felmentette és az úgynevezett B-listára helyezte. Az így eltávolított tisztviselők vagy csekély nyugdíjat, vagy végkielégítést kaptak, a nyugdíjazottak szükség esetén visszahelyezhetők voltak szolgálatba. Ilyen B-listás tanító volt Torkos Kálmán is, aki úgy látszik a rendes tanítói állományba visszahelyeztetett, s valahol rendes tanítói álláshoz jutott. Ezért távozott oly hirtelen Cséparól:/

XXII. Mozgalom az evangélikus egyháztól való elszakadás, és a tiszai református egyházhoz való csatlakozás érdekében.

A csépai egyesült protestáns egyház kebelében, – mely ezt a nevet 1864-ben vette fel – csakhamar az a törekvés támadt, hogy az egyház szakadjon el a szentesi evang. anyaegyházról, és csatlakozzék Tisza-

(74)

sashoz, vagyis a tiszasasi ref. egyházhoz, ref. egyházi fennhatóság alá.

Hogy kitől és mikor indult meg ez az eszme és törekvés, ez ma már nem állapítható meg. De tény az, hogy az 1880ik évi január 25iki gyűlésen az elszakadási eszme már nem idegen, már nyíltan kifejezésre is jutott, mégpedig azon megjegyzéssel, hogy az egyháznak „már régibb óhaja” a szentesi egyháztól elszakadni, és egy más egyházhoz /a tiszasasi ref. egyházhoz:/ beolvadni.

Ezen a gyűlésen olvasták fel a szentesi evang. anyaegyház lelkészének, Masznyik Gyulának az egyházhoz intézett levelét, melyben azt írja, hogy „neki a csépai leányegyházzal semminemű szerződése nincs, mely őt az egyház irányában kötelezné, s ilyenről tudomása sincs; ennélfogva azon jóakaró tanácsot adja, hogy az egyház igyekezzék a szentesi egyházzal a ő hozzájárulása mellett egy egészen szabályos és törvényes egyességet kötni, mely a két egyház közötti viszonyt a jövőre nézve egészen és tökéletesen szabályozza, vagy ha a csépai egyház célszerűbbnek tartaná egy más egyházhoz való csatlakozását, ezen céljának kivitelezésében segédkezni ígér, s mint ilyenre, beleegyezését is biztosítja.” Tanácsolja végül, „hogy az egyház serénykedjék zilált és rendezetlen ügyeit saját érdekében mielőbb rendezni.”

Ebből a levélből az tűnik ki, hogy Masznyik Gyula új lelkésze lehetett ekkor a szentesi anyaegyháznak, és nem tudott azon megállapodásról és egyezségről, melyet a csépai evangélikusok a tiszaföldvári lelkésszel, Fejér Jánossal még 1821ben és 1823-ban kötöttek, mely szerint felkéri őt, „hogy évenként kétszer: „Boldogasszony” és „Urnapija” kath. ünnepeken istentiszteletet tartana és urvacsorát osztana Csépan,” – és nem tudott arról a megállapodásról sem, amit a csépai evangélikusok Balassa János szentesi lelkésszel kötöttek, valószínűleg 1839-ben, amikor a csépai egyház, mint filia, a szentesi evang. anyaegyházhoz csatoltatott, amely megállapodás lényegében ugyanaz volt, mint a Fejér Jánossal kötött egyezség.

(75)

Valószínű tehát, hogy ezen megállapodásokról mit sem tudva, nem teljesítette azokat a lelkészi szolgálatokat, melyeket az előbbi lelkészek végeztek, s ezek teljesítésére kérhette őt az egyház, mire ő a fenti levelet megírta, és szabályos egyezség megkötését ajánlotta.

Ami pedig azon ajánlatát illeti, hogy a csépai egyház, ha célszerűbbnek tartaná egy más egyházhoz való csatlakozását, – tehát a szentesitől való elválását, amihez segédkezését és beleegyezését is ígéri, csak arra lehet gondolni, hogy egy másik evangélikus egyházhoz való csatlakozást értett, például a tiszaföldvárihoz, ahova eredetileg is tartozott, de nem a tiszasasi ref. egyházhoz.

Ámde a hívek ebből a levélből arra következtethettek, hogy a szentesi lelkész vonakodik közöttük lelkészi szolgálatot végezni, és kész lenne elősegíteni

a Tiszasashoz való csatlakozást, amit „régi óhajnak” tüntet fel a jegyzőkönyv, s a melynek lelkésze többször kisegítette az egyházat lelkészi szolgálatával.

De hadd beszéljen maga a jegyzőkönyv:

„A szentesi ev. anyaegyház lelkésze, t. Masznyik Gyula úrnak ezen levele tudomásul vétetvén, hosszabb megfontolás, beható és komoly tanácskozás után határozottatott: Tekintve, hogy eddig is nem a csépai egyház jóindulatú törekvésein mult, hogy ügyei nem állnak a kor követelményeivel egy színvonalon, – ezt azonban a mult viszonyoknak, az anyaegyház távolságának, a közlekedés nehézségeinek s leküzdhetetlen akadályoknak kívánja tulajdonítani.” /:Akkoriban ugyanis még nem volt vasúti közlekedés Szentes és Kúnszentmárton között; Szentes csak kocsin volt megközelíthető, Kúnszentmártonon át 40, Csongrádon át is majdnem 30 Km, az utak az év nagy részében sárosak, járhatatlanok voltak:/

„Tekintve, hogy már régibb óhaja a csépai egyháznak a szentesi egyházból ki, s egy más egyházhhoz beolvadni; tekintve, hogy a szentesi egyház volt lelkésze tisz. Balassa János úrral régibb időben kötött egyezsége, annak jelen lelkésze által reá nézve kötelező erővel nem bírónak, s nem

(76)

létezőnek jelentik ki, tekintve, miként a csépai egyesült egyház egyik főfeltételének tekinti a vallásosságot, felebaráti szeretetet, s ezt egyesülése által be is bizonyította, legfőbb vágya volna, ha az összes magyarországi protestánsok egyesülénének, – most már ez alkalommal kijelenti, miként saját jóvoltának, s igényeinek legmegfelelőbb, legközelebbi prot. egyházhhoz a Tisza[sas]sihoz óhajtott volna csatlakozni, – azonban ezen óhajának el nem titkolható oly akadály áll útjában, melyet leküzdeni még csak meg sem kísért, – nehogy tehát keserű, és elkeseredett vitát, s lehet szakadást is idézzon elő, nem akarja az eddig szíves, vallásos, minden felekezet jogait tisztelő, s egymást szeretettel összetartó egységet felbontani, ennél fogva a tiszaföldvári ev. egyházhhoz való csatlakozását mondja ki azon határozott kikötéssel, hogy évenként egyszer a sz. úrvacsora kiszolgáltatására, s egyébkor is a lelkészi teendők végzésére a Tiszasasi helv. hitv. egyh. lelkésze nyeressék meg!”

Ez már nyílt kimondása a Tiszasashoz való csatlakozás céljának.

A midőn az anyaegyház lelkésze ezen jegyzőkönyvet hitelesíti, teszi ezt azon megjegyzéssel, hogy a hiteles másolatban nagy tiszt. békési esperes úrnak felsőbb jóváhagyás végett, a bennfoglaltakat kérelmező levél kíséretében mielőbb betejestessék.

Ezen határozat folyamányakép 1880 évi Március 25ikén kiszállt Csépara Masznyik János tiszaföldvári lelkész, hogy a Tiszaföldvárhoz való csatlakozás ügyét az egyházzal megbeszélje. Kijelentette, „hogy neki a csatlakozás ellen kifogása nincs, sőt kész a csépai egyház gondolasát átvenni, azonban az ügynek rendes menetére nézve megemlíti, miként a szükséges ki- és áthelyezést, illetve csatlakozást illetőleg első sorban Áchim Ádám esperes úr keresendő meg, csak azután lehet a módozatok megállapítása, melyek keresztülvitelére Csépara való

kijövetelét megígéri.” – A gyűlés megbízta az egyházfelügyelőt, hogy az 1880 évi Január 25iki gyűlés határozatát közölje a főesperessel.

(77)

Ezután 1880 évi November hó 1jén – úgy látszik, már az esperes intézkedése folytán – megjelent Csépan a szentesi anyaegyház lelkésze, tisz. Masznyik Gyula, és felszólította a presbitériumot „vajjon kíván-e úgy ezután is, mint eddig a szentesi ev. egyháznak leányegyháza lenni?” – mire a presbitérium az ügy fontos megfontolása után kijelentette, hogy „a szentesi egyházat egyetemlegesen elfogadja továbbra is anyaegyházának”

Ezzel úgy a Tiszaöldvárhoz való visszacsatolás, mint a Tiszasashoz való csatlakozás is egyelőre elmaradt.

A Tiszasashoz való csatlakozás kérdése ezután már csak az 1895 évi Március 16iki és 30iki gyűléseken kerül napirendre, de rendkívül heves, határozott és komoly formában. – Ugyanis a Március 30iki gyűlésen az elnöklő Petrovics Soma szentesi lelkész bemutatja a gyülekezet egyes tagjainak /:22 tag, de megnevezve nincsenek:/ Polner Dániel, Bobor Károly, Sárközy Árpád és Pekarik Imre /:valamennyi evangélikus!:/ felhívására Március 16án tartott értekezlet jegyzőkönyvét mely szerint az értekezlet elfogadta Bobor Károly olynemű indítványát, hogy tekintettel azon körülményre, hogy egyházunkra a szentesi anyaegyházhoz való tartozásunk a csépai egyesül. prot. fiókegyházra hátrányos, – mert bármi egyházi ügyekben, kivéve a két hivatalos megjelenést, mindenben a közvetlen közel fekvő tiszasasi ref. egyház lelkészére vannak utalva, a szentesi anyaegyházról elválva, a tiszasasi reform. anyaegyházhoz csatlakozzanak.”

Bizonyos hogy az évenként kétszer történő lelkészi szolgálat nem lehetett kielégítő, s így nem csoda, még az evangélikusok körében is megerősödött az az óhaj, hogy csatlakozzanak Tiszasashoz.

A fenti indítványra az elnöklő lelkész a következő megjegyzéseket tette: „E merész, minden alapot nélkülöző állításokkal szemben egyházi elnök számokban mutatja ki, azokat a soha meg nem hálálható, a kis egyház biztos megerősödésére vezető előnyöket, melyeket 50, de főleg az utolsó 10 év óta a leányegyház egyenesen a szentesi anyaegyházhoz való viszonyából kifo-

(78)

lyólag elért, a szentesi közönség, az egyházmegye egyházközségei, a helyi, egyházmegyei, és kerületi gyámintézetek, Baldácsyán, stb. részéről, kimutatja, mennyire valótlan, mintha bármi egyházi ügyekben a tiszasasi ref. lelkészre lennének utalva, kivéve a 11 év óta előfordult 5 eseti esetet, melyeket a tiszasasi ref. lelkész az ő felhatalmazására végzett, és azokat, melyeknél a levita-tanítónak egyszer-smászor távolléte alatt egyesek ő hozzá fordultak.”

Végül felteszi a kérdést szavazásra – amit hosszas vita előzött meg -: kíván-e a közgyűlés a Március 16-án tartott értekezleten felvetett elszakadási indítvány felett napirendre térni, avagy annak tárgyalását óhajtja?

A szavazás a következő eredménnyel végződött:

A szavazásban részt venni nem kívántak 11-en: Madarász János (ref.), Sárközy Árpád (ev), Polner Dániel (ev.), Sárközy Lajos (ev.), Pekarik Imre (ev.), Máté Pál (ref.), Vághy Antal (ev.), Sárközy Tamás (ev.), Nagy Sándor (ref.), Hajdu Frigyes (ref.), Hajdu József (ref.) = 5 ref. 6 ev.

A szentesi viszony fenntartása mellett szavaztak 6-an: Sárközy Pál (ev.), id. Sárközy Ferenc (ev.), Polner Leó (ev.), id. Pekarik Lajos (ev.), Pekarik Máttyás (ev.), Kovách Albert egyházfelügyelő (ev.), = 6 ev.

Az elszakadási indítványnak tárgyalásra kitűzése, tehát a Tiszasashoz való csatlakozás mellett szavaztak 9-en: Sárközy Péter (ev.), Bobor Károly (ev.), ifj. Sárközy Ferenc (ev.), Paczolay Antal (ref.), Paczolay László (ref.), Mamicza Dániel (ev.), Szalóky István (ref.), Polner Károly (ev.), Vághy István (ev.) = 3 ref. 6 ev. Tehát győzött a Tiszasashoz való csatlakozás!

A közgyűlés a szavazás eredményét további törvényes elbírálás és eljárás céljából az Esperesi hivatalhoz rendelte beterjeszteni.

Az esperesi hivatal a szavazás eredménye felett nem is hozott döntést, hanem az egész jegyzőkönyvet, az összes mellékleteivel, minden észrevétel nélkül visszaküldte, – amint erről ugyanez évi Aug. 4-iki közgyűlés jegyzőkönyve értesít, s az egyház ezt tudomásul vette.

(79)

Igy a Tiszasashoz való csatlakozás egyelőre újból elmaradt, s csak a későbbi időkben ujult fel ismét az eszme, bár akkor is még eredménytelenül, de végül mégis csak bekövetkezett a szakadás.

De ezen a gyűlésen még egy fontos és kellemetlen ügy merült fel, – ami az elszakadási eszmével összefüggött, talán ebből is fakadt. Erről a jegyzőkönyv száma 7-ik pontja így emlékezik meg: „felolvastatik Paczolay Antal és társainak a közgyűléshez intézett vádlevele, melyben állítatik, hogy a gyülekezet vezetői által hozott határozatok megszegettek volna, s így ők e vezetők fennhatósága alatt e kis egyház tagjai egy percig sem lesznek, s mint reformátusok, a sasi ev. reform. egyházhoz csatlakoznak”. /:Hát ebben senki nem is gátolhatta volna a reformátusokat, ezt megtehették, ha akarták:/

A közgyűlés az egyházi elnök abbeli konstatálása után „hogy az illetők iratukban a felhozott vádat egyetlen esettel bizonyítani meg sem kísérelték; mégis, hogy a vizsgálat pártatlanul megejtessék, a vádlevelet további törvényes elbírálás és eljárás céljából a nagytiszt. Esperesi hivatalnak beterjeszti.” – Az esperes azonban a jegyzőkönyvet és a vádlevelet is minden megjegyzés nélkül visszaküldte. A vádat tevő Paczolay Antal azonban ez időtől kezdve állítólag soha többé nem járt el a templomba! /:Talán Tiszasasra járt?!:/

Ezek a kellemetlen dolgok arra készítették Kovách Albert egyházfelügyelőt, hogy még e gyűlés keretében lemondjon felügyelői tisztségéről, de miután az 1896 évi január 6iki közgyűlés a felügyelői tisztség tovább-viselésére kérte fel, újából elvállalta és tovább viselte felügyelői tisztségét 1907 Nov. 27-ikén bekövetkezett haláláig.

/:Az 1895 június 14iki gyűlésről – melyben a reformátusok a tanítóválasztást meghíusították, már megemlékeztünk, amelyben már a mostani gyűlés hangulata érvényesült, s azért volt olyan viharos:/

A Tiszasashoz való csatlakozás ezután nem is került napirendre –

(80)

ha élt is a lelkekben ez a vágy – egészen 1925 évi novemberig amikor ismét heves erővel felujult. Valószínűleg azért, mert az 1895 évben megválasztott levitatanító Ladjánszky István működésével meg voltak elégedve, s így lassan lehiggadt az a törekvés, hogy Szentestől elválva Tiszasashoz csatlakozzanak, másrészt a közbejött háború és forradalmak és megszállás elterelte a figyelmet ettől a kérdéstől.

De az 1925 évi November jó 1-jén tartott közgyűlésen ismét felujult. Ezt főkép a tanító nyugalomba vonulása és a tanítói államsegély megvonása okozta. Ez utóbbi miatt a tanítói állás nem volt betölthető, de az egyház (~~ami persze nem~~) nem adta fel a reményt, hogy később az államsegély kieszközölhető lesz, ami persze nem következett be. Ezen a gyűlésen elhatározták, hogy az 1925-26ik tanévre nem választanak tanítót, de felkérték a nyugalomba vonult tanítót, hogy 1 ¾ hold föld használatáért és a kántortanítói fizetés felerészeért vállalja a kántori és levitai dolgok végzését és a vallásoktatást legalább hetenként egyszer, amit a tanító el is vállalt.

Az egyháznak ebben a helyzetben ismét felujult és megerősödött azon kívánsága, hogy – „mivel Szentés messze van, s úgyszintén Tiszaföldvár is, csatlakozzunk az amúgy is sokszor igénybe vett Tiszasas ref. egyházhoz.”

Az elnöklő Polner Kálmán egyházfelügyelő erre kijelentette, hogy „egyelőre a szentesi lelkész úrral akarja közölni a hívek akaratát”.

Ettől az időtől kezdve mindjobban megerősödött a vágy és a mozgalom, hogy az egyház Tiszasashoz csatlakozzék. Hozzájárult ehez azon körülmény, hogy Polner Kálmán egyházfelügyelő az 1926 évi február 14iki közgyűlésen tisztségéről lemondott, s ennek indokait is elmondotta, de sajnos, ezt a jegyzőkönyv nem örökítette meg, csak az 1926 évi Április 18iki gyűlésen illetve értekezleten történik reá utalás. Ez utóbbi értekezletet Paczolay László gondnok (ref.), mint helyettes elnök hívta össze, nyitotta meg és vezette. Ezen értekezlet első pontja az,

(81)

amely a Tiszasashoz való csatlakozás vágyát csak erősítette. Ez a pont így szól:

„Gondnok, mint helyettes elnök az értekezletet azzal nyitja meg, hogy a volt elnök, Polner Kálmán 1926 febr. 14-én tartott rendkívüli közgyűlésen /:melyről

nincs jegyzőkönyv:/ elmondta az okokat, melyeknél fogva ő az elnökségről lemond. Ami után véve kalapját, a gyűlést ott hagyta." /:Hogy mi lehetett a lemondás oka, nem tudható, nyilván a Tiszasashoz való csatlakozás kérdése, de ez nem biztos:/ „A tagok most már megilletődve, tájékozatlanul maradtak az Egyházban; sem elnök, sem jegyző nem volt. Én – mondá a gondnok – kénytelen voltam e jelen napon a tagokat összehívni, mit tévők legyünk a jövőre nézve, mert az egyház-tagok állapota tarthatatlan! Húsvétkor nem ünnepeltünk, bár a volt elnök megígérte, hogy ünnepekre gondoskodás lesz, amennyiben a legátusok közül valakit meghív egyházi beszéd megtartására – de a szép terv füstbe ment. Majd a volt elnökhöz újra egy kiküldött ment, hogy rendelkezék az egyházi ügyekben addig is, amíg az egyházfelügyelői tisztség betöltetik, vagy írásban adja be lemondását, mivel jegyző nem volt” /:úgy látszik, ezért nem készült jegyzőkönyv a febr. 14iki gyűlésről:/ Válaszát Ő nem adja be írásban, mert írás nélkül is lett megválasztva, s ezentúl egy lépést sem tesz az egyház érdekében!” /:ebből a válaszból az látszik, hogy az egyház valamiképp megsérthette őt:/

„Ilyen állapotok mellett gondnok úr kéri a tagokat és indítványozza, hogy tek. Eimann László gyógyszerész urat válasszák meg egyhangulag egyházfelügyelő és elnöknek. Az értekezlet egyhangú éljenzése után Eimann úr felhívta az értekezlet figyelmét, hogy felügyelőelnök szabályszerű módon csak azután választható meg, ha az előzőleg a hatóságnak, avagy legalább az anyaegyház lelkészének bejelentetik, s a hatóság figyelembe vétele után, milyen tanácsot fog adni, kéri, függővé tétessék. Az elnöki tisztséget alkotmány szerint a gondnok úr, mint helyettes elnök viselheti. A jelen volt tagok a gyógyszerész úr nézetét tudomásul veszik, s kívánják, hogy a gondnok, mint helyettes elnök

(82)

indítványa is az anyaegyház lelkészének jegyzőkönyvi kivonatban elküldessék.

Ugyanezen a gyűlésen megbízott a gondnok, hogy Tiszasason tegyen lépéseket, ha elvállalja e valamely tanító, vagy a lelkész úr, hetenként legalább egyszer a protestáns gyermekek vallásoktatását, – ami a Tiszasashoz való csatlakozás kezdő lépését jelentette. Ezen kérésre a tiszasasi ref. lelkész el is vállalta az iskolás gyermekek vallásoktatását heti egy órában. Ezért az egyház fuvarost fogadott: Sárközy Ferenc bognár személyében, aki minden szerdán d.u. 1 órakor tartozott az iskolánál összegyűlt gyermekeket Tiszasásra kivinni, és tanulás után visszahozni 30 ezer Korona egyszeri fuvardíjért /:1926 évi ápr. 18iki és máj. 13iki jegyzőkönyvek:/

1926 évi Április hó 20ikán elhunyt a szentesi anyaegyház lelkésze: Petrovics Soma, érdemült főesperes, 83ik életévében, papi működésének 58ik évében, aki főesperesi tisztségéről még 1921-ben lemondott. Emlékét az 1926ik évi május 13iki közgyűlés örökíti meg. Temetésén az egyház részéről 6 tagú küldöttség vett részt, és ravatalára az egyház koszorút helyeztetett.

Ugyanez a közgyűlés új egyházfelügyelő-elnököt választott a ref vallású vitéz Paczolay Gábor személyében, – mert Eimann László a neki felkínált egyházfelügyelői tisztséget nem fogadta el.

Most már az egyház vezetése teljesen református kézbe került. A gondnok is, a felügyelő is, reformátusok voltak. Ez a körülmény, valamint az anyaegyház lelkészének elhunyt még erősebbé fokozta a Tiszasashoz való csatlakozás vágyát és törekvését.

Az egyház lelki gondozás nélkül maradt.

Az anyaegyház segédlelkésze, Botyánszky János, aki az elhunyt lelkész utódja lett, aligha tudott a csépai egyház belső, zilált helyzetéről. Erről így az új főesperesnek – Saguly Jánosnak – is alig lehetett tudomása, mert az egyház vezetősége a történelekről sem az anyaegyház lelkészét, sem a főesperest – valószínűleg szándékosan – nem értesítették, s így

(83)

azok – nem tudva a történelekről – nem is siethettek az egyház segítségére, ügyeinek rendezésére.

Ugyanebben az időben a tanítói állás is betöltetlen volt. Erre az állásra az egyház a ref vallású Torkos Kálmán tanítót hívta meg, aki azonban alig 2 hónapig működött itt.

Az 1926 évi Aug 15-iki gyűlés ismét foglalkozott a Tiszasashoz való csatlakozás kérdésével, amiről a jegyzőkönyv ezeket mondja: „Elnök úr /:vitéz Paczolay Gábor:/ előadja, hogy egyházunk tagjai egyes egyházi szertartások elvégzése végett már hosszú időközön keresztül a tiszasasi lelkészeket szokták igénybevenni, amennyiben Szentés, avagy Tiszaöldvári egyházak tőlünk igen távol állanak, s azok lelkészeit igénybe venni tetemes költségbe kerülne. Igy a hivek mintegy 50-60 évtől fogva (!) szokásba vették, hogyha valamelyes egyházi szertartás /:temetés, házaspárok esketése:/ előfordul, csak a tiszasasi református lelkész urakat keresték meg, jelenleg is azokat keresik fel. A régi óhaj, illetve szokás, amennyiben a szentesi evangélikus lelkész úr, Petrovics Soma elhalálozott, az egyháztagok között az ismét megújult, szükségesnek tartja is, hogy a tiszasasi egyházhoz átcsatoltassunk, – minek eredménye az volna, hogy szerény kis egyházunk gyakori és közvetlenebb felügyelet alatt volna, a három sátoros ünnepek egyikén-egyikén istentisztelet mellett az Úr szent vacsorája is megtartassék (kenyér és ostya vételével), sőt az első ünnepek mindegyikén az odamenendő legatus urakkal végeztetné az istentiszteletet. Szóval, ha odacsatlakozunk, egyháztagjainkra jobb, megnyugtatóbb jövő vár. Ezek okok megvilágítása mellett elnök úr indítványozza, hogy a közgyűlés fogadja el a tiszasasi egyházhoz való kapcsolatot. /:Micsoda ravasz rábeszélés! Akár a paradicsombeli kígyó beszéde Évához!:/

Az elnök úr indítványát a jelenlevők egyhangulag tudomásul véve elfogadták azzal, hogy erre határozat a tiszasasi egyház lelkészének is kivonatban megküldessék! Ez, az elnökségen kívül még négy tagú

(84)

bizottság, és pedig: Polner Géza, Vághy János, Mamicza Dániel, Pekarik István /:mind evangélikusok!:/ képviselőként lesz átadva.

A kocka el volt vetve! A Tiszasashoz való csatlakozás kimondatott!

XXIII. Az evangélikus egyházi hatóság közbelépése az elszakadás elhárítására

Az egyház elszakadási törekvése, zilált belső helyzete, a tanítói állás betöltetlensége tudomására jutott az esperesnek, Saguly János, pitvarosi lelkésznek, aki a helyzet megmentése céljából 1926 évi Szept hó 13-án dr. Albertényi Adolf egyházmegyei ügyésszel, mint az egyházmegyei felügyelő helyettesével kiszállt Csépara, és itt gyűlést tartott, és előadta, hogy az ő megjelenésének oka, s egyben a gyűlés tárgya az, hogy a csépai egyesült protestáns leányegháznak úgy hitéleti, mint oktatási és nevelési szükségleteit a felsőbb hatóság kielégítse akként, hogy a megüresedett levita-tanítói állás helyébe egy olyan lelkészt állítson, aki képesítve és képes lesz az egyházközsége és hívekre oly fontos tanítói és kántori tisztséget betölteni, anélkül, hogy ez az egyházközsége és a hívekre nagyobb anyagi megterhelést jelentene, mint a mihez a volt levita tanító javadalom járult. Kilátásba helyezte, hogy a tanév közeledő megnyitásának idejére egy ilyen lelkész már hivatali állását el is foglalhatja, mert minden kilátás megvan ahhoz, hogy a szükséges erkölcsi és anyagi támogatás a legfőbb kormányhatóság részéről nem fog elmaradni."

Ezen esperesi előterjesztés után Paczolat László gondnok előterjeszti, hogy az egyház közgyűlése már intézkedett ideiglenes megbízatása iránt – /:ami alatt az aug. 15-iki gyűlés azon határozatára utalt, hogy Torkos Kálmán a tanítói állás betöltésére már meghivatott:/ – ami pedig a lelkészi teendőket illeti, a tiszasasi lelkészi hivatallal léptek érintkezésbe /:az 1926 évi aug 15-iki gyűlés határozata értelmében:/ különben is ő azt óhajtaná, hogy úgy az iskolai, mint a lelkészi hivatást ref. hitv.

(85)

egyén töltené be; a mely indítványhoz más egyháztagok is csatlakoztak; viszont Ladjánszky István nyug. lev. tanító némelyekkel azon állásponton voltak, hogy rájuk nézve az a fontos, hogy az oktatás és a hitélet Cséparól láttassék el, és fenn ne akadjon, és örömmel üdvözik akár ág. evang. akár ref. hitv. egyén fogja az betölteni.

A főesperes mindezeket tudomásul véve kijelenti, hogy a felettes hatóságának fog megfelelő előterjesztést tenni.

Az esperesnek azonban nem volt módjában azon ígéretét beteljesíteni, hogy egy tanítói képesítésű lelkészt küldjön Csépara, amiről levélben értesítette úgy az egyházi elnököt, mint a presbiteriumot. Ez pedig még jobban elmérgesítette a helyzetet, és csak fokozta a Tisasashoz való csatlakozás vágyát. Hogy ezen leveleknek mi volt a tovább tartalma, azt megtudjuk az 1926 évi Szept. hó 26iki gyűlés jegyzőkönyvéből, mely a leveleket nagy felháborodással tárgyalta: „Egyh. jegyző a 298/926 sz. a. érkezett leiratokat felolvastván, elnök úr /:vitéz Paczolay Gábor:/ felszólítja a hiveket hozzászólás illetve határozathozatalra. Jelenlevők megütközéssel veszik tudomásul esperes úr azon propozícióját /:ajánlatát:/ mely szerint arra utasítja egyházunkat, hogy tanköteles gyermekeiket az itteni róm. kath. iskolába járassák, illetve írassák be. Jelenlevők közfelkiáltással tiltakoztak még a gondolat ellen is, annál is inkább, miután jelenleg van is, habár ideiglenesen megbízott tanítója, aki állását már el is foglalta. /:Ez Torkos Kálmán tanító volt, akit az Aug. 26iki gyűlés hívott meg, – amiről azonban az esperesnek nem lehetett tudomása, mert vele nem közölték, azért ajánlotta, hogy a gyermekeket a róm. kath. iskolába írassák be:/

Ez a gyűlés azután egyhangelag elfogadta Polner Zoltán /ev./ következő indítványát, hogy: „miután az esperes úr legutóbbi ittléte alkalmával megígérte, hogy a csépai egyesült protestáns egyház részére lelkész-tanítót fog küldeni, azonban éppen a most felolvasott

(86)

leveléből kitűnik, hogy ez nem áll módjában, és miután úgy az ő, mint tudomása szerint a csépai egyesült prot. egyház hívei nagy többségének az a megmászhatatlan kívánsága, akarata, hogy a csépai egyesült protest. egyház a tisasasi ref. egyházhoz csatlakozzék, ezen megmászhatatlan akaratukat Ntiszteletű Esperes úrnak tudomására hozzák. Együttal azonban azt is, hogy semmi szin és körülmények között sem fogják gyermekeiket a helybeli róm. kath. iskolába járatni, mert a közelmúlt tapasztalatai azt mutatják, hogy ezen, a multban megtörtént tény, az egyház hiveinek lassankénti átpártolására vezetne, ami ellen minden rendelkezésre álló eszközzel küzdeni kell. Annál kevésbé kell gyermekeinket a róm. kath. iskolába küldeni, miután nekünk tanítónk van, s gyermekeink ez évi iskoláztatása biztosítva van!"/ /:Ekkor még nem lehetett tudni, hogy az új tanító 1-2 hónapi működés után el fog távozni, s a gyermekeket mégis csak a róm. kath. iskolába kénytelenek beadni, ahogy az történt:/ Az indítvány további része ezeket mondja: „Ami pedig a Ntiszt. Esperes úr levelének azon részét illeti, ahol Ladjánszky tanító urat bizza meg a vasárnapi istentisztelet és a gyermekek vallásoktatásával, ez adott esetben önként esedik, miután tanítónk van.”

Az egyházi hatóságnak tehát a Tisasashoz való csatlakozási mozgalmat nemcsak, hogy nem sikerült elhárítani, de ellenkezően, azt még erősebbé és határozottabbá tette, úgy hogy a szakadás tényleg be is következett, mert az egyház vezetősége most már a ref. püspökhöz fordult támogatásért célja elérésének érdekében.

XXIV. A Tiszasashoz való csatlakozás kimondása: a szakadás

A Tiszasashoz való csatlakozás kérdése az egyesült protestáns egyház életében még egyszer, és utoljára az 1927évi Január 16iki közgyűlésen merült fel, amelyet már a ref. püspök megbízásából a tiszasasi ref. lelkész vezetett. Különös és szokatlan dolog, hogy egy püspök egy

(87)

más felekezeti fennhatóság alatt álló, s így más jellegű egyházba küldjön ki egy ref. lelkészt. Hiszen az egyház még evang. jellegű, és evang. fennhatóság és igazgatás alatt állott! De hadd beszélje el a történeteket maga a jegyzőkönyv: „A gyűlés elnöke: vitéz Paczolay Gábor üdvözölte Nagytiszt. Komlósi Gábor tiszasasi ref. lelkészt abból az alkalomból, hogy hivatalos minőségben először jelenik meg a csépai egyesült prot. egyházban, és hálásan köszöni, hogy ez alkalommal istentiszteletet tartott /:amihez az evang. egyházi fennhatóság engedélye és beleegyezése lett volna szükséges, de ez már nem számított:/ és felkéri őt, hogy az ügyet, a melyért a közgyűlés összehívott, ismertetni sziveskedjék.

Komlósi Gábor tiszasasi ref. lelkész erre történelmi visszpillantást tesz, s megállapítja, hogy az egyház jegyzőkönyveinek tanúsága szerint /:de hogy kerülhetek egy ref. lelkész kezébe az evang. fennhatóság alatt álló egyház jegyzőkönyvei?/: a gyülekezet régi óhaja megy ma itt teljesedésbe. 1912 óta ismeri a gyülekezet állapotát. A szentesi anyaegyház felkérésére, s még inkább a hivek akarata folytán a különböző szertartások végzésére sokszor megfordult a gyülekezetben. Ez alkalmakkor is tiszasasi hivatalában az ügyben megjelenők sok-sok esetben kifejezték azon óhajukat, hogy Tiszasashoz szeretnének csatlakozni. 1916-ban, a heves-nagykúnsági egyházmegye (ref!) Csépat és Szelevényt, mint sórványt, Tiszasashoz csatolta. Mindezek dacára a belső ügyeikben való beavatkozást mindenkor elhárította magától /:ehhez nem is lett volna joga:/ Életében egyszer próbálkozott a csépai gyülekezet lelki gondozásának felvételével /:milyen alapon és joggal, és kinek engedelmeivel?/: 1917ben, mikor itt a gyülekezetben szerzett személyes tapasztalataiból látta, hogy a világháború szenvedései között mint éheznek, és szomjuhozak a lelkek Isten ígéit, s ekkor a szentesi anyaegyházat felkérte istentiszteletek tartásának engedélyezésére /:csakis ez a lehető út és mód:/ A válasz ke-

(88)

reken elutasító volt. /:Nem is lehetett más, hiszen ez a levita tanító tisztsége hatásköre, és kötelessége volt, s ez az állás akkor nem szünetelt:/ E tény azonban sem a tiszasasi hiveknek sem a csépai gyülekezet egyetlen tagjának soha tudomására nem hozta. Tanítójuk nyugalomba vonulása után 1926 tavaszán is csak oly

feltétellel vállalta a prot. növendékek hitoktatását, ha a szentesi anyaegyház engedélyét beszerzik /:Ez a helyes álláspont. Most is erre lett volna szükség:/ 1926-ban a presbitérium és közgyűlés egyhángulag mondta ki Tiszasashoz csatlakozását. /:Máj 13., Aug 15; Szept 13, Szept. 26:/ s e határozatokat a szentesi anyaegyházhoz – kibocsájtásukat s a tiszasasi egyházhoz felvételüket kérve megküldték. /:Erről sehol semmiféle okirat nincsen, s az evang. hatóság aligha volt értesítve:/ Megjegyezni kívánja, hogy az evangélikus hatóság sürgős kiszállásáról értesülvén, /:ez 1926 Szept. 13-án volt:/ az egyház tanácsával e határozatokat le nem tárgyalta. /:Nem is lett volna hozzá joga, amint most sem volt:/ Az egyház vezetői (Paczolay Gábor és Paczolay László) 1926 október havában – (tehát nem 1927 Február 20-ika után!!!) – midőn ideiglenesen alkalmazott tanítójuk kinevezése s eltávóztása után ismét egyedül maradtak, – a fennnt hivatkozott határozatokra, s főképen a gyülekezet nagy többségének akaratára támaszkodva az Egyet. ref. Konvent elnökéhez dr. Baltazár Dezső püspök úrhoz fordultak támogatásért! /:teház az evang. hatóság megkerülésével:/

Felolvassa teljes egészében a Főtiszt Püspök Úrnak /ref!/ a tiszasasi lelkészhez intézett leiratát, melyben rendeli, szólítsa fel az aláírókat egy olyan névsor csatolására, melyben személyenként és családonként fel legyen tüntetve az összes ref. ev; ág. evangélikusok neve a hovatartozás jelzésével. /:A ref. püspököknek az evang. fennhatóság alatt álló egyházon belül semmi rendelkezési joga nem volt és nincs és nem is lesz; ez a rendelkezés tehát ép oly jogtalan volt, mint a ref. lelkésznek kiküldetése evang. fennhatóság alatt álló egyházba:/ A kért ügyiratot az

(89)

egyház vezetősége beszolgáltatta. Nyilatkozott 76 családfő 153 lélekkel; ebből ref: 45 családfő 95 lélekkel, ev: 31 családfő 58 lélekkel. /:Állítólag ezen gyűlés előtt történt, hogy Paczolay László gondnok házról házra sorra járta az evang. hiveket is, hogy rábeszélje a Tiszasashoz való csatlakozási nyilatkozat aláírására:/ Ez ügyiratot észrevételek kapcsán a főtiszt Püspök Úrhoz /:dr. Baltazár Dezső ref. püspökhöz:/ beküldötte. /:Ez tehát mind a január 16-iki gyűlés előtt történt!:/ Ez ügyiratok alapján a Főtiszt. Püspök Úr /ref!/ elkötelezte a hevesnagykúnsági /ref./ egyházmegye esperesét, hogy bízta meg a tiszasasi ref. lelkészt, hogy a csépai prot. hivek gondozását vegye át stb. /:legfeljebb a ref. hivek lelkigondozásához lett volna joga, de az is csak az egyházon kívül, nem pedig az egyházban. Az egész gyülekezet gondozása felett rendelkezni nem volt joga:/ Kijelenti, hogy e rendelet alapján (tehát jogtalan alapon) jelent meg a gyülekezetben, s felkéri a jelenlevőket, nyilatkozzanak: tudomásul veszik-e a Főtiszt (ref.) Püspök Úrnak azon intézkedését, mely szerint Tiszasashoz utaltatnak (ez az odautalás jogtalan) s elhatározzák-e, hogy a szentesi evangélikus egyházat, illetve annak lelkészét kibocsájtásuk végett újból megkeresik? /:Ekkor viszont benne van az ev. fennhatóság elismerése!:/

Elnök (vitész Paczolay Gábor) felhívja az egyházközségi közgyűlési tagokat, hogy megjegyzéseiket az előadottakra vonatkozólag adják elő.

A felszólalók egymás után örömiüknek adnak kifejezést a fölött, hogy régi óhájuk teljesül, s csupán Polner Géza /ev./ javasolja, hogy helyezkedjék a közgyűlés várakozó álláspontra.

Sokak hozzászólása után elnök névszerinti szavazást rendel el oly módon, hogy „akik a Tiszántúli ref. Püspök Úr azon intézkedését, mely szerint a csépai gyülekezet lelki gondozásával a tiszasasi lelkészt bízta meg /jogtalanul/ tudomásul veszik, s a szentesi ág. ev. anyaegyházról a csépai egyesült prot. egyház kibocsátását kérik, igen-

(90)

nel, akik nem; nem-mel szavazzanak.

Igennel szavaztak: Paczolay László (ref.), Sárközy Ferenc (ev.), Mamicza Dániel (ev.) Vághy Lajos (ev), Vincze Jenő (ev.), Ajtai Sándorné (ref.), Ágoston Ferencné (ev. de ref.nek vallja magát), Balla Károlyné (ref), Berényi Péter (ref.), Bobor elekné (ref.), Czúcz Istvánné (ev.), ö.zv. Czúcz Istvánné¹⁴ (ev.) /:a két utóbbi nem ugyanaz?/, Fülöp József (ref.), Hajdu Márton (ref), Korponai Jánosné (akkor ev. ma már ref.), Nagy Ferencné (ev.), Nagy Lajosné (ev.), Nagy Sándor (ref.), Nagy István (ref.), ö.zv. Paczolay Lászlóné (ev.), Pataki Józsefné (ev.), Pásztai Józsefné (ref.), Piller Ágostonné (ref.), Pozderka Imréné (ref.), Sárközy Ferenc (ev.), Szvoboda Gergelyné (ref., Szelei Józsefné (ev.), Sinyi Mihály (ref.), Vághy János (ev.), Varjassy Istvánné (ev.), Fülepi Pál (ref.), összesen 31en.

Nemmel szavazott: Polner István (ev), Pekarik Imre (ev.), összesen 2.

Nem szavazott Ladjanszky István (ev) és Polner Géza (ev).

Több evang. egyháztag meg sem jelent a gyűlésen.

Ennek alapján a közgyűlés 31 szóval 2 ellenében örömmel veszi tudomásul, hogy a tiszasasi ref. lelkész lelki gondozásukat átveszi; s e jegyzőkönyv kapcsán megkeresi a szentesi ág. ev. lelkész urat, hogy bocsássa őket át ahhoz az egyházhoz, mely minden nehézség nélkül tudja őket hitük és vallásuk megtartásában ápolni és vezetni. Tiszasas 3, Szentestől 36 Kilométer távolságra lévén, s egyben ünnepélyesen és a leghatározottabban kinyilatkoztatja, hogy a csépai egyesült protestáns egyház hivei a legszentebb vallási érdekei és az evangeliomi egyházak szeretete által indítva, kívánják a tiszasasi ref. egyház gondozása alá adni magukat, – s hogy ez által a gyülekezet több évtizedes vágya és óhaja teljesül.” K. m.f. vitéz Paczolay Gábor egyh. felügyelő, elnök”

Ez a gyűlés tehát végérvényesen kimondta a Tiszasashoz való csatlakozást, s ezzel a szentesi evang. anyaegyházról való teljes elszakadást, s így a szakadás teljessé vált.

(91)

Ezen jegyzőkönyvből sok tanulságot vonhatunk le. Először is azt, hogy miután az egyház vezetése tisztán ref. vallású vezető kezébe került, – (vitéz Paczolay

14 A név fölöl írva más kézírással: Sárközy Etelka.

Gábor elnök, Paczoly László gondnok) kik mindketten lelkes és odaadó hívei voltak a Tiszasashoz való csatlakozásnak, – minden tőlük telhető eszközzel e cél érdekében dolgoztak, s a csatlakozási mozgalom ujjt erővel fellendült. A másik az, hogy már 1926-ban érintkeztek a tiszasasi ref. lelkésszel a csatlakozás ügyében, s erre vonatkozó határozataikat az evang. egyházi hatósággal nem közölték. További tanulság az, hogy az egyház ref. vezetői az evang. egyházi hatóság megkezdésével és tudta nélkül, sőt egyenesen azzal a szándékkal, hogy erről az evang. egyházi hatóság ne szerezzen tudomást s közbe ne léphessen, – még 1926 Október havában /:tehát nem 1927 Febr. 20 után:/ dr. Baltazár Dezső ref. püspökhöz fordultak támogatásért az elszakadás érdekében, – amit ő teljesített is, – holott a ref. püspököknek sem fennhatósági, sem felügyeleti, sem rendelkezési joga nem volt az evangélikus fennhatóság és igazgatás álló, evangélikus alapítású, s így lényegileg evang. jellegű csépai egyesült protestáns nevű evang. egyház felett! – Így tehát jogtalan és szabályellenes volt azon intézkedése is, hogy a tiszasasi ref. lelkészt a csépai egyház kebelébe kiküldte, s őt a csépai protest. hívek lelki gondozásával megbízta.

Az egyház vezetősége tehát győzelemre vitte a Tiszasashoz való csatlakozást, az evang. egyháztól való elszakadást, amit nagy örömmel meg is örökít.

Ezzel új fejezet kezdődik a csépai egyház életében. Mert ezt a határozatot már közölni kellett az evang. egyházi hatósággal, a mely nem maradhatott tétlenül.

XXV. Az egyház evangélikus jellegének visszaállítása: az evang. misszói egyház megalakulása.

Mielőtt még az evang. egyházi hatóság tudomást szerzett volna a fenti határozatról, mely az evang. egyháztól való szakadást és a

(92)

Tiszasashoz való csatlakozást kimondta, 1927 Január 23-ikára kiküldött egy lelkészt Csépara, istentisztelet elvégzésére, és főképen azért, hogy a csépai állapotról valamit megtudjon és arról beszámoljon. A lelkészt az egyház egyik tagja várta a kúnszentmártoni állomáson, és azzal fogadta: „ha előbb tudtunk volna erről a szívésségről, azt visszautasítottuk volna, de csak tegnap kaptuk meg a táviratot.” A lelkész kérdezősködésére kijelentette, hogy „azért, mert ők már csatlakoztak Tiszasashoz. Én is, – úgy mond – pedig evangélikus vagyok.” Az istentiszteletre a hívek nem is akartak összejönni, csak Ladjánszky István, nyug. levitatánító nagy rábeszélésére engedtek, s a lelkész megtelt templomban végezhetette az istentiszteletet, mely után az iskolaterembe sereglett a közönség, s itt tudtára adták a lelkésznek, hogy „ők már Tiszasashoz csatlakoztak, s nekik nem papra, de tanítóra van szükségük.”

A kiküldött lelkész visszatérve az espereshez, mindezekről részletesen beszámolt. Igy és ekkor szerzett tudomást az evang. egyházi hatóság a Jan. 16iki határozatról. Még a szentesi anyaegyház lelkésze sem tudott ekkor még a dologról semmit, s így ő sem tehetett jelentést az esperesnek.

Ilyen előzmények után szállt ki Csépara 1927 Február hó 20ikán az evang. főesperes Saguly János, pitvarosi lelkész dr. Mátéffy Ferenc egyházm. törvyszéki bíróval, mint az egyh.megyei felügyelő helyettesével, s itt a helyzet tisztázása, a kimondott szakadás esetleges elhárítása céljából közgyűlést tartottak, melyre úgy a ref., mint az evang. hívek meg voltak hívva meghívó levéllel.

Ez a gyűlés mondta ki a csépai egyház evang. jellegének visszaállítását; az ág. hitv. evang. missziói egyház megalakítását.

Az ügy fontossága azonban megkívánja a részletekbe menő tájékoztatást, azért álljon itt a gyűlés jegyzőkönyve:

„Jelen vannak: Dr. Mátéffy Ferenc egyh.megyei törvyszéki bíró, mint az egyh.megyei felügyelő helyettese, és Saguly János esperes elnöklete alatt:

(93)

id. Pekarik István (ev.) úgy is, mint özv. Czucz Istvánné (ev.) megbízottja; Polner Géza, (ev.) úgy is, mint Pataky Józsefné (ev.) megbízottja; Ladjánszky István (ev.), úgy is, mint Pekarik Lajosné (ev.) megbízottja, Polner István (ev.) úgy is, mint Polner Jenőné (ev.) megbízottja; Pekarik Imre (ev.) úgy is, mint Polyák Istvánné megbízottja; Mamicza Dániel (ev.) úgyis, mint Szalóky Istvánné (ev.) megbízottja; Mamicza Ferenc (ev.) úgyis, mint özv. Polner Leoné (ref.) megbízottja; Polner Béla (ev.) úgy is, mint Szvoboda Mihályné (ev.) megbízottja, Vághy Lajos (ev.) úgy is, mint Vághy Ferencné (ev.) megbízottja; Vághy Antal (ev.) úgy is, mint Varjassy Istvánné (ev.) megbízottja /:Érdekes, hogy ezek között olyanok is szerepeltek, akik az előző, január 16iki gyűlésen az elszakadás és Tisasashoz való csatlakozás mellett szavaztak:/ a reformátusok közül vitéz Paczolay Gábor és Paczolay László.

1. Az esperes által elvégzett vasárnapi istentisztelet után az egybegyűltek átvonultak a tanterembe, ahol rövid ima után esperes üdvözlővén a megjelent egyháztagokat, a közgyűlést megnyitotta, s előadta jövetelének (okát) célját: az egyház ügyeinek rendbehozatalát, a püspök úrtól vett megbízatása értelmében. Mivel a gyűlés termébe nagy számmal betódult nők folytonosan zajongtak, a tanácskozást zavarták, s lehetetlenné tették, – elnök a zajongókat a terem elhagyására szólította fel azzal, hogy csak azok maradjanak a teremben, akiknek szavazati joguk, vagy megbízó levelük van. /:Ezt az intézkedést a reformátusok úgy magyarázták, s ma is azt állítják, hogy őket az egyházból kiutasították! Látnivaló, hogy ez félremagyarázás!:/ Ezzel a zajongók kivonulván, a fennnt nevezettekkel a tanácskozás most már zavartalanul megtartatott.

2., Esperes megállapította a megbízó levelekből, hogy az egyház összes adófizető, önálló tagjai, úgy az evangélikusok, mint a reformátusok meghívó levéllel név szerint meghívtak, s ezt sajátkezű névalírásaikkal elismerték. A megjelentek és

megbízók együtt 22 egyháztagot képviselnek, amely szám a csépai evang. vallású hivek számának felét meg-

(94)

haladja; ennél fogva a gyűlést határozatképesnek jelenti ki.

3., A közgyűlés határozatképes lévén esperes felhívására a jelenlevők a bányakerületi 1926 évi közgyűlés jegyzőkönyvének 61ik pontjában foglalt határozat értelmében /:ezen jegyzőkönyv az egyház levéltárában nincs meg, s így nem tudható, hogy annak 61. pontja mit tartalmazott:/

„a csépai evangélikus leányegháznak, evang. missziói egyházzá” való megalakulását mondják ki, s megkérlik az esperességi elnökséget, hogy minél előbb missziói lelkésznek kiküldését kérje és szorgalmazza, mert a csépai egyház a kiküldendő lelkész fizetéséhez nagyobb összeggel nem járulhat, mint a mennyit eddig a levita tanítónak fizetett.

/: A határozat tehát a csépai egyesült protestáns egyházat evangélikus leányegháznak minősíti, s ezt alakítja át missziói egyházzá. Ez az evang. jelleg megőrzése és átmentése: Az egyház újabb anyagi megterhelhetést nem vállalhat:/

4. Mivel a kivonult zajongók csekély kivétellel reformátusok voltak s az eddig egyházfelügyelő és gondnok, akik szintén református vallásnak, hivatalukban különben sem voltak egyházi felsőségük által sem megerősítve, sem felesketve, és a zajongók után ők is eltávoztak a gyűlésből, – az evang. missziói egyház megalakulását kimondó közgyűlés úgy az egyházfelügyelői, mint a gondnoki állásnak újból való betöltését, valamint új presbitériumnak választását határozza el. Közakarattal: egyházfelügyelőnek Polner Kálmán, tiszta-köröszugi ármentesítő társulat pénztárnokát; gondnokul Ladjansz István nyug. tanítót; presbitereknek: Polner Géza, Mamicza Dániel, Polner István, Vághy Lajos, Pekarik Lajos, Pekarik István, Vághy Antal, Mamicza Ferenc, Polner Béla, Pekarik Imre, ifjú Vághy István, Sárközy Ferenc (bognár) egyháztagokat

(95)

választja meg /:mind evangélikusok:/.

5.) A közgyűlés hangoztatván azt, hogy a csépai leányegház eleitől fogva evangélikus alakulat volt, s csak 1864-ben társultak hozzá a református vallásúak, de azóta is mindig evangélikus fennhatóság alatt állt, minden vagyona evang. eredetű, s kifejezetten evangélikusok javára adatott, és így a gyülekezetnek evang. jellege elvitathatatlan, – mindazonáltal most is szívesen nyújtja testvéri jobbát a reformátusok felé, a két hitvallásuk különválását nem akarja, s annak örülne legjobban, ha a református testvérek jobb megfontolás után továbbra is az evangélikusokkal egyetértésben munkálnák a protestantizmus megerősödését a túlnyomóan róm. kath. községben, s a mit a buzgó elődök nagy fáradsággal és áldozattal szereztek, építettek, mint legdrágább örökséget csorbitatlanul együtt őrizzék és hagyhatnák utódaikra.”

Ezzel a gyűlés véget ért. Bizony, izzó hangulatban kezdődött el. A reformátusok megdöntve látták előbb kivívott győzelmüket, a Tiszasashoz való csatlakozást. Nem csoda, ha felháborodásukban, és tiltakozásuk jeléül a gyűlésről eltávoztak. Az egyházmegyei felügyelő helyettese, dr. Mátéffy Ferenc, látva az izzó hangulatot, hiába figyelmeztette az esperest, hogy itt minden veszve van, hagyja abba fáradozását, bizza sorsára az egyházat, az esperes nem tágitott, míg keresztül nem vitte a missziói egyház megalakulását. Hiábavaló volt azután a gyűlés utolsó nyilatkozata, testvérjobb nyújtása a reformátusok felé, ezek ezt nem fogadták el, többé meg nem békültek, sőt elkeseredésük, ellenséges érzületük és magatartásuk még csak fokozódott, és elkövetkezett az áldatlan és elkeseredett harc az evang. egyház ellen!

XXVI. Harc az evangélikus egyház ellen

Ez a harc a csépai egyházban ugyan már eddig is megvolt, még az evang. missziói egyház megalakulása előtt, de csak leplezve nyilvánult meg a Tiszasashoz való csatlakozási mozgalomban, különösen az

(96)

1925 évi November 1-jén tartott közgyűlés óta /: de már az 1895-iki gyűlés is ezt a harcot tükrözte vissza:/ – midőn a tanító nyugalombavonulása után ismét felujult a Tiszasashoz való csatlakozás kérdése. És a midőn 1926 ápr. 20-án az egyház a ref. vallású gondnok mellé ref. vallású felügyelőt is választott, s az egyház élére ref. vallású vezetők kerültek, – kik a Tiszasashoz való csatlakozás előharcosai voltak – a harc mind erősebb volt az elszakadás érdekében míg a nevezetes 1927 január 16-iki gyűlésen a szakadást, és a Tiszasashoz való csatlakozást ki nem mondták. Ez már egészen nyílt harc volt, de ebben még az evangélikusok egy része is a reformátusok oldalán állt.

A nyílt és szenvedélyes harc az evang. egyház ellen teljes nyíltsággal, és heves lendülettel csak most, az evang. missziói egyház megalakulásával kezdődött meg igazában, és abban jutott első kifejezésére, hogy az egyháznak volt ref. vallású vezetői, vitéz Paczolay Gábor felügyelő és Paczolay László gondnok mindent elkövettek, hogy az újonnan alakult evang. missziói egyházat működésében és további életlehetőségében akadályozzák.

Ezért maguknál visszatartották, és kiadni sehogy sem voltak hajlandók: az egyházi anyakönyveket /:az ez időbeli születési, halálozási adatok bejegyezhetőek nem voltak:/ a jegyzőkönyveket, számadási könyveket, naplókat, kulcsokat, a láda és a magtár kulcsát.

Ez az ellenséges magatartás már a legközelebbi, 1927 évi Április 23-iki és 24-iki gyűléseken nyilvánult meg. Ekkor az esperes kiszállott Csépara az idehelyezett első missziói lelkész: Tátrai Károly beiktatására.

A gyűlésre a reformátusokat is külön meghívóval meghívta, – mintha még mindig az egyház tagjai lettek volna, legalább ilyenekül tekintette – Célja volt: a két felekezet között támadt nézeteltéréseket lehetőleg eloszlatni, köztük a békességet helyreállítani /:ami erőn felüli vállalkozás volt:/ és mivel a Február 20iki gyűlésen a reformátusok kijelentették, hogy ők a tiszasasi ref. egyházhoz való csatlakozás mellett tartanak, s a gyűlésről el-

(97)

távoztak, mert az esperes alkalmat kíván adni a reformátusoknak, hogy ha mégis jobbnak látnák magukra nézve is, hogy a régi kötelékben az evangélikusokkal együtt maradjanak, közülök is válasszanak presbitereket.”

Az esperes alig gondolhatta, milyen mélyreható a reformátusok elkeseredése és ellenséges érzülete. A meghívás dacára sem jelentek meg a gyűlésen, csak két ref. egyháztag.

A két református egyháztagnak az esperes ajánlatára az volt a nyers és hideg válasza, hogy „előmutattak Baltazár Dezső ref püspök úrtól egy levelet, melyben arról tudósítja őket, hogy ügyüknek megvizsgálására kiküldi Csépara Török Imre főesperes urat, ők tehát ennek bekövetkeztét várják, és az evangélikus egyházzal tárgyalni egyáltalában nem akarnak, és a gyűlésből eltávoznak.” /:Az evangélikusok csak addig voltak tárgyalásra alkalmasak, amíg a Tiszasashoz való csatlakozásra lehetett őket csábítani:/

A gyűlés azután megbotránkozását fejezte ki a felett, hogy a volt gondnok, Paczolay László az egyházi anyakönyveket, adónaplókat, stb. átadni vonakodik, azokat elzárva tartja, a kulcsot a szekrénytől nem adja át, s már 2 év óta semmiféle számadást nem mutatott be. Minthogy ezen dolgok kiadását újabb felszólításra is megtagadta, az egyház lakatossal nyitatta fel a szekrényt (ládát) melyben az anyakönyvek, számadási könyvek, a harmónium és a vasláda kulcsa voltak elhelyezve. – Az iskola falában levő, nyitva talált szekrényben iskolai szemléltető eszközök, egyházi beszédek könyvei, olvasókönyvek és a „Néptanítók Lapja” – voltak. A könyvtári könyveknek mintegy 150 dbnak kellett volna lenniök, de csak körülbelül 15db. volt meg! A szekrény őrzése vitéz Paczolay Gábrónak volt átadva. Hiányoztak még az egyházi jegyzőkönyv, a pecsétek, és a számadások könyve 1924, 1925 és 1926 évekről.

(98)

Az Április 24iki közgyűlésen beiktatták az új lelkészt, Tátrai Károlyt lelkészi hivatalába, s megállapították a lelkészi hiványt, s felkérték az esperest, hogy a legfelsőbb egyházi hatóságnál eszközölje ki a lelkész számára az államsegélyt.

Ezen gyűlésen ismételtelen felmerül, hogy a volt gondnok hivatalos felszólítás dacára sem adta át az egyházi jegyzőkönyveket és számadásokat, tehát elhatározzák, hogy írásban szólítják fel őt az átadásra és az elszámolásra, s amennyiben

ennek 8 napon belül nem tenne eleget, kénytelenek lennének további hivatalos eljárásokat tenni.

A két testvéregyház kibékítésére itt még egy kísérlet történik. Az esperes indítványára a közgyűlés elhatározza, hogy feliratban fordul az egyházi főhatósághoz /:a püspökhöz:/, hogy mivel a csépai ref. hivek a volt felügyelő és a volt gondnok utájárása folytán kiszabadulni készülnek az evang. missziói egyház kebeléből /: hiszen ide még be sem léptek! :/ minthogy ez a kiszakadás az egyház-községet gyöngítené, s egyik félnek sem válik javára, a békés megoldás elintézésére felkéri dr. Raffay Sándor püspök urat, hogy keresse meg dr. Baltazár Dezső ref. püspök urat a csépai reformátusok törekvéseinek leintésére. /:Hogyan? mikor erre ő maga bátorította őket, és támogatta törekvéseiket?/

Tudjuk, hogy ez sem vezetett eredményre. Volt ugyan az 1928ik évben egy közös tárgyalás az ev. és ref. egyházak között Békéscsabán, de ez sem járt eredménnyel. /:Erről külön fejezetben lesz szó:/

Az 1927 évi Ápr. 28iki gyűlésen ismét arról van szó, „minthogy Paczolay László, volt egyházi gondnok továbbá vitéz Paczolay Gábor, volt egyházfelügyelő többszöri felszólítás dacára sem adták át a jegyzőkönyveket, és kulcsokat, az egyházi magtár egy lakatos által feltörtetett, melyben 13q 08 kg búza volt, a mit az egyház így átvett.

Május 1jén a lelkész a reformátusokkal való áldatlan állapot ellenére is

(99)

minthogy ők még tulajdonképen az egyház tagjainak tekintendők, vagy talán megbékítésük céljából – ajánlotta, hogy szerveztessék másodfelügyelői állás, melyet református egyénnel töltsünk be, s néhány presbiteri állást is nekik tartsunk fenn, – amit a közgyűlés elfogadott, és határozattá emelt.

Mindez azonban hiábavaló volt! A reformátusok hallani sem akartak az evangélikus egyházba való visszatérésről!

Vége sok huzavona után a volt gondnok, Paczolay László, 1927 évi május hó 12ikén átadta az egyházi számadásokat s 203,650 papirkoronát kitevő pénztári maradvánnyal, és a magtárban talált 13q 08 kg. buzával.

De az egyházi jegyzőkönyveket, még mindig nem adták át a volt gondnok és felügyelő arra való hivatkozással, hogy a jegyzőkönyvek a reformátusok ügyét megvizsgálni hivatott és Csépan kiszállandó református bizottságnál vannak! /:Tehát illetéktelen kezekbe adták ki!:/

Erre a közgyűlés (Máj 22.) felkéri dr. Albertényi Adolf ügyvéd urat, hogy ha szép szerével nem sikerülne megszerezni a jegyzőkönyveket, adjon be keresetet a kúnszentmártoni járásbírósnál a jegyzőkönyvekért felelős volt felügyelő és gondnok ellen.

Hogy ez megtörtént-e, nem tudható. Csak annyi bizonyos, hogy a jegyzőkönyvek tényleg a ref. bizottság kezében voltak.

XXVII. A református bizottság kiszállása Csépan

A reformátusok harca az evangélikus egyház ellen folytatódott ezen bizottság kiszállásával is.

1927 Május 12ikén egy református bizottság jött Csépara, melynek tagjai voltak: a ref. esperes, Török Imre, egy „Fekete”-nemű ref. lelkész, Komlósi Gábor, tiszasasi ref lelkész, Gaál István ref. lelkész, és Rácz Albert ügyvéd.

Ezeket a csépai evang. lelkész üdvözölte, s átadta nekik a február 20iki, és az április 23iki gyűlések jegyzőkönyveit.

Nevezettek szerint a csépai evang. egyház kifejezetten önálló

(100)

evang. missziói egyházzá lett, és ezt előbb nem tárgyalta meg a ref. hivekkel. Ők tehát kutasítva érzik magukat. /: Arról nem volt szó, hogy a Tiszasashoz való csatlakozásnál mellőzték az evang. fennhatóságot, vagy hogy ennek megkerülésével fordultak támogatásért a ref. püspökhöz? :/

A lelkész gyűlési határozatokkal bizonyította ennek ellenkezőjét. /:Az evang. missziói egyház megalakulásakor is bennmaradásra szolitották fel a reformátusokat, de nem fogadták el, „ők kitarottak Tiszasas mellett”; a kiutasítás is csak a zajorongókra vonatkozott, nem a ref. hivekre. Még másodfelügyelői állást, presbiteri állásokat is kínáltak fel nekik. Nem kellett! Hol van itt a kiutasítás? De ürügynek kellett valami!:/

Ezután a ref. bizottság kijelentette, hogy ők tudják, hogy elválás esetén a 10 hold föld az evangélikusoké, de a házra, vagyonra igényt tartanak felerészben. /:ami evang. telken, evang. tőkepénzből épült és a Sárközy féle 1000 frtos alapítványból származott, részben özv. Pekarik Lajosné hagyatékából! – Ez már az elkövetkezendő per bejelentése:/ Ők most az egyházkerületnek azt javasolják, hogy a két püspökség tárgyaljon egymással, és kössön szerződést a két felekezet egymással az egyenjogúság alapján!

/:Hogyan? Mikor minden vagyon evangélikus eredetű, sőt eredetileg evangélikus telekkönyvi tulajdon volt, s az ezért elcserélt telken épült fel az új templomépület legnagyobbbrészt evang. tőkepénzből /: Sárközy alapítvány felszaporodott tőkéjéből 1395 frt ment a templomépítésre:/ mikor az egyházat mindenkor csakis az evang. egyházi jótékonyági intézmények segélyezték, a ref. jótékonyági intézményekből soha egy fillér nem jutott az egyháznak, mikor a ref. hivek csakis a párbérrel járultak az egyház fenntartásához, – amiért viszont lelki gondozásban volt részük templom, iskolahasználatban. Hol itt az egyenjogúság?:/

A tárgyalás további folyamán a ref. bizottság kijelenti, hogy addig is,

(101)

amíg ez az ügy eldől, a ref. hiveket a tiszasasi ref. lelkész látja el istentisztelettel, az végi a gyermekek hitoktatását, s majd írásban fogják kérni az iskolaterem átadását. A lelkész ez utóbbi kívánságot esperes megkérdezésétől teszi függővé.

A ref. bizottság d.u 4. órakor a jelenlevő 6 ref. férfit és 25 nőt leszavaztatta Tiszasas mellett, – azután Paczolay László leszámolt az egyházzal, amint előbb már említettük, és megígérte, hogy a még nála levő könyveket, kulcsot, pecsétet stb. a lelkésznek átadja.

A bizottság a jegyzőkönyveket nem adja ki (!), mert azokra még szüksége van!/:hogy a pernél felhasználhassa!:/

Igy folyt le a ref. bizottság tárgyalása a lelkésszel.

Tehát a jegyzőkönyvek tényleg a ref. bizottságnál voltak!; holott a ref. egyházi hatóságnak a mindig evang. fennhatóság alatt álló egyház jegyzőkönyveihez semmi köze, sem joga nem volt. De mit törődtek ők ilyen csekélységekkel?!

Amidőn a ref. bizottság az egyenjogúság alapján kívánta rendezni a két felekezet egymás közötti viszonyát, s a házra, vagyona felerészben való igényét bejelentette, arra a téves álláspontra helyezkedett, /:miképen később a perben is:/, mintha az egyházi vagyont az evangélikusok és reformátusok közösen szerezték volna, holott köztudomású, hogy a régi imaház-iskolaépület, – még jóval a reformátusok csatlakozása előtt – már 1854ben is az ág. hitv. evang. egyház nevére volt telekkönyvezve.

A ref. bizottság álláspontja tehát valósággal homlokegyenest ellenkező tényeken alapult, mint a valóság, természetesen, ők ilyen értelemben terjesztették fel az ügyet a saját felsőbb egyházi hatóságukhoz. És ugyanezen álláspontra helyezkedtek a nagy perben is – amint azt később látni fogjuk.

XXVIII. Az evang. esperes a csépai helyzetről az egyházmegyei gyűlésen

(102)

Mindarról, amik Csépan a missziói egyház megalakulását megelőzően, és azóta történtek, – a reformátusok ellenséges magatartásáról – érdekesen számol be az esperes a csanád-csongrádi evang. egyházmegye 1927. július 20-án tartott közgyűlésében. A beszámoló így szól:

„Csépan valóságos harcot kellett vívnom az ottani hivek református részének azon törekvésével szemben, mely az egész gyülekezetet mindenestől a református egyházhoz kívánta átcsatolni.

Az egyház felügyelője és gondnoka, mindketten református vallásúak, a hatalmat a kis gyülekezetben teljesen a kezükbe ragadván, azt tették, amit akartak. Minden bejelentés nélkül református vallású tanítót hívtak a gyülekezetbe, aki

állását el is foglalta /: ez volt Torkos Kálmán /: majd a tiszasasi református lelkész vezetése mellett közgyűlést tartottak, s azon elhatározták, hogy az egész gyülekezet lelki gondozását a tiszasasi református lelkész veszi át, a szentesi evangélikus lelkészt pedig megkeresik, hogy az evangélikus vallásukat /:nemcsak ezeket, de az egész házat!:/ bocsássa el Egyháza kötelékéből. /:Ez volt az 1927 évi Január 16iki együlésen:/

Folyó évi /:1927:/ Február 20-án szálltam ki dr. Mátéffy Ferenc egyházmegyei tövzségi bíró úrral, mint egyházmegyei felügyelő helyettesével a már nagyon összebonolyódott helyzet tisztázására.

Az előzőleg elvégzett istentisztelet után közgyűlésünk igen zajosan indult; a gyűlés termébe betódult református vallású asszonyok harcias fellépésével. Mikkor azonban ezeket sikerült a tereméből eltávolítani, s csak az evangélikus vallású hívek maradtak benne, rendben és csendben folyt a tanácskozás.

A közgyűlés kimondta a csépai leányegyháznak evangélikus missziói egyház-zá való megalakulását; kizárólag evangélikusokból választott egyházfelügyelőt, gondnokot, új presbiteriumot, s az egyházi főhatóságtól lelkésznek kirendelését és behelyezését kérelmezte. Hangsúlyozva azt,

(103)

hogy a csépai gyülekezet elejétől fogva evangélikus alakulat, mindig evangélikus fennhatóság alatt állt, minden vagyona evangélikus eredetű, ingatlan alapítványa /:a Sárközy Ferenc féle 1000 frtos alapítvány is:/ kifejezetten az evangélikusok javára adatott, – mindazonáltal mivel 1864 óta az evangélikusokhoz a Csépan lakó reformátusok is csatlakoztak s eddig testvéri közösségben éltek, – a közgyűlés most is szívesen nyújtja testvéri jobbát a reformátusok felé, s annak örülne legjobban, ha a református testvérek jobb meggondolás után, továbbra is az evangélikusokkal békés egyetértésben együtt munkálnák a protestantizmus megerősödését a túlnyomóan róm. kath. községben.

Az így megszervezett missziói egyház lelkipásztorául Püspök Urunk Tátrai Károly egyházkerületi segédlelkészt, a szegedi egyháznak jól bevált adminisztrátorát rendelte ki, akit április hó 24-én vezettem be csépai missziói lelkészi állásába Brózik Károly tiszaföldvári és Botyánszky János újonnan választott szentesi lelkésztestvéreim segédkezése mellett. A beiktatást megelőző napra összehívtam a presbiteriumot, meginvitálván a reformátusokat is, a két testvérfelekezet közt támadt nézeteltérések eloszlátására s a békesség helyreállítása végett. A megjelent két református egyháztag azonban felmutatván dr. Baltazár Dezső tiszántúli református püspök úr levelét, melyben ügyük megvizsgálására egy bizottságnak kiküldetéséről értesíti, annak kijelentésével, hogy ezen tárgyalás bekövetkezéséig tárgyalásba nem bocsátkoznak, a gyűlésből mind a kettő eltávozott.

A csépai helyzet nehézségeinek jellemzéséül nem hagyhatom említés nélkül, hogy a volt egyházi gondnok, hivatalos felszólítás ellenére, megtagadta az egyházi szekrény kulcsának átadását, melyben az egyházi anyakönyvek és adónaplók

őriztetnek, úgy, hogy lakatossal kellett felnyitattunk, hogy a hivatalos könyvek és iratok a lelkésznek átadhatók legyenek.

(104)

A tiszántúli református püspök úr által a csépai református hivek helyzetének megvizsgálására kiküldött bizottság Május 12ikén járt Csépán. A bizottság a csépai reformátusokat egyelőre a tiszasasi református lelkész gondozására bízta; a volt egyházi gondnok által még visszatartott egyházi jegyzőkönyvnek részünkre való kiadását a bizottság is megtagadta, úgy hogy azt világi hatóság segítségével kell visszaszerezelnünk. Úgy látszik, a testvér egyházak között a hadakozás tovább fog tartani, nem kis káröröme a róm. kath. lakosságnak.

Eddig szól a beszámoló. Valóban, a harc az evang. egyház ellen tovább tartott, ami kitűnt a békéscsabai evang. és ref. közös bizottság tárgyalásán is, sőt a később bekövetkezett, évekig húzódó nagy perben is.

XXIX. A békéscsabai ev. és ref. közös bizottság

A ref. bizottság a csépai egyházban a két felekezet viszonyát további rendezés végett a saját egyházi felsőbb hatósága elé terjesztvén, hogy a két felekezet püspöke tárgyalja meg és esetleg rendezze az ügyet, ennek eredménye lett egy evangélikusokból és reformátusokból álló közös bizottság kiküldése és tárgyalása, amely 1928. évi Február hó 9ikén ült össze és tárgyalás alá vette a két felekezet egymáshoz való viszonyát, az egyházi közösség fenntartásának lehetőségeit és a vagyonkérdést.

Mondani is felesleges, hogy ebben a közös bizottságban is, amely Békéscsabán ült össze, a református részről ugyanaz az egyoldalú, elfogult szellem és álláspont nyilvánult meg, a minőt a ref. bizottság már előbb is Csépán képviselt. Az evangélikus álláspont is változatlanul a régi maradt.

Mi természetesebb tehát, hogy ezen tárgyalás sem vezethetett eredményre és megegyezésre a merőben ellentétes és áthidalhatatlan két álláspont között.

A református rész itt is ragaszkodott az egyenjogúság álláspontjához.

(105)

mintha a csépai egyházi vagyont az evangélikusok és reformátusok együtt és közösen szerezték volna. Az evang. rész pedig a való tényeknek megfelelőleg azon az állásponton volt, hogy a csépai egyház vagyona eredetileg evangélikus telekkönyvi vagyon volt, evangélikus célú alapítványból származott, még a reformátusoknak az egyházhoz való csatlakozása előtti időből.

Ezen tárgyalás jegyzőkönyve nincs meg, de megtudjuk az ott történeteket a ti-
szántúli református egyházkerület 1929 évi November hó 20iki közgyűlésének
jegyzőkönyvi kivonatából, mely a következőket tartalmazza:

„Előterjesztetett a csépai ref. és evangélikus hívek vitás egyházi állapota. Ezt az
ügyet már az 1927 évi egyházkerületi közgyűlés tárgyalta a 377 sz. jegyzőkönyv
tanúsága szerint. Az akkori határozat felhatalmazást adott a hevesnagykúnsági
egyházmegyének aziránt, hogy az evangélikus főhatósággal a kölcsönös paritás
/: egyenlőség :/ alapján a közös egyház további fenntartásának feltételeit megál-
lapítsa és rendezze, ha lehetséges, – viszont azon esetben, ha az evangélikus egy-
ház részéről az ilyen alapon való rendezés nem lenne lehetséges, a közös vagyon
megosztása iránt a törvényes intézkedéseket tegye meg, és az eddig közös egyház
szétválasztását hajtsa végre /:ami az ügynek bírósági-peres-útra való terelését je-
lenti!:/

Ezeknek az ügyeknek megbeszélésére, a közösség fenntartása módozatainak
tárgyalására 1928. Febr. 9ik napján Békéscsabán összeült a mindkét egyház részé-
ről kiküldött bizottság, melynek tagjai voltak ev. részről: Saguly János esperes, dr.
Mészáros Gyula ügyész, és a csépai jelenlegi evangélikus lelkész /: Siska Ferenc :/
volt. Nincs említve mint jelenlevő: Polner Kálmán egyházfelügyelő, pedig való-
színű, hogy ő is ott volt. Református részről: dr. Rácz Albert tanácsbíró, Komlói
Gábor tiszasasi ref. lelkész és Gaál István lelkész.

Ez a bizottság /: valójában a ref. rész :/ az igazságos, békességes és méltányos
megegyezés kívánatos céljának megfelelő javaslatot állított egybe, mely minden
tekintetben az egyenlő jog és egyenlő kötelesség elve szerint

(106)

jelöli meg a közös egyház további életének és működésének lehetőségeit. /: ez a
református álláspont :/ Az itt készült javaslat /: amely részleteiben ismeretlen, s
amely a Csépan kiszállott ref. bizottság ismert álláspontján állott :/ felterjesztetett
mindkét egyház főhatóságához, úgy a ref. mint az ev. püspökökhöz. E javaslatra
vonakozólag az ev. püspök úr a következő véleményt és nyilatkozatot tette püs-
pökünkhöz 1929 július 16án keltezett hivatalos levelében. A békéscsabai tárgyalás
irataiból arra a szomorú tapasztalatra jutottam, hogy a reformátusok részéről túl-
ságosan egyoldalú javaslat tétetett, melyben a paritásos méltányosságot felfedez-
ni nem tudtam. A békéscsabai tárgyalás eredményei alapján újabb bizottsági tár-
gyalásba nem bocsátkozhatom; egyedül célravezetőnek tartom, hogyha a kérdést
újból elővesszük, mintha eddig mi sem történt volna. De attól félek, hogy a régi
emberek régi szellemében ismét meddő marad a tárgyalás” – /: A ref. rész javas-
lata tényleg „túlásosan egyoldalú” volt, nem is volt evang. részről elfogadható,
hiszen az evangélikus egyházalapítást, az evang. vagyon-alapítványt az evang.
fennhatóságot és jelleget, a reformátusoknak csak későbbi csatlakozását az evang.
egyházhoz, – teljesen figyelmen kívül hagyta! :/

A jegyzőkönyv a továbbiakban ezeket mondja:

„Az ev. püspök úr ezen nyilatkozatát Püspök úr véleményezés és javaslatétel-re kiadta Fekete Gyula egyhker. jegyzőnek, majd dr. Rácz Albert tanácsbírónak, mint akik már előzőleg részt vettek ezen ügy tárgyalásában /: ref. bizottság Csépan /: – Ők azt a véleményt terjesztették elő, hogy minden további tárgyalás hiábavaló lenne új alapokon és új emberekkel, mert a csabai javaslat mindkét fél érdekeinek a leglojálisabb figyelembevételével (?) a teljes paritás alapján jelölte meg a kérdés megoldását /: Ez a „teljes paritás” a ref. rész falova, melyen szüntelenül nyargal, s melyről soha leszállni nem akar! /:

(107)

Ha ettől az alaptól /: a teljes paritás /: eltérnénk feladnánk csépai hittestvéreink szerzett jogait s jövőendő érdekeit.” Ez a felfogás az evangélikus álláspont és a tényleges történelmi tények tagadása. A reformátusok állítólagos vagyongója azon a károszokolt határozaton nyugszik, melyet az 1892 évi Okt. 17iki gyűlés hozott „a békekéség kedvéért” a két felekezet között, midőn a tisztán evang. eredetű vagyont, az új templomépületet az „egyesült protestáns egyház” nevére rendelte telekkönyveztetni, bár a kívánt békekéséget ez sem tudta meghozni, sem az elszakadási törekvést és mozgalmat leszerelni, amiért tulajdonképpen hozott:/

Természetes, hogy az ilyen szellemű javaslatra, amint a ref. rész azt a saját püspökéhez terjesztette, a ref. egyházkerületi gyűlés is ilyen szellemű és értelmű határozatot hozott, amint következik: – „Egyházkerületi közgyűlésünk az előterjesztés meghallgatása után határozatilag kimondja, hogy őszinte sajnálattal a felett, hogy az ev. egyházi főhatóság nem járult hozzá a csépai hívek egyházi és vallási életének a Békéscsabán megejtett közös bizottsági tárgyalás alkalmával készült javaslat alapelveihez, melyek a kölcsönös paritás elfogadásával óhajtották ezeket az ügyeket rendezni, /: nem is járulhatott hozzá! /: – mivel új alapokon és új emberekkel való tárgyalást is hiábavalónak tart, ezért a ref. híveknek az ág. ev. hívekkel eddig fennállott közösségét megszünteti, a ref. hívek lelki gondozását, a gyerekek vallásos oktatását ideiglenesen a tiszasasi lelkésznek kötelességévé teszi, a már ott megalakított ref. leányegyet-nek¹⁵ a tiszasasi anyaegyházhoz való csatolását jóváhagyja, és megerősíti. Kimondja továbbá, hogy a közös vagyoni kérdések megoldása iránt haladéktalanul intézkedik, és ennek a kérésnek birói tárgyalásra vitelével megbizsa dr. Rácz Albert egyhm. és egyhker. tanácsbíró, valamint dr. Herczegh Béla ügyvéd, egyházmegyei gondnokot. Részükre e jegyzőkönyv kiadásával a meghatalmazást is kiszolgáltatja,

(108)

s felkéri őket, hogy annak idején a birói eljárás eredményéről ide jelentést tenni sziveskedjenek.”-

Innét indult el tehát az evangélikus egyház ellen nemsokára megindított „nagy per”, a vagyonger, amelyről külön fejezetben lesz szó.

¹⁵ leányegyháznak

A reformátusok harca az evangélikus egyház ellen peres útra terelődött. Mielőtt azonban ennek ismertetésére térnénk át, szegezzük figyelmünket a csépai evang. missziói egyház helyzetére, miként fejlődött megalakulása után.

XXX. A csépai lelkész fizetése. Küzdelmek

A csépai evang. missziós egyház megalakulása napján, 1927 Febr. 2ikán a közgyűlés tagjai kijelentették, „hogya a csépai egyház a kiküldendő lelkész fizetéséhez nagyobb összeggel nem járulhat, mint a mennyit eddig a levita tanítónak fizetett.”

Amidőn az egyházi hatóság az első missziói lelkészt, Tátrai Károlyt küldte ki Csépára, akit 1927. Ápr. 24ikén iktattak be lelkészi hivatalába, az egyházi közgyűlés a következőképen állapította meg a lelkészi híványt, illetve fizetést.

1. Szabad lakás az egyházi épületben.
2. Kézpénzben: évi 360 azaz Háromszázhatvan pengő, előleges havi részletekben /ez később túlméretezett összegnek bizonyult:/
3. Tíz, azaz 10 mázsa buza.
4. harminckettő = 32 mázsa kemény tűzifa
5. tanítói föld = 2800 □öl használata /: ez is később a pernek tárgya lett :/
6. A három sátoros ünnep első napján offertórium.
7. Stóla, és pedig a.) keresztelezés és avatásért 3p. = azaz három pengő b.) esketésért 6.-p. azaz hat pengő. c.) temetésért imával 4.-p. azaz négy pengő. és beszéddel 8.-p. azaz nyolc pengő. A vidékiek a funkció elvégzéséhez saját költségükön tartoznak kocsit küldeni.

(109)

Az irodai költségeket az egyház nyugta ellenében fedezi.

Anyakönyvi kivonatokért az állam által megállapított mindenkori díjak járnak. /: A stóla a hivek anyagi viszonyaihoz mérve túl magas volt :/

Ezen lelkészi fizetés megállapításakor a búza kereskedelmi ára métermázsánként 32.-pengő volt, úgyhogy a 360p.-kézpénzfizetés kitelt 12q búza árából. A búza ára később egy harmadrész ára, sőt ennél is alacsonyabbra csökkent, úgyhogy ez is túlméretezetté vált az egyház anyagi viszonyaihoz mérve. Az irodai költségek fedezésére az egyház később évi 80 pengőt fizetett, ami szintén túl magas volt. De hogy ezt mikor szavazta meg az egyház, arról a jegyzőkönyvekben nincs feljegyzés.

Ezen lelkészi fizetés az egyházi földek jövedelméből és az egyházi adóból nyert fedezetet. Az egyházi adó pedig csak évi 350.-pengőben volt kivette /:ami később szintén nagyon lepadt:/ Az 1927 évi június 5iki gyűlés jegyzőkönyve arról szól, hogy a reformátusok adófizetése egyelőre felfüggesztetett, s így mi csak az evangélikusok 350p.- adójára számíthatunk.

Ámbár már a fent megállapított lelkészi fizetés is meghaladta az egyház anyagi erejét, mégis az 1927 évi Aug. 14iki gyűlés olyan határozatot hozott, „hogya a lelkészi javadalom törvényesen emeltetni fog, ezt az emelést az egyház a saját erejéből állami hozzájárulás nélkül fogja viselni” /:ami képtelenség lett volna:/.

Erre a határozatra azért volt szükség, hogy a lelkész az állami fizetéskiegészítő segélyt megnyerhesse, ami azonban nem teljesedett be.

Tátrai Károly lelkészt az egyházi hatóság Békésgyulára rendelte ki, tőle az egyház az 1927 évi Szept. 28iki gyűlésen vett búcsút, és jegyzőkönyvileg megörökítette az egyház ujjaépítése és szervezése körüli érdemeit.

Tátrai Károly helyére az egyházi főhatóság Liska Ferenc, volt pitvarosi segéd-lelkészt küldte ki Csépára, akit az esperes 1927 évi

(110)

október hó 9ikén iktatott be lelkészi hivatalába.

Ekkor az egyház a lelkészi híványt is módosította olyanformán, hogy a 2800 □öl tanítói föld használatáról a lelkész lemond az egyház javára, ennek fejében viszont az egyház az évi 10q buzát évi 25q-ra emelte fel. /: a tanítói föld bérlete körülbelül 7q buzát hozott :/ Ezen 15q buzatöbblet azonban a dec 8iki gyűlés jegyzőkönyvének tanúsága szerint csak azon feltétel mellett szavaztatott meg, hogy az Egyház a lelkészi fizetéskiegészítő államsegélyt megkapja, s akkor aztán a 15q buzatöbbletet a fizetésből levonásba hozza.

Az államsegély azonban nem jött meg, – s így az egyház a 15q buzatöbbletet tovább is fizette. Ez a fizetésemelés pedig már felülmulta az egyház anyagi erejét.

Hogy az egyház a lelkészi fizetés teljesítésében fenn ne akadjon, ugyanez a gyűlés felemelte az egyházi adót is úgy, hogy azt az állami adó 20 százalékában állapította meg, mert a rendes adó elégtelen volt, és a s zórvány hivek adóztatása sem volt lehetséges.

De ez az adóemelés nem valósult meg, sőt később a hivek anyai erejéhez mérten még le is szállított.

Ekkor történt, hogy az egyház a kerülettől 500.-pengő segélyt kapott. Amidőn az egyházfelügyelő – Polner Kálmán – hálával emlékezik meg, egyben aggodalmának is kifejezést ad a hivek nagyon szegény helyzetére való tekintettel és indítványozza, hogy az egyház forduljon a püspök úrhoz kérelemmel, a lelkészi kongrua /: államsegély :/ kieszközélése végett, valamint azért is, hogy az egyháznak legalább 500.-pengő állandó segély biztosíttassék, mert különben egyházi kiadásainak fedezetet nem találnak. /: Itt már jelentkezik a nyomorúság előszele :/ E tekintetben hivatkozik is az esperesség, és egyházkerület azon ígéreteré, mely szerint addig is, amíg az állam a lelkészi kongruát megadja, gondoskodni fog az egyházi főhatóság a lelkész megfelelő fizetéséről. /: Ha történt ilyen ígélet, sajnos,

(111)

az csak ígéret maradt :/

Itt már megnyilvánult az egyház anyagi gyengesége, és az egyházi hatóságok ígéreteiben vetett egyetlen bizakodása.

Az 1928 évi ápr. 1-jén történt püspöki egyházlátogatás alkalmával is az egyház azon kérelemmel fordult a püspök úrhoz, hogy számára állami segély és állandó egyházi segély is biztosíttassék, – amit a püspök úr hajlandónak is nyilatkozott készséggel támogatni. Mindamellet – sajnos – úgy az államsegély, mint az egyházi állandó segély is elmaradt.

Csodálatos, hogy ilyen körülmények között 1928 évi Április 22ikén ujabb fizetésemelés történt. Erre azért volt szükség, mert a lelkészi államsegély elnyerése azon feltételhez volt kötve, hogy az egyház saját erejéből legalább 800.- pengővel járuljon a lelkészi fizetéshez.

Az erre vonatkozó határozat így szól: „A lelkész fizetése 800.- azaz Nyolcszáz pengőre emeltetik az eddigi 360.- p. helyett, addig is, míg az egyházi főhatóság a kongrua ügyét elintézi. Az egyház e kiegészítést feltételhez kötötten tudja csak biztosítani, t.i. úgy: hogyha az egyház pénztára e teher teljesítésére vagy államsegély, vagy egyházkerületi segély, vagy valamilyen más segély, vagy eddig nem ismert bevételi forrás által képes lesz. – Ha az egyházi főhatóság még ez évben nem folyósítaná az évi segélyt, vagy valamilyen más fedezet(et) nem állana az egyházi pénztár rendelkezésére, úgy az egyházi pénztár ezen fizetési többlet részben, vagy egészen beszünteti, illetve akkor e határozat érvénytelenné válik.

Az egyház a felemelt fizetést megadta a lelkésznek, de a várt segélyek nem jöttek meg! Így aztán Liska Ferenc lelkész már új állomáshelyéről apródonként vissza is fizette a felvett többlet egy részét, a többit az egyház elengedte.

Az egyház a felemelt fizetést, illetve az erre vonatkozó határozatot is pedig azon indokolással hozta meg, hogy az egyházi főhatóság ha-

(112)

tározott ígéretet tett, hogy amint az elmúlt évben, úgy ezentúl is minden évben állandó segélyben fogja részesíteni a csépai evang. egyházat. Ez a segély a lelkész fizetésének kiegészítésére szolgáljon.”

Sajnos, az állandó évi segély teljesen elmaradt. Alkalmilag ugyan kapott az egyház ezután is segélyt – így 1929-ben az egyházmegyei gyámintézettől 40 p.-t, ennyit még néhányszor, az egyházkerületi gyámintézettől 100p. – az adóalapi segélyből 500p.-t, az egyetemes gyámintézettől egyszer-kétszer 50-100pt – de ez az állandó évi segélyt nem pótolhatta, mert ezekre a segélyekre számítani nem lehetett. Elmaradt a kongrua is, s így az egyház teljesen a saját gyenge anyagi erejére volt utalva. Sőt 1928 ban a lelkészi állás után járó évi 144 p. körüli nyugdíjintézeti járulékot is kiróttak az egyházra, de ezt folyamodás folytán az egyház súlyos anyagi helyzetére való tekintettel elengedték.

A csépai egyház helyzetéről az 1928 évi július 27-ikén tartott esperességi gyűlésen a főesperes így emlékezik meg: „Súlyos gondunk van a csépai missziói egyház ellátásának s jövőjének biztosításával. A vallás és közoktatásügyi Miniszter legujabban csak ott hajlandó a lelkészi fizetéskiegészítést megadni, ahol a gyülekezet legalább 800 aranykorona javadalmat tud biztosítani, s 800 lelket kimutatni. A csépai gyülekezet a 800 aranykorona javadalmat biztosította lelkészének /: 1928 Ápr. 22-iki gyűlés :/ de már a 800 lelket az összes hozzáférhető szórványokkal sem képes kimutatni. De hogy ottani hiveink végkép el ne kallódjanak, legtanácsosabb mégis az ottan már megszervezett missziói lelkészi állást fenntartani, és erre a segítséget az egyházkerület is hajlandó megadni. /:Sajnos, ez a segítség sem jutott az igéretnél tovább:/

Igy aztán ugyanezen esperességi gyűlés jegyzőkönyvének 14-ik pontja ki is mondja a határozatot, hogy „ámbar a csépai missziói egyház lélekszáma nem érvén el a 800-at, lelkészének a kiegészítő államsegélyt a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium megtagadta, mindenáron arra

(113)

kell törekednünk, hogy a már megszervezett missziói lelkésséget fenntartsuk. /: De miből? :/ Mert Csépán a helyzet az, hogyha az eddig kifejtett küzdelmet, s elért eredményt feladjuk, s ottani hiveink gondozását ismét levita tanítóra bizzuk, evang. hiveinket a helybeli erős róm. kath. és a közelebb fekvő ref. anyaegyházak rövid időn belül teljesen felszívják” – mire a gyűlés határozata: „hogy a csépai missziói lelkésségnek további fenntartását szükségesnek tartja, s annak további fenntartásához az egyházkerületnek hathatós támogatását kéri.” /:ami elmaradt:/

Sőt ugyanezen esperességi gyűlésen az esperes azt is jelenti, hogy: „püspök urunk csépai látogatása alkalmával szintén annak a belátására jutott, – amit mi hangoztattunk eddig is, – hogy a már megszervezett, tisztán evangélikus gyülekezetünket minden erőnk megfeszítésével fenntartsuk, mint olyan missziói pontot, ahonnan az ottani nagy környéken elszórt hiveink lelki ellátást nyerjenek.”

Mindezek dacára a megígért és remélt támogatás elmaradt. Az egyház önmagában gyenge volt, az egyházmegye az egyházkerulettől várta a támogatást, mert a lelkészi állás fenntartását szükségesnek tartotta, de támogatni képtelen volt a püspök úr is. Szívén viselte az egyház ügyét, – de segíteni neki sem állott módjában.

Végül is csak egy megoldás látszott lehetségesnek.

1928 Szept 30-ikán új lelkészt kapott az egyház Moczkovcsák Ernő személyében, aki nevét 1935-ben „Csák” névre változtatta. Ez, mint a felvidéki Vámos községből a csehek bevonulása elől menekülni kényszerült lelkész, előbb Szarvason, majd Tótkomlóson működött segédlelkészi, illetve kisegítő-lelkészi, legutóbb pedig Pitvaroson hitoktató és kántori minőségben. Innen helyezte őt a püspök úr Csépára, nyugalomba helyeztette, hogy így Csépa gondozása különösebb anyagi áldozatok nélkül megoldható legyen.

(114)

Ezen új lelkész beiktatása alkalmával nem volt szó a lelkészi fizetés megállapításáról, csupán az a kijelentés történt, hogy „a lelkészi fizetés változatlan marad”. Minthogy pedig a 800 pengőre emelt lelkészi fizetés még az előző lelkész idejében megszűnt, illetve visszaesett az eredeti évi 360 pengőre, az új lelkésznek fizetése volt: készpénzben évi 360.- pengő és természetben 25q búza.

Minthogy azonban a lelkésznek tudomására jutott, hogy a 25q-ra felemelt buzafizetés olyan feltételekhez volt kötve, amely közben nem valósult meg, szükségessé vált a lelkészi fizetés újabb rendezése, illetve csökkentése annál is inkább, mert az egyház anyagi ereje fokozatosan gyengült, amint a búza ára lejjebb és lejjebb szállt.

Igy aztán az 1932 évi Február 2-iki egyházi gyűlés – a már előzőleg tartott 1931 évi december 27-iki egyháztanácsi ülés határozata alapján foglalkozott a lelkészi fizetés újabb megállapításával, illetve csökkentésével, mert az eddigi fizetés, erejét már felülmúlta. A lelkészi fizetést a következőképpen állapította meg:
– Készpénzben: évi 240.- pengő /: havi 20p.-:/: ami akkor is meghaladta a havi 1q. búza értékét, ami még 1927-ben elegendő volt a készpénzfizetés fedezésére /:
– Természetben: évi 10q buzát, és a tanítói föld mindenkor évi haszonbérét /: akkor 7q 35kg búza /: összesen 17q buzát. A tűzifára, offertoriumokra, anyakönyvi kivonatok kiállítására, a stólákra vonatkozó tételeket változatlanul hagyta. Az évi 80p-irodai általányt is törölte, e helyett magára vállalta a postafiók bérének kifizetését, és az irodai szükségletek fedezését. – Hogy a 80.- p. irodai általány mikor szavaztatott meg, annak a jegyzőkönyvekben nincs nyoma.

Igy szállott le a lelkészi készpénzfizetés évi 360 pengőről évi 240.- pengőre, s a 25q buzafizetés évi 14q, illetve a tanítói föld haszonbérével évi 17q buzára.

De még ezt a lecsökkentett fizetést sem volt képes az egyház meg-

(115)

adni, a búza árának folytonos esése miatt. Hiszen volt idő, amikor 1q búza ára 11 pengő volt, – úgy hogy 1932 évi Junius 5-iki közgyűlésen, – mely az iskola működését volt kénytelen beszüntetni anyagi fedezet hiányában – már szó volt arról, hogy megfontolás tárgyává teendő nem lesz-e szükség a lelkészi fizetés újabb csökkentésére, vagy teljes beszüntetésére, – ami végül is bekövetkezett az 1935 évi febr. 3-iki közgyűlésen, amikor a lelkészi készpénzfizetést az egyház teljesen beszüntette, az erre vonatkozó hátralékának elismerésére, a buzafizetést azonban /: évi 10q és a tanítói föld haszonbére 7q, összesen 17q búza /: valamint a 32q tűzifa-fizetést egyelőre változatlanul meghagyta.

Később, 1936-ban, midőn pervesztés folytán a szelevényi földeket az egyház kénytelen volt eladni, mert ezzel jövedelme nagyon lepadt, a lelkészi fizetést mindössze évi 12q buzában állapította meg, /: a tanítói föld haszonbére kiegészítve, hogy összesen 12q buza legyen /: a tűzifa járandóságot törölte, és a stólákat is szinte a felére szállította le.

Igy vergődött az egyház éveken keresztül, így emésztődött fel anyagi ereje magaráhagyottságában, folyton bizva a nem teljesült ígéretekben, melyek hivatva lettek volna az egyház támogatására, de meg nem valósulva, csak az egyház anyagi elgyengülése lett az eredmény. Bizonyos, hogy ebben része volt az évekig tartó gazdasági válságnak, a buza folytonos áresésének is, de az egyházi hatóságok támogatása mégis némileg enyhíthette volna a helyzetet, hogy a kicsiny egyház további léte lehetővé váljék.

XXXI. Püspöki egyházlátogatás Csépan

Még Liska Ferenc lelkészkedésének idején, 1928 évi Április hó 1-jén történt, hogy dr. Raffay Sándor bányakerületi evang. püspök úr Szentesről – ahol ez időben egyházlátogatást végzett, – egy délutánra ájtott Csépára, a kis evangélikus egyház hivatalos meglátogatására.

(116)

Az 1928 évi, Szegeden tartott esperességi gyűlésen erről a látogatásról az esperesi jelentés a következőképpen emlékezik meg:

„Délután 3 órakor a püspök úr felkelt az ebédétől, és az egyházmegyei felügyelő, az esperes, és az esperességi főjegyző kíséretében gépkocsin átrándult a 35 Km-re fekvő csépai missziói egyház meglátogatására. Csépa község határánál Szolnok vármegye nevében a tiszai alsó járás főszolgabírája, Patrubány István üdvözölte a magas vendéget, s onnan lovas-bandérium által és hosszú hintósor kíséretében vonult be a községbe. A községben felállított diadalkapunál a község bírája üdvözölte a túlnyomólag róm. kath. vallású lakosság nevében; az evang. templom előtt pedig a presbitérium élén Liska Ferenc missziói lelkész fogadta; azután bevonult a püspök kíséretével együtt a templomba, melybe a közönség be nem férvén, a nagy tömeg köröskörül állva nyitott ablaknál hallgatta a főpásztor magasztos igehirdetését és imáját, s vette áldását.

Istentisztelet végeztével a vizitacionális közgyűlésen ismertette a püspök a csépai gyülekezet történetét, vázolta a ref. hiveknek az eddigi közösségből való kiválása folytán bekövetkezett nehéz helyzetét, a testvéri együttműködésnek lehetőleg újból való megkezdésére hívta fel a két hitvallású protestánsokat, az evangéliomban, a honszeretben jelölve meg azt az alapot, melyen, mint e haza fiainak egyesülniök kell a protestantizmus elveinek diadalra vitelében. A közgyűlés után az egyház iskolatermében a szomszéd ref. egyházak, a község, és egyesületek kiküldötteinek tisztelegését fogadta a püspök úr; majd a csépai hivek példás áldozatkészségéből gazdagon megterített szeretetlakomán vett rövid félórára részt, mivel vissza kellett sietnie Szentesre, ahol még aznap esti 8 órakor a protestáns irodalmi társaság magas nivójú estélyén, az estély fénypontját képező előadást tartott.

Püspök urunk látogatását úgy Szentesen, mint Csépan nemcsak

(117)

egyházunk hivei, de a más vallásúak is ünnepnapnak tartották, s főpásztorunkat ünnepi dísszel, lelkesen fogadták; csak a róm. kath. hivatalos egyház, a papság, tartotta magát távol az ünnepléstől, a plébánosok, nemcsak, hogy nem jöttek el a mi főpásztorunk üdvözlésére, de a csépai egyenesen a szószékről tiltotta el hiveit az eretnek püspök tiszteletadásától. De a józanul gondolkozó nép nem azonosította magát türelmetlen papjával; Csépa község róm. kath. lakossága, előljárósága, külföldi testületei, legényegylet, leánykongregáció, mind tömegesen résztvettek a mi kis gyülekezetünk örömeiben, nagyban segítve elő annak fényét és sikerét.

A csépai egyházi jegyzőkönyv a püspöki látogatást, s az ez alkalommal tartott közgyűlést a következőképpen örökíti meg:

„Jelen voltak: a csanád-csongrádi ág. hitv. ev. egyházmegye részéről: Saguly János, esperes, vitéz Purgly Emil egyházmegyei felügyelő, Brózik Károly, egyházmegyei főjegyző, Botyánszky János egyhm. jegyző, a csépai ág. hitv. evang. missziói egyházközség részéről Liska Ferenc lelkész, Polner Kálmán, egyházközségi felügyelő, Ladjanszky István, nyug. tanító, és az istentiszteletre begyűlt, s a közgyűlésen ott maradt egész gyülekezet; a közigazgatási politikai hatóság részéről: Patrubány István, Jász-Nagykún-Szolnok vármegye tiszai alsó járásának főszolgabírája.

Püspök úr Isten ígéjének hirdetése és buzgó imádság által megvigasztalva és Istenhez emelve a csüggeteg lelkeket, közgyűlésre hívja meg az egész istentiszteleti közönséget. Minekutána megállapítja, hogy a közgyűlés szabályszerűen hivatott egybe, s a tiszai alsó járás főszolgabírájának személyében a közhatalóság képviselője mint „testimonium legale” – jelen van, a közgyűlést megnyitja. – Azután kegyelettel emlékezik meg a kisdud misziói egyház története kapcsán a Pekarik és Sárközy családról, mint amely két család kezdettől fogva a gyüleke-

(118)

zetnek erős támasza volt. Kívánja, hogy e családok elköltözött tagjainak emlékezete legyen áldott, az élőkön pedig nyugodjék meg az Istennek megtartó kegyelme.” – Ezt azért tette, mert a gyűlést előkészítő jegyzőkönyv, mely még március 25-én vették fel, megemlékezik Sárközy Ferenc 1000 forintos adományáról, valamint özv. Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozália végrendeleti hagyatékáról, mely mintegy 20 hold szántóföld, 2 hold szőlő, egy beltelek, két ház, továbbá 4200 Kor készpénz és 682 Kor értékű papír örökséget hagyott az egyházon, kimondottan evangélikus jelleggel, és mintegy 8892 Kor értékű ingóságot, – amiből a világháború idején /: ez még előbb volt! /: eladott 12 hold földet, 2 hold szőlőt, és egy házat, amiknek értékét hadikölcsönbe fektette. Majd ezután a püspök úr: „a mult fennmaradásáért folytatott nehéz küzdelemről beszélt, és feltárja a nagy tanulságot, hogy az élet viharai azokat nem semmisíthetik meg, akikben erős a lélek. Hogy a csépai evang. gyülekezet az őt körülvevő idegen tengerben el nem veszett, nem számbeli nagyságának, hanem amaz erős léleknek köszönhetette, amely tudott

hitéhez ragaszkodni, amely megértette, hogy az összetartásban az erő, és a mely az egyházért való áldozathozataltól sem riadt vissza. – Ez a lélek vezérelte a gyülekezetet a multban, ennek segítségével haladt lépésről lépésre előbb és előbb! Ennek segítségével sikerült kis templomot, iskolát, tanítói lakást építenie, harangokat beszerezni, – a miből kettőt hadicélokra elrekvírtak, – és az egyház fennállásának létalapját megvetni. Amikor 1864-ben az evangélikusok és reformátusok egyesült protestáns egyházzá szervezkedtek, a kis egyház nemcsak számban, de tekintélyben is erősödött. Nagy veszteséget jelent számára az a körülmény, hogy ingatlanának egy részét pénzzé téve, hadikölcsön kötvényekbe fektette, de sokkal többet ártott, amikor egyesek, – egymásután többen is – elalkudták gyermekeiket idegen egyház javára, /reverzális:/ ami által nagyon megfogyott a lélekszám.

Utóbbi időben ehhez az a szerencsétlenség is járult, hogy a reformátusok az evangélikusoktól külön szakadtak, és ahelyett, hogy testvéri kézzel egy-

(119)

mást támogatnák, ma is ellenfelekként állanak egymással szemben. A megegyezés, több kísérlet dacára mindeddig nem jött létre.

Leginkább ez a körülmény birta rá, hogy a kínálkozó alkalmat megragadva, Szentestről áttjöjjön, és személyesen győződjék meg az itteni helyzet mibenlétéről. – A lélekszámtól most sem várja az orvoslást, de várja a kölcsönös megértéstől. /: Az a baj, hogy éppen ez hiányzik :/ Szeretet és békesség kell a lelkekbe; szeretet lelke, mely nemcsak a maga hasznát nézi, és békesség lelke, amely elfelejti a sérelmeket, mindenek felett azonban rendíthetetlen hűség az apák tiszta hitéhez. Ha ezek ki nem vesznek, a lelkekből, a lélekszámban kicsiny, de a Krisztus lelkében erős gyülekezetre szép jövő vár.

A gyülekezet azon panaszát, hogy a róm. kath. egyház a róm. kath. iskolába járó gyermekek szüleit megadóztatja, a közhatóság jelenlevő képviselőinek szíves figyelmébe ajánlja, s kéri őket, hogy ezen sérelem orvoslásában közreműködni sziveskedjenek.

A gyülekezet kérelmét, hogy állami segítség és állandó egyházi segély is biztosíttassék számára, szíves készséggel támogatja. Öröme fog szolgálni, ha közbenjárásának sikere leend.

A gyülekezet felügyelője az egyház háláját tolmácsolja Püspök úrral szemben, s a körében megjelent főpásztor személyére és munkájára Isten áldását kéri, – püspök úr viszont áldását adja a gyülekezetre azon kívánsággal, hogy mai találkozásuk a gyülekezet jövőendő életében lelki gazdagodásnak és örömdetes fejlődésnek legyen forrása. –

Püspök úr hálafohászával a gyűlés véget ért.¹⁶

A jegyzőkönyvet aláírták: Purgly Emil, egyházmegyei felügyelő, Polner Kálmán, egyházközségi felügyelő, Brózik Károly egyházmegyei főjegyző, Botyánszky János egyházmegyei aljegyző, Ladjánszky István egyházközségi jegyző, Dr. Raffay

¹⁶ A mondat után egy szót töröltek.

Sándor, püspök, Saguly János esperes, Patrubány István, főszolgabíró, Liska Ferenc, helyi lelkész.

(120)

A jegyzőkönyvön a következő pecsétek, azaz bélyegzők vannak: a püspöki hivatalé, az esperessége, a szolgabírósága, az egyházmegyei jegyzői hivatalé.

A közgyűlés után tisztelgések voltak az iskolában, majd szeretetvendégség, amiről már az esperesi jelentés is megemlékezett.

Sajnos, hogy ez az egyébként ünnepélyes és áldásos látogatás nem váltotta valóra a benne kifejezett reményeket és kívánságokat. A reformátusok ellenséges magatartása tovább is fennállott, az egyház anyagi támogatása, az államsegély, és az állandó egyházi segély is elmaradtak, az egyház tovább vergődött anyagi gondjaiban.

Püspök úr az egyházlátogatás után 100.- pengőt adományozott az egyháznak. A püspöki látogatást követő évben az egyház az adóalapí segélyből 500.- pengő segélyt kapott, 1929-ben, de ez nem állandósult.

XXXII. Az iskola újabb megnyitása, élete és megszűnése

Ladjánszky István levitatánító nyugalombavonulásával az iskolai oktatás megszűnt, mert az állam, a tanulók csekély létszáma miatt, a tanítói államsegélyt beszüntette, s így az egyház nem választhatott új tanítót, mert a tanítói fizetést a maga erejéből fedezni nem volt képes.

Igaz ugyan, hogy Ladjánszky István után volt az egyháznak még egy tanítója, a ref. vallású Torkos Kálmán – úgynevezett B. listás tanító, – aki államsegély nélkül is vállalta az állást, de ez alig egy-két hónapig működött itt, mert az államtól újabb elhelyezést nyert, s így ez alig is jöhet számításba. A gyermekek ismét csak a róm. kath. iskolába voltak kénytelenek járni.

Az első két missziói lelkész: Tátrai Károly, majd Liska Ferencz, nem foglalkoztak iskolai tanítással.

Amidőn a harmadik missziói lelkész: Moczkovcsák Ernő, – aki később nevét „Csák”-ra változtatta – 1928 Szept 30-iki beiktattatott, a hívek azon kérelemmel fordultak hozzá, hogy vállalja el az iskola gyer-

(121)

mekek tanítását. Minthogy a lelkésznek tanítói oklevele, tehát képesítése is volt, a kérést szívesen teljesítette, s ezen munkájáért semmiféle külön díjazást nem igényelt. Így az iskola újból megnyílt; 11 gyermek iratkozott be, s a tanítás Október 22-ikén meg is kezdődött. Az Október 14-iki gyűlésen Polner Kálmán egyházfelügyelő 100.- pengőt ajánlott fel az iskola fűtésére.

De mindjárt a kezdet kezdeténél nagy nehézségekkel kellett megküzdeni.

A beiratkozott 11 gyermek már a tanév elejétől a helybeli róm. kath. iskolába járt, s onnét iratkozott át az evangélikus iskolába.

A róm. kath. iskola vezetősége – ahonnan a gyermekek átiratkoztak, – felterjesztéssel – panasszal élt a vármegyei Közigazgatási Bizottságnál az evangélikus iskola megnyitása ellen, azon indoklással, hogy az evang. iskolának nyilvánossági joga megszűnt, – ami persze nem volt igaz. – Célja volt az iskola beszüntetése. Az érdekelt szülőket is lebeszélni igyekeztek arról, hogy gyermekeiket az evang. iskolába beirassák, és odaküldjék, az iskolát „zugiskolának” bélyegezve, s azon híreszteléssel, hogy az iskolát egy-két hét múlva úgy is be fogják záratni.

Ezen bántó, rosszakaratu és sérelmes eljárás ellen a lelkész átirta a Kir. Tanfelügyelőhöz, kérdést intézve, megszűnt-e, és mikor az iskola nyilvánossági joga, és minő rendelettel történt a megszüntetés, mert erről sem az egyházi elnökség, sem a felettes egyházi hatóság tudomással nem bír, már pedig ezeket erről első sorban kellett volna értesíteni.

Egyidejűleg jelentést tett a lelkész az egyházi főhatóságnak is, mire a Püspök Úr a Vallás és Közoktatásügyi Miniszterhez a következő levelet intézte: „Mint-hogy az iskola csak szünetelt, de sem iskolafenntartó jogunk, erre nézve meg nem szűnt, sem az iskola nyilvánossági jogáról le nem mondtunk, ennélfogva tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy a csépai evang. felekezeti iskola Október 20-án történt megnyitását tudomásul venni, azt a Kir. tanfelügyelőséggel, mint az illetékes Közig. Bizott-

(122)

sággal tudatni méltóztassék.

Ennek a közbelépésnek meg is volt a kellő eredménye, amennyiben a vármegyei Közig. Bizottság az iskola megnyitását tudomásul vette.

Azonban a lelkész ugyanakkor nemcsak a kir. Tanfelügyelőséghez, és nemcsak az egyházi főhatósághoz, de a vármegyei Közig. Bizottsághoz is felirt a róm. kath. iskolavezetőség /: egyház /: tiltakozó felterjesztése miatt, és kérte, hogy iskolánk jogait az indokolatlan rosszhiszemű és tévedésen alapuló támadás ellen védje meg.

Közben a kir. tanfelügyelő a lelkészt az iskola megnyitása, s az ezzel kapcsolatos ügyekben a Közig. Bizottság intézkedésének bevárására hívta fel.

De a róm. kath. egyházi iskolavezetőség tovább is akadékoskodott:

A róm. kath. iskolából az evang. iskolába átiratkozott gyermekeket mint „igazolatlan mulasztókat” mutatták ki megbírságolás végett. A lelkész közbenjárása folytán azután egyelőre igazoltnak vették a mulasztásokat, holott nem mulasztottak, hiszen az evang. iskolába jártak, ahova átiratkoztak. De ők nem akarták kezeik alól kiengedni.

Ezen ellenséges eljárásnak kettős célja volt: az evangélikus egyházat megszégyeníteni, ha tényleg sikerül elérni az iskola bezáratását, hogy az tényleg csak „zugiskola” – másik cél volt továbbra is megtartani a gyermekeket a róm. kath. iskolában.

Csodálatos, hogy ebben az ellenséges törekvésben a róm. kath. egyház támogatást nyert egyes reformátusok azon intézkedésében, hogy a ref. szülőknek megtiltották, hogy gyermekeiket az evang. iskolába járassák, – holott abban az időben, mikor Torkos Kálmán lett a tanító, s az esperes – erről nem tudva – a róm. kath. iskolába utaltatta a gyermekeket, ők tiltakoztak a leghevesebben a róm. kath. iskolába való járatás ellen, hogy azt semmi szín és körülmények alatt nem teszik meg! Így

(123)

aztán a ref. gyermekek nagy része vissza is maradt a róm. kath. iskolában, csak 4 ref. gyermek iratkozott át az evang. iskolába.

De még egy másik sérelmet is meg kell említenünk. A róm. kath. egyházi¹⁷ iskolába beiratkozott és odajáró evang. gyermekek szüleit megadóztatta párbérrel és egyházi adóval.

Ez az ügy már előzőleg is, az 1928évi Április 1-jén történt püspöklátogatás alkalmával is panasz tárgyát képezte, s a püspök úr fel is kérte akkor a közhatóság jelenvolt képviselőinek közreműködését e sérelem orvoslására, de minden maradt a régiben.

Sok utánjárás után végre „a vármegyei Közig. Bizottság 1930 évi jul. 9iki határozatával a róm. kath. egyház intézkedését feloldotta, s azt új, törvényszerű határozathozatalra szolitotta fel azon indoklással, hogy a más vallásúaktól csak az iskola fenntartásával járó kiadások címén követelhet hozzájárulást, de nem vethet ki rájuk egyházi adót, mert ez nemcsak iskolai, de az összes egyházi szükségletek fedezésére szolgál, amire a más vallásuk nem kötelezhetők.”

Ennek dacára is maradt minden a régiben.

A vármegyei Közig. Bizottság 1928 évi 3908/kb¹⁸ szám alatti átiratában részletes tudósítást kér az iskola megnyitásával kapcsolatban, a mire az egyházközség Nov. 25iki gyűlése a következő határozatokat hozta és közölte a Közig. Bizottsággal – a melyekből a feltett kérdésekre és utasításokra is következtenni lehet:

1. hogy a két év óta szünetelő iskola beszüntetését az egyház sohasem mondta ki. Az iskola működése az államsegély megvonása miatt szűnt meg. 2.) hogy az iskola újbóli megnyitása nem jelenti új iskola megszervezését, csak a régi iskolának – /: amely egyesült protestáns néven szerepelt /: újból való megnyitását, most már tisztán ág. hitv. evang. jelleggel. 3.) megállapítja, hogy a lelkészi fizetést a lelkész mint tanító is élvezi, s a lelkészt az egyház megválasztott rendes tanítójának jelenti ki. 4.) megszervezi az iskolaszéket a következő képen: elnök Pol-

(124)

ner Géza; iskolaszéki tagok: Ladjánszky István, nyug. tanító; Mamicza Dániel; Polner István; Vághy Lajos; Pekarik Lajos; Polner Béla; Pekarik István; Pekarik

¹⁷ Kitérőlt szó!

¹⁸ Kb = Közigazgatási Bizottság

Imre: Sárközy Ferenc, bognár: 5. az egyház kijelenti, hogy tanítói fizetésekiegészítő államsegélyre nem tart igényt.

Erre a vármegyei Közig. Bizottság 1928évi 4619kb szám alatt a következő átirattal felelt:

„Tárgyalás alá vétetett a csépai ág. hitv. evangélikus missziói egyházköztségnek az 1928évi November hó 25én hozott 3. számú közgyűlési határozata, mely szerint az egyházköztség az 1868évi 37ik t.c.-ben biztosított jogánál fogva a két év óta szünetelő egyesült protestáns iskolát ág. hitv. evangélikus jelleggel újból megnyitja, – tanítóként Moczkovcsák Ernő ág. hitv. evangélikus lelkészt, okleveles elemi népiskolai tanítót alkalmazza, és az iskola fenntartásához fizetésekiegészítő államsegélyt nem kér és nem vesz igénybe. – A csépai ág. hitv. evangélikus leányegyház ugyanis 1927év folyamán ág. hitv. evangélikus missziói egyházközséggé alakult és lelkésze van. Az iskola törvényszerűen van elhelyezve, bebutorozva, és fölszerelésének kiegészítésére az iskolafenntartó kötelezettséget vállalt. Az iskolaszéket szabályszerűen megszervezte, és az iskolaszék meg is alakult. Vég-határozat: Jász-Nagykún-Szolnok vármegye Közigazgatási Bizottsága a csépai ág. hitv. evangélikus elemi népiskolának az 1928/29 tanévvel való megnyitását tudomásul veszi.”

Az egyház ezt a határozatot örömmel és meglelégedéssel vette tudomásul. De az öröm nem sokáig tartott!

A vármegyei Közig. Bizottságtól 1929 Dec. 22ikén – éppen amikor az iskolás gyermekek a karácsonyi ünnepélyre készültek elő – váratlanul és meglepetés-szerűen az az értesítés érkezett, hogy „a vallás és közoktatásügyi miniszter Úr 88601/928 sz. rendeletével a Csépa községben ág. ev.

(125)

lelkésztanítói állás fenntartásához nem járul hozzá.”

Az egyház úgy értelmezte ezt a rendeletet, hogy a miniszter anyagilag nem járul a lelkésztanítói állás fenntartásához, vagyis, hogy nem ad államsegélyt, amit az egyház nem is kért, és rá igényt sem tartott. – A kétértelműség folytán a lelkész erről jelentést tett az egyházi felsőbb hatóságnak, de a Közig. Bizottságnak egyelőre nem válaszolt. – Erre a vármegyei Közig. Bizottságtól 1930 évi Május 22ikén 4948/1929 szám alatt a következő átirat érkezett az Iskolaszékhez: „Tárgy: a csépai ág. h. ev. iskolánál a lelkész-tanítói állás szervezését nem engedélyezi. Felhívjuk, jelentse bizottságunknak, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter úr 88601/1928 számú rendelete alapján a lelkész-tanítói állás különválasztása megtörtént-e, avagy önálló tanítói állás megszervezésére történt-e intézkedés?

Most már világos volt az intézkedés: A lelkész, – bár tanítói oklevele volt – eltiltatott a tanítástól. Csak rendes tanító – nem lelkész! – taníthatott volna, ilyen állás megszervezéséről szól a kérdés, hogy „megtörtént-e az intézkedés”. De ilyet az egyház anyagi ereje nem bírt volna el.

A fenti átiratra a lelkész a következőképp válaszolt.

„Nagyságos Vármegyei Közigazgatási Bizottság! Vonatkozással f. hó 14ikén kelt 4948kb számú átiratára van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a Vallás és Közoktatásügyi miniszter úr 88601/1928 számú rendelete alapján sem a lelkésztanítói állás különválasztása, sem önálló tanítói állás megszervezése ügyében intézkedés nem történt. A fenti miniszteri rendelet, – amely 1929 dec. 23ikán érkezett ide, – csupán azt tartalmazta, hogy „a csépai lelkésztanítói állás fenntartásához nem járul hozzá”. – Ez alatt csupán anyagi hozzájárulást érthettünk, amit nem is kérelmeztünk, minélfogva ezt egyszerűen tudomásul vettük. A rendelet mostani fogalmazása illetve közlése azonban úgy szól, hogy „a lelkésztanítói állás szervezetét nem engedélyezi.” Ezt már tudomásul nem vehetjük! Az egyházköz-ségnek az 1868

(126)

évi 38ik tc.-ben gyökerező joga az iskolafenntartás, tanítóválasztás, stb., amit ezen alapon a Közig. Bizottság 1928évi 4619 sz. határozatával tudomásul is vett. A miniszter úrnak fenti intézkedése egyenesen ezen törvénybe ütközik, s az egyházi autonómiára sérelmes. A miniszter úrnak joga van az anyagi hozzájárulást megtagadni, – amit nem is kértünk – de nem helyezheti magát a törvények fölé. Ennek folytán törvényellenes intézkedését tudomásul nem vehetjük. Ha a Miniszter úr mégis ragaszkodnék intézkedéséhez, ez ellen a Közigazgatási Biróságnál kellenek keresnünk jogorvoslatot. Ezzel ezen ügy további vezetését kötelességszerűen az egyházi főhatóság kezébe tettem át. Kiváló tiszteletem kifejezésével vagyok a Nagys. Közig. Bizottságnak alázatos szolgálja, Csépa, 1930 Május 23án Moczkovcsák Ernő ev. lelkész.” –

Az egyházi főhatóság közbe is lépett a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter úrnál ez ügyben, mire a Miniszter a következő átiratot intézte a bányakerületi ág. hitv. evang. Püspök Urhoz:

„M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 865-40 VIII/146 a. ü. o. Csépai ág. ev. el. iskola működése tárgyában.

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr! Méltóságodnak a csépai ág. ev. elemi iskola működése tárgyában 1882/929 szám alatt kelt nagybecsű átiratára van szerencsém közölni, hogy a csépai ev. tanköteleseknek lelkész-tanító által való oktatása ellen – Méltóságod által felhozott indokok alapján – nem teszek észrevételt. Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását. Budapest, 1930 február hó 13án. A miniszter helyett: Petry, államtitkár.”

Most már tehát megvolt a külön miniszteri engedély, melynek alapján a lelkész, mint okleveles tanító tovább folytathatta az iskolai tanítást.

Lehetséges azonban, hogy a vármegyei Közig. Bizottság nem tudott a fenti miniszteri engedélyről, mert még mindig a lelkésztanítói ál-

(127)

lást betöltő miniszteri rendelet-alapján és értelmében ujabb átiratot intézett az egyházhoz 1931 jun. 20-án 895 kb. szám alatt, melyben „a csépai ág. ev. lelkéstanító javadalmi ügye tárgyában egyházunkat felszólítja, hogy a lelkéstanító ügyét rendezze, s erről szóló határozatát terjessze fel. A Közig. Bizottság kívánsága az volt, hogy az egyház határozatot hozzon arra nézve, hogy a lelkéstan valóban tanítói minőségben alkalmazza-e? – s ha igen, hogy a lelkésznek, mint tanítónak milyen évi javadalmazást biztosít? – továbbá rendszeresíti-e a tanítói állást? – s ha igen, fizetni akarja-e a tanítói állás után a nyugdíj-intézeti járulékot? s végül: fenntartja-e az iskolát, mint olyat, egész szervezetében, vagy sem?

Ezen követelések teljesítése mind olyan nagy anyagi áldozatot követelt volna az egyháztól, a mit nem bírhatott volna el.

A lelkész tehát jelentést tett a Közig. Bizottságnak, hogy az 1928-évi Nov. 25-iki közgyűlés határozatát annak idején a Közig. Biz. 1928-évi 3908 sz. felhívása, illetve utasítása alapján hozta meg, melyben a lelkéstan rendes tanítóként élethossziglan megválasztotta, s neki tanítói fizetés címén a lelkészi járandóságot biztosította, amely azonban nem képez külön tanítói, csak lelkészi fizetést; továbbá, hogy a tanítói állást csak teherbíró képességének határáig jelezte fenntartandónak, s mindenkorra szóló, végleges rendes tanítói állást nem rendszeresített, s azt most sem teszi, sem a nyugdíjjárulékot nem fizetheti, mert ez meghaladná teherbíró képességét. – Végül – hivatkozással a Vallás és Közoktatásügyi Miniszternek a lelkéstanító működését engedélyező – a püspök úrhoz 865-40/VIII a. ü. o. /146 számú – átiratára közölte, hogy az egyházköztség ennek alapján ragaszkodik a lelkész további tanítói működéséhez, de külön tanítói állást nem rendszeresít.”

Mindezt a lelkész az 1931-évi Aug. 23-iki gyűlésben közölte, sőt a felettes egyházi hatóságot is ezekről értesítette.

Erre azután a lelkész tovább is működhetett az iskolában. A Közig. Bi-

(128)

zottság tudomásul vette a miniszter engedélyezését, és a tanítói működést továbbra – egyelőre – nem zavarta.

De 1932 tavaszán új követeléssel állott elő a Közig. Bizottság. Azt követelte, hogy az egyház állítson ki a tanítói javadalomról javadalmi jegyzőkönyvet! Ezt az egyház már nem tehette meg, mert nem volt rendes tanítói fizetés, csak lelkészi, és a lelkész ingyen tanított az iskolában. Ilyen értelemben is válaszolt az egyház a Közig. Bizottság követelésére. A javadalmi jegyzőkönyv kiállítása tehát elmaradt. Ez elháríthatatlan anyagi kötelezettséget jelentett volna az egyháznak.

Ez is, de még a súlyos gazdasági válság is mégis megtörte az iskola életerejét. A kevés számú hívek egyházi adója – mikor annak felemelésére lett volna szükség, – leszállított. Az iskolai fűtőanyag beszerzése is már érzékeny terhet jelentett az egyháznak. Ilyen körülmények között nem maradt más hátra, mint az iskola beszüntetése. Ezt a szomorú határozatot hozta meg az 1932-évi Junius 5-iki

közgyűlés. A határozat indoka az volt, hogy az egyház anyagi helyzete oly súlyos, teherbírására oly csekély, hogy a befolyó egyházi adó nem fedezi az állami adókat és a harangozó fizetését sem. Az értékesíthető búza ára is oly alacsony, hogy ez nem fedezi az egyházi szükségletek legnagyobb részét. Csupán az iskolai és lelkészi tűzifa 300 pengőt emésztenek fel évenként, így egyéb fontos szükségletek fedezetlenül maradnak. Államsegély, egyházi állandó évi segély nincs. Ilyen körülmények között, hogy legalább némi fedezetet nyerjen az egyház, az iskola működését be kellett szüntetni. Ezzel 1000⁻⁴⁹- pengőn felüli megtakarítást ér el az egyház, fedezet nélkül még mindig 1000 =Ezer= pengő körüli szükséglet marad, úgy hogy megfontolás tárgyává teendő: nem lesz-e szükség a lelkészi fizetés újabb csökkentésére, vagy teljes beszüntetésére – ami később be is következett. – Erre a közgyűlés, mérlegelve a súlyos anyagi helyzetet, sajnálattal

(129)

bár, de egyhangulag elhatározza, hogy az iskola további működését beszünteti, illetve az iskola nyilvánossági jogának elvben való további fenntartása mellett az iskola működését bizonytalan ideig szünetelteti.”

Amit tehát a róm. kath. egyházvezetőség és a Közigazgatási Bizottság akadályozásai ellenére az egyház eddig nagy küzdelmesen megőrzött, és fenntartott, szeretettel féltve őrzött iskoláját a saját erőtlensége folytán kénytelen volt önmaga beszüntetni, – vagy úgy is mondhatjuk – lelki öngyilkosságot elkövetni, mert az iskola feladása ezt jelenti.

XXXIII. Új harangok beszerzése

Az 1905 évben beszerzett három harang közül a legnagyobbat és a legkisebbet 1916 November hó 8-án hadicélokra elrekvirálták, csak a középső nagyságút hagyták meg az egyháznak.

Ez az egyetlen harang hívogatta a hiveket a templomba, ennek a hangja kísérte az elhunytakat örök nyugvóhelyükre, a temetőbe.

Az elrekvirált harangok hiánya fájdalmasan volt érezhető. Mintha nem is lett volna templombahívogató szó, vagy temetési menetet kísérő kongás, illetve halálesetet jelző jeladás, az egyetlen harang mindig egyformán egymagában, egyhanguan szólt, alig lehetett tudni, mikor miért szól, mit jelez? A temetési menetet is csak ez az egyetlen harang kísérte. Csak amikor a temetési menet a temető közelébe ért, szólalt meg a temetői kis harang kísérő szava is, és vegyített a szomorú menetbe egy kis ünnepélyességet és gyászos színezetet.

1929 október 7-én magához szolitotta az Élet és Halál Úra ifjú Mamica Danielt, egy 22 éves evangélikus ifjút, rövid, de súlyos betegség után. Amilyen megrendítő és megdöbbentő volt szinte hirtelen és váratlan elhunytja, – olyan

¹⁹ Utolós 100-ra javítva!

szomorú és fájdalmasan gyászos volt a temetési menet, amely őt okt. 9-ikén a temetőig kísérte. Csak az egyetlen, megmaradt harang szava kongott egymagában, egyformán, mintha gyász sem lett volna. És ez oly

(130)

szomorú, oly megrendítő volt, hogy több harang szava nem csendült bele a mély gyászbába, és semmi sem jelzi azt. Csak a temetőhöz közeledve hangzott bele a temetői kis harang szava is.

Ekkor támadt az a gondolat a lelkészben, hogy az 1916 év óta nélkülözött harangokat juakkal kellene pótolni. Mindjárt ünnepélyesebb lenne úgy a templombahívogató, mint a halálesetet jelentő, úgyszintén a temetési menetet kísérő harangszó.

A lelkész neje volt az első, aki a szent ügyet felkarolta, és vagy 38.- pengőt gyűjtött a mezőberényi evang. egyházban, ahol rokoni látogatáson volt, az új harangok beszerzésére. A lelkész az 1930-évi február 17-iki gyűlésen vetette fel az eszmét, hogy az elrekvirált harangok helyébe jó lenne legalább egy kis új harangot beszerezni, hiszen erre van is már valami csekély alap, gyűjtésből is befolyt már 38 pengő, a perselypénz, a harangoztatásból befolyó összegek is erre szolgáltatnának, és kegyadományok további gyűjtéséből, a hivek buzgó adakozásából is befolyhat a szükséges összeg.

Ezt az ügyet a Március 2-iki gyűlés is tárgyalta. Ekkor Polner István, presbiter azt indítványozta, hogy az egyház a harang beszerzését halassza el a jövő évre, mert ő, öccsével, a felügyelő úrral együttesen egy nagy harangot akarnak az egyháznak ajándékozni, boldogult édes atyjuk emlékére, de azt ez idő szerint nem tehetik meg. Az egyház tehát ilyen értelemben határozott.

De a lelkész már ezt megelőzően tudakozódott a soproni Seltenhofer Frigyes Fiai evang. harangöntő cégnél a harang ára iránt, ahonnan azt a választ kapta, hogy minden 1 kg. tiszta harangsúly ára 5p40fill; a szállításra pedig a cég 50% kedvezményt hajlandó kieszközölni. Az 1930-évi Március 9-iki gyűlésen a lelkész ismét jelenti, hogy legalább egy kis harangot szerezzen be az egyház, ha lehetséges, hiszen már van is e célra 257p. 38 fill. összegű harangalap, a többi adakozás és gyűjtés út-

(131)

ján lenne beszerezendő. De az egyház – tekintettel Polner István fent említett indítványára és ajánlatára – nem akart külön egy harangot rendelni, és a rendelt egy évre elhalasztotta.

Ezt a határozatot a lelkész közölte is a harangöntő céggel, mire a cég olyan ajánlatot tett, hogy „szívesen hajlandók vagyunk önöknek a harangokat úgy leszállítani, hogy a harangok átvételekor, esetleg az év folyamán fizetnek annyit, a mennyi módjukban van, a hátralékot pedig a jövő évben megfelelő kamatozás mellett.”

Ezt az ajánlatot tárgyalta az 1930 évi Március 30-iki gyűlés, de végleges döntést még nem hozott. Meg akarta tudni, hogy a harangöntő cég mely időponttól számítaná a kamatot a hátralékos összeg után, és hány százalékos lenne az, valamint, hogy a hátralék mennyi idő alatt törlesztendő, és nem szállítaná-e a cég a harangokat kamatmentes törlesztésre? Az egyház előlegül a harangok átvételekor 300 pengőt fizetne.

A harangöntő cég Ápr. 13-án kiküldte mérnökét Csépára, aki megállapította, hogy a meglevő harang hangja „cisz”; súlya 177 kg; /: az 1905-ik évi harangbeszerzéskor ez csak 134 kg súlyúnak volt jelezve: / – Ehez, a kellő összhangzás miatt kellene egy „aisz”=(B) hangú nagy harang, melynek súlya 312 kb; -ára pedig, kg.ként 540 P., ami 1684 P. 80 fill lenne, és 2% forgalmi adó; továbbá szükséges egy „fisz” hangú kis harang, melynek súlya 67 kg, ára = 361 p 80 fill, és 2% forgalmi adó. A két harang ára tehát forgalmi adóval együtt összesen 2087 p. 60 fill. lenne. A szállításnál a cég kieszközöl 50% szállítási kedvezményt. A régi harangokból felmaradt, hibás vas-alkatrészek, mint „ócskavas” felküldendő a gyárba, ahol azokat kijavítva, az új harangokra, mint koronát, felszerelik. A harangok elkészítése 2 hónapot vesz igénybe. A harangok átvételekor fizet az egyház, amennyi módjában van, a hátralékos összeg 1930 december végéig kifizetendő. A hátralékos összeg után a gyár, a leszállítást követő 3 hónap elteltétől kezdve 10 százalékos

(132)

kamatot számít, vagyis a nemzeti bank 6%-os kamatlábiához még 4%-ot.

E felett kellett a gyűlésnek határoznia.

Polner Kálmán egyházfelügyelő, bátyja, Polner István nevében is – mint a kik boldogult édesanyjuk emlékére az egyházat egy haranggal akarják megajándékozni – kijelentette, hogy ők ketten egyenként 500-500 pengővel, összesen 1000. = Ezer pengővel járulnak a harangok beszerzéséhez, – ami ugyan nem fedezi a nagy harang árát, amit eleinte adományozni gondoltak, – és ezt is csak a jövő, 1931-ik évben tudják megadni, tehát azt az ajánlatot teszi, hogy a beszerzendő kis harangot ők ketten, bátyjával adományozzák – boldogult édesanyjuk emlékére – a felmaradó összeg a nagy harang beszerzésére szolgáljon, amihez hozzájárulna az egyház harangalapjában levő összeg, és egyes adományok. Miért is azt ajánlja, hogy a gyűjtés a harangokra a termés után indíttassék meg, a harangöntő cég pedig kerestessék meg, hogy a hátralékos összeg után a kamatozást a nemzeti bank kamatlábián felül csupán 2%-kal számítva, azt is a leszállítást követő 6-ik hónap elteltétől kezdve, a hátralékos összeg lefizetésére pedig 2 évi határidőt adjon.

A gyűlés az ajánlatot elfogadta, de a harangok megrendelését a gyűjtés eredményétől tette függővé, s a beszerzést elhalasztotta.

A harangöntő cég a hozzá intézett megkeresésre azt válaszolta, hogy „ámbar ezen feltételek teljesítése, részéről már áldozatot jelent, mégis hajlandó ezen feltételek mellett a harangokat leszállítani, ha a rendelés már most megtörténik.”

Az 1930 évi Junius 15-iki gyűlés még két kérdést óhajtott tisztázni. Ugyanis a beküldött koronák és húzó alkatrészek felszerelése a harangokra díjtanul volt

szóbelileg ígérve, a rendelő levél pedig „az átalakítási költségek megtérítésére” kötelezi az egyházat. A másik kérdés, mennyi lesz a szerelő munkadíja, és az utazás idejére az utiköltségen

(133)

kívül nem számít e szinten munkadíjat, vagy órabért, és mit számít szerszámhasználat fejében, holott ez nem szokásos?

A harangöntő cég kijelentette, hogy „a régi harangkoronákat díjtalanul szereli át az új harangokra, a szerelő utazási költségét, munkadíját és a szerszámhasználatot összesen 60.- pengőben állapítja meg.

A Junius 22iki gyűlés ezt elfogadta, és a harangok megrendelését elhatározta. A harang feliratául a nagy harangra ezt a szöveget határozta meg: „Az ágostai hitvallás 400 éves emlékére Polner István és Polner Kálmán adományából, valamint közadakozásból szerezte a csépai evang. egyház 1930” – a harang másik oldalára ezt a bibliai Igét: „Dicsérjétek az erős Istent az ő szentséges lakhelyében, dicsérjétek őtet az ő kiterjesztett erejéről. 150. Zsolt 1.”

A kis harangra a feliratot az adományozó Polner testvérek így határozták meg: „Megboldogult édesatyánk Polner István emlékére hálás fiai István és Kálmán” A harang másik oldalára a következő énekverset, mint atyjuk kedvenc énekét rendelték rávésetni:

„Mint a szép híves patakra
A szarvas kívánczik,
Lelkem Istent úgy óhajtja,
És hozzá fohászkodik.
Tehozzád én Istenem
Szomjuhozik én szívem.
Színed elé, óh nagy Isten,
Vajjon mikor jutok innen?”

És milyen különös, és csodálatos, hogy rövid két év után az adományozó hálás fiun, Polner Kálmán egyházfelügyelőn, aki a verset kiválasztotta, teljesedett be a fenti ének szava! Hirtelen, váratlanul, rövid, de súlyos szenvedés után ment el a minden halandók útján a nagy Isten szí-

(134)

ne elé, 1932 Március 4ikén Budapesten halt meg, ahova gyógyulás végett súlyos betegen felvitték. Temetése Márc. 7ikén volt Szentesen, ahol az egyházat a lelkész és a gondnok képviselte a temetésen, és koszorút helyezett ravatalára. Az egyház nevében a lelkész búcsúzott tőle. Áldás emlékére! Helyébe az egyház az ő bátyját, Polner Istvánt választotta egyházfelügyelőjévé.

A harangokat 1930 Julius 28ikán adta fel a cég. Augusztus első napjaiban érkeztek meg. A kúnszentmártoni állomásról Pekarik Imre presbiter hozta el kocsiján Csépará. Nehány egyháztag segédkezett neki. Mikor a kocsi a harangokkal a

faluba ért, ott várta az egyházközség küldöttsége a lelkésszel élen, s így kísérték a harangokat egészen a templomig. Augusztus 9-ikén a szerelő a harangokat felszerelte, és Aug. 10-ikén volt a harangok ünnepélyes felszentelése. Az istentiszteletet Saguly János főesperes vezette.

1931 évi Március 8-iki gyűlésen a lelkész jelenti, hogy a harangokra az összes tartozás 2193p. 80 fillért tett ki, amire az egyház február 11-ig 823p 80 fillért törlesztett, fennálló tartozás még 1370 pengő, amiből 1000p.- az adományozó Polner testvéreket illeti, az egyház adóssága tehát 370p.- Az egyház a maga tartozását még 1930 év végéig letörlesztette; az adományozó Polner István, és Polner Kálmán özvegye a reájuk eső részt az 1932 év folyamán letörlesztették, a kamatok törlesztésében az egyház is részt vett, s így a harangok ára az 1932 év végéig teljesen ki lett fizetve.

Legyen Istennek hála, aki ebben az egyházat és az adományozókat kegyelmesen megsegítette.

XXXIV. Adakozások a harangokra

Mielőtt az adományokat felsorolnák, meg kell állapítani, hogy az egyházhívek körében az új harangok beszerzésének szent ügye nem talált olyan megértésre, amilyen méltán elvárható lett volna. Akadtak egyes egyháztagek, még pedig a tehetősebbek között is, akik nem hogy adakoztak volna, de szinte érthe-

(135)

tetlen ellenszenvvel fogadták az ügyet, és teljesen elzárkóztak az adakozástól. A vidékre küldött kérő szövegek közül is kevesebb talált szíves visszhangra, mint a mi-lyen reményt fűztünk hozzájuk. De voltak megértő és adakozó szívek is még a más vallásuk körében is, akik a szent ügyet szívesen támogatták tehetségük szerint.

Az adományozó Polner István és Polner Kálmánon, illetve már ennek özvegyén kívül, akik egyenként 500-500, összes 1000.-pengőt adományoztak, még a következő adományok folytak be:

Ladjánszky Istvánné és Moczkovcsák Ernőné gyűjtőivén:

Ladjánszky István 50p.-; Moczkovcsák Ernő 50p.-; özv. Pataky Józsefné 20p.-; Pataky József 5.-p; Gyuricza Mihály 1p.-; Dávid Márton 1p.-; Asztalos Károly 1p.-; Egedi Mihály -50 fill; Horpácsi István 1p.-; özv. Polner Leóné 5p.-; Róth Józsefné 1p.-; Dancsó Antalné 1p.-; Nagy József 1p.-; Somodi Dezső 1p.-; Dr Wimmerth Péterné 5p.-; Orosz István, főjegyző 5p.-; Horpácsi Péter 1p.-; Danyi Mihályné 1p.-; Papp Domokosné 5p.-; Tercsi Imre 1 20; Bartucz Mihály 3p.-; Tóth József 2p.-; Konok – 50 fill; Szombathelyi Pál 2p.-; Mészáros János 2p.-; Kovács Andor 1p.-; György Sándorné 1p.-; Kangó Istvánné 1p.-; Szabó 2p.-; Nagy Lajosné 10p.-; Krausz Sándor 1p.-; Halász Sándor 1 20p.-; N.N.- 50 fill; Vághy Istvánné 2p.-; Janurik András 2p.-; Szombathelyi Andor 1 50p.-; Polyák Istvánné 10p.-; Jakab

István – 50 fill; Czúcz Juliska – 50 fill; Palotay Mariska – 50 fill.; Dr. Gonda Sándorné (állatorvosné) 5p.-; Velő György – 20 fill; dr. Arday Károly 3p.- Dekány Lajosné 2p. – Vincze Pálné 1p.-; Ajtay Andor 2p.- Kiss Lászlóné, sz. Pekarik Etel 5p.-; özv. Kovács Józsefné 1p; Fialka Lajos 1p.- Hottinger Árpád 1p.-; Nagy Andrásné -20 fill; Hangya Szövetkezet 5p.-; Fülöp József 5p.-; Kornó István 2p.- Ledniczky János 2p.-; Mamicza Dániel 5p.-; Vághy Ferencné 5p.-; Sárközy Ferenc Tiszaug 5p.-; összesen 251p 40 fill.

Pekarik Lajos gyűjtőívén adakoztak:

Rieger István – 20 fill; Balázsi István – 20 fill; Palotay József – 30 fill; Oberna János – 20 fill; özv. Babinszky Istvánné – 50 fill; id. Csernus János – 20 fill;

(136)

Tercsi N- 20 fill; Velő József- 20 fill; N. István 1p.-; N.N. – 40 fill; Mészáros Leó- 20 fill; – Vincze Mihály – 20 fill; Cseh György – 10 fill; Cseh Antal – 20 fill; Fehér Sándor- 10 fill; – Légrádi András- 40 fill; Balázsi Mátyás – 20 fill; Boris Pál – 20 fill; Oberna István – 20 fill; Havrilla Mihály – 10 fill; Kovács József – 30 fill; Gonda János – 20 fill; Havrilla István – 10 fill; Sáros Lajos – 20 fill; Varga József – 10 fill; Zámbo István – 30 fill; Áchim János – 40 fill; Szvoboda Gyula – 20 fill; Berkes Antal – 30 fill; id. Kalcsú János – 20 fill; Rádi Károly – 20 fill; Lamos Ferencné – 20 fill; Oberna Mihály – 20 fill; Oberna Ferenc – 40 fill; Rozmis János – 50 fill; Varga József 1p.-; Szabó Péter – 30 fill; Dékány Józsefné – 20 fill; Oberna József – 20 fill; Kocsi Ferenc – 20 fill; Nemes Mihály – 20 fill; Vincze János – 50 fill; Bálint István – 30 fill; Bálint László – 20 fill; Szücsi Lajos – 20 fill; Kovács István – 20 fill; Tóth Antal – 30 fill; Egedi János – 20 fill; Závodszy Mátyás – 20 fill; Horpácsi Gergely – 50 fill; Oberna János (Sándor) – 20 fill; összesen 14p 90 fill.

Pekarik Lajos másik gyűjtőívén, helyben és vidéken adakoztak: /:Tiszasáson, Tiszaugon, Tiszaúrtőn, Inokán, Nagyréven:/ Oberna Mátyás – 50 fill; Eszes István – 50 fill; Forgács Ilona – 30 fill; Tercsi János 1p.- Egedi József – 20 fill; Havrilla János – 50 fill; Kalcsú József – 50 fill; Szelei István – 30 fill; Kanyó István – 30 fill; Nagy István – 50 fill; Csernus János 1p.-; Berkes Péter – 50 fill; Dr. Domján Jenőné 1p.-; Kanyó Jánosné – 50 fill; vitéz Kalcsú Jánosné – 50 fill; Szira Mihály – 50 fill; Nádas József – 20 fill; Deák István – 20 fill; Varga Ferenc – 30 fill; Veres Pál – 50 fill; id. Pekarik István – 50 fill; Forgács János – 30 fill; Turi István – 50 fill; Kanyó Péter – 30 fill; Áchim Istvánné – 50 fill; özv. Vincze Antalné – 20 fill; Turi Sándor, id. Czúcz István – 50 fill.; Csetényi Pál – 40 fill; Braxatorisz Bálint – 50 fill; Szilágyi István – 30 fill; Nagy Mihály – 50 fill; Balázsi János – 20 fill; özv. Csetényi Mihályné – 50 fill; K. Varga István – 20 fill; Tényi Lajos Tiszasas – 20 fill; Besse Kálmánné T.- Sas – 50 fill; özv. Bobor Lajosné Tiszaug – 50 fill; vitéz Molnár Gyuláné Nagyrév 1p.-; Jurenák Dezső Nagyrév 5p.- Jurenák Géza N.-Rév 5p.-

(137)

Nagy. Dániel – 50 fill; id. Tenyi János T.-Sas 1p.-; Szabó Lajos 1p.-; Békési Ferencné T.-Sas – 50 fill; Nagy Jánosné – 50 fill; Tamáska István Tiszaug 1p.-; Mező Lászlóné Tiszasas 1p.-; összesen 33p 10 fill;

Vidékről posta útján a következő adományok folytak be:

Dr. Bári Radvánszky Albert egyetemes egyházfelügyelő 10p.-; Dr. Melich János nyug. egyetemi tanár 5p.- Dr. Rásó Lajos egyetemes egyh. ügyész 3p.-; „Petőfi” evang. Reálgymnázium tanári kara Aszód, 5p.-; Körmendi evang. egyház 1p.-; Maros Dezső gyógyszerész Békéscsaba 10p.- id. Réthy Béla gyógyszerész Békéscsaba 5p.- Kúnmadarasi fogyasztási Szövetkezet 2p.-; Szelevényi Hangya Szövetkezet 10p.- Pochoradi Mihály Rád 6.20; Dr. Scholtz Oszkár Budapest 4p.-; Nébel Testvérek Pitvaros 2p.- Polner János presbiter Hódmezővásárhely 2p.-; Tiszaföldvári ev. egyház 10p.-; Brózik Károly ev. lelkész Tiszaföldvár 2p 02 fill; Tiszaföldvári ev. gyámintézet 23p 98fill; A. Petyus István egyházfelügyelő 1p.-; Jurenák Sándor Pusztatenyő 2p.-; Diósgyőri evang. egyház 5p.-; Budapesti evang. egyház 50p.- Fogyasztási Szövetkezet Izsák 5p.-; Dr. Albertényi Adolf ügyvéd, Szentes 5p.-; Szever Pál gimn. tanár Aszód 2p.-; Szarvasi ev. egyház 5p.-; Magyarbólyi ev. egyház 1p.-; Csanádalberti ev. egyház 1p.- Bánya egyházkerületi ev. Gyámintézet 200p.-; Paksi ev. egyház 5p.-; Székesfehérvári ev. egyház 5p.-; Nyíregyházai ev. egyház 10 p.-; Kőszegi evang. gyámintézet 6p.- Záboji Béla Kiskőrös 1p.-; összesen 405p. 20 fill;

A harangokra befolyt kegyadományok végösszege: 704 p. 60 fill.

Legyen hála és köszönet a gyűjtőknek, és a nemes szívű adományozóknak! Legyen isten áldása úgy a kegyes adományozókon, valamint szíves adományaikon! A harangok pedig még soká töltsék be szent hivatásukat: a hivek hívogatását a templomba Isten dicséretére, az elköltözöttek kíséretét gyászhangjukkal utolsó útjukon a temetőbe, vigasztalást, a lélek Istenhez emelését a gyászolóknak! Legyen a harangszó intés: „Nincsen itt maradandó városunk, de ama jövődőt keressük.” – Keressétek mindenek felett Isten országát!

(138)

XXXV. Az egyház anyagi erőforrásai, gyarapodása

A csépai evang. egyház levéltárában van egy pénztárkönyv, amely az egyház anyagi viszonyairól ad számot az 1867ik évtől kezdve, mint a csépai egyesült protestáns egyház pénztárkönyve. Ennek első oldalán az a megjegyzés van, hogy az első kötet 1845 évtől kezdődőleg volt vezetve. Ebből a megjegyzésből világosan kitűnik, hogy a csépai evang. egyház még 1845ben kezdte meg számadásinak vezetését, tehát 21 évvel a reformátusok csatlakozása, illetve az egyesült protestáns egyház megalakulása előtt, a második kötet pénztárkönyv, mely

a számadásokat 1868 óta tartalmazza a csatlakozás után csak 4 évvel később kezdődik. Mindebből az is világos, hogy a csépai evang. egyház anyagi alapja még 1845ben vettetett meg, tisztán az evangélikus hivek által. Ekkor kapta az egyház – tehát az evangélikusok – közbirtokosságtól a temetőhelyet, az imaház és tanítói lak számára a beltelket, melyet később a Kanyó féle házzal cserélt meg, amely a telekkönyvben is „az ág. hitv. evang. közönség” néven állott. A fentiekből következtetve az is világosnak, illetve nagyon valószínűnek látszik, hogy a Sárközy Ferenc féle 1000 forintos alapítvány is, mely az egyház anyagi alapját képezte, az 1845ik évből származik, és aligha 1858-ból, amint azt a „Kronika” sejtetni enged.

Az egyház anyagi alapját és gyarapodását az 1845ben tett Sárközy Ferenc féle 1000=Ezer= forintos alapítvány képezi, amelyet az egyház 8%-os kamatozás mellett kölcsön adott egyeseknek, sőt amíg az alapítványtevő az egész összeget be nem fizette, ő maga is 8%-os kamatot fizetett a hátralevő összeg után. Az alapítvány tevő még 1859ben meghalt; tehát az egyesült protestáns egyház megalakulása előtt 5 évvel, s így alapítványát csakis az evangélikus egyház javára tehette. Ez az alapítvány 1868-ban már 1540 frt 99krt tett ki.

(139)

Ez a tőke inkább gyarapodott míg 1887ben már 2907 frt 70 krt. tett ki, amiből 1888ban az egyház az új templom építéséhez felhasznált 1395 frt 86 krt. – tehát tisztán evangélikus egyház javára tett alapítványból – mi által a tőke 1761 frt 84 kr-ra fogyott le, de kamatozás folytán 1912 évben már 5395 Koronát, és 1914ben, a háború első évében – az özv. Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozália hagyatékából származó vagyon jövedelméből folyólag is – már 29.896 Kor 94 fillért tett ki, azért is, mert sok kölcsönvevő visszafizette a nála levő tőkét. De a háború folyamán a hadikölcsönökre történt jegyzések folytán a tőkepenz 1920-ban már csak 2250 Kor volt, és 1923ban már csak 400 =négy száz= Korona, – ami a hadikölcsönkötvényekkel együtt teljesen elértéktelenedett.

Nagyon kedvező anyagi helyzetbe juttatta az egyházat az 1911ik év Február 3ikán elhunyt özv. Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozália hagyatéka is, aki összes vagyonát oly feltétel mellett hagyta az egyesült protestáns egyházra, hogy a két felekezet különválása esetén az összes vagyon az ág. hitv. evang. felekezetet illesse meg. Ez az alapítvány és összes jövedelme is tisztán az ág. hitv. evang. egyház javára lett alapítva, habár a hagyományozó maga anyja révén református vallású volt is, de vagyona mind evangélikus vallású férjétől, illetve ennek apjától származott, s azért is hagyományozta az evang. egyházra, de meg azért is, mert a reformátusok kiválása az egyházból már régebbi idő óta, különösen 1895 óta fenyegetett, amint arról már előzőleg megemlékeztünk.

Hogy ezen hagyaték miből állott, hogyan lett jogtalanul eladva, arról már megemlékeztünk a megfelelő címek alatt a XVIIik és XVIIIik fejezetben, valamint a püspöklátogatásról szóló XXXIik fejezetben.

Ennek a hagyományozónak, özv. Pekarik Lajosnénak volt egy másik végrendelete is, – amely azonban elveszett – melyben úgy intézkedik, hogy az általa hagyományozott földek első évi jövedelmét az egyház fordítsa egy

(140)

templomi orgona beszerzésére. Az egyház be is szerezte ezt az orgonát, illetve pedálos harmoniumot az 1913ik évi termésből 1248 Kor 94 fillérért, a termésből ekkor összesen 1526 Kor 99 fill. folyt be. Minthogy így a templomi harmónium is hagyatéki vagyonnak tekintendő, ez is kizárólag az evangélikus egyház tulajdonát képezheti, a reformátusok mégis erre is igényt tartottak az ő nagy perükben, akárcsak a templom épületre és a tanítói földre is. De mire nem tartottak volna igényt?

A Pekarik féle hagyatékból befolyt az egyházba 1911 évben az eladott ingóságokért 8892 Kor 06 fill; az 1912ik évben földeladásból 2450 Kor, termésből 1026 Kor 93 fill; földhaszonbérletből 3100 az 1913ik évben, s ugyanekkor a termésből 1526 Kor 99 fill, amiből a templomi harmónium szereztetett. Ezután már csak a bérbeadott földek jövedelmeztek a hagyatékból. Így az 1914 évben =449 Kor, 1915-ben =528 Kor; 1916-ban =655 Kor 70 fill; 1917-ben 307 Kor 50 fill, 1918-ban – a hátrálékban maradt haszonbérek befizetésével = 1010 Kor 30 fill, 1919-ben = 329 Kor 15 fill.; 1920-ban – megint hátrálékokkal együtt = 2826 Kor 34 fill; 1921-ben = 12.286 Kor 28 fill; 1922-en 25.400 Kor.-

Látnivaló ezekből, hogy ez a hagyatéki lényegesen hozzájárult az egyház anyagi helyzetének kedvező alakulásához, míg a háborús hadikölcsönjegyzés és a háború utáni általános pénz-értéktelenedés be nem következett, s az egyház kedvező anyagi helyzetének véget nem vetett, s visszaszülyesztette azt régi szegénységébe.

Ílyen adománynak tekintendő az a 3 hold szántóföld is, amelyet a közbirto
kosság az evangélikus egyházzá szervezkedéskor az evang. egyháznak tanítói ja
vadalom céljára adományozott. Ez a tanítói föld a tagosításkor egy más dűlőben
osztatott ki, és így került az egyesült protestáns egyház nevére, terjedelme 13/4
kat. hold. Ez ma is megvan. A reformátusok a perben ezt is igényelték, holott
eredetileg tisztán az evangélikusok kapták. De hiszen ők még az elrek-

(141)

virált harangokra is igényt tartottak! Sőt, mikor az új harangok megérkeztek, ki
is jelentették: „jó lesz az a reformátusoknak!” És csodálatos, hogy a reformátusok
ügyvédje periratában tényleg meg is említi, mint ingóságot, a harangokat. Tehát
hivatalosan is bejelentették erre való igényüket!

Az alapítványtevők és nemes hagyományaik mellett meg kell emlékeznünk az egyes buzgó hivek áldozatkészségéről is, akik kegyes adományaikkal mindig
szívesen siettek az egyház anyagi támogatására. Így már 1858-ban, az evangélikus
egyház megszervezésekor természetben összeadtuk a hivek 111 véka buzát, 51

véka árpat, 8 véka kukoricát, – ami a későbbi magtár alapját képezte, mely szintén jövedelmezett – és készpénzben Tornyos Andrásné 100 frt, Valla Andrásné 20 frtot adományoztak, amiről a „Krónika” is megemlékezik. Ugyanekkor gyűjtés is volt a hívek körében „az ágostai evangélikus egyház” megalapítására, melynek eredménye 335 frt 42 kr. volt, amint azt az „Egyházzá szervezkedés” című Vik fejezetben már megemlégtünk, ahol az adakozók név szerint is fel vannak sorolva.

1905-ben a toronyépítés és harangbeszerzés céljaira adakoztak a buzgó hívek, aminek eredménye 1196 Kor 20 fill. volt. A templom építésekor 1888-ban is voltak kegyes adakozók, amint azt már az „Uj imaház és iskolaépület építése” című fejezetben is felsoroltuk. Így az ő Felsége I.só Ferenc József király 150 frtos adománynán kívül a csépai önkéntes adományok 155 frt 80 krt. tettek ki; – az összes kegyadományok ekkor 520 frt 40 krt tettek ki. A budapesti evang. nőegylet is ekkor szentedényekkel ajándékozta meg az egyházat. Amikor 1913-ban egy új templom építésének terve felmerült, – amiről már előzőleg szóltunk – akkor is nyomban adakoztak a hívek, csak nincs feljegyezve, hogy ki és mennyit adott?

De ezen áldozatkészség és adakozási kedv a későbbi időben kiveszett a lelkekből. Csak még 1930ban, az új harangok beszerzésekor történt nagyobb méretű adakozás, midőn az akkori egyházfelügyelő Polner Kálmán és bátyja, Polner István, a jelenlegi egyházfelügyelő egyen-

(142)

ként 500-500, összesen 1000: Ezer pengőt adományoztak a harangok beszerzésére, amint azt előző fejezetünkben már megemlégtünk, és más kegyes adakozók is hozzájárultak adományaikkal a szent cél megvalósításához, amely adakozások összege – amint az az egyes gyűjtőíveken szerepel – 704p 60 fillért tesz ki a Polner testvérek 1000 pengős adománynán kívül. Az adakozók és adományaik felsorolása gyűjtőívenként az előző fejezetben található meg.

De az idők folyamán az evangélikus egyházi szeretetintézmények is nagy mértékben segítettek a csépai egyházat. Ezen segélyek megszerzésében legtöbbet fáradozott Petrovics Soma, a szentesi anyaegyház lelkésze és főesperes, akinek már az 1898 évi február 2-iki közgyűlés köszönetet is szavazott ezen buzgólkodásáért, „hogy Királyunk Ő Felsége, Baldácsy-alap, egyházkerületi és esperességi gyámintézetek, és egyébként általa kieszközölt adományok által immár 1500 frtot meghaladó segedelemben részesültünk.” – Ha ebből le is számítjuk a királyi adományt, akkor is egyházi forrásból eredő segélyek 1350 frtot tennének ki. Ezzel szemben az egyházi számadási könyvek, jegyzőkönyvek, az anyaegyház lelkészenek elszámolásai 1898 évig csak 761 frt 77 krt tüntetnek fel egyházi eredetű segélyek címén, ami Koronára átszámítva 1523 Kor 54 fillérnek felel meg.

Ámde az egyházi szeretetintézmények ezen időn túl is folyton segélyezték a csépai egyházat. Így:

1899-ben a bányai egyházkerült ajándéka	350 Kor.-
1900-ban Baldácsy és egyházmegyei segély	128 Kor.-
1901-ben Baldácsy alapból segély	98 Kor. 40 fill.

1902-ben „ „ „	200 Kor.-
1903-ban „ „ „	200 Kor.-
1907-ben „Esperes úr ajándéka” címen	100. Kor.- /: ez is valamely szeretetintézménytől jöhetett :/
1909-ben Közalapból, Baldácsy és Egy. Gyámint össz	270 Kor.-

(143)

1910ben Egy. Gyámint. és Baldácsy segély 180 Kor.

1923ban Gyámintézet /: nincs, hogy melyik :/ 268 Kor.

Ezek a segélyek mind együtt kitesznek összesen 3.317 Kor 94 fillért. Ennyit adományoztak az evang. egyház szeretetintézmények idők folyamán a csépai egyesült protestáns egyháznak. Ebből is látható, hogy az egyházi szeretetintézmények a csépai egyesült protestáns egyházat evangelikus alakulatnak ismerték és tekintették.

Az 1927ik évben bekövetkezett az egyház szakadása. A reformátusok Január 16ikán kimondták a Tiszasashoz való csatlakozást, az egyházból kiléptek, mert határozatukkal szemben Febr. 20ikán az egyház ujjaalakult, ismét evangelikus lett, s felvette az „evangelikus missziói egyház” nevet, de az evang. egyházi szeretetintézmények továbbra is gyámolították az egyházat segélyezéssel.

1927ben esperességi és kerületi gyámintézeti segély	200-200, összesen	400 p.-
„ „ Gusztáv Adolf egyleti segély		300p.-
1928-ban püspök úr adománya egyházlátogatáskor		100p.-
„ „ gyámintézeti segély		50p.-
1929-ben egyházmegyei gyámintézeti segély		40p.-
„ „ egyetemes adóalapi segély		500p.-
„ „ kerületi gyámintézeti segély		100p.-
1930-ban egyházkerületi gyámintézeti segély harangokra		200p.-
1932-ben közalapi segély 135p- egyhmegyei gyámint =30p.-		165p.-
<u>1927 óta</u>	<u>összesen</u>	<u>1655p.-</u>

Látnivaló ebből, hogy az evangelikus egyházi szeretetintézmények hathatósan támogatták a csépai kis egyházat kezdettől fogva időnkénti adományaikkal, akkor is, mikor az egyház még „egyesült protestáns egyház” néven szerepelt, azután is, mikor „evang. missziói egyházzá” alakult át. Csak az állandó évi segélyezés nem valósult meg.

(144)

Az idők folyamán tehát az evangelikus egyházi szeretetintézmények a csépai egyházat összesen mintegy 5190 pengő segélyben részesítették.

Ezen adományokon és segélyeken kívül azonban az egyház anyagi támogatásban részesült Csépa községtől is.

A község 1896-ban, az ország ezeréves fennállásának emlékére egy „milleniumi alap”-ot létesített, amelyből évenként a csépai evang. illetve egyesült protestáns egyházat is segélyben részesítette, ami évek során át összesen 132 Kor 12 fillért tett ki; ezenfelül az 1908 évtől kezdve 1921 évig évi 200 Kor segélyben részesítette egyházunkat, ami 14 éven át összesen 2800 Koronát tett ki. Ez a segítő jóindulat azonban a község részéről nemcsak, hogy megszűnt, de sőt elutasító magatartásá váltzott, amint azt a következő fejezetben látni fogjuk.

XXXVI. Csépa község elutasítja az egyház segélykérését

Már a nagy jegyzőkönyv elejére beillesztett „Kronika” is megemlíti, hogy még 1858-ban, az egyházzá-szervezkedés alkalmával, amikor a közbirtokosság az evang. egyháznak 3 hold földet adományozott tanítói javadalomra, – „ezzel egyidejűleg megállapította az ev. felekezeti osztalékra ezen felekezetet mindenben megillető egy tizedrészt”. Így élt ez a köztudatban is, hogy ha a közbirtokosság, vagy község /:amely jóformán tisztán kath.:/ valamilyen segélyt ad a róm. kath. egyháznak, úgy azon összeg tizedrésze az evang. felekezetet illeti. Állítólag így volt ez gyakorlatban is.

Az 1928 évi Nov. 11iki gyűlésen Polner Géza egyháztanácsos azt a bejelentést tette, hogy a község a községi pénztár terhére megszavazott a róm. kath. egyház javára 800.- azaz nyolcszáz pengőt, amiből 10% az evang. egyházat illetné. Emlékeztetett arra is, hogy ugyancsak a községnél létezik bizonyos „tanítói, vagy iskolai alap”, a melyből a róm. kath. tanítóság vagy iskola évenként bizonyos mennyiségű búzát kap, s ezelőtt ennek is 10 százalékát a község az evang. egyháznak meg

(145)

adta, aminek kieszközlését most is szorgalmazni kellene. Az egyháztanács fel is szólította a lelkészt, hogy a segély kieszközlését szorgalmazza.

A lelkész be is nyújtott a községi előjárósághoz 80p.- segélyt kérő folyamodványt, hivatkozással a róm. kath. egyház 800 pengős segélyezésére, aminek 10 százaléka – hagyományos szokás szerint – az evang. egyházat illetné. A községi előjáróság a kérés teljesítését megtagadta, hivatkozva arra, hogy ez nem áll módjában, továbbá arra, hogy a róm. kath. egyház a községtől segélyt nem kap, a 800 pengős összeg nem segély, hanem a parochia befedésére előírányzott összeg! /: Hát ez nem segély? :/

Az iskolai alapvagyonra nézve a község kijelentette, hogy ennek jövedelmével a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter fog rendelkezni.

Ezen elutasító végzést az egyháztanács helyeslésével a lelkész megfellebbezte.

A vármegyei törvényhatósági Bizottság 1929 Szept. 20-án 22306 szám alatt a következő határozatot hozta: „Tárgyaltattott Csépa község képviselőtestületének

1928 évi December hó 31. napján 61 kgy. szám alatt hozott és a törvényhatósági jóváhagyás végett bemutatott azon határozata, mely szerint a képviselőtestület a csépai evangélikus missziói egyházat segélyezés iránti kérelmével elutasította. Olvastatott az evangélikus missziói egyház fellebbezése. Határozat: Csépa község képviselő testületének ezen szabályszerűen, a törvényes alakiságok megtartása mellett hozott, közhírré tett, s az adózók részéről fellebbezéssel megtámadott 61 kgy. 1929 számú határozatát a törvényhatósági bizottság feloldja, és új határozat hozatalára utasítja a községet, miután a törvényhatósági bizottság úgy látja, hogy ha a község a róm. kath. egyháznak megszavazott 800.- pengőt nem is nevezte segélynek, az lényegileg mégis csak segélyezése az egyháznak, akkor pedig az 1868 évi LIII. tc. 23.§-a jogalapot nyújt a másik egyház segélyezésére is.

(146)

Ezen törvényhatósági határozat után a községi képviselőtestület az evang. egyház segélykérelmére vonatkozólag újból elutasító határozatot hozott!

Úgy látszik, – jelenti a lelkész az egyháztanácsnak /: 1930 Márc. 2ikán /: – hogy itt az egyház határozott rosszindulattal áll szemben, amely ellen küzdeni céltalan-nak látszik, mert az eredmény újból elutasító lenne. Az egyháztanács megütközését fejezte ki ezen eljárás felett és sajnálattal veszi tudomásul a lelkész jelentését.

De ezzel nem ért véget az ügy. A vármegyei közgyűlés 1930 Jun 4ikén újból foglalkozott ezen segélyezési üggyel, s azt a határozatot hozta, hogy „a csépai községi képviselő testületnek az evang. egyház segélyezésére vonatkozólag hozott elutasító határozatát a fellebbezés elutasításával jóváhagyja, mivel a miniszterközi bizottság 75%-os pótdadó kivetését engedélyezte, és mintegy 23000 =Huszonháromezer= pengő segélyt utalványozott ki a község részére, s így körülbelül a község 178%-os pótdadóval dolgozik 1930 évben” /:Tehát ilyen pótdadó mellett a róm. kath. egyháznak a 800p.- kifizethető, de a 80.p- az evang. egyháznak már nem! Az felbillentené a község háztartásának egyensúlyát!:/

Ugyancsak elutasító volt a m. kir. Belügyminiszternek 1931 Jan. 19én 54.998/1930 számú határozata is a csépai evang. egyház segélyezési ügyében.

Ami pedig a községi iskolai alapvagyonot illeti, erre vonatkozólag a vármegyei Közig. Bizottság még 1923 okt 10én kelt 3923 sz. határozata kimondja, hogy „a községi iskolai alapvagyon jövedelmének 1/10-ed része az ottani egyesült protestáns elemi iskola 9/10-ed részét pedig az ottani rk. elemi iskola segélyezésére fordíttassék, azon hozzáadással, ha Csépa községben akár állami, akár községi jellegű elemi iskola létesül, akkor ezen rendelet hatályát veszti, mert akkor az alapvagyon jövedelme egészben az állami illetve a községi

(147)

iskola fedezésére lesz fordítandó” -

A csépai evang. egyház kérelme folytán, hogy az iskolai alapvagyon jövedelmében részesüljön, a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter 1929 évi 865/2-37 számú

rendelete úgy intézkedik, hogy „ezen alapvagyon 1928 évi jövedelme a csépai r.k. és ág. h. ev. elemi iskolák részére – az iskolába járó tankötelesek számának megfelelő arányban megosztva átengedtesék”-

Igy kapott az evang. egyház ezen alapvagyon jövedelméből 3-4 éven át évi 3.-pengő segélyezést.

XXXVII. A missziói egyház gondozása

Amikor 1927-ben az egyház „evangelikus missziói egyházzá” alakult, és gondozására lelkészt kapott, az egyházhoz csatolták a következő községekben lakó evangelikusokat, mint szórvány-hiveket, kiknek lelki gondozása a csépai evangelikus missziói lelkész feladata lett: Tiszaföldvártól elcsatolva, Csépához csatolták Kúnszentmárton községet és környékét, amely csaknem teljesen róm. kath. jellegű, más vallásúak itt elenyésző csekély számban vannak. De itt 1928-ban ref. lelkészség és egyház létesült, s így az evangelikus hivek a ref. egyházhoz csatlakoztak; s ennek keretében élveznek ma is lelki gondozást, oda is adóznak. Igaz, hogy évenként legalább 6-szor a csépai evang. lelkész is tart istentiszteletet, urvacsoraosztást az evang. hiveknek, de ezt az állami elemi iskola azon termében tartja, ahol a reformátusok szokták tartani istentiszteleteiket, és az evang. istentiszteleteken a reformátusok is részt vesznek. A keresztelest, eseketést máig is a ref. lelkész végzi köztük. Az evang. tanköteleseket is ő látja el hitoktatással.

Ugyancsak Tiszaföldvártól elszakítva, Csépához csatolták még Nagyrév, Tiszainoka, Tizsakürt községeket, ahol az evangelikus hivek hosszú évtizedek óta az ottani ref. egyházak kebelében nyertek lelki gondozást, aminthogy ezen községek lakosai túlnyomólag reformátusok. Ezen

(148)

községek evangelikus hiveinek gondozása is a csépai lelkész feladatát képezte. De ezek oly távol esnek Csépától, – pld. Nagyrév 28km – hogy ezek gondozása szinte lehetetlen volt Csépáról, és az evangelikusok létszáma is elenyészően csekély volt, kivéve Nagyrévet, ahol azután külön missziói-lelkészség létesült.

Csépához tartoztak még azelőtt is, – illetve a csépai leányegyházzal együtt Szenteshhez – s a csépai missziói egyház megalakulásakor is Csépához csatolták még Tiszasas, Tiszaug, és Szelevény községeket is. Tiszasas és Tiszaug jóformán tisztán református lakosúak, s a csekély számú, itt lakó evangelikus hivek is szintén hosszú évtizedeken át, vagyis mindenkor az ottani ref. templomokba jártak, – s járnak ma is – ; gyermekeik az ottani erős református iskolában tanulnak, s lelki gondozásban is az ottani ref. egyházakban részesültek. Temetést, eseketést az ottani ref. lelkészek végeztek az evang. hivek körében is, akik oda fizetnek egyházi adót is. Szelevény község jóformán tisztán róm. kath. Evangelikus ott alig van.

A csépai missziói körzet tehát a következő községekből áll:

Csépa, – mint központ. Hozzá tartoznak: Kúnszentmárton /: 16 Km távol, a tanyák 26 Km távolságig szétszórtan :/ Szelevény /: 8 Km távol :/ Tiszasas, /: 5 Km távol :/ Tiszaug / 10 Km távol :/ és a Szőlők, még pedig a tiszakürti, a szelevényi és haleszi szőlők /:6-7 Km:/

Csépához csatolták még Csongrádot is – Szentestől elcsatolva, de ez csakhamar visszakerült Szenteshhez, mert ahhoz közel is van, vonaton kényelmesen megközelíthető, míg ellenben Cséparól csak a nyári száraz időben közelíthető meg, téli időben az út járhatatlan, ilyen időben csak Kúnszentmárton és Szentesen át közelíthető meg vonaton, vagy Tiszaugon kell megközelíteni valamelyik vasúti állomást.

Az 1934-ben létesült nagyrévi missziós lelkészség és egyház Csépatól elcsatolva magához csatolta Tiszaakác és Tiszainoka községeket, csupán

(149)

a tiszakürti szőlők maradtak meg továbbra is Csépa gondozásában, mert ide közelebb esnek, mint Nagyrévhez. De 1936-ban, a csépai missziói lelkész távozása folytán az egész csépai missziói körzet Csépával együtt a nagyrévi missziói lelkész gondozása alá került: – igaz, hogy csak ideiglenesen, amíg más megoldás nem adódik, de féltő, hogy ez az ideiglenesség túlsoká fog tartani.

Minthogy Csépán 1928 október havában újból megnyílt az iskola, és fennállott 1932 június végéig, s a tanítást a tanítói oklevéllel bíró missziói lelkész végezte, ezen idő alatt a szórványokat gondozni nem lehetett. Mégis az akkori lelkész még 1928 október elején kiszállott Kúnszentmártonba, hogy ott reformációi ünnepet tartson, s az istentiszteletet előkészítse, megfelelő helyiségről gondoskodjék, s ezért felkereste – az azóta már elhunyt – Homola Rezső evang. hivat., pékmestert, aki azonban kijelentette, hogy a kúnszentmártoni evangélikusok az ottan létesült ref. egyházhoz csatlakoztak, a csépai lelkész fáradozása tehát szükségtelen, s a ref. egyház presbitériumában ő képviseli az evang. hiveket. Ezt tudomásul kellett venni.

A csépai iskola megszűntével a lelkész kijelentette a tiszauji hiveknek is, hogy lelki gondozásukat szívesen ellátja, de ezek egy aláírt nyilatkozattal feleltek, hogy ők a tiszauji ref. egyházhoz kívánnak tartozni továbbra is, ahol eddig is lelki gondozásban részesültek. Csupán egyetlen egy evangélikus akadt, a szarvasi származású Benczúr Márton ácsmester, aki az ívet nem írta alá, és a csépai evang. lelkész szolgálatait igénybe is vette.

Hasonló módon felajánlotta a lelkész szolgálatait a nagyrévi evangélikusoknak is, s ebbeli készségét közölte Jurenák Géza evang. földbirtokosnak, aki azonban nem válaszolt a levélre. Ezután nemsokára a nagyrévi ref. lelkész fordult a csépai lelkészhez azzal a kérés-

(150)

sel, hogy engedje meg, hogy a nagyrévi evangélikus híveket az ottani ref. egyház tagjaivá felvehesse, s őket egyházi adóval is megterhelje, hiszen amúgy is ott nyernek lelki gondozást, használják a templomot, iskolát. Ha a csépai lelkész ezt nem engedné meg, vagy az evang. hívek ellenkezésével találkozna, úgy őket idegeneknek tekintené, és magasabb áron számítaná a harangoztatást, temető-használatot, temetést, s minden lelkészi szolgálatait. A lelkész tehát beleegyezett a kérésbe, s ezt egyházi felsőbbségének is jelentette, az evangélikus hívek azonban nem akartak a ref. egyház tagjai lenni és a ref. egyházba adót fizetni. Úgy látszik, egy evang. megmozdulás történt Nagyréven, vagy valami meg nem értés a ref. lelkésszel, – erről azonban a csépai lelkész csak később szerzett tudomást. – A nagyrévi ref. egyház sok építkezései miatt el volt adósodva, ezért kellett az evangélikus hívek anyagi támogatása, megadóztatása, amit az evangélikus hívek nem akartak vállalni. Jurenák Dezső földbirtokos és Temesvári Imre evang. hívek felkeresték Pitvaroson Saguly János főesperest, hogy csatolná a nagyrévi evangélikusokat Cséпахoz, a mi már előzőleg meg is történt.

Ezután vitéz Asztalos Sándor a nagyrévi községi kültelki iskola evangélikus vallású tanítója, ki egész családjával evangélikus vallású felkérte a csépai ev. lelkészt, hogy minden hónap 2ik vasárnapján tartson evang. istentiszteletet a nagyrévi kültelki községi iskolában, amit a lelkész készséggel és örömmel meg is ígért. Úgy látszik, hogy a nagyrévi evangélikus megmozdulásnak ő volt a lelke, irányítója. Az első istentisztelet a nagyrévi kültelki iskolában 1933 évi Dec. 10ikén lett megtartva. Erre az alkalomra a lelkészt elkísérték, illetve vele mentek a nagyrévi kültelki iskolába a csépai evang. egyház felügyelője, Polner István, és gondnoka, Vághy Lajos is. Azután minden hónap egyik vasárnapján volt ott ev. istentisztelet. – A lelkész kifejezést adott azon nézetének, hogy szerinte fontosabb lenne benne a községben – mely onnan még 5 Km távolságra

(151)

van – tartani az istentiszteleteket, mert az otthoni ev. lélekszám megközelíti, talán meg is haladja a százat, a kültelken pedig alig van evangélikus. A tanító erre azt válaszolta, hogy ennek még nincs itt az ideje, de a talajt erre is ő elő fogja készíteni. Igy indult életnek a nagyrévi ev. misszió.

1933 November 29ikén Szegeden beiktatták hivatalába az újonnan választott főesperest, Egyed Aladár, szegedi ev. lelkészt – miután az előző főesperes: Saguly János lemondott és nyugalomba vonulni készült. Ezen a beiktatáson a csépai ev. egyház részéről részt vett a lelkészen kívül az egyház felügyelője, Polner István is.

Az új főesperes programjának fő pontjává tette a belmissziót, és a szórványok gondozását, amelyeknek meglátogatását is beígérte.

XXXVIII. A főesperes missziói látogatása a csépai missziói körzetben. Nagyrév önállósulása.

Az előre elkészített terv szerint a csépai missziói körzet főesperesi, hivatalos látogatása a következőképpen ment végbe:

1934 évi Május 9-ikén este Egyed Aladár főesperes és Benkóczi Dániel, battonyai lelkész, esperességi főjegyző – azóta már alesperes – megérkeztek a nagyrévi külteleki községi iskolába, vitéz Asztalos Sándor tanítóékhoz. – Másnap, Május 10-ikén reggel, Aldozócsüörtörtök ünnepén, oda érkezett a csépai helyi lelkész is, és a főesperessel, Benkóczi Dániel battonyai lelkésszel, vitéz Asztalos Sándorral és nejével bementek Nagyrév községbe, – amely a külteleki iskolától még 5 Km. távolságra van-. A községben az állami iskola tanítójánál szálltak meg. A ref. lelkésznel tett rövid tisztelő látogatása után – melyen már szó esett az evangélikusok esetleges önállósulásáról is, – dél előtt 10 órakor az állami iskola tantermében megkezdődött az ünnepi istentisztelet, melyen nagyon sokan vettek részt. Szinte zsúfolásig megtelt a tanterem. Ott voltak

(152)

Jurenák Dezső és Jurenák Géza földbirtokosok is. A főesperes igehirdetése után Benkóczi Dániel nagyhatású hiterősítő előadást tartott, utána urvacsoraosztás volt, amelyen mintegy 50 evang. hívő vett részt, majd egy gyermek keresztelese ment végbe. Ez a gyermek Bíró Bálint ref. földmives és evangélikus nejének Sinkovicz Annának leánygyermeké volt, aki a szent keresztségben a Margit nevet kapta. Ez a gyermek még az előző év október 27-ikén született, s így megkeresztelésekor már több, mint fél éves volt.

Istentisztelet után vitéz Molnár Gyula nagyrévi főjegyző lakásán értekezlet volt a főesperes, Benkóczi Dániel, battonyai lelkész, a csépai helyi lelkész, Jurenák Dezső, Jurenák Géza földbirtokosok, és vitéz Asztalos Sándor tanító részvételével a fontos nagyrévi misszió megalapítása és jövője felől.

Minthogy Nagyréven közel 100 evang. hívő, és mintegy 26 tanköteles gyermek van, tehát ezen hely külön gondozást igényel, s az el nem hanyagolható. A végleges döntés az egyházkerületi gyűlés után várható, addig a főesperes a saját segédlelkészét helyezi ki Nagyrévire. Az értekezleten a két Jurenák testvér, Dezső és Géza, messzemelő anyagi támogatást ígért. Nagyrév önállósulása tehát elhatározott dolog volt. A főesperes kiküldte segédlelkészét Nagyrévire, és 1934 Julius 8-ikán Jancsó Bertalan, mint a nagyrévi misszió első lelkésze be is iktattatott. – Az értekezlet végeztével a főesperes és kísérete a községi külteleki iskolába ment vissza, ahol délután 2 órakor volt istentisztelet és hiterősítő előadás.

A nagyrévi külteleki községi iskolából – a nagyon szíves vendéglátás után a főesperes, Benkóczi Dániel és a csépai lelkész Tiszainokára mentek, ahol előbb a ref. lelkésznel tett tisztelő látogatás után a csépai születésű Polyák Matild.

férjezett Varga Lászlóné házában volt házi istentisztelet és urvacsora-osztás, amelyen a háziasszony,

(153)

egy-két hívő és egy gör. kath. asszony is részt vett, aki könnyezve és igaz bűnbánattal vette az Úr szent vacsoráját, ami nagyon megható volt. Hogy ő gör. kath. vallású, az csak az úrvacsora osztás után derült ki.

Tiszainokáról Tiszakürt-re ment a főesperes és kísérete. Itt szintén legelőször a ref. lelkésznel, Tóth Dezsőnél volt tisztelgő látogatáson, majd az ő kíséretében Radvány Ödön nyug. statiszt. főtanácsos, takarékpénztári igazgatónál, mint evangélikus embernél tettek látogatást.

Innét estefelé 6 órakor elindulva, a szőlőkön át, este $1\frac{1}{2}$ 8 órakor érkezett be Csépára a főesperes Benkóczi Dániellel és a helyi lelkésszel, akinél a főesperesék el voltak szállásolva a missziói körzet látogatása alatti napokon.

Másnap, pénteken, Május 11ikén délelőtt 10 órakor Tiszasason tartott a főesperes házi istentiszteletet és osztott urvacsorát 2 hívőnek a kevés jelenlevők közül. A házi istentiszteletet Békési Ferencné házában végezte, aki evangélikus, de férje református. Innen a tiszasasi helyettes ref. lelkésznel tett Benkóczi Dániellel és a csépai lelkésszel tisztelgő látogatást. /: A tiszasasi ref. lelkészi állás abban az időben éppen üresedésben és választás előtt volt :/

Ugyanaznap, pénteken. Május 11ikén délután a tiszakürti szőlőkben fekvő „bogarasi” iskolában volt istentisztelet és urvacsoraosztás $1\frac{1}{2}$ 5 órakor. A főesperes ígéhirdetése után Benkóczi Dániel tartott hitelesítő előadást, majd az Úr szent vacsorája osztatott ki a hiveknek. Ezen az istentiszteleten megjelentek Tiszaükrt-ről: Tóth Dezső ref. lelkész, Németh Sándor, községi főjegyző, nejével; Radvány Ödön takarékpénztári igazgató aki urvacsorát is vett; Németh János, a bogarasi iskola vezető tanítója nejével. Az istentisztelet után a tanítóéknál volt barátságos uzsonna, melynek folyamán a csépai lelkész köszönetet mondott úgy a tiszakürti főjegyzőnek, mint a ref. lelkésznek szíves megjelenésükért, a tanítóéknak pedig szíves vendéglátásukért; Radvány Ödön pedig a fő-

(154)

esperes úrék szíves fáradozását köszönte meg meleg szavakkal.

Következő napon, szombaton Május 12ikén délelőtt 10 órakor a főesperes és a battonyai lelkész ellenőrizték a vallástanítás eredményét, majd néhány hívőknél: Wimmer Gyuláéknál, Polner Gézánál, özv. Polner Jenőnénel, Papp Domokosnénel és Vághy Lajos gondnoknál tett látogatást a főesperes a helyi lelkész kíséretében.

Ugyanaznap, tehát szombaton. Május 12ikén délután a 16 Km. távolságra fekvő Kunszentmártonba kocsizott át a főesperes, Benkóczy Dániellel és a helyi lelkésszel együtt. Itt az állami elemi iskola tornatermében folyt le az istentisztelet, melyen a főesperes kiszolgáltatta az Úr szent vacsoráját, melyet 11 ref. és 5 evang. hívő vett fel.

Az istentisztelet végeztével a főesperes, kíséretével együtt tisztelgő látogatást tett Benkő Viktor ref. lelkésznél – aki szintén felvette az Úr szent vacsoráját – ahol a vendégeket meleg szeretettel fogadva uzsonnával vendégelték meg. Majd Gegő Lajosné, szül. Mauricz Margit, állomásfőnökné és áll. polgáriskolai tanárnő szíves meghívásának engedve, a főesperes és kísérete a kúnszentmártoni ref. lelkész-szel együtt, – mint a főesperes régi ismerősénél barátságos vacsorán vettek részt, szíves vendéglátásban részesülve.

Másnap, vasárnap Május hó 13ikán délelőtt 10 órakor a csépai evang. templomban volt ünnepélyes istentisztelet. A főesperes János evangelioma 21ik rész 17ik verse alapján Jézus azon kérdéséről prédikált: „Szeretsz-e engem?” Utána Benkóczi Dániel tartott hite erősítő előadást, majd a főesperes úrvacsorát osztott, melyen sokan vettek részt; két ref. hívő is. – Ezután a főesperes buzdító szavakat intézett a gyülekezethez, hogy eltekintve a reformátusokkal való, bíróság előtt fekvő vitás ügytől, egymással békességben és szeretetben éljenek. Vé-

(155)

gül még a helyi lelkész megköszönte a főesperes úrék megtisztelő látogatását és áldásos igehirdetésüket, Isten áldását kérve az egyházra, és a főesperes további munkálkodására.

Ugyanaznap, Május hó 13ikán délután a főesperes és Benkóczi Dániel a csépai helyi lelkész kíséretében átment a 10 Km. távolságra fekvő Tiszaug községbe, ahol a ref. lelkésznel meg szállva, 2 órai kezdettel a ref. templomban volt istentisztelet, melyen a ref. lelkész, úgyszintén az ő neje, valamint a ref. tanítóné, Radvány László, nejevel, és egyes evang. hívek mellett sok ref. hívő is jelen volt. Az orgonálást a ref. kántortanító végezte, ref. énekeskönyvből /:Zsoltárok:/ énekelt a közönség. A főesperes igehirdetése után Benkóczi Dániel tartott hite erősítő előadást, melynek végeztével a főesperes úrvacsorát osztott ki a hiveknek; s az állomásra való indulásig a főesperes úrék a ref. lelkészék látták szívesen vendégül.

Ismét azután a főesperes úrék hazautaztak.

Igy ért véget a csépai missziói körzet főesperesi meglátogatása.

XXXIX. A csépai missziói látogatás eredményei

Hogy a főesperes a missziói körzet látogatása alkalmával úgy Csépan, valamint a szórványközségekben milyen benyomást szerzett, mit talált jónak, mit kifogásolni valónak, hiányosnak, vagy helytelennek, arról a csépai lelkészt egy szóval sem értesítette, a tapasztaltakat vele meg nem beszélte, sem az esetleg szükséges intézkedésekről sem volt szó.

Mindezt azonban megtudjuk a bányakerületi püspök Úrnak, dr. Raffay Sándornak leveléből, melyben válaszol a főesperes jelentésére, amelyben missziói látogatásáról beszámolt. Ez a jelentés nagyon szomorú és elhanyagolt állapotról

számol be. Ezt látjuk az esperességi gyűlés elé terjesztett esperesi jelentéséből is. Igaz ugyan, hogy a szomorú állapotokért nem csupán a mostani lelkészt, de a multat, a szóványgondozás eddigi lanyha rendszerét és ellenőrzését tette felelőssé, igaz ugyan, hogy esperesi jelentésében

(156)

általánosságban beszél, de kétségtelen, hogy ezek a benyomásai, megállapításai a csépai misszió meglátogatásából erednek. Esperesi jelentésében ezeket mondja: „Nem akarok beszélni azokról az állapotokról, amelyeket szóványközseink látogatása közben találtam, mert azok, akik az erről szól szomorú jelentésemet hallanák, nagyon könnyen abba a hibába esnének, hogy a jelenlegi lelkészeket tennék egyedül felelőssé. Pedig itt a felelősség nem csak rajtuk van, hanem azon a rendszeren, amelyik így intézte el a szóványközsegeket; ha Igét akarnak hallani, jöjjenek be az anyaegyházba.”

A püspök Úrhoz intézett jelentése is nagyon szomorú és elhanyagolt állapotokról számolt be és itt már egyenesen és kimondottan a csépai misszióról volt szó. A beszámoló olyan elszomorító hatást tett a püspök úrra, oly fájdalommal vette tudomásul a főesperes jelentését, hogy felháborodását, megbotránkozását nem fojthatta el, és a főespereshez intézett válasziratában a többi között első sorban ezt a kérdést veti fel: „a csépai misszió vezetője mikor szándékozik – nyugalomban lévén – elvonulni?”

A püspök úr válaszirata – melyet a főesperes közölt a csépai lelkésszel – különösen annak fenti kérdése arra készítette a csépai missziói lelkészt, hogy a püspök úrtól felmentését kérje a csépai missziói körzet vezetése alól.

Erre a püspök úr a következő levelet intézte a főespereshez:

„F. évi junius 13án kelt előterjesztése kapcsán kézhez vettem Moczkovcsák Ernő nyug. lelkész hozzám intézett levelét, melyben a csépai missziói egyház és szóványainak gondozása alóli felmentését kéri. Kérelmét testi és szellemi erőinek gyengülésével indokolja. Kérelmét Nagytiszteletűséged is pártolja, és felmentését javasolja. Magam is belátom, hogy fiatalabb erő jobban volna képes megfelelni annak a feladatnak, amely az ő helyén a lelkészre vár. S én nagy köszönet-

(157)

tel tartozom Moczkovcsák Ernőnek, hogy a nehéz feladatra önként, s igen csekély tiszteletdíjért vállalkozott; s hat éven át nagy buzgósággal gondozta. Felmentése esetén azonban Csépa gondozására nem tudok embert kirendelni. Abból a fizetésből, amit Csépa fizetni tud, senki meg nem él, segédlelkészi kongruát pedig adni nem tudok, mert a kápláni létszám megtelt. – Ilyen körülmények között nem lehet egyebet tennünk, minthogy Moczkovcsák Ernő felmentése helyett arra kérni őt, maradjon meg továbbra is helyén, adminisztrálja a csépai egyház és szóványainak hiveit tőle telhető erővel. S ha talán e szolgálatában testi gyengesége miatt némi hiányosság mutatkoznék is, az a kevesebb is jobb, mintha teljesen magára

hagyjuk a missziói pontot. Lehet, hogy az év folyamán találunk rá módot, hogy Csépa is fiatal adminisztrátort kaphasson.”

Ezen püspöki leirat alapján a lelkész tovább is megmaradt a csépai misszió élén, amit a csépai hivek örömmel vettek tudomásul. De új munkaerőt a püspök úr ezután sem tudott küldeni Csépára, úgy hogy a lelkész még 1936 Augusztus végéig a helyén maradt, ekkor azonban véglegesen teljes nyugalomba vonult és elköltözött Csépáról, minthogy előzőleg a püspök úr teljesítette ez iránt való kérelmét, ami viszont a csépai hiveket töltötte el szomorúsággal. Csépanak és szórványainak gondozását ekkor Seben István, nagyrévi missziói lelkész vette át ideiglenesen, amíg más végleges megoldás nem adódik. A nagyrévi lelkész a csépai lelkészi hivatalt Aug. 13-án vette át, amikor be is mutatkozott a csépai egyháznak, a csépai lelkész pedig Aug. 26-án távozott Csépáról.

Kétségtelen, hogy Egyed Aladár főesperest tiszta idealizmus vezérelte, de nem számolt a tényleges helyzettel. Nem számolt azzal, vagy nem tudta, hogy Csépa 1858-tól kezdve 1926-ig egy-egy levita tanító vezetése

(158)

alatt állott, és a szentesi anyaegyház lelkésze csak évenként kétszer-háromszor szállott ki Csépán, akkor sem ment tovább, így Tiszasásra, vagy Tiszaugra, s így az ott lakó evangélikusok még az 1858 előtti időkben is, azóta is, mindenkor az ottani ref. lelkészek gondozása alatt voltak, s a ref. egyház tagjai voltak, s a csépai misszió alakulásakor nem voltak hajlandók a régi, megszokott köteleket és közösséget az ottani ref. egyházzal megszakítani és Csépához tartozni, amely Tiszasastól 5, Tiszaugtól 10 Km. távolságra esik, s mindkét helyen ref. templom, és lelkész van. A főesperes nem számolt azzal sem, vagy nem tudta, hogy a csépai evang. misszió csak 1927-ben alakult, s azelőtt egyesült protestáns egyház volt, és hogy Csépán 1928 okt. től kezdve 1932 jun. végéig, tehát 4 éven át a lelkész az iskolában mindennapi és ismétlő oktatást végzett, s így a vidék, a szórványok, a misszió lelki gondozása ez idő alatt lehetetlen volt, mert „senki sem szolgálhat két úrnak” egyidőben.

Ennélfogva érthető, ha a csépai misszió állapotát nem találta ideálisnak, és kielégítőnek, s ezzel magyarázható a püspök úrhoz felterjesztett lesújtó jelentése, s a püspök úr felháborodása, megbotránkozása és a csépai missziói lelkész eltávolítására vonatkozó intézkedése.

Egyed Aladár főesperes idealizmusát igazolják azok a határozatok, melyeket az 1934-ik évi egyházmegyei gyűlés az ő indítványára hozott. Ezek a határozatok a következők:

„Minden lelkész, minden szórványközséget az esperes által kívánt mértékben tartozik meglátogatni, ott istentiszteletet tartani, s ahol evangélikus gyermekek nagyobb számmal vannak, külön a gyermekekkel is foglalkozni, évenként legalább négyszer az Úr szent vacsoráját kiszolgáltatni.”

„Minden lelkész köteles arról gondoskodni, hogy szórvány községekben levő evang. gyermekek, még ha csak egy is van, evangélikus lel-

(159)

késztől vagy tanítótól, megfelelő hitoktatásban részesüljenek. A konfirmandusok tanítására különös gond fordítandó.”

„Minden egyház köteles, – akár a szórványhiverek törvényesen kivetett adóból, akár saját pénztárából – a szórványgondozáshoz szükséges fuvarokat előállítani.”

„Minden lelkész köteles a szórványokban végzett munkájáról negyedévenként az esperesnek jelentést tenni.”

Az esperes évi jelentésében még ezeket mondja:

„Különös gondot kell fordítani a szórványokban a konfirmációra és hitoktatásra, és semmi esetre sem lehet azt megengedni, hogy ref. lelkész vagy pedig tanító végezze el ezeknek a gyermekeknek a konfirmálását, vagy hitoktatását, mert ebből természetesen következik a gyermekeknek beolvadása a ref. egyházba.” /: Pedig a csépai misszió megalakulása előtt Csépán a levita tanító készítette elő a konfirmációra a gyermekeket, a szentesi anyaegyház lelkésze már csak a konfirmációi szertartást végezte. Tiszasáson és Tiszaugon pedig az evang. gyermekek mindenkor a ref. konfirmációi oktatásban részesültek :/

Ezen rendelkezéseknek megfelelően a csépai missziói lelkész a hozzá tartozó szórványokat a következőképpen gondozta:

Hetenként egyszer-ször kijárt hitoktatásra minden szórványba. Így a 10 Km távolságra fekvő Tiszaugra, minden hétfőn; itt 4 evang. iskolás gyermek volt. – az 5 Km. távolságra eső Tiszasásra, minden csütörtökön; itt 3 evang. iskolás volt, most már 4 van; az 4 Km távol levő Haleszi iskolába ahol 1 evang gyermek volt, utána a 7-8 Km. távol levő Kórhány szőlőbe, ahol szintén 1 evang. iskolás volt, minden kedden, – ez a két utóbbi iskola 2-3 Km-re esik egymástól, s így egy napon volt elintézhető; a 6 Km. távol fekvő Bogarasi iskolába, a tiszakürti szőlőkben, ahol 2 ev. iskolás volt, minden pénteken járt ki a lelkész. A csépai 4 evang. iskolás gyermekkel minden szerdán és szombaton foglalkozott hitoktatással és konfirmációi tanítással. Külön kijárt konfirmációi oktatásra a

(160)

„haleszi” szőlőkbe, ahol egy konfirmandus volt. A 16 Km távolságra fekvő Kúnszentmártonban az elemi és polgári állami iskolákban 3-4 evang. iskolás szokott lenni, ezeknek hitoktatását az ottani ref. lelkész teljesíti.

Istentiszteletet a lelkész úrvacsoráztatással évenként 2-3szor tart a ref. templomban Tiszaugon; 5-6szor, Kúnszentmártonban, az állami elemi iskola egyik termében, ahol a reformátusok szokták istentiszteleteiket tartani. A bogarasi iskolában évenként 2-3szor esetleg házi istentiszteletet tart egyik ev. családnál. A tiszasási evang. hiverek pedig egyenesen kimondták, hogy nem kívánják a csépai lelkész ilyen szolgálatát igénybe venni.

Nagyrev. Tiszainoka. Tiszakürt kiesett a missziói körzetből, minthogy Nagyrevén 1934 önálló evang. missziói egyház és lelkészség létesült, Tiszainoka és

Tiszakürt hozzácsatolásával, melynek első lelkésze, Jancsó Bertalan 1934 július 8-án iktattatott be lelkészi hivatalába segédlelkészi minőségben. Miután Jancsó Bertalan később Mezőhegyesre helyeztetett át, helyébe Seben István segédlelkész került oda, aki 1935 Szeptember havában iktattatott be hivatalába.

Az 1934-ik évi egyházmegyei közgyűlés köszönetet szavazott vitéz Asztalos Sándor, nagyrévi kültelki községi tanítónak, Jurenák Dezső és Jurenák Géza földbirtokosoknak, a nagyrévi evangélikusok szervezése körül teljesített szolgálataikért.

A nagyrévi missziói egyház létesítése a csépai misszió gondozásának nehéz és nagy akadályá részben el lett hártva.

XL. A nagy per. A reformátusok pere a csépai evang. missziói egyház ellen

Ernek a fejezetnek azt a címet is lehetett volna adni: „Fogadd be a tót, kiver a házadból” – mert valahogy így néz ki a dolog. El is

(161)

volt terjedve a hire már a per előtt, hogy „majd jön a nagy per, és a reformátusok „jussolni” fognak.”

Az 1930 évi December hó közepe táján kézbesítettett a csépai evang. lelkészi hivatalnak a csépai ref. leányegyház perirata =keresete= a csépai ág. hitv. evang. missziói egyház ellen. A kereset a szolnoki kir. törvényszékhez volt beadva. Ebben a keresetben a csépai ref. leányegyház – amely tudvalevőleg a csépai volt egyesült protestáns egyházból kivált református hívekből alakult meg, – az egyházi összes vagyon feles megosztását követelte – az özv. Pekarik Lajosné, szül. Pekarik Rozália által hagyományozott földek kivételével, de ezeknek legnagyobb részét még az egyesült protestáns egyház eladta, úgy hogy az evang egyházra nem maradt több, mint egy 5 ¾ hold és egy 4 ½ hold szántóföld –

A pert képező vagyon tárgyak tehát ezek voltak:

1. A templom és iskolaépület a benne levő lakással, és az egész beltelek, valamint a templom egész belső berendezése, a harmónium, a padok, az oltár, a szószék, a keresztlő medence, gyertyatartók, oltárterítők, és a templomi szentédenyek.
2. A harangok – amiket pedig a háború idején hadicélokra elrekviráltak, s a melyek helyébe már az evang. missziói egyház 1930-ban új harangokat szerzett be.
3. Az iskola belső berendezése és felszerelése, a padok, a térképek – a melyeket elavult és elrongyolt állapotuk miatt ki kellett selejtezni és ujjakkal pótolni; – a fali szemléltető képek, a fali olvasóablák, és az 1882 évben a minisztériumtól adományozott taneszközök, – amelyekből alig maradt valami.
4. A harangozó ház, – amelyet tudvalevőleg özv. Pekarik Lajosné vett meg az egyháznak.

5. A tanítói 1 ¾ kat hold szántóföld – amelyet tudvalevőleg 1858ban kapott az evang. egyház a csépai közbirtokosságtól, de az a tagosításkor más helyen lett kiosztva, s ekkor került az egyesült prot. egyház nevére.

(162)

A templomépület felerésze fejében követelt a perirat 5000.- pengőt, –
azonkívül felbecsültette külön a padokat, gyertyatartókat, szószéket, oltárt,
szószéket, szentedényeket, ennek felbecsült értéke ismeretlen,
mert már a per folyamán történt.

A templomi harmónium felerésze fejében követelt 600.- pengőt –
holott ez a Pekarik Rozália által hagyományozott földek jövedelméből
lett véve, tehát tisztán evang. tulajdon.

Az iskolai felszerelés, taneszközök felerésze fejében követelt 300.- pengőt, –
azonkívül külön felbecsültette a padokat, iskolai szekrényt és a kis
harmóniumot. Ez a felbecsült érték is ismeretlen.

A harangozói ház felerésze fejében követelt a perirat 500.- pengőt, –
amit szintén özv. Pekarik Lajosné vett meg és ajándékozott
összesen 6.400 pengőt.-

és a külön felbecsült értéket.

A tanítói föld 1 ¾ kat hold természetben való felezését követelte.

Azt nem vette számításba, hogy mindezen vagyontárgyakat részben még az
új templom építése (1888) előtti, részben utáni időben egészen 1927-ig az egye-
sült protestáns egyház használta, tehát az evangélikusok és reformátusok közö-
sen használták, azt sem vette számításba, hogy az épület és egyéb vagyontárgyak
értéke a közös használatban veszített eredeti értékéből, s hogy a templom épület,
minden belső felszerelésével együtt 1888-89ben nem tett ki többet 2151 frtnál azaz
4300 Koronánál, s mégis a felerészért 5000.- pengőt követelt.

De nemcsak a vagyon értékét követelte, hanem egyebeket is. Nevezetesen a
fenti vagonérték után „elvont haszon” vimén 1927 febr. 20ikától kezdődőleg 5%os
kamatot, vagyis évi 275 pengőt, a tanítói földért pedig ugyanilyen cimen évi 50
pengőt követelt. Valóban, uzsorakövetelés! /:Shylok:/-i

Es mire alapította a ref. egyház képviselőjében Dr. Rácz Albert ezen horribilis
követelést? Ezt megtudjuk a perirat hamis beállításából, ami-

(163)

vel pontonként szembe kell szállnunk, s azokat megcáfolnunk, illetve kellő érté-
kére szállítanunk:

A kereset mindenekelőtt azt állította, hogy „az 1820-as években csak két csa-
lád volt evangélikus Csépan a Pekarik és a Sárközy család” – Pedig hát az akkori
évekből kelt okmányok igazolják, hogy Csépan abban az időben 21 evang. család-
fő volt 83 lélekkel. –

A kereset további állítása az, hogy „a két felekezetű hivek már kezdettől fogva, – tehát már az 1820-as évektől kezdve – a rokon hit által összekapcsolva, közös hitéletet életek” – Igaz-e ez? Az 1821 évi és 1823 évi okmányok azt igazolják, hogy a csépai evangélikusok még 1821ben és 1823ban a tiszaföldvári evang. lelkeszt. Fejér Jánost, kérték fel, hogy évenként kétszer jöjjön ki Csépara istentisztelet megtartása és urvacsoraosztás végett. Tehát nem éltek közös hitéletet.

A kereset tovább azt állítja, hogy „az így együttélő evangélikusok és reformátusok 1864-ben végre is megalkották az ág. és helv. hitv. egyesült protestáns egyházat”. – Mi a valóság? Már fentebb kimutattuk, hogy az 1820-as években még tisztán csak az ág. hitv. evangélikusok éltek vallási életet; tudjuk, hogy már az 1818-ik évi tiszaföldvári püspöklátogatási jegyzőkönyv a csépai evangélikusokat a tiszaföldvári egyházhoz tartozó filiális hiveknek tekint. Ép így az 1836 évi püspöklátogatási jegyzőkönyv is, amely már 101 evang. lélekről számol be. Hol itt az „együttélés” – a reformátusokkal? Kovách Albert volt egyházfelügyelő történeti leirata szerint „a kevés számú reformátusok 1864ben csatlakoztak az evangélikus „egyházhoz” – amely még 1858-ban szervezkedett egyházközséggé – és „ekkor (1864-ben) vettek fel, s ezóta használták az „ág. hitv és helv. hitv. egyesült protestáns egyház” elnevezést és az ilyen feliratú pecsétet és bélyegzőt” – Valószínű, hogy a csépai reformátusok már 1858ban, az evangélikusok egyházzá szervezkedésekor, és első tanítójuk megválasztásakor léptek be az evang. egyházba, de az „egyesült protestáns” – nevet csak 1864-ben vette fel az egyház, amikor az evang. egyháznak már iskolaimaház épülete is volt.

(164)

A peres kereset további állítása az, hogy „még ezen egyesülés előtt, 1845ben a protestánsok kaptak a csépai közbirtokosságtól temetkezési helyül, továbbá iskola-imaház és tanítói lak céljára fekvőseget” – Mi a valóság? Az, hogy mindezt nem a „protestánsok” de tisztán az evangélikusok kapták; hiszen ez jóval – csaknem 20 évvel – a reformátusok csatlakozása előtt történt. Ezt igazolja az a tény is, hogy az evang. egyház 1845ben kezdi vezetni számadási könyveit, de igazolja az is, hogy az egyház első iskola-imaház épülete még a reformátusok csatlakozásának ideje előtt, az 1850-es években /:1853-1854:/ „az ág. hitv. evang. közönség” nevére volt telekkönyvezve a hatályon kívül helyezett csépai telekjegyzőkönyvben a 477 sz. alatt, – ami lehetetlen lett volna, ha már ekkor az evangélikusok és reformátusok egyházi közösségben éltek volna. De igazolja még az a körülmény is, hogy – Kovách Albert történeti leírása szerint is – Sárközy Ferenc egyházalapító evang. egyháztag, aki 1859ben halt el, ebben az évben – 1845ben – tett 1000 = Ezer forintos alapítványt az evang. egyházra – tehát amikor a reformátusok még nem csatlakoztak volt az ev. egyházhoz, s nem is voltak benne az ev. egyházban, tehát nem is hagyományozhatta a későbbi egyesült protestáns egyházra, amely az ő életében még nem is létezett. – De ezt az alapítványtevést a kereset teljesen elhallgatja.

A peres kereset a továbbiakban megemlíti, hogy az egyház a közbirtokosságtól kapott fekvősegeket – persze a temetőn kívül! – elcserélte a „Kanyó féle” házzal

– /ez volt az evang. egyház nevére telekkönyvezve:/ az 1854ik évben, majd ezt ismét 1876-ban a /Pellei házaspártól csereszerződésileg megvett:/ úgynevezett „Bánffy féle” házzal, amelyen a mostan is fennálló templom-iskolaépület 1888-1889ben felépült. – Hát ez meg is felel a valóságnak! De azt már nem említi, hogy a templom legnagyobb részét evang. tőkepénzből épült, amelyből az egyház 1395 frtot fordított a templomépítésre, nem említi a Sárközy Ferenc 1000 frtos alapítványát sem.

(165)

amelyből származott az evang. egyház tőkepénze – amelyet persze 1864 után szintén az „egyesült protestáns egyház” vagyonaként kezelte.

Megemlíti még a peres kereset, hogy az új templom épületet 1905. évben toronnyal és harangokkal szerelték fel, de azt már ismét elhallgatja, hogy két harangot a háború idején elrekviráltak.

Igy jut a kereset arra a következtetésre, hogy „az összes egyházi vagyon az evang. és ref. hivek közös szerzeménye, és közös vagyona, amelyeket jogtalanul használ az 1927 Febr. hó 20-án megalakult csépai missziói egyház, s a melyeknek élvezetétől a református hiveket az egyház jogtalanul megfosztotta, őket azokból kitagadta.

„Ezen erőszakos és jogtalan eljárás ellen” – mondja tovább a kereset – fordultak a reformátusok jogorvoslatért, támogatásért a ref. püspökhöz”.

Hát lehet, hogy ezért is. De ne feledjük el: már jóval a csépai evang. missziói egyház megalakulása előtt, még 1926 október havában fordultak ők a ref. püspökhöz támogatásért, hogy őket segítse az egyháznak Tiszasashoz való csatlakozásában, – amit az ő püspökük meg is tett, –; és ne feledjük, hogy az 1927 évi Január 16-iki gyűlést – amely a szentesi evang. egyháztól való elszakadást, és a Tiszasashoz való csatlakozást kimondotta, – már a ref. püspök megbízásából Komlós Gábor tiszasasi lelkész vezette, és hathatósan támogatta az elszakadási törekvést.

Ez ellen lépett fel az evang. egyházi felsőbbség, hogy ezt megakadályozza, ezért létesítette a csépai evang. missziói egyházat, hogy a vagyont is az evang. egyháznak megmentse.

Melyik hát a kettő közül a „jogtalan és erőszakos eljárás”?

A peres kereset közben azonban megemlíti azt a valóságnak is megfelelő tényt, hogy a csépai egyesült protestáns egyház felett „az egyházi hatóságot a csanád-csongrádi evang. esperes gyakorolta, s a lelkészi teendőket a szentesi evang. lelkész végezte, amivel elismerte azt is, hogy az egyház evan-

(166)

gelikus jellegű volt.

Az egyház vagyona, – melynek felerészét követelték – mégis az egyesült protestáns egyház nevére volt írva a telekkönyvben, holott eredetileg tisztán evangélikus alapítású, evangélikus eredetű, evangélikus célokra hagyományozott volt.

Ez a telekkönyvi átírás az 1892 évi okt 17iki közgyűlés határozata alapján történt, melyet a reformátusok kieroszakoltak, – amint azt már a telekkönyvezés történetéről szóló fejezetben kimutattuk. A mint tudjuk, az említett közgyűlés fenti határozatát „a békesség kedvéért” hozta, hogy elhárítsa a két felekezet fenyegető szakadását, hivatkozással a Pellei házaspárral kötött csereszerződésre, amely az ág. hitv. evang. felekezettel, mint telekkönyvi tulajdonossal kötöttet. De ez a kitétel semmit sem használt. Tény volt az, hogy az összes egyházi vagyon a telekkönyvben az egyesült protestáns egyház nevére volt írva, s a reformátusok képviselője ehez szigorúan ragaszkodott.

Az evang. egyház válaszirata kimutatta a vagyon evangélikus eredetét, bizonyította tulajdonjogát a régi telekkönyvi kivonattal, ahol a Kanyó féle ház, – az első imaház-iskola – még az ág. hitv. evang. egyház nevében állott, s ez cserélte el a per tárgyát képezi beltelekkel. Kimutatta a válaszirat, hogy az egyház tőkevagyon a Sárközy Ferenc féle 1000 forintos alapítványból származott, s 1888ig annyira felnövekedett, hogy a templom építés céljaira ebből a tőkéből 1395 frtot áldozott az egyház, a 2150 frtba kerülő templomra. Rámutatott a válaszirat a Pellei féle csereszerződésre, mely az evang. hitfelekezettel, mint telekkönyvi tulajdonossal kötöttet, rámutatott arra, hogy az a határozat, amely a templomot, illetve egyházi vagyont az egyesült protestáns egyház nevére rendeli telekkönyvezettni, erőszak útján jött létre, s csupán a békesség kedvéért hozatott, – amely azóta felborult, – továbbá arra, hogy a ref. hivek a párbéren kívül semmivel sem járultak az egyházi vagon gyarapításához és fenntartásához, s így a vagyon evang. eredete és jellege elvitathatatlan, s csak az evangélikus felekezetet illetheti meg.

(167)

Ilyen értelmű volt az evang. egyház válaszirata a reformátusok peres keresetére.

A perben az evang. egyházat eleinte dr Albertényi Adolf szentesi ügyvéd képviselte, később, a püspök úr intézkedése folytán dr. Mészáros Gyula budapesti ügyvéd, a bányai evang. egyházkerület ügyésze vette át az evang. egyház képviselői helyét.

A törvényszéki tárgyalások az 1930 évi január 28iki perfelvétel után, ugyanaz én Május 20-án kezdődtek a szolnoki kir. törvényszéknél. Egy ilyen tárgyalás kezdetén a törvényszéki bíró békés megegyezésre szólította fel az egyházat. Az evang. egyház a békés megegyezés fejében felajánlotta a reformátusoknak az 1 3/4 kat. hold kiterjedésű tanítói földet örök tulajdonjoggal, a templom és az iskola használatát – amely érték – a csépai evang. hivek számítása szerint megfelelt az egyházi vagon harmadrésének – de a reformátusok ügyvédje, dr. Rácz Albert, ezt az ajánlatot visszautasította, s az egyik földet követelte a Pekarik féle hagyatékából a megegyezés fejében, amit viszont az evang. egyház nem fogadhatott el, illetve nem adhatott meg.

Igy a per tovább folyt a maga útján. A becsérték megállapításánál a két fél között oly nagy volt az eltérés, hogy azt áthidalni nem lehetett, s a törvényszék helyszíni felbecslést rendelt el a felperes költségére.

Ekkor a tiszasasi ref. lelkész kereste a békés megegyezést, amire az evang. egyház vezetősége azt az írásbeli választ adta, hogy „minden vagyontárgyat, amiről a ref. fél kimutatja, hogy azt a reformátusok szereztek, vagy adták, vagy hozták, kész kiadni a reformátusoknak, kivéve a Pekarik féle hagyatéki vagyont” Ezt a feltételt a református fél nem fogadta el, ő a telekkönyvi bejegyzéshez, illetve tényleges állapothoz ragaszkodott. Így a per megint tovább folyt, mert a helyszíni felbecslés is a törvényszéki bíró közbejött betegsége miatt elmaradt.

Az 1933ik év Március havában (13ikán) a törvényszék a per további tárgyalását beszüntette a közigazgatási hatósághoz utalta a feleket egy ku-

(168)

riai döntvény alapján, mely az egyházi vagyoni vitás ügyeket oda utalja.

Igy a pertovábbi folyama 1933 Decemberében a tiszaföldvári főszolgabírósnál indult meg. A főszolgabíró – Patrubány István – teljesen a ref. fél álláspontjára helyezkedett, – az evang. fél válasziratát figyelemre sem méltatta, azt mondta, azt át sem nézte, itt a tényleges telekkönyvi állapot az irányadó, – ő az összes egyházi vagyon feleértékét – kivéve a Pekarik féle hagyatéki vagyont, mely nem képezte a per tárgyát – a református félnek ítélte oda, de a becsérték megállapításával a feleket rendes polgári bírósághoz utalta.

A református fél ezen utóbbi utalás miatt bejelentette fellebbezését. Az evang. fél pedig a vagyon feles megosztása miatt fellebbezett, illetve a miatt, hogy az első fokú közigazgatási hatóság nem vette figyelembe a vagyon evangélikus eredetét, hanem a telekkönyvi állapot szerint döntött.

A per most már a másodfokú közigazgatási hatósághoz, az alispánhoz került, aki tekintetbe vette ugyan a vagyon evangélikus eredetét, – de minthogy a templom építés idejében (1888-89) a reformátusok az egyház létszámának egy harmadrészét tették ki, s párbérszolgáltatásuk is a párbérjövedelem egy harmadrészét képezte, – úgy döntött, hogy az evang. egyház fizesse ki a reformátusoknak a vagyon egy harmadrészét, amit ő 3400 pengőben állapított meg. Az ev. egyház fellebbezése ugyanis azt a kérelmet is tartalmazta, hogyha a per megítélésénél a vagyon evangélikus eredete nem jöhet számításba, csakis a tényleges telekkönyvi állapot az irányadó, – akkor a reformátusoknak legfeljebb a vagyon egy harmada ítéltség meg, mert a templomépítés idején az ő létszámuk az egyház egy harmadrészének felelt meg.

Mégis az alispáni döntés ellen is az evang. egyház – felsőbb utasítás folytán – fellebbezett a harmadik és legfőbb fokú közigazgatási hatósághoz, a Vallás és Közoktatásügyi Miniszterhez, azon oknál fogva, hogy az alispáni döntés a reformátusok javára következetlen volt az alispáni megál-

(169)

lapításokhoz képest. Mert a vagyon evangélikus eredetét az alispáni ítélet is elismeri. Az a tény pedig, hogy a reformátusok a párbérszolgáltatás egy harmadával járultak az egyházi vagyon gyarapításához, és fenntartásához, még nem indok és jog arra, hogy a vagyon harmadrésében tulajdonjogilag is részesüljenek, mert a párbér fejében ellenszolgáltatást kaptak a templom és iskola használatában, a lelki gondozásban és a vagyon közös élvezetében. De tekintettel a testvériségre, az evang. egyház hajlandó a reformátusoknak 500.-pengő kártérítést adni, és ilyen értelmű döntésre kéri az Minisztert.

A minisztérium döntése több, mint egy évig késett. Ezen idő alatt a ref. fél újabb békés megegyezést keresett. Erre nézve kidolgozott egy tervezetet, s azt az evang. egyháznak elfogadásra ajánlotta. A tervezet címe „a volt egyesült protestáns egyház visszaállításáról” szólt. A tervezet lényeges pontjai illetve feltételei a következők voltak. „első és fő sorban: A Pekarik féle hagyatéki vagyont kivéve, az összes egyházi vagyon legyen 50-50 százalékból, tehát felerészben közös; az egyház fenntartásához úgy az evang. mint a ref. hívek egyenlő arányban járuljanak hozzá; a presbitériumot fele részben evangélikusból, felerészben reformátusokból alakítsák meg; a tanító legyen felváltva egyszer evangélikus, egyszer református vallású, illetve így váltakozzanak; A lelkesi teendőket a tiszasasi ref. lelkész végezze; legyen évenként négyszer urvacsoraosztás; ha az evangélikusok saját lelkészt kívánnának szolgálatra, vegyék igénybe a nagyrévi evang. lelkészt. Ha a két egyház idők múltán el találna válni egymástól, a vagyon birtokában maradó egyház fizesse ki a kiváló félnek a vagyon feleértékét; ha a tanító evang. vallású, az egyházfelügyelő legyen ref. vallású, és viszont.”

Ez a tervezet nem egyéb, mint száz százalékos megújítása az eredeti követelésnek, sőt még ennél is több! Természetes, hogy ezt a tervezetet az evang. egyház semmiképpen sem fogadhatta el.

Végre – a ref. fél sürgetése folytán – 1936 Március 29-ikén megjött a pe-

(170)

res ügyben a legfelsőbb fokú a miniszteri döntés. A miniszter nevében a döntést a ref. vallású Tasnádi Nagy András államtitkár hozta meg. Ez a döntés mindenben helyben hagyta a másodfokú alispáni döntést azon változtatással, hogy az ott megállapított 3400 pengő helyett a csépai ág. hitv. evang. egyház fizessen a csépai ref. leányegyháznak a megítélt harmadrész fejében 3550 pengőt, a melynek lefizetési határidejét 1936 évi Julius hó 1-jéig állapította meg, de az evang. felsőbb hatóság kérelmére azt 1936 évi Szeptember 30-ig meghosszabbította, viszont a ref. leányegyházat kötelezte, hogy a megítélt 3550 pengő átvétele ellenében nyilatkozatot adjon ki, hogy a többi megmaradt egyházi vagyon kizárólagos tulajdonjoggal a csépai ág. hitv. evang. missziói egyházat illeti. A tőke után követelt 5%-os kamatozást, mint elvont hasznot, amit a ref. fél 1927 Ferb. 20-ikától kezdődőleg követelt, elutasította, minthogy a templom nem volt hasznathajtó, a tanítói föld

javadalmi föld volt, melyet az egyház a maga céljaira nem használhatott, inkább még adóval és illetékegyenértékkel terhelte az egyházat hasznathajtás helyett.

A per a miniszteri döntéssel befejezést nyert, most már csak az ítélet, illetve döntés végrehajtása volt hátra, amiről az alábbiakban számolunk be.

XLI. A per után

A miniszteri döntés kézhezvétele után a csépai evang. missziói egyháznak elsőrendű gondja volt a megítélt 3550 pengő előteremtése. Az 1936 évi Ápr. 19iki gyűlés ezért úgy határozott, hogy a kifizetendő összeg fedezésére az özv. Pekarik Lajosné, Pekarik Rozália hagyatékából származó, de még mindig az örökhagyú nevében álló, de az egyház tulajdonában levő 4 ½ kat. hold kiterjedésű, az úgynevezett „iskolai dűlőben” fekvő szelevényi földet eladja. Ezért megbízta Polner Géza egyháztanácsost, hogy a föld eladását meghirdesse, doboltassa és publikáltassa Csépa, Szelevény és Tiszásas községekben.

(171)

Mínthogy az egyháznak tudomására jutott, hogy közvagyon csakis árverés útján adható el, az Április 26iki gyűlés ilyen értelemben határozott, s a földek kikiáltási árát kat. holdanként 900.- pengőben állapította meg. A lelkész fiát, aki önként ajánlkozott gyűjtésre az egyház felsegélyezése céljából, meghatalmazta a gyűjtés eszközzésével, de ehhez az egyházi többség nem járult hozzá, így a gyűjtés el is maradt.

A föld eladása folytán az egyházi jövedelem alapos megcsappanása lévén küszöbön, szükségessé vált a lelkészi fizetésnek is újból való leszállítása, amit a gyűlés későbbi időre halasztott.

Mikor a ref. leányegyház értesül arról, hogy az evang. egyház a szelevényi földet akarja eladni, azon óhajának adott kifejezést, hogy az egyház ne adja el a szelevényi földet, mert a reformátusok hajlandók azt a megítélt 3550 pengő fejében természetesen átvenni, s akkor újra csatlakoznának az evangélikus egyházhoz.

Ámbár ezen bejelentés meglepő volt az előzmények után, az evang. egyház mégis méltányolta a kívánságot, s az 1936 évi Ápr. 29ikén úgy határozott, hogy hajlandó a 4 kat. hold és 712 □-ól terjedelmű, – a szelevényi 395 számú betétben 1385 hr.sz. alatt foglalt – szelevényi földet a megítélt 3550.-pengő helyett a reformátusoknak átadni, de minthogy ez még mindig az örökhagyú nevére van telekkönyvezve, hogy a reformátusok azt a saját nevükre átirathassák, hajlandó a földeken kívül a rajta lévő termést is átadni, még pedig a búzát teljes egészében, a kukoricát felerészben, minthogy ez utóbbi feles kezelésben van.

A határozat végrehajtására azonban nem került sor a következő események miatt:

A heves-nagykúnsági ref. egyházmegye 1936 évi Május hó 1-jén foglalkozott a peres ügyben hozott 7800/1936/II számú miniszteri döntéssel.

Mindenekelőtt „örömmel állapította meg, hogy a miniszteri döntéssel a

(172)

több, mint száz éves közös mult liquidáltatott” – vagyis elintézését nyert. /: Hát igen, ami az egyiknek öröm, a másiknak fájdalom! De hát még mindig a „több, mint száz éves közös multról” álmodoznak? Hát nem állította-e a ref. fél is a peres keresetben, hogy a reformátusok 1864ben csatlakoztak az evangélikusokhoz, ekkor alkották meg az „egyesült protestáns egyházat”, s vették használatba ezt a nevet? Ők még mindig abban a tévhitben ringatják magukat, hogy a csépai evangélikusok és reformátusok kezdettől fogva, az 1820-as évektől, vagy még korábbi időtől együttes közös hitéletben éltek? Ennek ellentmondanak a történeti tények! – amint azt már kimutattuk. És ha nem 1864ben, de 1858-ban történt volna meg a reformátusok csatlakozása az egyházhoz, akkor is csak 1964ben, vagy legkorábban 1958ban telnék le a száz év. De hol vagyunk még attól!? Pedig a különválás már 1927ben bekövetkezett, mikor a reformátusok kimondták az evang. egyháztól való elszakadást, és a Tiszasashoz való csatlakozást, amire válaszképpen az evang. felsőbb hatóság az egyházat alkotó és alapító evangélikusokból megalakította a csépai evang. missziói egyházat, ezt a felpanaszolt „jogtalan és erőszakos eljárást”. Hát hol van itt a „több mint száz éves közös mult”!?:

Ezután a ref. egyházmegye megfontolandónak jelenti ki, hogy a két felekezet továbbra is együttélésben maradjon-e, avagy külön-külön élje-e egyházi- és hitéletét. Ezért felhívja az evang. egyházat, készítene egy tervezetet, a mely az együttélést lehetővé tenné, miután a ref. fél által e célból annak idején benyújtott tervezet nem talált elfogadásra. Ha pedig a további együttélés lehetősége megghiúsulna, követeli a megítélt 3550.- pengő kifizetését Junius végéig.

A ref. egyházmegye ilyen értelmű átirata 1936 évi Május 23ikán érkezett az evang. lelkész kezéhez; s már másnap, Május 24ikén tárgyalta azt a presbitérium, és nehogy azzal vádolják, hogy az egyházi közös hitélet és együttélés ellen akadályokat állít, vagy azt elutasítja, a követ-

(173)

kező tervezetet készítette, és azt megküldte úgy a csépai ref. leányegyház vezetőségének, mint a tiszasasi ref. lelkésznek nemkülönben a ref. egyházmegye képviselőjének és megbízottjának, dr. Rácz Albertnek, valamint saját esperesi hatóságának, mely utóbbi azt helyesnek találta. A tervezet főbb pontjai a következők voltak:

Bevezetésül ez a kijelentés szolgált: „Bár a csépai evang. missziói egyház nem látja igazolva a ref. egyházmegye határozatában több ízben emlegetett „több, mint száz éves közös multat” – mégis hajlandó a református hivekkel a hitélet közösségét felvenni az alábbi feltételek mellett:”

1. Az egyház elnöksége álljon a mindenkori evang. lelkész, az evang. egyház-felügyelő és ref. részről egy másodfelügyelőből.

2. Az egyház neve marad a mostani: „evang. missziói egyház”. A régi, „egyesült protestáns egyház” nevet csakis abban az esetben hajlandó újra felvenni, ha az egyház jellege, igazgatása, és fennhatósága továbbra is ág. hitv. evang. marad.

3. A presbitériumba a reformátusok küldjenek öt presbitert.

4. A vagyon a miniszteri döntés értelmében telekkönyvezendő. A ref. hiveket a szelevényi föld illeti meg újra egyesülés esetén, a többi meglévő vagyon az evangélikusoké. A két felekezet együttes vagyona szolgáljon az egyház anyagi szükségleteinek fedezésére. Elválás esetén a ref. félre marad a szelevényi föld, a többi vagyon az evangélikusoké.

Új vagyonszerzés esetén a szerzendő vagyon 1/2- 1/2 részben illesse a két felekezetet.

Ha az egyház hagyományozás útján jutna új vagyonhoz, úgy ez azt a felekezetet illesse, a melyikre a hagyományozás történt. Ha ilyen kikötés nincs, úgy ez a vagyon is 1/2 – 1/2 részben illesse a két felekezetet.

Elválás esetén mindegyik fél azt viszi magával, amit hozott, tehát a reformátusok a szelevényi földet és az esetleg hagyományozott vagyonnak őket megillető részét, a többi vagyont az evangélikusok.

5. Az iskola megnyitása és tanító alkalmazása a tanulók csekély lét-

(174)

ma miatt egyelőre elmarad.

6. A lelkészi szolgálat vasárnaponként felváltva lehet egyszer evang. egyszer ref. Ha a csépai egyház a nagyrévi evang. lelkész gondozása alá kerülne, akkor a hónap egyik vasárnapján a nagyrévi evang. lelkész végezné a szolgálatot, a többi vasárnapon a ref. lelkész végezhetné. Sátoros ünnepek első ünnepén evangélikus, másodünnepén református istentisztelet tartassék. Az Úr szent vacsorájának kiszolgáltatása külön megállapodás szerint történék.

Ezt a tervezetet a ref. egyházmegyei megbízott nem fogadta el. Szerinte a tervezetben nem érvényesül a paritás szelleme /: vagyis 50%-os vagyonrészesedés, a miniszteri döntés után is! /; a református hiveknek az egyháztanácsban sem lenne egyenlő hely biztosítva /: pedig meg lett volna, hiszen az evang. presbiterek létszáma 7, ebből is csak 3-4 vesz tevékeny részt a gyűléseken, a ref. 5 presbiter és másodfelügyelővel a létszám részükről 6 lett volna /:. Nem fogadta el a tervezetet azért sem, mert szerinte „az evang. egyház fő célja az evangélikus jelleg és fennhatóság megőrzése” /:természetesen!:/, és mert „a javaslat elzárja az esetleg többségbe jutókat /: tehát a reformátusokat! /: a jövődöbeni rendelkezési jogtól /: hát persze, ez kellett volna nekik! /: és attól, hogy mindig az erősebb, a lelkesebb, a nagyobb áldozatot hozó vezethessen /:tehát a református fél:/ nem pedig az, aki szigorúan a jelleg fenntartásán öröködik! /: vagyis az evangélikus /:

Hát ez nyílt bevallása a célnak: többségre, vezető szerepre, rendelkezéshez jutni az evangélikusok felett és az egyházi vagyon felett, sőt még a református

egyházi hatóság alá is helyezni az egyházat. Hiszen a múltban is az volt a baj, hogy felvette az egyház az „egyesült protestáns” nevet, ha evang. fennhatóság alatt maradt is, az volt a baj, hogy az egyházban a reformátusok túlerőre kaptak, követelőleg léptek fel, oly befolyásra tettek szert, hogy kierőszakolták az evang. egyházi vagyonnak az egyesült protestáns egyház nevére való telekkönyvezését, és az evang. egyháztól való

(175)

elszakadás, és a tiszasasi ref. egyházhoz való csatlakozás kimondását. Innen származott minden baj, ezt a visszaesést akarta az evang. egyház fenti javaslatával, illetve tervezetével elkerülni. Az evang. egyház a közös hitélet kedvéért – valóban több áldozatot nem hozhatott, mint a mennyit a javaslat magában foglalt, különben saját létezésének sírját ásta volna meg.

De a ref. egyházmegye megbízottjának, illetve a tervezetet visszautasító levélnek az elutasítás mellett az a kitétele is szerepelt, hogy nem fogadja el a javaslatot, „hacsak a református hívek határozottan nem kívánják.”

Mínthogy itt a csépai református hívek esetleges kívánságára történik utalás, a csépai evang. lelkész közölte a csépai ref. leányegyház vezetőségével az elutasító levelet, felszólítva őket, hogy foglaljanak állást ez ügyben, és közöljék határozatukat az evang. egyházzal, azért még a gyűlés idejét is elnapolta, hogy a ref. híveknek idejük legyen a meggondolásra. Mínthogy azonban tőlük a kellő időben válasz nem érkezett, az ügy elintézése pedig a Szeptember 30-ikára kitolt határidő mellett is sürgős volt, az evang. egyház tovább nem várhatott, és 1936 évi Aug. 9-iki gyűlésen úgy határozott, hogy a reformátusok választ nem adván, azt a tervezet teljes és végleges elutasításának tekintik, s így nem adja át nekik a szelevényi földet, hanem azt árverés útján értékesíti, vagyis eladja, és a reformátusoknak a miniszteri döntéssel megítélt 3550.- pengőt kifizeti és a hitélet közösséget velük nem veszi fel.

A szelevényi földek árverés útján való eladását 1936 évi Augusztus 23-ára tűzte ki. Az árverésnek doblotatásával, publikáltatásával Csépa, Szelevény és Tiszassas községekben elrendelte. Az árverésen azonban csupán egy komoly árverező jelentkezvén, az árverést kénytelen volt Szeptember 6-ikára elhalasztani, amikor is két komoly vásárló jelentkezvén, az árverés megtartatott, s a szelevényi földet /:4 kat. hold 712□öl:/ Dancsó Ferenc csépai lakos, Kovács és lakatos mester vette meg kat. holdanként

(176)

910.- pengőért. Ez után lefolytatódott a póthagyatéki eljárás, hogy a még mindig az örökhagyó özv. Pekarik Lajosné szül. Pekarik Rozália nevén álló szelevényi föld az evangélikus missziói egyházra, illetve a törényszerű eladás folytán most már a vevőre átírassék a telekkönyvben.

Az egyház a szelevényi földért kapott összeget letétbe helyezte, és értesítette a csépai ref. leányegyházat, hogy a miniszteriumi döntéssel neki odaitélt 3550.- pengőt bármikor felveheti azon nyilatkozat kiadása ellenében, hogy a többi megmaradó egyházi vagyon, amely amúgy is az evang. egyház birtokában van, kizárólag a csépai evang. missziói egyházat illeti, s ennek nevére telekkönyvezendő – amely nyilatkozat kiadására a miniszterileg is jóváhagyott alispáni döntés a csépai ref. leányegyházat kötelezte.

De mi történt? A reformátusok a pénzfelvételért nem jelentkeztek. A reformátusok hivatalos képviselője a kért nyilatkozatot kétszeri felszólításra sem állította ki, illetve nem adta ki az evang. egyháznak. Hanem nem sok idő múltán Csépara érkezett a ref. leányegyház képviselője, Dr. Rácz Albert, úgy is, mint a heves nagyknúsi ref. egyházmegye megbízottja, a másik egyházmegyei megbízottal, Gaál István ref. lelkésszel, – és mintha mi sem történt volna, mintha peres eljárás, és miniszteri döntés sem lett volna és mintha vissza sem utasították volna az evang. egyház tervezetét a két felekezet további együttélésére vonatkozólag – újból előlről kezdtek, és az egyházi vagyonnak – a Pekarik féle hagyatéki vagyon kivételével – a reformátusokkal való megfelezését követelték, hogy a vagyon fele része az evangélikusoké, fele a reformátusoké legyen. Talán az egyesült protestáns egyház visszaállítását is követelték, talán azt is, hogy az egyházi hatóság és közigazgatás is feles legyen, illetve váltakozó, egyszer ev. egyszer ref., amint azt régen a tanító-választásra nézve is követelték. Hogy mit követeltek még

(177)

mit nem, az ismeretlen, mert mindez már a csépai lelkész távozása után történt, amiről csak levélbeli közlések útján lehetett értesülni, – Hát hol itt a józan ész? Hol itt a peres eljárás indoka és célja? Hol itt a miniszteri döntés megbecsülése, és a hevesnagyknúsi ref. egyházmegye saját határozatának tiszteletben tartása, amely a két felekezet további együttélését a csépai ev. egyház tervezetétől tette függővé, amelyet el nem fogadott, s a csépai evang egyházra bízta, kívánja-e a reformátusokkal a további együttélést vagy nem, mely utóbbi esetben ragaszkodik a miniszteri döntés végrehajtásához, a 3550.-pengő kifizetéséhez? S mikor ezt az evang. egyház kifizetni akarja, az nem kell, de kell az 50%-os vagyonközösség, rendelkezési jog, meg miegyéb! Valóban megdöbbentő és érthetetlen csökönyöség és makacosság! Hát lehet ilyen féllal tárgyalni? együttélni? Utólagos levélbeli értesítés szerint a reformátusok 1936 dec. 6-án mégis felvették a megítélt 3550 pengőt, s állítólag külön templomot akarnak építeni.²⁰

Az 1936 évi Augusztus 20-iki gyűlés megállapította a jövőre szóló lelkészi fizetést, melyet évi 12q búzában állapított meg, a miről már a lelkészi fizetés címe alatt beszámoltunk. – Aug. 26-án azután Csák Ernő volt csépai lelkész nyolc évi ottműködés után végleg nyugalomba vonult és eltávozott Cséparól, abban a tudatban, hogy az egyház legfájdalmasabb ügye, a peres ügy már elintézését nyert, s ebben újabb fordulat a miniszteri döntés után már nem várható, nem is lehetséges.

²⁰ Ez a mondat utalógos bejegyzés!

Csalódott, – a mint a fentebb közöltek, mikről levélileg szerzett tudomást – igazolják.

XLII. Temető átengedése hősi szobor céljára

1933 évi Augusztus 13-án Orosz István községi főjegyző a község nevében arra kérte az evang. egyházközséget, hogy a még használaton kívül álló temetőhelyet – amely a köves út mentén, a sarkon terül el, – az egyház engedje át a községnek, amely ott szobrot akar felállítani a világháborúban elesett hősi halottaknak, illetve a szobrot ezen telken kívánja elhelyezni. Kérését azon indoklással és kötelezettséggel egészítette ki,

(178)

hogy amennyiben a jelenleg használatban levő temető betelnék, s az egyháznak temetkezési helyre lenne szüksége, a község kötelezi magát, hogy az egyházközségnek új temetőkerületet fog kiutalni.

Az egyház a kérelmet teljesítette, de, – miután ez az akkori harangozónak fizetését képezte, t. i. a temető használata – azon feltétellel, hogy mindaddig, amíg a község az egyháznak új temetőhelyet nem ad, a község évenként 1q búzát fog fizetni, amit a község nevében a főjegyző, és a bíró /:Fialka Lajos:/ meg is ígért.

A községi képviselőtestület azonban az 1q búza évenkénti fizetésén fennakadt, és sértőnek találta, hogy a hősök szobrát – szerinte -, „árendás” területen emeljék, mert az évi 1q búzát annak tekintette, s azt kérte, hogy az egyház ezen feltételtől álljon el.

Az egyház hiába hivatkozott arra, hogy az 1q búza nem haszonbér, hanem a harangozó fizetésének kárpótlása, a község azon ajánlattal felelt, hogy a temetőhelyért egyszer s mindenkorra egy bizonyos fix összeget adjon, amit azonban az egyház nem fogadhatott el, mert ez egyenlő lenne a temető eladásával, amihez pedig az egyháznak joga nincs. Megegyezés tehát nem jött létre!

Erre a községi főjegyző szept. 12-iki kelettel azt írta az Egyháznak, hogy „az a terület, melyre a község a hősi szobrot felállítani szándékozik, – amint azt ő a telekkönyvi hatóságnál szerzett adatok alapján megállapította, – nem képezi az evang. egyház tulajdonát, mert annak tulajdonosa a csépai közbirtokosság, feltüntetve, hogy „ref. temető”, és nem evangélikus. – A község tehát most már a temető átengedése ügyében a közbirtokossághoz fog fordulni.

Az itt említett telekkönyvi bejegyzés azért történt így, mert az 1890-es évek elején /: 1893 táján :/ végrehajtott tagosítás alkalmával az evangélikus egyház már az „egyesült protestáns” – név alatt szerepelt, s így felezte meg a tagosító bizottság az eredetileg /: 1845 :/ evangélikus temetőt az evang. és ref. egyház között, a mely temetőben a két felekezet hívei mindig közösen temetkeztek 1858 óta.

(179)

A lelkész 1933 évi Szept. hó 17ikén közölte az egyháztanáccsal a főjegyző fenti átiratát, mire az egyház a következő határozatot hozta: „Az egyháztanács kijelenti, hogy a telekkönyvezetés téves, mert az evangélikus egyház a temetőkerületet már 1845ben kapta, és azóta ténylegesen birtokolja; továbbá, mert önálló ref. egyház Csépan sohasem létezett, csak 1927. év óta létezik. A reformátusok kezdettől fogva az evangélikusokkal közösen temetkeztek, és temetkeznek mai napig is. Mint-hogy pedig a hősi szobor céljára átengedett terület a harangozó fizetésének egy részét képezi, melytől a terület átvétele által megfosztatott, az átvevő község ezen fizetés kárpótlására köteles, és így szóbeli ígérete, s az egyházzal való megegyezése nem lehet „tárgytalan”, a harangozó elmaradt fizetésének kárpótlását az egyház a községtől elvárja. Szóltassék fel a község a megegyezés fogantatosítására, mert a temetőterület – dacára a téves telekkönyvezésnek – „tényleges birtoklás” alapján az evangélikus egyház tulajdonát képezi. Ha ez a község megmaradna közöl álláspontja mellett, egyházközségünk kénytelen lenne temetőjének további használatát a reformátusoktól megtagadni, s a temető tulajdonjogát „tényleges birtoklás alapján érvényesíteni.”

Erre a határozatra azután a községi Elöljáróság közölte az egyházzal, hogy az átengedett temetőterületért a harangozót a folyó évre /: 1933 ./ kártalanítja, a jövőre nézve pedig a megbeszéléseket későbbi időpontra kéri halasztani, amit az egyház tudomásul vett. A beígért későbbi megbeszélés persze teljesen elmaradt.

A harangozó kártalanítása a szobor építése alkalmával okozott károkért megtörtént ugyan, de a következő években már elmaradt. Hiába járt a harangozó a községi előjárósághoz, nem használt semmit, kártalanítást többé nem is kapott.

A szobor felépült az átengedett temető-területen, a felavatás is nagy ünnepségek keretében végbement 1934 évi Május havában. Az ünnepélyre azonban az evangélikus egyházat meg sem hívták, arról nem is értesítették.

(180)

A szobrot a róm. kath. plébános szentelte fel. Azóta is minden év Májusának utolsó vasárnapján, mint a hősök ünnepén, a község a hősi szobor előtt tartja ünnepéit a hősök emlékének tiszteletére, a hova a róm. kath. plébánossal, Mária zászlókkal vonul ki a közönség. Így lett az egykori evangélikus temető róm. kath. zarándokhely. Az evang. egyház természetesen távoltartja magát ezen ünnepélyektől, s a hősök emlékét a templomban, istentisztelet keretében szokta megünnepelni, de a rendes időnél egy órával korábban, hogy aki a hivek közül a temetői ünnepségen részt akar venni, abban gátolva ne legyen.

Egyébként levélbeli értesülés alapján megemlíthetem, hogy a fent idézett határozat- a temető használatának megvonását a reformátusoktól – az egyház most már végre akarja hajtani a reformátusok folyton akadékoskodó viselkedése folytán.

/: Jegyzet: A „Kronika” szerint 1845ben a csépai közbirtokosság a temetői, imaház és iskolai illetve tanítói laknak való fekvőségeket „a protestánsoknak” adta, míg

Pekarik Mátyás és Kovách Albert történeti leírása szerint „az evangélikusoknak” – a mi valószínűbb is, mert az egyesült protestáns egyház csak 1864-ben létesült a reformátusok csatlakozása folytán, így a fekvőségek aligha voltak adhatók a későbbi keletű „protestánsoknak”. :/

XLIII. Nevezetesebb mozzanatok az egyház életéből

1896 Május 9ikén és 10ikén iskolai és egyházi ünnepély tartatott Magyarország ezer éves fennállása – a Millenium – alkalmából.

Ladjánszky István levita-tanító emlékbeszédet tartott a gyermekeknek az ünnepély jelentőségéről, a honfoglalásról, s a magyar nemzet ezer éves életéről. A gyermekek éneke és szavai egészítették ki az iskolai ünnepélyt. A templomi ünnepélyen Sántha Károly egyházi költőnek ez alkalomra szerzett énekeit énekelte a közönség, majd emlékbeszéd és alkalmi ima voltak a templomi ünnepély kiegészítői.

(181)

1898 évi Szeptember 18ikán gyászistentisztelet volt néhai Erzsébet királyné váratlan, gyászos elhunytá alkalmából, akit Genfben egy Lucheni nevű olasz anarchista tördöfessel szíven szúrt és sebzett halálra. A templomi emlékbeszédet, – amely a jegyzőkönyvben is meg van örökítve – Ladjánszky István levita tanító mondotta.

Az 1907 évi December hó 1-jén tartott gyűlésen Sárközy Péter gondnok jelentette, hogy „szeretve tisztelt, volt érdemes egyházi felügyelőnk, tekintetes szászi Kovách Albert úrnak gyászos eltemetetésének napján – aki Nov. hó 27ikén halt meg, és temetése Nov. 29ikén volt – főtisztelendő Petrovics Soma esperes úr a gyászházban neki 100, azaz Egerszáz Koronát adott át oly célból, hogy ezen összeg „Kovách Albert” címén mint tőke szerepeljen, melynek kamata minden évben, halála napjának évfordulóján, Nov. 27ikén, valamely – az egyház presbiterei által kijelölt – szegény ev. tanulónak felruházására, illetve valamely evang. család felsegélyezésére legyen fordítandó”. Ezen alapítványt az 1909 évi január 6iki közgyűlés már „Kovách-Petrovich alapítvány”-nak nevezi.

1916 évi November hó 21-ikén meghalt I-ső Ferenc-József Magyarország királya, Ausztria császára, 86 éves korában, aki 68 éven át uralkodott népei felett, 1848tól-1867ig mint koronázatlan magyar király uralkodott. A magyar szent koronával csak az 1867ik év június hó 8ikán koronáztatta meg magát, s ezzel betetőzést nyert a magyar nemzet és király közötti kiegyezés. Az ő uralkodása elején indult meg a magyar nemzet 1848-49. évi szabadságharca, mely sok dicsőség után a behívott orosz túlerővel szemben a világosi fegyverletétellel ért gyászos véget: ami után a császári elnyomás nehezedett Magyarországra egészen a kiegyezésig, 1867ig, a mely mű a haza bölcsének, Deák Ferencnek műve volt. A kiegyezés után

a király uralkodása áldásos volt a magyar nemzetre, amit a nemzet kölcsönös képen a király felséges nejének, Erzsébet királynénak

(182)

köszönhetett, aki szerette a magyar nemzetet. 1930 évi November hó 30ikán az elhunyt király emlékére az egyház gyásztisztiszteletet tartott, mert e napon helyeztettek el hamvai a királyi sirboltba.

A harangok elrekvirálása hadicélokra ugyanezen hónap 8ikán történt, amiről külön fejezetben szoltunk.

Külön fejezetek tárgyalják az 1927évi viharos eseményeket, a Tiszasashoz való csatlakozás elhatározását, és a missziói egyház megalakulását, amit azért itt mellőzhetünk.

Az 1929 évi április hó 20ikán templomi istentisztelettel, és a templomban tartott ünnepi közgyűlésen ünnepelte az egyház a speieri országgyűlés 400 éves évfordulóját, a „protestáns” név emlékére, mely az ezen országgyűlésen elhangzott protestáció-ból keletkezett, midőn az evang. rendek tiltakoztak azon törvény behozatala ellen, hogy „az evang. hitre való áttérés eltiltassék, hogy ott, ahol már evang. egyház létezik, a mise megtartandó, és az evangeliom csakis a pápa magyarázata alapján hirdetessék.” Erre az ünnepélyre a szószékről a református hívek is meghívtak, de nem jöttek el. A közgyűlés a 400 éves évforduló alkalmából a következő határozatot illetve hitvallást örökítette meg jegyzőkönyvében: „Amidőn ma az 1529 évi április 19iki speieri országgyűlés emlékét istentisztelet keretében ünnepeltük, s mostani közgyűlésünkön is az ősök hűségére, ünnepélyes hitvallására, s a hit dolgában való kényszer elleni tiltakozásukra „protestációjukra” emlékezünk, ahonnet „protestáns” elnevezésünk veszi eredetét, ez ünnepélyes alkalommal mi is szilárd hithűséget fogadunk, hogy vallásunktól, evangeliomi hitunktől sem fenyegetés, sem csábítás által magunkat eltéríteni nem hagyjuk, és egyben ma is tiltakozunk a hit dolgában minden kényszer ellen, és hiven kitarunk a Krisztus evangelioma, annak tanítása mellett életünk végéig úgy örömben, mint bánatban, úgy szerencse, mint szerencsétlenség, vagy veszély idején. Isten minket úgy segítjen. Amen.”

(183)

1930 Június hó 22ikén istentisztelet, és utána a templomban tartott ünnepi közgyűlés keretében megünnepelte az egyház az ágostai hitvallás 400 éves évfordulóját, amikor is a lelkész felolvasta a püspöki karnak az egyházközségekhez ez alkalomból intézett üdvözlését, melynek alapján a jegyzőkönyv a következő határozatot örökítette meg: „a csépai ág. hitv. evang. egyház közönsége az ágostai hitvallás 400 éves évfordulójának megünneplése alkalmából kijelenti, hogy a Biblia, különösen pedig az evangéliumok alapján álló, az ágostai hitvallásban kifejezést nyert ősi evangélikus hitéhez teljes szívből és szeretettel ragaszkodik,

abban továbbra is teljes hűséggel megmarad, és ezen hitét sem anyagi, vagy más földi előnyökért, sem csábítás, sem fenyegetés, sem veszély idején el nem hagyja.”

1933 évi November hó 12ikén úgy templomi istentisztelet, valamint az utána tartott ünnepi közgyűlés keretében megünnepelte az egyház Dr. Luther Márton 1483²¹ a nagy reformátor születésének 450 éves évfordulóját, amidőn ismét a püspöki karnak ez alkalomból a magyarhoni egyházközségekhez intézett üdvözlő iratát olvasta fel a lelkész a templomi közönségnek – amely üdvözlő irat a jegyzőkönyvben teljes egészében meg van örökítve, – s aminek hatása alatt az ünnepi közgyűlés az abban foglalt hűségfogadalmat az egyházhoz és hithez magáévá teszi, s Luther emlékét születésének 450 éves évfordulója alkalmából azzal szenteli meg, hogy evangélikus egyházunknak és a Krisztus Evangeliumának hűséget fogad.

A püspöki üdvözlő irat Luther küldetésében teljesedni látta Dániel prófétának /: 12 rész 3 vers :/ azon szavait: „az értelmesek fénylenek, mint az égnek fényessége, és akik sokakat az igazságra vezettek, miként a csillagok, örökkön örökké.” Lutherben és vele ugyanis az Ige diadalának új ígérete támadt, hogy új századoknak mutassa az örökkévalósághoz juttató utakat. Miután megemlékezett az irat Luther működésének áldásos hatásáról, így folytatja és fejezi be szavait: „örvendező szívvvel magasztaljuk Istent, hogy igazságainak hirdetésére dr. Luther Mártonban prófétát és apostolt küldött e világra.

(184)

Hálás érzésekkel áldjuk az Urat, hogy üdvözítő evangéliumának fényét a századok viharaiiban sen engedte kioltani, de sőt ma is ragyogtatja előttünk. Ujjongó örömmel adunk érte hálát, hogy áldott egyházunk tagjaiként az isteni Evangéliumnak hive, népe, és birtokosa lehetünk. Ünnepelelünk e szent órájában megfogadjuk, hogy egyházunkhoz, és az általa hirdetett Evangéliumhoz Luther hűségével és kitartásával ragaszkodunk, s hozzá földön és Égen töretlenül hives maradunk. E fogadalom legen hálás ünnepelelünk koronája és pecsétje.”

Kiemelkedő mozzanatok voltak még a csépai egyház életében az 1928 évi püspöklátogatás, továbbá a főesperesnek 1934 évi látogatása a csépai egyházban és szórványaiiban, ezeket azonban külön fejezetek tárgyalják és így itt mellőzhetők.

XLIV. Az egyházban működött lelkészek, tanítók, egyházfelügyelők és gondnokok névsora

I. Lelkészek:

1. Fejér János, tiszaföldvári lelkész /: a „Krónika”: Fehér Miklós-nak nevezi :/ 1821-től – 1839ig gondozta a csépai evang. hiveset, mint filiálisokat. Utána:

---

21 Az évszám későbbi betoldás.

2. Balassa János szentesi evang. lelkész 1839től – 1880ig járt ki Csépára, mert a csépai evang. hivek 1839-ben a szentesi evang. anyaegyházhoz csatlakozta, amikor az előbbi lelkész, Fejér János Tiszasáshoz való csatlakozás eszméje. Utána: Balassa János lelkész után

3. Maszyk Gyula lett a szentesi evang. anyaegyház és így a csépai fiókegyháznak is lelkésze. Működése 1880tól – 1884ig tartott. Az ő lelkészi működésének elején /:1880 jan. 25:/ merült fel először a Tiszasáshoz való csatlakozás eszméje. Utána:

4. Petrovics Soma szentesi evang. lelkész, majd főesperes 1884től – 1926 ápril. 20-án bekövetkezett haláláig volt a csépai egyház lelkipásztor. 1896-ban lett főesperes. 83 éves korában halt meg, lelkészi működésének 58. évében. Nagyon sok kegyadományt, segílyt eszközölt ki az egy-

(185)

háznak az egyházi szeretetintézményektől, /:egyházmegyei, egyházkerületi, egyetemes Gyámintézet, Baldácsy alap:/, úgy hogy az egyház ezért köszönetet is szavazott neki /:1898. febr. 2:/ . Nagyon szíven viselte a csépai kisegyháznak úgy erkölcsi, mint anyagi jólétét, és támogatását. Az új templom épületnek telekkönyvezése is, – előbb az evang. egyházra, majd „a kíváncsú békeesség” kedvéért az egyesült protestáns egyházra /:1892 máj 15 és 1892 okt 17:/ az ő lelkészi működésének idejére esik. Áldott emléket hagyott maga után az egyházban.

Petrovics Soma halála után a csépai egyház gondozása segédlelkészére, majd a szentesi lelkészségben utódjára

5. Botyánszky János szentesi evang. lelkészre szállt át, aki 1926-ban, és 1927-ben április közepéig volt a csépai egyháznak, mint a szentesi anyaegyház filiájának lelkésze. 1927 Február 20-án megalakult a csépai ág. hitv. evang. missziói egyház és önálló lelkészt kapott 1927 április havában, amikor is Botyánszky János lelkészi működése a csépai egyházban véget ért.

Ezután a lelkészek sorában, már mint a csépai ág. hitv. evang. misszió lelkésze, s így az egyháznak első önálló lelkésze:

6. Tátrai Károly, egyházkerületi volt segédlelkész következett, akit a püspök úr Szegedről helyezett át Csépára, s akit 1927 évi Április 24-én iktattak be csépai lelkészi hivatalába. Az ő idejében szállott ki Csépán a református bizottság /:1927 Máj. 12:/ . Lelkészi működése 1927 évi Szeptember hó végéig tartott, amikor is Gyulára /:Békés m:/ választatott meg lelkésznek.

A csépai evang. missziói egyháznak második lelkésze a lelkészek sorában a hetedik ezután

7. Liska Ferenc lett az egyház lelkésze, előbb pitvarosi segédlelkész, aki 1927 okt. 10-étől – 1928 Szeptember 15-ig működött Csépán. Az ő ide-

(186)

esik az evang. és ref. közös bizottság ülése Békéscsabán, 1928 évi Febr. hó 9-én, amely a két egyház közötti ellentétek kiküszöbölésén, és a békeesélyes megegyezés

létrehozásán fáradozott, de eredménytelenül; és a püspöki egyház látogatás 1928 Ápr. 1.

Liska Ferenc a püspök úr intézkedése folytán Cséparól Pécelre távozván, a csépai evang. missziói egyház harmadik önálló lelkésze:

8. Moczkovcsák Ernő nyugalmazott lelkész lett, aki nevét 1935ben „Csák” névre változtatta. Ez előbb a felvidéki, zólyommegyei Vámos /: Mýto /: községben lelkészkedett, a honnan 1918 december elején, a cseh megszállás miatt menekülni volt kénytelen, s mint ilyen előbb Szarvason, majd Tótkomlóson volt kisegítő lelkész, végül Pitvaroson hitoktató 1921 okt-tól 1928 szept 28ig. A csépai lelkészi állásra a püspök úr rendelte ki és 1928 Szeptember 30-án lett beiktatva a csépai missziói lelkészi hivatalba. Működése 1936 évi Aug. 26-ig tartott, amikor is végleg nyugalomba vonult és Cséparól Mezőberénybe költözött. Csépan 1928 október 22-étől – 1932 június végéig vezette a mindennapi és ismétlő iskolát, mint tanítói oklevéllel bíró lelkész. Az egyház az iskolát anyagi fedezet hiányában 1934 június végével beszüntette. Ekkor látott hozzá a lelkész a misszió – a csépai lelkésziéighez csatolt községek evangélikus hiveinek – megszervezéséhez, amit feleségének ezután bekövetkezett és egy évig tartó állandó betegeskedése miatt félbe kellett szakítania. Az ő működésének idejére esik a „nagy per” – lefolyása, a főesperes missziói látogatása.

Távozása után a csépai misszió a nagyrévi missziói lelkész

9. Seben István nagyrévi lelkész gondozása alá került, aki hivatalát 1936 Aug. 23-án vette át, amikor a volt lelkész elbúcsúzott az egyháztól, ő pedig bemutatkozott az egyháznak. Legyen áldás és siker további működésén és az egyházon.

(187)

II. Tanítók:

Még mielőtt a csépai evangélikus hvek egyházközséggé szervezkedtek volna, tehát az 1858-ik évet megelőző időben, volt két vándortanítójuk:

1. Vörös István Szentandrásról, a másik:

2. Bagós /:keresztneve ismeretlen:/ Pécelről

Ezeket Pekarik Mátyás említi meg történeti leírásában, de hogy mikor és meddig működtek itt, azt nem említi. Így hát ezek működési ideje és éve ismeretlen.

Az egyházközséggé való szervezkedés, és első tanítóválasztás /:1858:/ óta a csépai evangélikus, majd egyesült protestáns egyházban a következő rendes tanítók működtek:

1. Szlávik János 1858 – 1861
2. Szalay József 1861 – 1862
3. Hermann Béla 1862 – 1863
4. Nagy Gábor 1863 – 1864
5. Kapi Rezső 1865 febr – 1867 jan 15-ig
6. Rohoska István 1867 apr – 1874
7. Henze Lajos 1874 – 1877
8. Saling Géza 1877 – 1878

9. Opauszky János 1878 – 1882 /Ez 1878 aug. 25ikén választott, meg, de Boszníába kellett bevonulnia katonai szolgálatra, ahonnan 1879-ben bocsáttatott haza.

10. Trnovszky Sámuel 1882 – 1884

11. Szekerka Endre 1884 nov. – 1885 nov. 12.

12. Benczúr István 1886 – 1894. /:utána 1895 márc 30ig, három hónapon át ideiglenesen alkalmazott tanítónő volt Abbafy Julia kiasszony:/

13. Ladjánszky István 1895 – 1925. – Ennek nyugalombavonulása után az iskolai tanítás szünetelt, mert az államsegély megszűnt. De mint

(188)

nyugalmozott tanító egy ideig ellátta a gyermekek hitoktatását, és az istentiszteletek vezetését csekély tiszteletdíjért, amíg súlyosbodó betegsége ebben meg nem gátolta. Meghalt 1931 aug. 3ikán, holttestét 1933 aug. 10ikén a csépai evang. temetőből elszállították Kúnszentmártonba, ahol nejének, a Ledniczky családnak sírboltjában helyezték örök nyugalomra. Első neje: Bobor Klementína, akivel 1896 jun 25től 1911 máj. 29ig élt házasságban, a csépai evang. temetőben nyugszik.

Ladjánszky István nyugalomba vonulása után az egyház egy B.) listás tanítót

14. Torkos Kálmánt hívta meg és választotta meg tanítójául 1926 Aug. havában, aki azonban alig 2 hónapi működés után eltávozott Cséparól, miután rendes tanítói állásra kapott kinevezést.

Az iskola ezután csak 1928 okt. 22ikén nyílt meg újra, amikor a tanítói oklevéllel bíró lelkész vállalta az iskolai tanítást, egészen 1932 junius végéig. Ekkor az egyház, anyagi fedezet hiányában beszüntette a nagy küzdelmek árán megnyitott iskolát.

Az egyház utolsó tanítója tehát a tanítói oklevéllel bíró lelkész

15. Moczkovcsák Ernő volt, ki nevét később, 1935ben „Csák” névre változtatta. Tanítói működése 1928tól – 1932ig tartott, azután 1936 Aug. 26ig csak mint lelkész működött Csépán.

III. Egyházfelügyelők /: elnökök :/

1. Sárközy Ferenc egyházalapító, aki 1000 forintos alapítvány-adományával tette nevét örökké emlékezetessé és áldottá. Működési évei és ideje ismeretlenek.

2. Kovách Teofil működési ideje ismeretlen. Meghalt 1863 szept. 3án.

3. Kadvinszky János 1865 – 1877 /: Pekarik Mátyás, történeti leírásában azt írja róla, hogy a „Kadvinszky” név csak felvett neve volt; valódi neve: Petkó Zsigmond volt; résztvett a magyar alkotmányért való küzdelemben, brigadéros generális volt; a magyar hadjárat /: szabadságharc? /: megszűnte után itt húzta meg magát /: t.i. Csépán /: Igen becsületes és

(189)

tudományos uri ember volt. Meghalt 1879. évben” – ezeket írja róla Pekarik Mátyás:/

4. Kovách Albert 1878 – 1907. Halála alkalmából létesült a „Kovách-Petrovics” féle alapítvány szegény evang. iskolás gyermekek felruházására.

5. Madarász János 1907 – 1908

6. Polner Leo 1908 – 1909 /:másodizben 1913 – 1919:/

7. Szalóky István 1909 – 1910, először helyettes, azután rendes felügyelő

8. Végh Arthur 1910 – 1913

9. Máthé Dezső 1913 jan – 1913 apr. /: Minthogy Tiszasasra főjegyzőnek választott meg, egyházfelügyelői tisztségéről leköszönt /:

10. Polner Leo /:másodizben:/ 1913 – 1919.

11. Vághy István 1919 – 1920, mint helyettes, azután 1920 – 1923ig mint rendes egyházfelügyelő; összevéve 1919től – 1923ig működött

12. Polner Kálmán /:elsőizben:/ 1923 – 1926 /:másodizben 1927 – 1932:/

13. vitéz Paczolay Gábor 1926 máj. – 1927 febr 20ig.

14. Polner Kálmán /: másodizben :/ 1927 febr 20tól – 1932 Márc. 4én bekövetkezett haláláig

15. Polner István /:előbbinek testvérbátyja:/ 1932-től kezdve –

IV. Gondnokok:

Az 1820-as években a csépai evangélikus hivek gyülekezetét Sárközy Márton képviselte. Ő írt a hivek és a gyülekezet nevében Fejér Jánosnak, a tiszaföldvári evangélikus anyaegyház lelkészének 1921-ben, és felkérte őt istentiszteletek végzésére és úrvacsora osztásra a csépai hivek között. A tiszaföldvári evang. lelkésszel kötött „Egyezség”-et is a hivekkel együtt legelsősorban ő írta alá. Így tehát ő tekinthető az egyház első gondnokának, vagy akár felügyelőjének is. Az első gondnok e szerint:

1. Sárközy Márton volt. Működési évei és ideje közelebbről ismeretlenek. Hogy utána ki volt a gondnok, pontosan szintén nem tudható. De Pekarik Mátyás az ő történeti leírásában az egyház első gondnokaként

(190)

Pekarik Sámuel emliti, akinek működése 1854 jun 14ig tartott, de hogy mióta, az ismét nincs megemlítve. Valószínű tehát, hogy az egyház második gondnoka.

2. Pekarik Sámuel volt 1854 jun. 14ig.

Ugyancsak Pekarik Mátyás történeti leírása az egyház gondnokait tovább a következő sorrendben emliti, a működési idő megjelölése nélkül:

3. id. Vághy János

4. Rácz János

5. Pekarik Tamás

6. id. Bobor Károly, aki 1868ig viselte tisztségét, de hogy mióta, azt ismét nem lehet tudni.

Az ezután következő gondnokok működési ideje már a jegyzőkönyvekből, számadási könyvekből volt megállapítható. E szerint az előbbieket után következtek:

7. Hajdu István 1869 – 1871

8. Polner István 1871 – 1875

9. Pekarik Péter 1875 – 1881

10. Sárközy Péter /: első ízben :/ 1881 – 1887 /: 2szer 1888 – 90; 3szor 1892 – 93; 4szer 1904 – 1910 (1916 – meghalt)

Varga Paczolay és Tyihák cs. Elődje²²

11. id. Pekarik Lajos 1887 – 1888

12. Sárközy Péter /: másodízben :/ 1888 – 1890

13. Madarász János 1890 – 1892

14. Sárközy Péter /: harmadízben :/ 1892 – 1893

15. Pekarik Mátyás 1894 – 1901 /: az egyház történetének leírója :/

16. ifj. Bobor Károly 1901 – 1904

17. Sárközy Péter /: negyedízben :/ 1904 – 1910

18. id. Paczolay László 1910 – 1912

(191)

19. Bobor Károly /: másodízben :/ 1912 – 1913

20. id. Pekarik Imre 1913 – 1921

21. ifj. Paczolay László 1921 – 1927 febr. 20

22. Ladiánszky István, nyug. levitatanító 1927 febr. 20tól – 1931 Aug. 3ikán bekövetkezett haláláig, utána

23. Vághy Lajos 1931 aug. 23.-tól –

Ezzel a csépai ág. hitv. evangélikus, később egyesült protestáns, majd ismét ág. hitv. evang. missziói egyház történetének végéhez érkezünk úgy, amint azt az 1936ik év közepén találtuk.

Nem lesz azonban érdektelen, ha rámutatunk Csépa község eredetére is, amint azt egyrészt Pekarik Mátyás leírta az ő tudomása szerint, másrészt a „Jásznagykúnszolnok vármegye multja és jelene” című monográfia is megírta, nagyrészt megegyezve a Pekarik Mátyás leírásával de részletesebben és bővebben a rendelkezésre álló okmányok alapján.

Nem tartozik a csépai egyház történetéhez, de érdekes a „Jásznagykúnszolnok vármegye multja és jelene” című monográfiának a reformáció terjedéséről Szolnok vármegyében szóló fejezete, melyből kitűnik, hogy itt a református vallás terjedt el, s mert ez nagyon tanulságos, érdemes, hogy itt helyet foglaljon.

Ugyancsak érdeklődésre tarthat számot az első Pekarik Máté családjának elágazása és leszármazottai.

A következő fejezetekben ezekről szólunk röviden:

---

22 Későbbi betoldás valamilyen kitörölt szövegrész helyére.

XLV. Csépa község eredete

a.) Pekarik Mátyás történeti leírása szerint:

A csépai határt kik és mely időben kezdték elfoglalni, annak rövid leírása:

„Ezen határ még a 16ik században gazdátlan volt. A 17ik században pedig egy Móric János nevű generális /: A szolnokmegyei monográfia szerint József :/

(192)

hű szolgálataiért Első Leopold császártól ezt a határt kapta ajándékba, tehát királyi adomány. – Ez a Móric János /: József :/ kezdte meg a telepítést a 17ik század 6ik tizedében /: 1660 körül :/. Először is a „telekparton” kezdték meg az építést. Volt is ott két sor ház; egy kis templomjuk is volt, a kelet felőli részen; a temetőjük pedig ott volt, ahol a katolikus templom és a régibb nagy iskola van /: Pekarik Mátyás ezt 1904-ben írta meg :/; az „öreg szőlőt” a fertő mellett az akkori lakók kezdték építeni heted dézsmára. Így tehát nem is téved ez a mai ember, aki ezt „öreg szőlő”-nek mondja.

/: Itt egy kis humort vegyít leírásába, mikor így folytatja :/:

„Mert idáig sok ember ivott a leveléből, és sokat is a földhöz vágott, és oly kikötő makacs volt ezen öreg szőlő leve, hogy a legjobb rokont és jóbarátot is összeveszítette.

Azonban nem telekparti lakókat néhány évtizeddel /: később :/ a nagy vizek kiszorították, és akkor azon szóval kullongottak ki erre a parttra: „kimegyek, csépok egy darabot” – a másik is mondta: „akkor én is csépok egy darabkát, ha keed már csípott.” Innen maradt ez a mai neve a községnek, csakhogy Csépok helyett Csépa lett.

Megjegyzés: azon telekparti akkori lakosok a „csípok” helyett „csépok”-ot mondtak ki, akkori időben, máskülönben nem tudja kimutatni senki sem, hogy máshonnan kapta ez a község a Csépa nevet”.

Így írja le Pekarik Mátyás népiesen Csépa eredetét. Tény az, hogy ma is él a nép száján ez a hagyomány Csépa elnevezéséről.

Lássuk ezek után, mit mond Csépa eredetéről és történetéről a tudományos leírás:

b.) Csépa eredete a „Jásznagykún-Szolnok vármegye multja és jelene” című monográfia leírása szerint:

„Csépa község 1664ben keletkezett. /: A 17ik század 6ik tizedében :/ Ekkor ugyanis Mórítz József /:János:/ császári generális királyi adományként

(193)

kapta a község területét. Előbb is voltak itt ugyan kisebb telepek birtokos-nemesek kezében, de a török hódoltság alatt Ali bég átvonuló hadai ezeket teljesen elpusztították. A lakosság szétszéledt, a falu pedig pusztán állott /: gazdátlan volt :/, amit az erről említést tevő oklevél így fejez ki: „inhabitoris et destituta” = „lakatlan és elpusztított”. – 1700 körül „Nemescsépa” név alatt említik. Ez időben Almássy Jánosnak adományozott a király kisebb birtoktesteket, de a terület nagyobb része továbbra is a Mórítz család birtokában maradt. A 18ik század elején nagyobb összetűzések voltak a protestánsok és az államhatalom által támogatott katolikusok között. 1720-ben a katolikusok elfoglalták a protestáns templomot. E foglalás ellen a protestánsok a vármegyénél kerestek menedéket. Az 1723-ban történt összeírás szerint itt lakott a környéken a legtöbb, nemesi diplomával bíró tényleges nemes. 1754-ben nádori javaslatra Csernus Mihály nyert részbirtokokat e területen. Az adománylevelekből megállapíthatjuk, hogy a 17ik és 18ik században fennálló község nem a mai helyén épült, hanem a Pókaházának nevezett dombon. E régi telepet hajdan mocsaras, ingoványos helyek vették körül, melyek a megtámadott lakosságnak alkalmas búvóhelyet szolgáltatottak. E területeket csak az árvízgátak emelése után tudták teljesen vízmentesíteni. Tömegesebben 1840 körül kezdtek a községbe települni, mikor elszegényedett kisnemesek birtokokat vettek a község területén. Nemesi előjogai 1889ig megvoltak, és gyakorolta is azokat. Ilyenek voltak: az italmérési, mészárszéktartási, és egyházi kegyuri jogok. A községben élő nemesi családok nagygyrészt Mórítz József /:János:/ tábornok le-származottai.

XLVI. A reformáció terjedése Szolnok vármegyében

a „Jásznagykún-Szolnok vármegye multja és jelene” című monográfiából:

„A mohácsi nagy nemzeti katasztrófa után az országnak két, majd három részre való szakadása, az egyházi és állami hatalom megbénulá-

(194)

sa, mind a magyarországi hitújítás /: reformáció :/ ösvényét egyengették. A ket-tős királyválasztás után úgy Ferdinánd, mint János /: Zápolya: Szapolyai :/ király pártérdekből elnézték, hogy egyes főurak a protestantizmussal rokonszenveznek. Az egyházi javak nagyrészt eladományozták. Mohács után sokáig nem töltöt-ték be a főpapi székeket, s így vezetők híján az alsó-papság nagyrészt magával sodorta az új eszmeáramlat.” – /: A reformáció igazságai megnyerték a papság szívét, s azért csatlakoztak hozzá! :/

A török a kereszténységet lenézte, de nem üldözte: a protestantizmus iránt általában a jóindulatu közömbösség álláspontjára helyezkedett. Ehhez járult a

hatalmas és szuggesztív erejű reformatori propaganda /: inkább az Evangelium igazságának ereje /: s így alig negyedszázad alatt a hitujítás /: reformáció /: általános lett vármegyénk területén.

Luther tanainak /az ő tana az Evangéliom volt!/: első hirdetőit az egyházi javakat bitorló (?) főurak, különösen Perényi Péter, Mágocsi Gáspár főispán és Forgács Simon egri főkapitány támogatták. Mágocsi pártfogása mellett Jászberényben és környékén Skarica Máté terjesztette a reformációt. Itt tört ki először vármegyénk területén a templomok hovatarozandósága miatt a vallási viszálykodás. Jászberény lakói elkülönültek egymástól, a protestánsok magyar városnak nevezték városrészüket. A Kúnságban is hálás talajra találtak a hitujítás /: reformáció /: igéi. /: az Evangelium /:. Az első reformátorok a vittenbergi egyetemen tanult Túri Szabó Lukács és Túri Sánta Jakab, majd Ozorai Imre és Sztárai Mihály voltak, utánuk szinte egy évtizeden át működött: Kálmáncsehi Sánta Márton Túr városában /:Mezőtúr /:. A reformáció végleges meggyökereztetése az ő alapvető munkássága mellett sokat köszönhet a tudós Szegedi Kis Istvánnak, aki 1551-ben Temesvárról Túrra költözött. Megfordult a vidéken a magyar református egyház nagy szervezője, Méliusz Juhász Péter is. A század második felében a Luther-Melanch-

(195)

thoni irányzattal szemben a kálvini irány kerekedett felül, mely a magyarság körében uralkodó is maradt.

A reformált /: református /: egyházak 1554 után superintendatúrát is /: püspökséget /: alakítottak. Ekkor már Túron, Turkevén, Kúnhegyesen, Kúnmadarason stb. templomuk is volt a protestánsoknak. A karcagujszállási egyházközségről szóló első adatunk 1606-ból való. Népes gyülekezetek alakultak Asszonyszálláson, Bócsán, Ködszálláson, Kolbázon, és Kenderesen. A tiszántúli részen alakult református egyházak a túri egyházmegyéhez tartoztak. A reformáció úttörőinek munkásságát nagy buzgalommal folytatták Ceglédi Nyíró János a kevi egyházi első ismert prédikátora, Félegyházi Tamás (az ismert nevű bibliafordító) a 17ik század második felében Túron működött, Tasnádi István (Asszonyszállás lelkésze 1630-ban) Totai István és Szatmári András (Kúnmadarason); Rivolinus György (Kolbáz prédikátora), Oroszi Mihály és Szalacsi János (az első bócsai lelkészek; Ábráni András ködszállási prédikátor stb.

Az 17ik század elején a katolikusok is megmozdultak /: Ellenreformáció /:. Az egri egyházmegye területén az ellenreformációs mozgalmat Szuhay püspök indította meg. Ő már az egyházi tizedet a katolikus egyház részére szedette a protestáns lakosságtól is, ami érthetően nagy felzúdulást okozott. Hamarosan felborult a községek felekezeti békéje. A protestánsok és katolikusok viszálykodása áldatlan helyzetet teremtett, és a torzsalkodás sok esetben üldözéssé fajult.

Heves-Külső-Szolnok vármegye alkotmányos életében a 17ik század elejétől fontos szerepe volt a vallási kérdéseknek. I. Lipót idejében sor került a

protestantizmus üldözésére is, de ez vármegyénk területének népét nagyobb mértékben nem sujthatta, mert az erőszakos rekatholizálást a török megakadályozta.

A magyar protestánsok egységekbe való tömörülése és szervezkedése a 16ik század közepén indult meg. A szervezkedés keretei a katolikus egy-

(196)

ház régi szervezeteit követték. Így vármegyénk területének legnagyobb részét a debreceni református szuperintendencia (a nagyvárad kath. püspökség területén) ölelte fel. A török csak a külsőségekbe avatkozván be, új templomok építését nem engedélyezte, legfeljebb csak a régi egyházak megújításáról lehetett szó. Arra is ügyeltek, hogy a keresztények templomai diszesek ne legyenek. Ilyen viszonyok közt, minden külső támogatás nélkül vert gyökeret vármegyénk tisztántúli részén a kálvinizmus, s a későbbi kor üldözései közepette is mint a kunok nemzeti vallása tartotta fenn magát.

A török korszak egyetlen, biztató fényű jelensége a közművelődés fellendülése, az iskolaügy fejlődése. A magyarság nagy életerejét bizonyítja a kultúrértékek megbecsülése és szolgálata abban a korban, amikor ezernyi csapás és megpróbáltatás közt létének elemi feltételei is megsemmisültek.

Az oktatásügyet a protestantizmus indította meg és virágoztatta fel. Ebben a korban a hit kérdései uralkodtak a lelkeken. A harcos szellemű hitújítás /: reformáció /: a lelkek megmozgatásának minden nemes eszközét az Ige terjesztésének szolgálatába állította, s hatalmas indítékot adott a nemzeti irodalom fejlődésének is. A kor felfogása szerint a nevelés keresztény eszményét csak az egyházi iskola valósíthatja meg. /Ma is így van /: A protestánsok kezdettől fogva felismerték a nevelés nagy fontosságát, s egészen a felső tagozatokig kiépítették iskolaszervezetüket. Minden egyházközség állított fel iskolát, s ez iskolás a művelődés terjesztésének fontos eszközei lettek. A katolikusoknál ekkor a hódoltsági területen nem volt iskolázás, ezért „iskolák nélkül tudatlanságban nőttek fel”. A protestáns egyház és iskola hatását e kor magyarságának életére Salamon Ferenc a következőképpen jellemzi: „Török-Magyarországon nagyon kifejlett a községi élet s a községek kebelében az erkölcsök tisztasága és vallásosság oly nagy volt, hogy a polgári törvényszék is némileg erkölcsbírássá, és egyházi presbitériummá vált, (végzéseit sokszor a Bibliából okolta meg) s a családi élet is megmaradhatott patriarchális

(197)

egyszerűségében és tisztaságában.” A magyarság szellemi fölényét és a nyugati keresztény műveltséget a hódoltság korában a reformáció iskolái tartották fenn.

A katolikusok térvesztésével együtt vármegyénk területén megszűntek a vi-rágzó kolostori iskolák is. Az elpusztultak helyén számos kis református iskola alakult. Ezek mellett a középiskolák (az ún. partikulák) egész sorát szervezték

meg a hódoltság századaiban. Túr lakossága 1530-ban szegődött a hitujítás /: reformáció :/ mellé, a protestánsok kezébe jutott ekkor a régi templom és plébániai iskola is. Az első reformátorok ott azonnal megszervezték iskolájukat és ellátták a tanítás teendőit. A nagyhirű ősi túri gimnázium alapításának érdeme Túri Szabó Lukács és Túri Sánta Jakab nevéhez fűződik. Ebben az iskolákban kezdetben csak elemi ismeretekre oktathatták az ifjúságot. Szegedi Kis István idejében fellendült és a hetvenes években gimnaziális jellege teljesen kibontakozik. A túri iskolában vallástanon és éneken kívül tanították a szabad művészeteket, a latin, görög, később pedig a héber nyelvet is. A 17ik században középiskolává fejlődött karcagi intézet eredetét homály fedi. Annyi bizonyos, hogy 1676-ban már működött. A korabeli iskolaviszonyok arra engednek következtetni, hogy a túri református egyházmegye területén több olyan iskola lehetett, melyekben az elemi ismeretek mellett grammatikára is oktatták a növendékeket.”

– Így írja le az idézett monografia a reformáció terjedését, működését, áldását Szolnok vármegyében. Habár a reformációt tévesen „hitujítás”-nak nevezi, eléggé igyekezett tárgyilagos lenni, s a történeti hűségnek megfelelni. Hogy a reformációról, mint „új eszmeáramlat”-ról beszél, mely az alsó papságot magával ragadta, hogy az egyházi javakat „bitorló” főurakról beszél, mutatja az író katolikus felfogását, és kis elfogultságát, különben nem ellenséges és nem rossz-

(198)

hiszemű a protestantizmussal szemben. Érdemeit elismeri.

XLVII. Az első Pekarik Máré és Gácsy Borbálának családja és későbbi leszármazottai

Ezt a családfát és a leszármazottak családjait nagyrészt Pekarik Mátyás, az első Pekarik Máté unokája – az egyház történetének leírója – állította össze, de évszámok nélkül, amiket a rendelkezésre álló anyakönyvi adatok alapján kellett pótolni, ahol lehetett. Pekarik Mátyás az első Pekarik Máté feleségének: Gácsy Borbálának – akit ő Gácsaynak nevez – egészen Móric János /:József:/ generálisig vezeti vissza a következőképen:

Móric János generális; ennek leánya, vagy későbbi leszármazottja:

Móric Erzsébet, férje volt: Tzút László, ezeknek gyermekei

Tzút Albert, neje volt Kürtösi Erzsébet, utóda

Tzút Fruzina, férje volt Rákóczy Mátyás ennek utóda:

Rákóczy Borbála, férje volt: Kubinyi György, ennek utódai:

Kubinyi Ferenc és

Kubinyi Anna, férje volt: Csete Gáspár utóda:

Kubinyi Csete Mária, férje volt Gácsai Mihály utódai:

Gácsai Gábor, nőtlen volt †; Gácsay Anna † és

Gácsay Borbála, férje volt Pekarik Máté

–

Pekarik Máté és Gácsay /:Gácsy:/ Borbála családja:

1. Pál 1778 – 1831	} ikrek {	1. neje: Huszár Anna Vásárhelyről
		2. neje: Ilygon Katalin Szilikről
		3. neje: Vakla Éva
2. Máté 1778 – 1830 –		neje volt Huszár Éva Vásárhelyről ²³
3. István 1785 – 1827 –		neje volt Kanyó Lidia r.k.
4. János 1788 – 1841 – {		1ső neje volt: Fauszt Zsuzsanna Szarvasról
		2ik neje volt: Farkas Zsófia Öcsödről
5. András 1793 – 1845 –		neje volt: Grandovits Zsófia Pestről
6. Rozális 1796 – 1855 –		férje volt: Tornyos András, várkonyi
7. Sámuel 1799 – 1854 –		1ső neje volt: Vitzán Borbála Szeléről
		2ik neje volt: Molnár Katalin Nagykörösről

(199)

Ezen hét testvér családjai és leszármazottai a testvérek sorrendje szerint a következő:

- I. Pekarik Pál 1778 – 1831 { 1ső neje volt Huszár Anna Vásárhelyről
2ik neje volt: Hygon Katalin Szilikről
3ik neje volt: Valla Éva
gyermekük:
1. Mihály 1816 – neje volt Démon Zsuzsanna Szarvasról
2. Tamás 1818 – 1870 dec 24. { 1ső neje volt: Sárközy Julia
2ik neje volt: Kolpaszky Anna Szentestől
3. Johanna 1821 – 1873 aug 27. férje volt: Vághy János szelei 1816 – 1884
4. Éva 1823 – 1885 ^{III/L₂₀} férje volt: Hajdu István

Pekarik Pál ezen négy gyermekének, a testvérek sorrendje szerint a következő családjaik és leszármazottaik voltak:

1. Pekarik Mihály 1816- és Démon Zsuzsanna családja:

Két fiú: 1. Ferenc, és 2. Antal korán elhaltak.

3. Lajos 1835 – 1905 dec. 28. neje volt: Pekarik Rozália 1843 – 1911 feb.3.
/:Pekarik Samu és Molnár Katalin ref. leánya, egyházi hagyományozó
Itt utód nincs.

2. Pekarik Tamás 1818 – 1870 dec 24 és 1ső neje: Sárközy Julia
2ik neje: Kolpaszky Anna

családja:

1. Imre 1855 – 1932 dec. 20; neje volt: Velő Mária r. kath

ezen gyermekei és leszármazottai:

1. János 1883 feb. 16 – 1917; olasz fogságból hazajövet halt meg. Neje volt: Bobor Mária r. kath. 1886 dec 31 – egybekeltek 1906 nov. 26;

²³ Az összekötő „magyarbajusz” Pálra és Mátéra mint ikrekre vonatkozik.

- neje 1908ban áttért evang. vallásra. Gyermekük közül: Ilona – Rozália 1907 – 1908 és Lajos 1909 – 1910 korán elhaltak. Leányuk Ilona II 1911 máj. 16. – férjezett: Kővágó Andrásné Endrődre
2. Imre I. 1884 nov. 21 – 1887 márc 22. korán elhalt
  3. István 1886 dec 10 – neje: Egedi Rozália r. kath. 1892 dec. 23 – egybekeltek 1912 febr. 10. Gyermekük reverzális alapján r. katholikusok.
  4. Imre II 1889 $\frac{1}{5}$ – 1890 szept 11 korán elhalt
  5. Imre III 1900 máj 5 – neje: Jakab Rozália r. kath 1903 szept. 12 – egybekeltek: 1929 nov. 10. A gyermekek: a fiúk az apa, a lányok az anya vallását követik. Gyermekük:
    1. Ida, r. kath 1931 nov. 18 –
    2. János Imre ev. 1932 jul. 12 –
    3. Etel r. kath. 1934 jan. 17 –

(200)

Pekarik Tamás 1818 – 1870 dec 24 és 1ső neje: Sárközy Julia
2ik neje: Kolpaszky Anna – 1872?
 többi gyermekei

2. Etel 1857 – 1892 feb. 16 /:több adat nincs róla:/
3. Pál 1859 – 1873 jul. 28
4. János I. 1861 $\frac{11}{27}$ – 1861 $\frac{11}{13}$ /:korán elhalt:/
5. János II 1862 $\frac{1}{19}$ – 1863 $\frac{11}{13}$
6. Krisztina 1863 $\frac{11}{20}$ – 1863 $\frac{11}{28}$
7. Gyula 1865 $\frac{11}{8}$ – 1865 $\frac{11}{20}$
8. Anna /:Netti:/ 1866 jul 19 – 1890 apr 28, férje volt: Mészáros Péter
fia volt: Lukács 1886 – 1975ig.
9. Zsigmond 1870 $\frac{11}{16}$ – 1873 $\frac{11}{21}$ /:korán elhalt:/
 Kolpaszky Annától, mint özvegytől férje halála után született még
10. Mária, 1872 márc 5 – 1886 ápr. 28.

Pekarik Pál 1778 – 1831 és három neje: Huszár Anna, Ilygon Katalin és Valla Éva
3ik gyermeke: Johanna 1821 – 1873 $\frac{11}{27}$ és férje Vághy János szelei 1816 –
1884 $\frac{11}{27}$ családja, majd további leszármazottai:

1. Vághy János 1842 – 1888 $\frac{1}{10}$ neje volt Pekarik Zsuzsanna 1850 – 1928 $\frac{11}{31}$
 /: Pekarik Ádám és Szabó Rozália
 leánya :/
2. Eszter 1843 – 1923 férje volt: Mészáros István r. kath.
3. Rozália 1846 – 1916 $\frac{1}{2}$ férje volt: Sárközy Tamás 1843 – 1914 $\frac{11}{13}$
4. Mária 1851 – 1964 $\frac{1}{16}$ /:meghalt 13 éves korában:/
5. Erzsébet 1856 aug. 3. – férje volt Pekarik Lajos r. kath. 1850 – 1926 $\frac{11}{1}$
6. Ferenc 1860 – 1927 $\frac{11}{2}$ neje volt: Borbély Eszter 1870 –
7. Antal 1861 $\frac{1}{16}$ – 1932 $\frac{11}{9}$ neje volt: Kohutka Anna r. kath.

Ezen testvérek családjai és további leszármazottai a testvérek fenti sorrendje szerint a következő volt:

1. Vághy János 1842 – 1888 és Pekarik Zsuzsanna 1850 – 1928

családja:

1. István, 1871 ^{VII}/₁₂ – 1933 jun. neje volt Végh Erzséber r. kath.
egybekeltek 1894 jan. 16.

(201)

2. János I 1873 ^{XII}/₁₈ – 1873 ^{XII}/₂₇ /:korán elhalt:/

3. János II. 1874 ^{XI}/₄ – 1874 ^{XI}/₅ /:egy napig élt/

4. János III 1876 ^{II}/₁₂ – 1882 ^{XI}/₂ /:korán elhalt:/

5. József 1878 – 1880 ^{XII}/₂ /:korán elhalt:/

6. Krisztina 1880 dec. 28 – 1901 máj. 30: férje volt id. Máté Pál 1871 ^I/₁₉ – 1899. egybekeltek 1898 okt. 23. gyermekük volt: Pál 1899 aug.

1. – 1900 máj. 9. /: korán elhalt :/ apja halála után született, az apa alig egy évi házasság után meghalt Kecskeméten, ahol rendőr volt

7. Rozália 1883 dec. 11. – férje: ifj. Paczolay László 1881 szept. 10. – egybekeltek: 1906 febr. 17.

8. János IV. 1886 máj. 11. – 15ő neje volt: Dekány Mária r. kath. esk. 1911 ^{II}/₂₂; ettől elválva, 2ik neje: Piller Irma ref. esk. 1912 ^{XII}/₅.

Ezen fenti testvérek családjai és leszármazottai a testvérek sorrendje szerint a következők:

1. Vághy István 1871 VIII/19 – 1933 jun. és neje Végh Erzsébet r. kath.
egybekeltek 1894 jan. 16.

gyermekeik:

1. Erzsébet 1895 – férje: Gortva Antal r. kath.

a család r. kath.

2. István 1897 okt. 20 – neje: Fodor Eszter, Tiszaföldváron élnek
egybekeltek: 1920 jan

3. János 1899 aug. 22 – 1900 jul. 27. /:korán elhalt:/

4. Pál 1903 okt. 16 – 1908 szept. 7 /:korán elhalt:/

5. Károly 1906 jul. 31 – 1906 okt. 29. /:korán elhalt:/

6. Imre 1907 nov. 21 – neje Asztalos Ilona r. kath.
egybekeltek 1933 nov. 19. – a gyermekek reverzális alapján r. kath. vallásúak

7. Gergely 1910 márc. 2 – neje: Dér Mária r. kath. Budapesten élnek
egybekeltek 1932 nov. 20

8. Ilona 1912 – 1932 apr. 5. /:meghalt 20 éves korában

9. Gyula 1919 dec. 21 –

2. 3. 4. és 5ik gyermeke Vághy János és Pekarik Zsuzsannának, a három János, és József, korán elhaltak, a 6ik gyermekük: Krisztina, Máté Pál ne-jének családja, egyetlen gyermek, már fentebb fel van tüntetve. Még két gyermeküknek: Rozáliának, férjezett ifj. Paczolay Lászlóné, és

(202)

és János, kinek neje volt Dékány Mária, 2ik neje Piller Imre, családjaik lesznek alább feltüntetve.

7. Vághy Rozália, 1883 dec 11 – férje if. Paczolay László, ref 1881 szept 10. – egybekeltek: 1906 febr. 17

gyermekai:

1. Erzsébet Irma, 1906 nov. 19. – férje Csató Imre Tiszasason egybekeltek 1927 nov. 5.
  2. Béla Ferenc; 1908 okt 8 – 1909. szept. 5. /: korán elhalt:/
  3. Jolán 1910 jun 8 – férje Csernus László r. kath. egybekeltek 1932 nov. 26. gyermekeik, reverzális alapján evang. vallásúak, egy fiuk van: László, szül: 1933 okt. 11.
  4. Margit, 1912 apr. 13 – 1922 jul. 7 /: meghalt 10 éves korában:/
  5. László I. 1915 jan 1 – 1915 aug. 2. /: korán elhalt:/
  6. László II. 1916 aug. 15. –
  7. I. Sándor, Béla 1920 jan 21 – 1922 jul. 13 /: korán elhalt:/
  8. II. Sándor, Mihály 1924 szept 28. –
8. Vághy János 1886 máj 11. – 1ső neje: Dékány Mária r. kath. esk: 1911 ¹¹/₂₂ és ettől elvált, 2ik neje Piller Irma ref. esk 1912 dec 5.

gyermekai:

1. /:első nejétől:/ r. kath. férjzett ..... második nejétől²⁴
2. I. Irma, Karolina 1913 okt 15 – 1916 jul. 27. /: korán elhalt:/
3. I János 1915 márc 3 – 1916 jun 8. /: korán elhalt:/
4. Iren, Gizella 1917 márc. 16 –
5. Béla 1919 máj 20 – 1920 aug. 18 /: korán elhalt:/
6. II János Dezső 1922 febr. 7. – } ikrek²⁵
7. II Irma, Eszter 1922 febr. 7. – }
8. Eszter 1927 – a család Budapestre költözött.

Pekarik Johanna 1821 – 1873 és Vághy János, szelei 1816 – 1884. többi gyermekeiknek családjai és leszármazottai következnek. /: Vághy János 1842 – 1888 után /: Második gyermekük volt:

2. Vághy Eszter 1843 – 1923; férje volt: Mészáros István r. kath.

gyermekai:

1. István, 2. József, kikről további adat nincs.
3. Eszter, ev. 1882 ^{III}/₂₆ – férje volt Mező László Tiszasason † 1935 egybekeltek 1902 nov. 18.

(203)

4. Mihály, r. kath. /: további adat nincs:/

²⁴ A nevek kifestve a kéziratból!

²⁵ A magyabajús a a János Dezső és Irma Eszter ikertestvéreket köti össze.

3ik gyermeke Pekarik Johanna 1821 – 1873 és Vághy János szeleinek 1816 – 1884ig volt:

Rozália, 1846 – 1916 ^v/_o, férje volt Sárközy Tamás 1843 – 1914 ^{II}/₁₂, egybekeltek 1866 nov 6.

gyermekeik:

1. Rozália 1867 ^{IX}/₂₂ – 1936 ^{VII}/₂₁ férje volt Pataky József r. kath. 1857 – 1922 egybekeltek: 1885 jan 20
2. Terézia 1869 okt 15 – 1873 máj. 29. /: korán elhalt :/
3. Mihály 1871 szept 29 – 1871 dec. 9 /: korán elhalt :/
3. Gyula 1875 apr 7 – 1875 jul 14. /: korán elhalt :/
4. Ferenc..... – 1931 jun. Meghalt Tiszaugon, fiánál, Mihálynál, aki ott községi kézbesítő

Fentiek közül

1. Sárközy Rozália 1867 szept 22 – 1936 jul. 21 és Pataky József r. kath. 1857 – 1922 egybekeltek: 1885 jan 20

családja:

1. I. Terézia 1886 jan. 23 – 1894 aug. 30
2. Krisztina, Ilona 1887 márc. 22 – férje volt, Máthé Dezső
3. I. Rozália 1892 dec – 1893 márc 7 /: korán elhalt :/
4. II. Terézia, Erzsébet 1895 okt 25 – 1921 dec. 14.
5. Erzsébet 1901 szept 25 –
6. II. Rozália 1903 aug. 11 –
7. Emma 1908 jun 9 – 1909 febr. 8 /: korán elhalt :/

Volt ezenkívül még hét fiugyermek, kik közül meghalt egy, életben van 6. Ezek r. kath. vallásúak, az evang. egyházi anyakönyvekben nincsenek bejegyezve.

Vághy János szelei 1816 – 1884 és Pekarik Johanna 1821 – 1873 4ik gyermeke volt:

4.ik Mária 1851 – 1864 máj 16. /:meghalt 14 éves korában:/

5ik: Erzsébet 1856 aug 3. – férje volt Pekarik Lajos r. kath. 1850 – 1926 ^I/₁, egybekeltek 1876 nov. 14

gyermekeik:

1. Lajos 1877 aug. 20 – 1888 apr. 25 /: elhalt 11 éves korában :/
2. I Mária 1879 szept 20 – 1882 nov. 4. / korán elhalt :/
3. II Mária 1884 szept 15 – 1ső férje volt: Gólya Bálint, esk 1903 jan. 15, ettől elvált, 2ik férje volt: Szvoboda Mihály, esk. 1908 nov. 18. Ez utóbbi elesett a szerbiai fronton 1914 szept 8. család nem maradt
4. István r. kath. 1900 apr 12 – /: nőtlen :/

(204)

Vághy János, szelei 1816 – 1884 és Pekarik Johanna 1821 – 1873 szülők 6ik gyermeke volt:

6. Ferenc 1860 – 1927 $\text{II}/_2$, neje volt Borbély Eszter 1870 – egybekeltek 1888 Január 23.

gyermekük:

1. Eszter, 1889 aug 21 – 1904 máj. 20: /meghalt 15 éves korában:/
2. Ferencz, 1891 dec 4 – nőtlen – törvészéki bíró az egri törvényszéknél
3. Katalin 1894 márc 2 – férje: Dömsödi Imre, r. kath. Szentesen egybekeltek: 1920 nov. 25 – egy lányuk van, Kató
4. Rozália 1896 okt 10. – férje Papp Béla r. kath. Szentesen egybekeltek 1920 nov. 25, egy fiuk és egy lányuk van
5. Lajos 1899 nov 28 – nőtlen – férfi szabó, egyházi gondnok
6. Dezső 1905 febr 3 – soffőr; neje Csetneki Róza, Budapesten élnek
7. Antal 1861 I616 – 1932 $\text{III}/_2$, neje volt Kohutka Anna gör. kath.

gyermekük:

1. Margit Jolán gör. kath. 1890 $\text{II}/_{28}$ – férje: Horváth _ _ _ családjáról nincs adat
2. Ilona 1892 $\text{IV}/_8$ – 1898 $\text{VIII}/_7$ /:korán elhalt:/
3. Jolán 1894 $\text{VII}/_{20}$ – 1895 $\text{II}/_8$ /:korán elhalt:/
4. Johanna ev. 1896 $\text{V}/_{20}$ – férje volt Vincze Jenő, 1895 $\text{IX}/_1$ – 1927 $\text{IX}/_{21}$ egybekeltek 1922 szept 9. – 1. egy kis lánya Ilona, 1923 $\text{X}/_{24}$ – 1924 $\text{II}/_{12}$ korán elhalt, 2ik lánya: Mária Anna szül. 1926 jul 18
5. Antal, Pál 1898 $\text{II}/_{10}$ – 1898 $\text{II}/_{14}$ /:négy napig élt:/
6. Gyula 1899 $\text{IV}/_3$ – 1900 $\text{X}/_{12}$ /:korán elhalt:/
7. Béla 1901 $\text{X}/_8$ – 1902 $\text{II}/_{28}$ /:korán elhalt:/
8. László, Péter 1904 $\text{VI}/_{20}$ – 1904 $\text{VIII}/_9$ /:korán elhalt:/
8. Katalin 1863 $\text{IV}/_{28}$ – 1873 $\text{V}/_{25}$ /:meghalt 10 éves korban diftériában:/
9. András 1865 $\text{XI}/_8$ – 1869 $\text{XI}/_{25}$ /:korán elhalt
10. Krisztina 1868 $\text{II}/_{21}$ – 1873 $\text{V}/_{25}$ /:meghalt 5 éves korban diftériában:/

Ezzel bezárul Pekarik Pál 1778 – 1831 harmadik gyermekének, Johannának leszármazási táblázata. Most következik

Pekarik Pál 1778 – 1831 és három neje: Huszár Anna, Ilygon Katal. és Valla Éva 4ik gyermeke:

- Pekarik Éva 1823 – 1885 $\text{III}/_{20}$; és férje Hajdu István 1822 – 1897 $\text{I}/_7$ -
gyermekük és leszármazottai:

(205)

1. Hajdu György . . . neje volt Donáth Anna Szentesről a családról további adat nincs
2. Hajdu Frigyes 1846 – 1902 okt 22; neje volt Pintér Anna 1848 – 1918 dec 3.

családja:

1. Erzsébet 1879 ^{IX}/₁₈ – 1879 ^{IX}/₂₈ /: még a házasság előtt született; 10 napig élt :/
házasságból születtek
  2. István 1884 aug – 1886 szept 18 /: korán elhalt :/
  3. I. Julianna 1887 ^{VIII}/₁₃ – 1888 ^{VIII}/₁₇ /: korán elhalt :/
  4. II. Julianna szül. 1889 ^{VI}/₉ – /: további adat nincs :/
  5. Anna 1891 ^{VII}/₁₄ – 1892 ^{VIII}/₁₁ /: korán elhalt :/
  6. Ilona 1893 ^{IV}/₁₅ – férjhez: Kengyel Istvánhoz Szentesre
egybekeltek 1912 febr. 13. – /: további adat nincs :/
  7. Mária 1895 jul – 1896 okt 30 /: korán elhalt :/
3. Hajdu Márton 1854 – neje volt Bárany Klára 1866 – egybekeltek: 1883 márc. 27.

gyermekeik:

1. Mária 1884 ^I/₂₄ – /: további adat nincs :/
  2. Franciska 1886 ^{II}/₂₃ – 1886 ^X/₂₄ /: korán elhalt :/
  3. Ferenc 1889 okt 7 – /: további adat nincs :/
  4. Gyula 1899 jul 3 – /: további adat nincs :/
- Ez a család 1928-ban Tiszaföldvára költözött.

–

4. Hajdu Ferdinánd – neje volt: Herceg Mária /: további adat nincs :/
  5. Hajdu Katalin 1853 – 1869 ^{III}/₈ /: korán elhalt :/
  6. Hajdu József 1859 ^{II}/₁₅ – 1924 ^V/₁₇ neje volt: Kiss Erzsébet /: további adat nincs :/
  7. Hajdu Mária 1863 jun – 1863 jul 5 /: korán elhalt :/
  8. Hajdu László 1865 ^V/₂₅ – 1865 ^V/₃₁ /: korán elhalt :/
- II. Pekarik Máté és Gácsay /: Gácsy :/ Borbála második fia:
II. Pekarik Máté 1778 – 1830 és neje: Huszár Éva Vásárhelyről
gyermekei és további leszármazottai
1. Erzsébet 1805 – 1863 ^X/₁ férje volt: Sárközy Ferenc
  2. Zsuzsanna férje volt: Sárközy Sándor /: † Gyopárhalmán :/
  3. Borbála férje volt: Lamos József

(206)

Ezen fenti három testvér családjai és leszármazottai a következők

1. Erzsébet 1805 – 1863 okt. 1. férje volt Sárközy Ferenc.

családja:

1. Sárközy Mihály /: további adat nincs :/
2. Ferenc /: /
3. Katalin 1832 – 1911 ^V/₂₃ férje volt Berényi István 1823 /
1885 ^I/₃₁

ezek gyermekei:

- Berényi 1. János 1860 aug. 22 – /: további adat nincs :/

2. Rozália 1863 dec 6 – férje volt Bálint István r. kath
  3. Erzsébet 1866 jul 19 – 1917 $\frac{1}{28}$ férje volt Rozmis Márton
  4. Lajos 1868 szept 11. – /: további adat nincs :/
  5. Mihály 1870 szept 7 – 1871 okt 25 /: korán elhalt :/
  6. Benjamin 1876 $\frac{III}{20}$ – 1883 $\frac{XI}{5}$ /: korán elhalt :/
  4. Márton 1834 – 1904 jul 20 /:nőtlen volt:/
  5. Erzsébet .....férje volt Mészáros Ferenc /:további adat nincs:/
- A fenti testvérek közül Katalin leányának, Berényi Rozáliának és Bálint Istvánnak családja ez volt:

- Bálint
1. Róza, 1886 jan 9. ... /: további adat nincs :/
  2. Julia I. 1888 $\frac{II}{12}$ – 1889 $\frac{IX}{21}$ /: korán elhalt :/
  3. Julia II 1892 apr 16 .... /: további adat nincs :/
  4. Franciska 1894 febr 6. ... /: :/

Katalin második leányának, Berényi Erzsébetnek és férjének Rozmis Mártonnak /: r.kath. :/ családja ez volt:

- Rozmis
1. Katalin 1887 $\frac{XI}{24}$ – 1888 $\frac{XII}{2}$ /: korán elhalt :/
  2. Éva 1893 $\frac{XII}{23}$ – 1894 $\frac{I}{4}$ /: korán elhalt :/
  3. Erzsébet 1897 $\frac{VI}{22}$ – _ _ /: további adat nincs :/
  4. Krisztina 1899 $\frac{II}{25}$ – 1902 $\frac{XI}{14}$ /: korán elhalt :/
  5. Terézia 1901 $\frac{IX}{4}$ – 1914 $\frac{III}{2}$ /: :/

2. Zsuzsanna ..... férje volt Sárközy Sándor, † Gyopárhalmán családja.

1. Sárközy Sándor 1837 – 1862 szept 28 /: további adat nincs :/
2. Sámuel .... nős volt, meghalt Gyopárhalmán
3. István ..... neje volt: Lukács Otília 1830 – 1863 $\frac{III}{3}$ Öcsödről.

Ezeknek családja:

1. Dezső 1850 – 1910 neje volt Fehér Anna Szelevenyről
2. Otília 1862 $\frac{I}{22}$ – további adat nincs
4. Károly .... /: további adat nincs :/
ezek mind áttértek katolikus vallásra.

(207)

Pekarik Máté és Huszár Éve harmadik gyermeke volt

3. Borbála férje volt Lamos József
gyermekei:

1. Lamos Dénes .... /:korán elhalt:/
2. Antal 1842 – 1890 $\frac{III}{1}$ neje volt: Mészáros Krisztina r. kath.
ezeknek gyermekei:
1. Antal /:további adat nincs:/
2. Borbála /: :/
3. Mária /: :/
4. Ferenc /: :/
5. József 1883 $\frac{X}{18}$ – /:további adat nincs.

ezek is mind áttértek r. kath. vallásra.

III. Következik: Pekarik Máté és Gácsay /:Gácsy:/ Borbálának 3ik fia István

III. Pekarik István 1785 – 1827 és neje Kanyó Lidia r. kath.

gyermekai:

1. Julianne ..... férje volt Trencsényi Sándor

ezeknek fia:

1. Trencsényi Sándor, neje: Kovács Rebeka

2. Terézia, kinek első férje volt Závoczky István,
2ik Halász János.

2. Pál ..... neje volt Kasza Veronika egy lányuk volt

1. Pekarik Teréz, férjezett Radits Józsefné.

3. István ..... neje volt: Nagy Krisztina

ezeknek gyermekei:

1. Lajos, 1850 – 1926 ^{IX/1} neje volt: Vághy Erzséber 1856 ^{VIII/3} –
egybekeltek 1876 nov 14. – családjuk közölve: Pekarik Johanna –
Vághy Jánosné cimen.

2. István 1856 – 1932 ^{II/17} neje volt Szántó Mária

3. Rozália .... férje volt Rigely László /:5 fia volt:/

4. Franciska 1866 – férje volt Naizer János /:4 fiuk volt:

5. László .... neje volt Laczkó Katalin (1 fiuk volt:

ez az ág mindig katolikus

IV. Következik: Pekarik Mété és Gácsay /:Gácsy:/ Borbála 4ik fia János

első neje: Fauszt Zsuzsanna Öcsödről Szarvasról

IV. Pekarik János 1788 – 1841 és első neje : Farkas Zsófia Öcsödről
gyermekük:

1. Ádám 1814 – 1865 neje volt: Szabó Rozália 1817 – 1877 ^{VI/14}

2. Katalin 1815 – 1890 ^{VII/1} férje volt: Sárközy András

3. Zsuzsanna férje volt Janovits András

4. Simon 1827 – 1863 jul 10. neje volt Berényi Lidia Szentestől

(208)

A fenti négy testvér családjai és leszármazottai a következők.

I. Pekarik Ádám 1814 – 1865 ^{II/2} és Szabó Rozália 1817 – 1877 jun 14
gyermekük:

1. József 1850 ? /:nőtlen:/ meghalt Ungváron

2. Zsuzsanna 1850 – 1928 férje volt Vághy János ezeknek családja: Pekarik
Johanna és Vághy János szelei cím alatt már közölve volt

II. Pekarik Katalin 1815 – 1890 ^{VII/14} első férje volt Sárközy András. 2ik Teslák Pál
gyermekük:

1. Sárközy Johanna 1837 – 1888 ^{VIII/18} férje volt Sárközy Péter 1832 – 1916 ^{VIII/27}
ezeknek családja:

1. Ludit 1859 márc 19 – /:további adat nincs:/

3. Lajos 1863 ^{I/6} – 1863 ^{XII/6} /:korán elhalt:/
4. Etel 1864 ^{X/26} – 1928 ^{VII/1} férje volt Czúcz István r. kath. 1854 – 1895
 egybekeltek: 1882 nov. 28. gyermekeik:
  1. Czúcz Marcella, Johanna 1886 ^{VII/2} – 1942 férje volt Polyák István +
  2. Etel 1888 ^{VII/7} férjezett Cseuz Lászlóné, Szolnok
  3. Vilma 1890 ^{II/27} – 1895 ^{XII/13} /:korán elhalt
5. Ottília 1866 ^{XI/30} – 1869 ^{XI/23} /:korán elhalt:/
6. Eszter 1868 ^{XI/28} – első férje volt: Gyói Mihály, 2ik Tajichák István,
 egybekeltek 1890 apr. 22.
 (Sárközy Péter második neje Polner Karolina volt 1842 – 1921 ^{II/7})
 egybekeltek 1892 jun. 20.
- I/1. Sárközy Judit 1859 – 1919 ^{I/28} férje volt: Sárközy Árpád 1852 – egybe-
 keltek 1877 nov. 22. egy fiuk volt:
  1. Ferenc, Kálmán 1878 ^{X/17} – 1887 ^{III/21} /:korán elhalt:/
2. Sárközy Erzsébet 1860 – férje volt: id. Paczolay László 1854 –
 egybekeltek 1878 nov. 27. gyermekeik:
  1. Paczolay Albert 1880 ^{III/28} – 1882 ^{III/18} /:korán elhalt:/
  2. „ László 1881 ^{IX/10} – neje Vághy Rozália
 ezeknek családja már közölve volt: Vághy János és Pekarik Zsu-
zsanna cím alatt
Rozália leányuk családjánál.
  3. Etelka, Nelli 1883 ^{I/23} – 1885 ^{IX/14} /:megégett:/
  4. Albert II. 1884 ^{VIII/8} – 1884 ^{VIII/14} /:korán elhalt:/
  5. Péter I 1886 ^{I/22} – 1887 ^{II/10} /:korán elhalt:/
  6. Péter II 1887 szept. 1. – ref. lelkesz Pomázon
  7. Sándor 1890 aug 12 – (további adat nincs:/
- II. Sárközy Tamás 1843 – 1914 ^{II/13} neje volt Vághy Rozál 1846 – 1916 ^{V/2}
 egybekeltek: 1866 nov. 6. családjuk közölve volt: Vághy János szelei és
Pekarik Johannának 3ik Rozália nevű leánya címe alatt.
- III. Sárközy Lídia 1841 – 1865 ^{VI/27} férje volt Sárközy Mihály 1831 – 1876 ^{V/22}
 egybekeltek 1862 jan 29. – családjuk:
  1. Ferenc 1862 ^{XI/16} – neje volt Zsuzsa esküvő: 1888 ^{II/8} leányuk: Zsu-
zsanna 1890 ^{III/17}
  2. Márton 1864 ^{XI/8} – 1866 ^{III/12} /:korán elhalt.

(209)

Következik Pekarik János 1788 – 1841 harmadik gyermeke

III. Pekarik Zsuzsanna és férje Janovits András családja: Békésgyulára költöztek

1. Janovits Lajos
2. „ Teréz
3. „ Zsuzsanna további adat nincs.

Pekarik János 1788 – 1841; negyedik gyermeke:

IV. Pekarik Simon 1827 – 1863 ^{VII/10} és neje Berényi Lídia Szentestől

családja

1. Katalin 1860 – 1865 márc 8. /: korán elhalt /: állítólag két leánya volt – további adat nincs

Következik: Pekarik Máté és Gácsay /: Gácsy /: Borbála 5ik gyermekének családja.

V. Pekarik András 1793 – 1845 és neje Grandovits Zsófia Budapestről

1. András 1817 – 1846 meghalt mennykőütéstől; /: további adat nincs /:
2. Zsuzsanna ... † 1849 /: további adat nincs /:
3. Zsófia .... † 1849 /: /:
4. Eszter 1823 – 1886 { 1ső férje volt Boczkó János
2ik Csontos János tiszaföldvári

1. fia Boczkó István ügyvéd, neje volt Szegedi Julia egy lányuk volt: Eszter /:további adat nincs:/

2. fia Csontos Mihály, neje volt: Sarkadi Nagy Teréz három gyermekük volt /: további adat nincs /:

5. Péter 1825 – 1884 ^{III}/₁₁ 1ső neje volt: Bobor Julia 1826 – 1866 ^{IV}/₁₁ 2ik: Oberna Mária

1. leánya: Julia 1852 – 1868 ^{XII}/₁₈ /elhalt 16 éves korában

2. Johanna /: további adat nincs /: /: mind elhaltak /:

6. Mátyás 1834 – 1905 ^{IV}/₁₈ neje volt: Pekarik Etel 1845 –

7. Mária 1837 – 1875 ^I/₂ férjezett: Horpácsi István r. kath-hoz volt két fia: 1. István, 2. Mihály és két lánya:

3. Mária, 4. Etelka /:további adat nincs:/ ezek mind katolikusok.

A fenti hét testvér közül nagyobb családja volt Mátyásnak, akinek családját és leszármazottait alább közöljük. Ez a Mátyás volt a Pekarik féle Családfának és leszármazási ágainak leirója, valamint a csépai evang. egyház történetének megírója. Az ő leírása évszámokat nem tartalmaz, ezek a lehetőség szerint az egyházi anyakönyvből, és bemondások szerint vannak pótolva!

(210)

6. Pekarik Mátyás 1834 ^{II}/₉ – 1905 ^{IV}/₁₈ és Pekarik Etel 1845 – 1922 ^{II}/₁₆ egybekeltek: 1864 jan 23

gyermekük és leszármazottaik:

1. István 1864 ^{XI}/₂₃ – 1866 ^V/₂₃ /: korán elhalt /:
2. Mária 1868 ^{III}/₁₃ – férje volt Nagy Lajos r. kath. 1859 – 1924 ^{IX}/₂₆ családja lentebb külön közölve
3. János 1870 ^V/₄ – 1873 ^{IX}/₁₁ /: korán elhalt /:
4. István 1871 ^{XII}/₉ – 1873 ^{VIII}/₁₉ /: korán elhalt /:
5. Terézia Vilma 1875 ^X/₁₃ – férje volt: Nagy János r. kath. egybekeltek: 1902 aug. 25 volt egy lányuk: Eszter szül 1899 jul 5. – Budapesten lakik, és volt két fiuk: r. katolikusok – ezekről nincs adat.

6. Rozália-Mária 1880^{I/16} – férje volt Kanyó Iózsef r. kath 1879^{II/19} – egybekeltek 1901 nov. 2. családról nincs adat
7. Etel 1882^{II/25} – férje volt Kiss László 1879^{II/13} – egybekeltek 1906 dec 12 – a férfi különváltan Ó-Kécskén él, az asszony Tiszasáson él Balázs László ref. férjével leányuk: Etel, férjezett Hajdu Sándorné, ref. vallásúnak mondja magát.
8. Lajos 1885^{VII/25} – neje Bakó Krisztina 1892^{III/25} r. kath volt, de 1928ban áttért evang. vallásra családjá lentebb külön közölve.

Ezen fenti nyolc testvér közül a 2ik: Mária, férjezett Nagy Lajosné, és 8ik Lajos, neje Bakó Krisztina családjait itt közöljük:

2. Pekarik Mária 1868^{III/13} és férje Nagy Lajos r. kath 1859^{VIII/25} – 1924^{IX/26} egybekeltek 1885 nov 1. gyermekeik:

1. Eszter I 1886 aug 15 – 1888 apr 5. /:korán elhalt:/
2. Eszter II 1888^{IV/14} – 1890^{III/24} /:korán elhalt:/
3. Mária 1896^{I/27} – 1896^{I/29} /: /
4. Katalin, Krisztina 1898^{IV/29} – 1925^{VIII/29} férje volt Maródi Imre egybekeltek 1919 febr 10. /:családról nincs adat:/
5. Margit 1903 jul 10 – 1903 szept 30 /:korán elhalt:/
6. Borbála 1904^{XII/2} áttért kath. hitre, férje volt Kalcsú László r. kath egybekeltek: 1924 febr 10 /:családról nincs adat:/
7. Eszter III Erzsébet 1906^{XI/14} – 1906^{XII/2} /:korán elhalt:/
8. Ilona, Erzsébet 1910^{VIII/8} – 1915^{II/11} /:korán elhalt:/

8. Pekarik Lajos 1885^{VIII/25} és neje Bakó Krisztina 1892^{III/25} r. kath. egybekeltek Tiszaugon 1910: az asszony 1928ban lett evangélikus
gyermekeik

1. Lajos szül. 1912^{VII/5}.... Budapesten él
2. István, János sz. 1914^{X/26}...

(211)

3. László, sz. 1923^{I/19}.
4. Irma, Mária sz. 1925^{III/21}
5. Mihály sz. 1928^{VII/31}
6. Imre, József sz. 1933^{IX/2}

Következik: Pekarik Máté és Gácsay /:Gácsy:/ Borbála 6ik gyermekének, Rozáliának családja és leszármazottai

VI. Pekarik Rozália 1796 – 1855 és férje Tornósy András, várkonyi családja:

1. leányát /:ismeretlen nevű:/ veszett kutya marta meg, és belehalt.
2. István és 3. Sándor fiuk elhaltak

4. Borbála 1811 – 1873 ^{VIII}/₁₁ szül: Várkonyban férje volt: Paczolay Gábor szül. Tápiószelen 1801 – 1873 ^{VIII}/₂ egybekeltek: 1839 febr. 21; gyermekeik:
1. Eszter .... férje volt Madarász János, öcsödi egybekeltek 1861 szept 29
  2. Rozália 1850 - férje volt: Rohoska István tanító 1846 – egybekeltek 1872 febr 4.
    1. egy lányuk: Rozália 1873 ^I/₁₆ – 1873 ^{VIII}/₁₀ /:korán elhalt
    2. fiuk István sz. 1874 jun 8 a család elköltözött Csepárról
  3. Antal 1839 – 1909 ^V/₁₃ első neje volt: Szvoboda Julia 1845 – egybekeltek 1871 febr 8; második neje volt: Koncz Eszter 1848 – 1909 ^{VIII}/₃₀ gyermekeik:
    1. Rozália 1875 ^I/₇ - /:további adat nincs:/
    2. Eszter 1876 ^{XI}/₂ - /: /
    3. Antal I 1878 ^X/₁₄ – 1881 ^{II}/₅ /:korán elhalt:/
    4. Gábor I 1880 ^{IX}/₂₃ – 1881 ^{III}/₂₃ /: /
    5. Gábor II 1882 ^{III}/₂₄ – neje r. kath: ....
    6. Antal II 1884 ^{VIII}/₆ – /:további adat nincs:/
    7. Lajos 1886 ^{IX}/₃₀ – 1922 ^{III}/₁₆
  4. László 1854 – neje volt: Sárközy Erzsébet 1860 – egybekeltek 1878 nov. 27 a család már előbb közölve volt Pekarik Katalin és Sárközy András –ik gyermeke Erzsébet adatai--- Ez már unoka volt.²⁶
  5. Borbála 1857 – 1880 ^{XII}/₂ férje volt: Polner Károly 1850 – 1905 ^{III}/₁₈ egybekeltek 1878 nov. 26. Polner Károly 2ik neje volt Kanyó Fáni további adat nincs.

(212)

Következik: Pekarik Máté és Gácsay /:Gácsy:/ Borbála 7ik gyermekének: Sámuelnek családja:

VII. Pekarik Sámuel 1799 – 1854 és 1ső neje: Vitzán Borbála Szeléről; 2ik neje Molnár Katalin ref. Nagykőrösről

családja /:első nejétől:/ Vitzán Borbálától:

1. Károly, 2. Anna, 3. Dénes /: mind korán elhaltak ./
4. Imre 1822. + 1865 neje irsai volt, Irsán nősült, neje Klementisz Antónia, 2 gyermeke volt:
  1. Ilka 1858-ban született Kiskunfélegyházán
  2. János 1896 kir. ügyész
5. Katalin

{	1ső férje volt: <u>Bicskei Imre</u>
	2ik <u>Szalay József</u> , bánfalvi tanító ezzel egybekeltek 1861 okt. 28.

²⁶ Tollal írt megjegyzés.

egy lányuk volt: Vilma, Saling

Géza, szentesi tanítónak neje volt

6. Rozália 1836 – 1911^{II/2} – férje volt Pekarik Lajos 1835 – 1905^{XII/28}
egybekeltek 1859 nov. 28

itt utód nem volt; egyházi hagyományozó

7. Ferenc 1844 – 1888^{X/22} – nőtlen volt, vagyonát szétoztás nélkül tartotta Rozália és férje

8. Zsigmond † meghalt iskolás gyerek korában, további adat nincs
A családfának itt vége van.

(213-216) Tartalomjegyzék²⁷

---

²⁷ Átkerült a forráskiadvány elejére!

CSÁK ERNŐ GYÜLEKEZETTÖRTÉNETI ÍRÁSÁRÓL

Adatok a dél-alföldi evangélikus gyülekezetek és a protestáns
ökumenikus törekvések történetéhez

A 17. század végi, de méginkább a 18. századi belső népmozgások következtében nagy tömegek húzódtak a török hódoltság alól nemrég felszabadult alföldi területekre, szinte minden égtáj felől: északról, keletről és délről. Ez a hatalmas népmozgás alapozta meg azután az Alföld etnikai, nyelvi és írásunk szempontjából fontos vallási arculatát egészen az I. világháborúig, illetőleg gyakorlatilag napjainkig.

E migrációs folyamatok révén kerültek az Alföld számos pontjára evangélikus vallású lakosok is. Nemzetiségüket, nyelvüket tekintve többségükben szlovákok, valamint németek, kisebb részben magyarok voltak. Ideköltözésük elsősorban a magánföldesúri és kamarai telepítési akciók következménye. A spontán belső népmozgások mögött is tudatos és határozott tervek, elképzelések húzódhattak, átgondolt akciók lehettek.

E folyamatok egyik eredményeképp 1734-ben létrejött az Evangélikus Bányai Egyházkerület,¹ amihez a középső Felvidék, a Duna-Tisza köze, a Tiszántúl déli része, s Dél-Magyarország tartozott. E vidéken – az északi részeket és néhány alföldi települést kivéve – az evangélikusság kisebbségben volt.

Kisebbségben voltak az evangélikusok a Tiszántúlon, a Bácskában és a Bán-ságban is a lokálisan, kistájilag többséget alkotó római katolikusok, reformátusok, vagy ortodoxok között. Emiatt a kisebbségben lévő evangélikusok – akiknek körében nemzetiségi szempontból többségben volt a szlovák és a német elem, míg a magyarok kisebbségben – nem egy helyen összefogtak az ugyancsak kisebbségben lévő reformátusokkal és egyesült protestáns egyházközségek sorát alakították a 19. század utolsó harmadában. Ilyeneket ismerünk az Alföldről pl. Csengődről,² Hatvanból,³ Kiskunfélegyházáról,⁴ Komlórról, Lieblingből és Temesvárról.⁵

1 Zoványi 1977. 46-47. Az egyházkerület egyházmegyéi: pesti, békési, bácsi, barsi, nagyhonti, bánáti.

2 Pivarcsi 2001. Lásd még: http://archive-hu-2012.com/hu/c/2012-10-24_513505_27/A-Cseng%C5%91di-Evang%C3%A9likus-Egyh%C3%A1z-t%C3%B6rt%C3%A9net/

3 <http://www.hatvanref.hu/page4.html>

4 Mészáros 2010. Lásd még: <https://epekkfhaza.wordpress.com/> A kiskunfélegyházi eset éppen fordítottja a csépainak: itt a reformátusok voltak abszolút többségben, s az evangélikus hívek kis csoportja „lépett be” a református dominanciájú egyesült protestáns egyházba, amelynek működését mindmáig a ráformátus túlsúly jellemzi.

5 Lásd a települések honlapjain az egyházak történetét!

Ez volt a helyzet a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Csépan is, ahol a lakosság 4-5%-át kitevő evangélikusság⁶ összefogott a beköltöző reformátusokkal és az évtizedes leányegyházi státusz után 1864-ben megalakították az Egyesült Protestáns Egyházat. E település példáján szeretném bemutatni a korai protestáns ökumenikus törekvéseket, rámutatni e törekvések kiváltó okaira, eredményeire és sikertelenségére.

Csépa ma Jász-Nagykun-Szolnok megye kunszentmártoni járásának egyik települése a Tisza és a Körös összefolyásának közelében. 1876-ig Külső-Szolnok vármegye Tiszai alsó járásának községe volt. A település történetével, szűkebben egyháztörténetével és néprajzi és szociográfiai jellemzőinek bemutatásával több könyv, tanulmánykötet is foglalkozik.⁷ A térség meghatározó református községei között Csépa (Szelevénnyel és Cibakházával együtt) katolikus szigetnek számított.

Csépa kisnemesi község volt, azaz kuriális falu.⁸ A lakosok a török előnyomulás miatt a 16. század második felében Észak-Magyarországra költöztek. Új lakóhelyük a Nógrád megyei Palojta patak völgye lett,⁹ amely erre az időre felekezetileg és nyelviileg vegyes lakosságúvá vált, meghatározó evangélikus lakossággal. Ám az egy közös őstől származó családok számon tartották egykori alföldi birtokaikat, azok tulajdonjogát a török alóli felszabadulás után érvényesíteni is tudták, és a Rákóczi szabadságharc utáni években visszaköltöztek ősi birtokukra.¹⁰

A Csépat az 1720-as években újra benépesítő nemesi családok római katolikusok voltak többségükben, s egészen az 1848-as törvények bevezetéséig nemesi közbirtokosságot alkottak. Soraikba házassági kapcsolatok révén kerültek evangélikusok. Ám mivel ők is nemesek voltak, ezért egyformán részesültek a nemesi közbirtokosság jogaiból. Érdekeik érvényesítésének és kifejezésének csupán kis lélekszámuk jelentett akadályt. Az evangélikusok ugyanis a lakosságnak általában 2-5%-át adták mindig. 1851-ben: kat 2048, evang. 116, ref. 4, óhitű 2, zsidó 80 = 2250.¹¹ Ha rendi alapon ugyanannyi joguk is volt, mint a katolikus többségnek, alacsony lélekszámuk önálló felekezeti / egyházközségi életüket erősen korlátozta. Lelkészt nem tudtak eltartani, tanítót is csupán rövid ideig. Nehezen teremttették meg önálló imaházukat, templomukat és iskolájukat. Élték a filiák mindennapjait. Ezek a körülmények vezettek arra, hogy összefogtak a környező településekről beszármazott reformátusokkal és megalakították az egyesült protestáns egyházat.

---

6 Botka 1977. 111-112.

7 Botka 1977., Barna 1982., Szállási 2011., Csetényiné 2014., Fekete 2015.

8 Botka 1977. 86-105.

9 Barna 1996.

10 Barna 1982. 575.

11 Botka 1977. 108-115.

A csépai evangélikusok történetével négy 19-20. századi forrás foglalkozik. Legátfogóbb Csák Ernő¹² történeti áttekintése, amely még felhasználhatta a másik három, jelenleg lappangó leírást is.¹³

Csák Ernő leírása az egyesült protestáns egyház megszűnésének éveiben keletkezett. Ez a konfliktusos helyzet határozta meg szemléletét, hangvételét és értéktételeit. Bevallotta és tudatosan az evangélikus álláspontot képviselte a reformátusokkal folytatott vitában. Leírta, ismertette, de vitatta a református álláspontot. Előzményként bemutatta az evangélikus gyülekezet első évszázadát, az egyesülés folyamatát és a várankozásokat, majd a problémákkal és vitákkal teli néhány évtizedes működést, majd az egyesült protestáns egyház fölbomlását. Hivatalos iratokra támaszkodott, sűrűn idézve belőlük támasztotta alá evangélikus álláspontját.¹⁴

A többségi csépai római katolikusok 1738-ig a cibakházi plébániához tartoztak, ekkor alakultak önálló plébániává a Váci Egyházmegye keretében.¹⁵ Az evangélikusok a Bányakerületi Egyházkerülethez, s azon belül a Békési egyházmegyéhez, 1839-ig filiaként a tiszaföldvári evangélikus egyházhoz tartoztak.¹⁶

A Csépat megalapító nemesi katolikus családokba beházasodás révén kerültek evangélikus vallásúak.¹⁷ Egy 1820 május 25-i lajstrom név szerint felsorolta a csépai evangélikus családokat: összesen 21 család, 81 fő.¹⁸

A szórványlet azt eredményezte, hogy a vegyes házasságok révén az evangélikusság létszáma stagnált, majd napjainkig mindegyre csökkent, eltűnt. A Szvoboda család például az 1820-as években teljes egészében katolizált. Az Áchim család – jórészt vallása védelmében – elköltözött Cséparól Szarvasra, s később innen kerültek ki híressé vált tagjai, de evangélikus pap is akadt közöttük.

Az evangélikusok 19. század közepéig magánháznaknál tartották istentiszteleteiket. Ám nagy ünnepeken Tiszaföldvárra kocsiztak. 1821-ben és 1823-ban azt kérték, hogy a tiszaföldvári lelkész évente kétszer jöjjön el hozzájuk és szolgáltasson úrvacsorát. Először Boldogasszony Fogantatása napján (ez december 8., ami valószínűleg a karácsonyi lelki előkészületet szolgálta), másodszor pedig

12 Életrajzát lásd e tanulmány végén!

13 1.) Kovách Albert postamester, evangélikus felügyelő elveszett, csak mások hivatkozásaiból ismert leírása a 19. század végéről, 2.) Paczolay Péter VII. osztályos református gimnazista leírása az 1920-as évekből, 3.) néhai Pekárik Mátyás szintén lappangó történeti leírása 1904-ből. S használtam még Csetényi Mihályné kéziratos egyháztörténetét és Kovách Albertről szóló pályázatát. Lásd: Csetényi 2002.

14 A csépai iratok közül eddig csak Csák Ernő kéziratos egyháztörténete került be az Evangélikus Országos Levéltárba, de folyamatban van az 1858-tól meglévő iratok beszállítása is.

15 Fekete 2015.

16 Csák 1936. 10. 1818. augusztus 26-án evangélikus püspöki egyházlátogatás volt Tiszaföldváron, s ekkor Csépa leányegyházként van említve. Csák 1936. 16. Lásd még: <http://del.lutheran.hu/portletek/egyhazmegyek/a-nyugat-bekesi-egyhazmegye>

17 Botka 1977. 58, 60.; Csák 1936. 13-14. Először a kiskürtösi és ebeczi Pekárik család, majd a Szvoboda, Áchim, Paczolay, Polner és Sárközy családok.

18 Csák 1936. 14.: Sárközy Márton 5 családtaggal, ifj. Sárközy Márton 1, Sárközy András 7 tagú családjával, Bobor Károly 7, Bobor János 2, Czutz Józsefné 1, Sárközy Ferencné 4, Polner Jánosné 2, Lapu András 2, Polner János 5, Valla György 4, Szloboda István 1, Szloboda János 7, N. Lévi 7, Toronyos András 6, Pekárik Pál 4, Pekárik Máté 6, Pekárik István 2, Pekárik Sámuel 2, Pekárik András 3, Pekárik János 3

Úrnapján (pünkösd utáni tizedik nap, csütörtök) katolikus ünnepeken.¹⁹ Majd húsz évig működött is ez a gyakorlat, ám 1839-ben, Fejér János tiszaföldvári lelkész távozása után következő lelkész már nem vállalta ezt a szolgálatot. Ezért Tiszaföldvártól leváltak és a szentesi anyaegyházhoz csatlakoztak.²⁰ Ezek az események felerősítették a vallási önállósodásra törekvés gondolatát.

Az önállósodás felé tett lépésként értékelhetjük, hogy 1845-ben Sárközy Mátyás 1.000 forintos alapítványt tett az egyház céljaira, a nemesi közbirtokosságtól pedig föld területet kaptak imaház, tanítói lak és temető céljaira.²¹

Az önállósodás folyamatát felgyorsította a Habsburg Birodalomnak a római Szentszékkal 1855-ban megkötött konkordátuma. Az ezt követő 1858-as esztergomi tartományi zsinat után a csépai római katolikus lelkész nem volt hajlandó megkeresztelni, megesketni és eltemetni az evangélikusokat.²² Így rákényszerültek vallásgyakorlatuk felekezetén belüli megszervezésére. Ebben a törekvésükben ismét a nemesi közbirtokosság segített. 1858-ban 3 hold szántót kaptak a közbirtokosságtól egy levita tanító alkalmazására, aki a tanítás mellett vasárnaponként istentiszteletet tartott, keresztelt és temetett, de nem eskethetett, vezette az anyakönyveket, amelyeket 1862-től nyitottak meg a csépai evangélikusoknál.²³ A csépai egyházban így a levita tanítók látták el a liturgikus szolgálat nagyobb részét.

1858 tehát az evangélikus önállósodás éve Csépan. Ez az év azonban nemcsak abból a szempontból jelentős, hogy önálló levitát kaptak, hanem ekkor kezdődött meg a reformátusok belépése az evangélikus egyházba. Az ötlet Szilágyi János tiszasasi református lelkésztől származik.²⁴ Ő javasolta az "ágostai és helvét hitvallású egyesült protestáns egyház" nevet is.²⁵ Az egyesült egyház jellege azonban nem változott, továbbra is a szentesi evangélikus anyagyülekezethez tartozott. Így tartják számon az evangélikus egyházi névtárak is mindvégig a 19-20. században. S így tartja számon a csépai evangélikus emlékezet is, amelynek persze szüksége volt az evangélikus jelleg és alkalmankénti létszámbeli túlsúly hangsúlyozására később, amikor az egyesült felekezetek között megromlott a jó viszony.

Az egyesült egyház mindennapi életéről, belső életéről, a vallásgyakorlatról, az imaéletéről nincs adatunk, sokkal inkább a külső, az intézményi keretek kialakulásáról, megszilárdulásáról, majd pedig felbomlásáról. Kétségtávol, az 1870-es évektől a felívelés szakasza köszöntött be a csépai evangélikus = egyesült protestáns életben. 1876-ra imaházuk már szűknek bizonyult, ezért 1889-ben példás összefogással és külső támogatással megépítették a ma is álló evangélikus

19 Csák 1936. 6-7., Csák 1936. 18.

20 Csák 1936. 19.

21 Csák 1936. 2.

22 Vö: Fekete 2015. 41-45., Szántó 1985. 407.

23 Csák 1936. 7. Az első levita tanító Szilágyi János lett.

24 Csák 1936. 28. – A levél dátumozása bizonytalan, az eredeti irat elveszett. Pekárik Mátyás még látta, s valamikor az 1850-es évekre keltezte, Csák Ernő következtetése szerint ez csakis 1858 lehetett. Csák 1936. 28.

25 Csák 1936. 28-29

templom- és iskolaépületet, tanítói/lelkészi lakást.²⁶ A költségekhez hozzájárult Ferenc József is Szeberényi Gusztáv bányakerületi evangélikus püspök közbenjárására.

Az új épület fölszentelésére 1889. június 16-án került sor,²⁷ s azt – belső viták után – az „egyesült protestáns egyház” nevére telekkönyvezték, bár jellege evangélikus maradt.²⁸ Ez a telekkönyvezés később, a szétváláskor súlyos konfliktusok forrása lett: nem volt egyszerű eldönteni a tulajdoni arányokat. A kérdés mindig az volt, hogy a két felekezet közül ki mennyivel járult hozzá a fenntartáshoz.

Az egyesült protestáns egyházban a tulajdoni arányok meghatározása mellett már 1877-től belső problémát okozott, s a presbiteri gyűléseken gyakorta visszatérő kérdés volt a tanítók felekezeti hovatartozása. Pedig ez volt az egyik legfontosabb igény, ami létrehívta az evangélikus és a református egyesülést. Az állás-hirdetésekre csak evangélikusok jelentkeztek. Az iskola – evangélikus tanítókkal – 1858-1932 között működött. Az istentiszteletek alkalmával azonban felváltva az evangélikus és a református énekeskönyveket használták.²⁹

Ez az évtizedekig lappangó, olykor felszínre kerülő, a szétválás gondolatát megfogalmazó probléma 1926 februárjában került ismét napirendre. Ekkor református túlsúllyal megszavazták a tiszasasi református gyülekezethez való csatlakozást.³⁰ Mindezt az evangélikus egyházhatóság megkerülésével tették egy evangélikus gyülekezetben.³¹ Ilyen előzmények után az evangélikus egyházi vezetés³² 1927-ben visszaállította a csépai egyház evangélikus jellegét és kimondta az ágostai hitvallású evangélikus missziói egyház megalakítását. A reformátusok ezért kivonultak az egyházból, s a vagyonmegosztás miatt a világi hatóságokhoz, majd a bírósághoz fordultak.

1927. április 23-24-i gyűlésen iktatták be az első missziói lelkészt.³³ 1928. szeptember 30-án új lelkészt kapott a csépai tisztán evangélikus egyház, Moczkovcsák

26 Botka 1977. 226. Az épület tervét Szrenkay Károly szentesi építész készítette el szívésségből. A kőműves munkát Sárközy Bertalan kőműves egyháztag, az asztalos munkát Paczolay László református egyháztag, az ácsmunkát Musa Sándor szentesi ácsmester, a kovács- és lakatos munkát Vághy Antal egyháztag végezte el. A vassodronyszöveget kerítést Korponai János református csépai ácsmester állíttatta fel. Csák 1936. 32-33. Gyűjtötték Szentesen, Békésen és az egész békési evangélikus egyházmegyében. A budapesti jótékony evangélikus nőegylet pedig „értékes szentdedény-készletet adományozott az egyháznak”. Csák 1936. 33. Az iskola tanfelszerelését korábbi években a m. kir. vallás- és közoktatási minisztérium adományozta. Az egyházmegye anyagilag is próbált segíteni csakúgy, mint az egykori mater, Tiszaföldvár, valamint az akkori, Szentes is.

27 A fölszentelés szertartását Szeberényi Gusztáv bányakerületi püspök megbízásából a helyi gyökerű Áchim Ádám szarvasi evangélikus lelkész végezte. A szertartásban segédkeztek Petrovics Soma, a szentesi anyaegyház lelkésze és Sax Frigyes tiszaföldvári evangélikus segédlelkész. Az alkalmat ünnepélyessé és jelképesé tette, hogy keresztelőre is sor került. Majd 28 evangélikus és 4 református hívó vett úrvacsorát ebből az alkalomból. Csák 1936. 33-37.

28 Csák 1936. 39.

29 Csák 1936. 70.

30 Csák 1936. 81-83.

31 Csák 1936. 86-90.

32 A békési evangélikus főesperes, Saguly János és dr. Mátéffy Ferenc egyházmegyei törvényszéki bír.

33 Tátrai Károly, a második lelkész Liska János volt.

Ernő személyében, aki “nevét 1935-ben ‘Csák’ névre változtatta”.³⁴ Az ő működése alatt zárult le a peres eljárás a két felekezet között.³⁵ Az evangélikusok pénzben váltották meg ingatlanaikat. Ezzel megszűnt az egyesült protestáns egyház, s létrejött a csépai evangélikus missziói egyház. A felekezetek közötti per 1936-ban vagyonmegosztással zárult le, amely anyagilag ellehetetlenítette a csépai evangélikusokat, s ebből a helyzetből már nem tudtak talpra állni.³⁶

A csépai gyülekezet ugyan missziói egyházként még tovább működött. Lelkészei is voltak egészen az 1970-es évekig. Ám a vegyes házasságok, valamint az 1950-es évektől megnyilvánuló egyház- és vallás ellenes rezsim miatti fokozatos lemorzsolódást nem tudta megállítani. A csépai evangélikus gyülekezet előbb Szentes, majd napjainkban Tiszaföldvár filiájaként szerepel az egyházi nyilvántartásban. De ez már csak névleges. Mára a csépai evangélikus közösség megszűnt. Csupán pusztuló épületei, s iratai, köztük Csák Ernő egyháztörténeti írása őrzi emléküket.

Ki volt ez az egyháztörténetet író missziói lelkész, Csák Ernő?

Moczkovcsák (Csák) Ernő

Csák Ernő, Moczkovcsák Ernő, missziói lelkész, a csépai evangélikus egyháztörténet megírója 1875. július 31-én született Mezőberényben. Életéről, tanulmányairól alig tudunk valamit.³⁷ Az elemi iskoláit vélhetően szülőhelyén, Mezőberényben, vagy Besztercebányán végezte. Édesapja Moczkovcsák János besztercebányai evangélikus lelkész³⁸ volt, édesanyja pedig Petz Malvin,³⁹ Petz Gyula

---

34 Csák 1936. 113. Az önálló missziói egyház evangélikus lelkészei a következők voltak: Liska Ferenc 1927-1928, Moczkovcsák Ernő (Csák) 1928-1932, Békés József 1936-1940, Gabányi Géza 1945-1956, Aranyi József 1957-. Botka 1977. 228.

35 A két felekezet közötti vitában világi bíróság, illetőleg a kultuszminisztérium döntése hozott végső megoldást. Ez az intézkedés az 1868-as törvényeken alapult.

36 Csák 1936. 176

37 Utolsó állomáshelyének evangélikus egyházi honlapján közzétett életrajzi vázlata adja a legtöbb információt, amelynek alapján pályafutásának utána tudtunk nézni: <http://www.ecavmyto.sk/index.php/historia-myto/farari-myto>

38 Moczkovcsák János Tivadar Bazinban született 1846. augusztus 29-én és Besztercebányán hunyt el 1897. április 11-én. Édesapja Moczkovcsák János bazini lelkész volt. (Petrik – Rybár 2001. 225.) Tanulmányait Pozsonyban és Heidelbergben végezte. Felszentelése után, 1868-ban mezőberényi, majd 1869-ben bazini káplán lett. Innen 1871-ben Nagybecskerekre, Torontál megye székhelyére (ma Zrenjanin, Szerbia) hívták meg evangélikus lelkésznek. Innen 1875 októberében Besztercebányára ment lelkésznek, ahol 1880-ban megválasztották a zólyomi egyházmegye esperesének. Ezt a tisztelet haláláig betöltötte. Lásd: Petrik – Rybár 2001. 26, 226., Zoványi 1977. 410., Kernúch 1886. 188. (Itt köszönöm meg Pastyik László és Németh Ferenc baráti segítségét a nagybecskereki adatok megszerzésében!)

39 Petz Malvin óvónő volt, Petz Gyula evangélikus német lelkész lánya. Az 1877. április 15-én megalakult a Mezőberényi Kisdédóvó Egyesület. Egyik fő támogatója Petz Gyula evangélikus lelkész volt, segítségével még az adott év szeptember 1-jén megkezdte működését az óvoda. Az óvodában a magyar és német nyelvet egyaránt használták a gyerekek és az óvónő jól beszélte mindkét nyelvet. Lásd: https://www.oktatas.hu/hivatali_ugyek/kir_latogatoknak/kir_info!/KIR_Info_Publikus/Home/DownloadDocument/14393

mezőberényi német evangélikus lelkész⁴⁰ lánya. Nagyapja, Moczkovcsák János pedig bazini szlovák lelkész volt ebben az időben.⁴¹ Édesanyja hazament szülni a szülői házhoz. Édesapja ekkor lett besztercebányai evangélikus lelkész, később a zólyomi egyházmegye főesperese, aki tanított a besztercebányai evangélikus gimnáziumban.⁴² Fia, Ernő, ezért Besztercebányán végezte az első 4 gimnáziumi osztályt, akit azonban itt nagybecskereki illetőségűnek említettek az osztálynévsorban.⁴³ A selmecbányai evangélikus gimnázium évkönyvében megtaláltuk nevét.⁴⁴ Érettségi után Pozsonyban tanult.

1900. október 22-én Sárkány János esperes⁴⁵ Mezőberénybe nevezte ki káplánnak, ahol 1901. október 1-ig Jeszenszky Károly mellett tanult. Saját levele alapján ezt a dátumot tarthatjuk lelkészi működése kezdetének. Majd a lúcai⁴⁶ német templomban, azután Alsószelezsényben⁴⁷ szolgált, majd 1907. december 18-tól

40 Petz Gyula (Győr, 1821. 12. 02. – Mezőberény, 1882.02.11.) evangélikus lelkész, tanár. Apja Petz Lipót, soproni evangélikus lelkész, teológiai tanár. Házastársa: Baumann Kornélia és Vass Valéria. Gyermekei: Gusztáv és Malvin. Gimnáziumi és teológiai tanulmányait Sopronban végezte. 1841 és 1843 között Halleban tanult. Ezt követően a Lónyay családnál nevelői állást vállalt, majd Szarvasra hívták gimnáziumi tanárnak, ahol 1845-től 1853-ig dolgozott. 1853-ban került Mezőberénybe, ahol a német gyülekezet meghívta lelkésznek. Ezt a tisztelet haláláig betöltötte. Számos cikke jelent meg, többek között a *Protestáns Egyház és Iskola Lapban*, a *Pester Lloydban*, a *Predigt der Gegenwartban*, a *Protestantische Jahrbücher für Österreichern*, a *Pester Botában*. 1879-ben átdolgozta, javításokkal, bővítésekkel látta el a marburgi énekeskönyvet. Szinnyei József a következő munkáit említi: Gyakorlati magyar nyelvtan. Pest, 1848.; Konfirmandenbüchlein auf Grund des kleinen Katechismus. Pest, 1867.; Prédikáció. M.-Berény, 1868.; A békési ág. hitv. ev. esperességi főiskola keletkezésének és Mezőberény községében töltött zsenge korának története. In: Békés vármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társulat 1877/78. évi évkönyve. Gyula, 1878.; Komenius Amos középiskolai rendszere. M.-Berény, 1882. Irodalom: Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Arcanum Digitéka alapján. Lásd még: Zoványi 1977. 475.

41 Petrik – Rybár 2001. 225-226.

42 A Besztercebányai Ág. H. Ev. Algymnasium Értesítője az 1886-87 tanévről. Besztercebánya, 1887. 16.

43 A Besztercebányai Ág. H. Ev. Algymnasium Értesítője az 1886-87 tanévről. Besztercebánya, 1887. 22.

44 A Selmecbányai Ágost. Hitv. Ev. Ker. Lyceum Értesítője az 1891-1892. tanévről. Selmecbánya, 10892. 105-106.

45 Sárkány János (Dunaegyháza, 1820 – Szarvas, 1895) evangélikus lelkész, Sárkány Sámuel lelkész és Klementis (Clementis) Apollonia fia. Iskoláit Sárszentlőrincen, Aszódon, Selmecen és Pozsonyban végezte. Itt teológiát hallgatott, azután a gróf Zay-családnál nevelősködött. 1842. október 15-én a jenai egyetemre iratkozott be, ahol egy évet töltött. Hazatérve édesatyja – akkor pilisi lelkész – mellett segédkezett. 1845-ben Selmecbányán segédlelkésznek felszentelték; egy-két havi segédlelkészkedés után Kiskőrösön lelkész lett, mely állását 1861-ben az aszódival, 1868-ban pedig a szarvasival cserélte fel. A pesti egyházmegye körlelkésze, majd főesperese lett. Ettől az állásától 1878-ban vált meg. Egyházmegyei számvevőszéki elnöki hivatalát haláláig viselte. 1895. május 7-én Szarvason hunyt el. Lásd: Evangélikus egyház és iskola, XIII. évf. 28. szám, Pozsony, 1895. július 13. 223-224. http://epa.oszk.hu/02300/02356/00643/pdf/EPA02356_Evangélikus_Egyház_es_Iskola_1895_28.pdf

46 Valószínűleg Alsórétfalu, szlovák nevén Lúky, ahol evangélikus lakosság van. Lásd honlapjukat: <http://www.ecav.zaricie.sk/> A honlap részletesen felsorolja az evangélikus lelkészeket, de nem említi Moczkovcsák Ernőt. Lásd még: Vlastivedný slovník obcy na Slovensku II. VEDA, Bratislava, 1977. 206.; Alsórétfalu ma Zárjecs filiája. Lásd még: Vlastivedný slovník obcy na Slovensku III. VEDA, Bratislava, 1978. 334., Petrik – Rybár 2001. 418-419.

47 Alsószelezsény (Dolné Šňazany) az aranyosmaróti járásban található. A túlnyomórészt római katolikus településen elenyésző kisebbségben éltek evangélikusok, akik azonban 1740-ben templomot építettek maguknak. <https://cs.wikipedia.org/wiki/S%C4%BEa%C5%BEEany> Lásd még: Vlastivedný slovník obcy na Slovensku III. VEDA, Bratislava, 1978. 48-49.

Zólyomvámoson⁴⁸. Innen "az 1918. évi forradalom és cseh megszállás folytán zólyomvámosi állásomat elhagyni kényszerültem, és a mai napig sem tudtam lelkesízi álláshoz jutni" – írta egy levelében az Egyetemes Nyugdíjintézetnek.⁴⁹ Ezt a tettét egykori gyülekezetének mai honlapja szökésnek minősíti.⁵⁰ Helyére a be rendezkedő (cseh)szlovák evangélikus egyház adminisztrátort küldött. Publikáló ember volt, írásai evangélikus lapokban jelentek meg. Zólyomvámosról tehát menekültként tért vissza szülővárosába, Mezőberénybe. Rövid ideig Szarvason káplánkodott,⁵¹ majd Pitvaroson hitoktatóként és kántorként működött, ám ő lelkipásztorkodni akart. Ezért – bár már 58 éves volt – örömmel elfogadta a csépai missziói egyház lelkészi irányítását és ezzel együtt a tanítói hivatalt. Csépai szerepe egyértelműen pozitív. Segített fenntartani az evangélikus gyülekezetet, életét, s megírta a gyülekezet, valamint az egyesült protestáns egyház történetét.

Nyugdíjintézeti adatlapja alapján tudjuk, hogy felesége Kemény Ilona volt, aki 1875. június 13-án született, míg gyermekük, Ernő, 1909. augusztus 30-án.⁵²

A Moczkovcsák család a Nyitra megyei Miavából⁵³ és a Pozsony megyei Bazinból terjedt szét a korabeli Magyarországon Bazin, Besztercebánya, Nagybecskerek,⁵⁴ Mezőberény és bizonyára még más városokba is. Moczkovcsák Ernő a Moczkovcsákról éppen csépai lelkészkedése során magyarosította nevét Csákra. A Moczkovcsák család lelkész tagjai többnyelvűségük (magyar, szlovák, német) mellett a magyar nyelv terjesztésén munkálkodtak. Ezt a mai szlovák evangélikus

---

48 Zólyomvámos, Vámos (Mýto pod Ďumbierom) település a zólyomi egyházmegyében. 1871-ig Breznóbánya filiája, ekkortól önálló parókia. Evangélikus temploma 1825-ben épült. Moczkovcsák Ernő harmadik lelkésze volt. Petrik – Rybár 2001. 235.

49 Moczkovcsák Ernő 1928. július 15-én kelt levele a Nyugdíjintézethez, Evangélikus Országos Levéltár, Egyetemes nyugdíjintézeti iratok, 30 doboz, személyes dossziék (régí névjegyzék), kimutatás a nyugdíjintézeti törzskönyvhöz. Itt köszönöm Czente Miklósnak és munkatársainak munkámhoz nyújtott segítségét.

50 <http://www.ecavmyto.sk/index.php/historia-myto/farari-myto>

51 Moczkovcsák Ernő 1927. December 12-én kelt levele a Nyugdíjintézethez, Evangélikus Országos Levéltár, Egyetemes nyugdíjintézeti iratok, 30 doboz, személyes dossziék (régí névjegyzék), kimutatás a nyugdíjintézeti törzskönyvhöz.

52 Evangélikus Országos Levéltár, Egyetemes nyugdíjintézeti iratok, 30 doboz, személyes dossziék (régí névjegyzék), kimutatás a nyugdíjintézeti törzskönyvhöz. – Kemény Ilona valószínűleg Kemény Károly (Mezőberény, 1855 – ?) tanító, igazgató lánya volt. Kemény Károlynak feleségétől, Zwarinyi Ilonától négy gyermeke született: Ilona, Károly, Mária, Margit. Kemény Károly Szarvason végezte a gimnáziumot, ugyanott nyert tanítói oklevelet. 1880-ban választották meg Mezőberényben rendes tanítónak, 1921-ben kapta igazgatói kinevezését, mely minőségében még 5 évig működött. Részt vett a boszniai okkupációban. Moczkovcsák Ernő tehát születési helyéről, Mezőberényből nősült. <http://konyvtar.mezobereny.hu/index.fcgi?rx=&nyelv=hu&stype=1&stype2=&menuparam5=125&heaAdat=1264>

53 Moczkovcsák/Csák Ernő nagyapja, Moczkovcsák János 1799-ben Miavában (Mijava) született és 1885-ben Bazinban hunyt el, ahol 1830 és 1881 között a szlovák evangélikus közösség lelkésze volt. Petrik – Rybár 2001. 225-226, 260-261. Két fia, János és Károly is lelkész lett. Petrik – Rybár 2001. 225-226. Moczkovcsák Károly Bazinban született 1835. január 24-én és Nagybecskereken hunyt el 1870. december 15-én. Tanulmányait Bazinban, Pozsonyban és Göttingában végezte. 1859-ben miskolci káplán, majd Somorján helyettes, s még ugyanebben az évben Nagybányán rendes lelkész. Innen 1863-ban Nagybecskerekre ment. Zoványi 1977. 410-411., Kernúch 1886. 187-188.

54 Moczkovcsák János mellett testvérbátyja, Moczkovcsák Károly is lelkészként működött 1863 és 1870 között. Lásd: Kernúch 1886. 187-188.

sajtó szemükre is veti. Csák Ernő apjáról azt írják éppen, hogy Besztercebánya lakosságának magyarosításában nagy szerepe volt.⁵⁵

Életének alakulásában azt látjuk, hogy két generációval előbb nagyapja még bazini szlovák evangélikus lelkész volt, apja és ő maga azonban tudatosan magyarrá vált, aki az 1918-1919 telén bevonuló cseh hadsereg elől elmenekült állomáshelyéről.⁵⁶

Kézírtos egyházközség története ma valóságos kincses forrás, amiből nemcsak az egyesült, majd a különvált egyház történetét ismerhetjük meg, hanem magának Csák Ernőnek a reflexióit is, amiket mindig jól elkülöníthetően fogalmazott meg. Személyében jól megfogható egy szlovák gyökerű, magyar identitásához és egyházához mindenben hű lelkipásztor élete.

Egyháztörténete azért is fontos, mert mára, azt lehet mondani, megszűnt mind az evangélikus, mint pedig a református egyház csépai jelenléte. A katolikus egyház is nagy gondokkal küszködik. Tanulsága lehet még e történetnek az, hogy 1.) a vallási kisebbség állandóan ki van téve a vallási többség szívó hatásának, erodálódik; 2.) az ökumenizmus egyik veszélye az önfeladás, valamint a saját értékek relativizálódása; 3.) a közösségért dolgozók önzetlen munkája, életpéldája lassíthatja az erózió, a beolvadás lehetőségét.

Néhány tanulság

Az egyesült protestáns egyház, de külön az evangélikus és a református egyház csépai története jól leképezi az országos tendenciákat. A 19. század – különösen a második fele

– több tekintetben, főleg a vallás klerikalizálásában, valamint a felekezetek belső egységesítésében, de az egyháztagság szervezési és tanbeli „uniformizációjában és penetrációjában” Julianne Brandt szerint az előző felekezeti korszak beteljesítését jelentette.⁵⁷ Ebben a korban keletkeztek az első protestáns „uniós” törekvések⁵⁸ elsősorban az iskolaügy és a nevelés területén.⁵⁹ Az az evangélikus és a református egyház nem minden püspöke tartotta fontosnak a közeledést az 1840-es években ezen a téren. Bár az egyházi unió nem valósult meg, de e törekvések maradandó jele maradt az 1855-ben megalakult protestáns teológiai akadémia, a rimaszombati kisgimnázium, és néhány együtt megalakított parókia, egyházközség.⁶⁰

A 19. században mindinkább fontossá vált az evangélikusok és a reformátusok közötti különállás, amely megakadályozta a protestáns uniót. A korszaknak egyik fontos jellemzője tehát magának a felekezetiiségnek mint a mindennapi életet strukturáló tényezőnek a hangsúlyozása volt, még akkor is, ha ennek tartalma

⁵⁵ Pavol Martuliak <http://www.ecav-bb.sk/ecavbb/index.php/zbor/dejiny-cirkevneho-zboru>

⁵⁶ A cseh megszállás körüli 1918-1919-es eseményekről, az evangélikus egyház és benne a Bányakerületi egyházkerület lelkészeinek magatartásáról lásd: Tengelyi 2011. 475-478. Csehszlovákiában és a mai Szlovákiában módszeresen folyt és folyik a magyar ajkú evangélikus hívek és gyülekezetek szlovákosítása.

⁵⁷ Brandt 2013. 19. Blaschke művére hivatkozik.

⁵⁸ Zoványi 1977. 666-667.

⁵⁹ Lukács 2015.

⁶⁰ Lukács 2015.

esetleg nem kizárólag a felekezeti egyházak definícióitól, a vallási dogmáktól, hanem a helyi és regionális kultúrák, életmódok egyéb tényezőitől is függött. A másik jellemző a felekezetek közötti feszültségek és viszályok hangsúlyozása, ezek, egy csendesebb, sőt a felekezetek és a vallások közötti kibékülésre hajlamos korszak után, valamikor a 19. század folyamán újból felerősödtek.⁶¹

A magyar protestáns unió az 1840-as években nem jött létre. Nem csupán a református-evangélikus ellentétek álltak útjában, hanem az – ahogy a csépai példán is láttuk –, hogy a különböző nagyságú és eltérő anyagiakkal rendelkező egyházak saját pozícióikat féltették.⁶² Lukács Olga ezt a református önzés és az evangélikus féltékenység rovására írja.⁶³ A csépai történeti metszet az uniós törekvés mellett azonban jól példázza a vallási kisebbségek nehéz helyzetét, s e nehéz helyzetnek csaknem lehetetlen feloldási kísérletét.

IRODALOM

Barna Gábor (szerk.)

1982 *Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népéletéből*. Tematikus és lokális monográfiák V/1-2. Eger-Szolnok.

1996 A csépaiak ősei nyomában Hontban és Nógrádban. Tanulmány Kaposvári Gyula tiszteletére. *Honismeret* XIX. 6. 41–45.

Botka János

1977 *Egy tiszazugi falu, Csépa története*. Levéltári Füzetek 3. Szolnok.

Brandt, Juliane

2013 Felekezetiiség és modern nemzet a 19. századi Magyarországon. In: Lukács Ildikó (szerk.) *Felekezeti társadalom – felekezeti műveltség*. Rendi társadalom – polgári társadalom 25. Budapest, 9-40.

Csetényi Mihályné

2002 *Egy amatőr régész és nyelvész a 19. században*. Kovách Albert csépai postamester élete és munkássága. Kézirat, pályamunka.

Kernúch K. Adolf

1886 *A Bánáti Ágost. Hitv. Evang. Esperesség monographiája*. Az esperesség önállóságának ötvenéves évüfordulója alkalmából az egyházmegye megbízásából jubileumi emlékiül írta ~. Temesvárott, Nyomatott Magyar Testvérek-nél.

Kertész Botond

1997 Protestáns uniókísérlet Magyarországon az 1840-es években. *Protestáns Szemle* (U. s.) (6.) 4. 256–281.

⁶¹ Brandt 2013. 21.

⁶² Brandt itt Kertész Botond cikkére hivatkozik.

⁶³ Lukács 2015.

Kósa László

- 1983 A vallási közönyösség térfoglalása a 19. század közepén. *Népi kultúra – népi társadalom. XIII. Folclorica et ethnographica. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi kutatócsoportjának évkönyve.* 211–235.

Lukács Olga

- 2015 Egységtörekvések a magyar lutheránus és kálvinista egyházban a 19. század első felében. *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*; Jul-Dec 2015, Vol. 60 Issue 2, p104-122, 19p

Mészáros Márta

- 2010 A Kiskunfélegyházi Egyesült Protestáns Egyház története 1884-2010. In: Sepsí Enikő (szerk): *Studia Caroliensia. A Károli Gáspár Református Egyetem folyóirata. XI. évf. 2010. 3-4. sz.* 1-89.

Petrík, Borislav – Peter Rybár

- 2001 *Evanjelická enciklopédia Slovenska.* Bratislava.

Pivarcsi János

- 2001 *Csengőd község településtörténete.* Csengőd.

Szállási Sándor

- 2011 *Tiszazug szociográfiája.* Szolnok.

Szántó Konrád

- 1985 *A katolikus egyház története II. Ecclesia,* Budapest.

Tengelyi Adrienn

- 2011 *A magyar egyházak a forradalmak korában.* Líceum Kiadó, Eger.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I-III.

- 1977-1978 VEDA, Bratislava.

Zoványi Jenő

- 1977 *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon.* Budapest.

SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK

Csák Ernő kéziratát betűhíven kívántuk közreadni. Megtartottuk ezért a helyesírás mai szabályaival nem egyező jellegzetességeit: a hosszú magánhangzók helyett legtöbbször a rövid magánhangzók írását, ritkább esetben a szavak szabályostól eltérő egybe- illetve különírását.

Csák Ernő bizonyos, általa fontosnak vélt mondatokat, kifejezéseket, sőt alcímeket is aláhúzott. Ezeket következetesen megtartottuk.

Legtöbb gondunk a kiemelésnek sajátos idézőjeles /: illetve /: / használatával, valamint a szokásos „ és ” idézőjel következtelen alkalmazásával volt. Ezeket lehetetlen volt következetessé tenni, így meghagytuk abban a formában, ahogy a kéziratban szerepeltek. Ezért sok „idézetnek” nincs eleje, vagy vége. Mindezek a következtelenségek azonban egyáltalán nem zavarják a kézirat érthetőségét.

A kézirat végén közölt családfák sajátos formájú tördelését igyekeztünk megtartani.

Szeged – Kunszentmárton, 2017 július

Barna Gábor

1. kép Az evangélikus templom, tornyán a kovácsoltvas Luther-rózsával

A csemai
ig. hitv. evangélikus egyház története.

Hogyan lett egyesült protestáns egyház
és
hogyan lett evangélikus missziói egyház.
— —

Hiteles okmányok, iratok és jegyzikönyvek, valamint
néhai Péter és Mátyas történeti leírásának alapján
a csemai evang. egyház
részére

megírta:

Csik Ernő; kőszívesül:

nyug. volt csemai evang. lelkész

1936
— —

2. kép Az egyháztörténet címoldala

3. kép A templom és a lelkeszi lak

4. kép A templom utcai homlokzata

5. kép A templombelső

6. kép A torony

7. kép Az egyháztanács az 1930-as évek elején

"A Tiszai Földvári Evangélikus Keresztény Egyházközségben található
Feljegyzések nevei:

II. Csipa

1.	Sirközy Márton	5	valódi
2.	if. Sirközy Márton	1	"
3.	Sirközy András	7	"
4.	Bobor György	7	"
5.	Bobor János	2	"
6.	Gritz Józsefné	1	"
7.	Sirközy Ferencné	4	"
8.	Polner Jánosné	2	"
9.	Lapui András	2	"
10.	Polner János	5	"
11.	Valla György	4	"
12.	Szloboda István	1	"
13.	Szloboda János	7	"
14.	N. Lőrinc	7	"
15.	Tornyosi András	6	"
16.	Pekariák Pál	4	"
17.	Pekariák Máté	6	"
18.	Pekariák István	2	"
19.	Pekariák János	2	"
20.	Pekariák András	3	"
21.	Pekariák János	3	"
Summa		83	"

Ezenkívül több Füzük is van, melyek ide tartoznak, a m. Csipa
 barokk, Kelecsény, Gyula, Póly, Roff és egyebek de minthogy ezek helyszíne
 amarekhoz, e egyen szélén vannak ide ki nem lettek

8. kép Részlet a kéziratból: csépai evangélikus családok, 1820

28.

VII. A reformátusok csatlakozása az egyházhoz. Az egyesült protestáns egyház elnevezés felvetése. Hogyan lett az evangélikus egyházból, egyesült protestáns egyház?

Az evangélikus hívek önállósulása és egyházuk szervezkedése idővel, amikor különváltak a katól egyháztól, a biarai ref. lelkes, aki a ref. híveket eddig külön gondozta, a csepai református híveket átadta a csepai evangélikus egyháznak. Ezt egy negyedik papírison tudatta a csepai evangélikus egyházzal egyenformán:

"Mint tudomásomra jött az, hogy a csepai ágostai evang. hívek elcsatlakoztak a katól egyháztól, és magukat pedig spurkodnak fejenként, erre mint én a helyi ev. református híveimet. Akiket eddig gondozója volték tehát átadom a csepai ágostai evang. apátságnak átnevezésére vagy azon kívánsággal, hogy az evang. hívek nevezetűek legyenek be, és elnevezés legyenek az, egyetértő bebeszélés, vagy fel az egyesült protestáns nevet. Itten áldásom kíséretében.

Imreus Szilárdi János lelkész.

Sajnos ezen okirat a levéltárból elveszett. Péterik Hálgyi aki ezen levelet az ő történeti leírásában idézi, mint fentebb olvasható azt írja, hogy a levél a levélbe került és az 1850-es években lett látható, pontosabban 1858-ban amikor az önálló egyházzal való szervezkedés megindult és megkezdte, amikor a levélben paratkozási történetek.

Ezen levél tanúsága miatt a csepai református hívek a biarai ref. lelkes ajánlata folytán, belettek be a csepai evangélikus egyházba és a megadott alapon részt vett az egyház az egyesült protestáns egyház elnevezéssel.

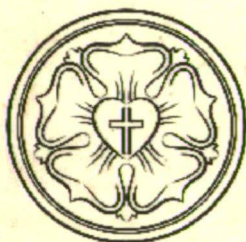
Itt viszont lehetne, hogy a református hívek már 1858-ban belettek az evangélikus egyházba de úgy, hogy az egyesült protestáns egyház elnevezés felvetése csak később 1864-ben történt amikor

9. kép A reformátusok csatlakozásáról, 1858

A csépai evangélikus illetve egyesült protestáns egyház történetének megírására nemcsak az a körülmény készítette Csák Ernő evangélikus missziói lelkeszt, „hogy az egyházi hatóság megkivánta, miszerint minden egyházközség története röviden megírassék,” hanem „az a körülmény, hogy az evangélikus egyházhoz egykor csatlakozott, s abból az 1927-ik évben kivált reformátusok perrel támadták meg az evang. egyházat, amely 1864-től [...] használta »az ágost, és helvét hitv. egyesült protestáns egyház« nevet.”

Az e konfliktushelyzetben született, számos egyházközségi iratot felhasználó gyülekezettörténet jól példázza a 19. századi protestáns ökumenikus törekvéseket, azok mozgatórugóit és – legtöbb helyen – sikertelenségük okait. Csák Ernő kéziratos egyháztörténete egyúttal azonban fontos forrása a helyi társadalom- és kegyességtörténetnek, Csépa és a Tiszazug, valamint a mai Nyugat-Békési Egyházmegye 19-20. századi életének.

Barna Gábor

ISBN 978-9-63306-550-1

9 789633 065501

DEVOTIO HUNGARORUM 16.

A VALLÁSI KULTÚRAKUTATÁS KÖNYVEI 32.